

Kentsel Tasarım, Dünya'da ve ülkemizde kentleşme hareketleri ile paralel olarak gelişerek, Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı ve Kent Planlama kavramları içerisinde yer alırken, son zamanlarda Kentsel Tasarım hem bir bilimsel disiplin olarak kabul edilmiş, hem de yasalarda yer alan ve uygulanması

gereken bir zorunluluk haline gelmiştir. Artık, Kent Hukuku'nun aktörleri olan kamu otoritesi, planlama ve mimari işlemleri yürütenler kentsel tasarımı ele almak, uygulamak zorundadır. Bu çalışmada, son 15 yıllık (1990 sonrası) planlama ve kentsel tasarımı etkileyen yasal metinler ve uygulamalar ele alınmaktadır. Planlama ve tasarımda başlıca yetkili kurumlar incelenmekte ve yine bu kavramların yasal metinlere giriş şekli ve tarihi kronolojik bir sıra ile incelenmektedir. Kent planlamasında kentsel tasarım kavramının gittikçe öne çıktığı, yasa koyucunun belli-başlı yasalara kavramı eklediği, hukuki metinlerde gün geçtikçe daha fazla yer aldığı ancak, uygulamada henüz yasal metinlerin kolayca benimsenmediği, bütüncül bir uygulamaya henüz ulaşamadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

YENİ YASAL DÜZENLEMELERDE KENTSEL TASARIM KAVRAMI VE UYGULAMALARI

Yazan: Ali YÜKSEL | *Danışman:* Doç. Dr. Hatice AYATAÇ

1. GİRİŞ

1.1 KENTSEL TASARIM KAVRAMI

Arazi parçalarının ve özellikle kentin planlanması, aynı zamanda "tasarlama" işidir. Kent, planlarla, geleceğe dönük olarak hazırlanmaktadır.

Türkiye'de yakın 15 yıllık geçmişte, planlama, kentsel tasarımı da belirlemiştir. Yasalara ve daha alt metinlere yeni yeni "kentsel tasarım" kavramı girmekte ise de, esasında planlamaya, imara dair tüm çalışma, plan ve uygulamalar aslında kenti tasarlayan birer adımdır.

Mülkiyet oluşturulurken kadastro öncesi fiili bir şekillendirme, sonrası kadastral şekillendirme ve daha sonra planlama ile de imara dayanan şekil-

lendirme ile arazi parçaları biçimlenir, aynı bir hukuksal kimliğe bürünür.¹ İmar uygulaması ile kent içindeki arsa, bina yapılacak aşamaya gelir, kenti şekillendirecek parçalar oluşur. Bu parçaların bütünü kentin genel tasarımını oluşturur. Bu sebeple, geleceğe dönük kentin tasarımını oluşturan en esaslı konu; planlamadır. Planlama konusu bir kamu hizmetidir. Kamu kuruluşları ve vatandaşlar arasındaki ilişkiyi düzenler.² Kent dokusu, yapı karakterleri, mahallelerin oluşumu, kent silüeti gibi kentin üç boyutlu algılanması kentsel tasarım kavramı-

nı ilgilendirmektedir.³ İmar planları, gelecek 20-25 yıllık süreç gözetilerek yapılır. Planlama, kentin tasarımını da oluşturacağına göre, kentsel tasarım üzerindeki etkiye ve bu etkinin yasal metinlere yansımalarına bakmak gerekir.

1.2 AMAÇ VE KAPSAM

Bu çalışmanın amaç ve kapsamı, kent planlanmasında yetkili yasa ve kurumlar ile son yıllarda kentsel tasarımın normatif ve uygulama olarak daha çok öne çıkması ve yeni yasal düzenlemelere hakim olan niteliklerdir. Çalışma, kentsel tasarım kavramının yoğunlaştığı son 10-15 yıla sınırlanmıştır.

1.3 YÖNTEM

³ Ünal, 2008, 17

¹ Erdal Köktürk, Erol Köktürk, 2007, *Arsa Düzenlemelerinin Hukuksal Dayanağı*, TBB Dergisi, Sayı:70, , 260-283

² Yücel Ünal, 2008, 18

Çalışmada birinci olarak kentsel tasarımın kavram olarak kısa tanımı, paydaş disiplinlerle etkileşimi, ikinci olarak kentsel tasarım ve planlamada yetkili olan kurumlar ile üçüncü olarak yasal düzenlemeler ve yasal düzenlemelere hakim olan genel nitelikler irdelenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmada, bilimsel yayınlar, yeni yasal düzenlemeler, bu yasal düzenlemelere yapılmış değerlendirmeler ve uygulama örnekleri ele alınmıştır.

2. KAVRAM OLARAK KENTSEL TASARIM VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ

Kentsel tasarım, zamana bağlı bir sanattır, ama müzik gibi öteki zamansal sanatların başvurduğu denetimli ve ölçülü ardılıktan pek az yararlanabilir. Değişik durumlarda ve değişik insanlar için bu ardıllık tersine döndürülür, bölünür, vazgeçilir, kesilir. Kent, her ışık altında ve her havada görünür şeklindedir.¹

Yasalara ve daha alt metinlere yeni yeni "kentsel tasarım" kavramı girmekte ise de, esasında planlamaya, imara dair tüm çalışma, plan ve uygulamalar kenti tasarlayan birer adımdır. Bu açıdan, yasa öncelikle, yerleşme yerlerinin plan koşullarına uygun olarak düzenlenmesini istemektedir.²

Kentsel tasarım, kentsel kalitede tanımlanan amaçların gerçekleştirilmesi için bir araç olarak algılanmış ve:

1. Kentin yaşam ve biçimine ilişkin kuram ve kılığını belirleme ve sürdürme sanatı,
2. Kimi zaman tasarlama, daha çok da, üst ölçekli mekansal gelişme stratejileri doğrultusunda kentin ve parçalarının tasarım ve gerçekleştirilmesini denetleme ve yol gösterme süreci olarak görülmüştür.

Bu bağlamda kentsel tasarım, doğal yapısı korunarak, kentsel kaliteyi yük-

1 Kevin Lynch, 1996, *Çevrenin İmgesi, Kent ve Kültürü Dergisi*, Sayı:8, s. 153, Çeviren: İ. Özdemir

2 Ünal, *Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırıklı İncelenmesi*, s. 19 (Ayrı doğrultuda; Çubuk, <http://www.sehirplanlama.org/index>)

seltmek amacıyla kentin ve parçalarının:

Konforunu ve altyapısını, kentliler arasındaki iletişimi ile kararlara ve etkinliklere katılma olanaklarını, anlamlarını, imgelerini, karakterini, biçimini, mimarlığını ve estetiğini, kentin tarihsel geçmişi ile ilişkisini kurgulayacak ve yükseltecek mekân ve yerleri üretme sanatı ve süreci olarak tanımlanmıştır.³

Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi kentsel tasarımın ilgilendiği öğeler aynı zamanda planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı alanları ile iç içedir.

Yerleşim bölgelerinin mevcut durumunun korunması, iyileştirilmesi ve geleceğinin insan yaşamının gereklilerini karşılayacak şekilde hazırlanmasına "İmar Planlaması" denir. ... İmar Planlaması; yerleşim alanlarında alt ve üst yapılaşmanın insan yaşamının gereklilerine uygun olarak şekillendirilmesini sağlamak üzere, bu alanların mevcut durumlarından hareket edilerek gelecek hedeflerin belirlenmesini ifade eder.⁴

3 *Kentleşme Şurası: Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım*, ANKARA - Nisan 2009, (30 dan fazla akademisyen tarafından 2009 yılında yapılan Şura'da ele alınan ve üzerinde mutabık kalınan tanım olarak komisyon raporunda yer almıştır.), http://www.kentges.gov.tr/dosyalar/sura_raporlari/kitap5.pdf, (11.06.2014)

4 İbrahim Şanlı, *Türkiye İl Sistemi, Yapısal Özellikleri, Bölgeleri ve Büyüme Performansı Üzerine Analitik Bir İnceleme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1980, s. 8

Planlamayı, Türkiye il sistemi ve ilin yapısal özellikleri açısından değerlendiren Şanlı'ya göre ise; "Planlı sistemin durumu ve gidişine göre geleceğini kestirme ve saptanan performans ölçütlerine erişme düzeyini belirleyerek yönetim ve kontrol öğelerine yol göstermek, mekanda gerekli düzenlemeyi yapmak durumundadır.⁵ Diğer taraftan kentsel tasarımın mimarlıkla ilişkisi de iç içedir.⁶

Roth'a göre; "Mimarlık ne yaparsak yapalım kendisinden kaçınmadığımız sanattır. Yaşamımızın her anında, uyurken ya da uyanırken, yapıların içinde, yapıların çevresinde, yapılarla tanımlı mekanlar ya da insan becerisinin şekillendirdiği peyzajların içindeyiz. Resim, heykel, çizim ya da diğer görsel sanatlardan istersek kaçınabiliriz ama mimarlık, istesek de istemesek de, bizi sürekli olarak etkiler, davranışlarımızı şekillendirir, ruhsal durumumuzu belirler." Kentsel Tasarımın doğrudan ilişkili olduğu bir diğer disiplin Peyzaj Mimarlığıdır. Yapı yapıldıktan sonra aynı bir ağaç ya da bir kaya gibi çevrenin bir parçası olur. Bu olgu çifte öneme sahiptir.⁷

5 MMG, *Sempozyum konuşmaları*, 2014, CD

6 Leland M. Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, İstanbul, Kabalcı Yay. 2000, s.19, Çeviren: E. Akça

7 Roth, L.M., *Mimarlığın Öyküsü*, s.176

3. YASAL METİNLERDE KENTSEL TASARIM PLANLAMASINDA YETKİ

3.1 TBMM

Ülkesel planlamayı, başta yasaları çıkaran TBMM; yasal olarak karar verilen planlama yasalarını yaparak, önemli yatırımlara dair kararları verecek yapacaktır.

3.2 ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

2011 yılında çıkarılan 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve yapım mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ve denetlemek" le görevlidir.

"Her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak,"¹

Kent ve bölge planlamasını, tasarımı etkileyecek büyük adımlar.

"Bakanlar Kurulunca yetkilendirilen alanlar ile merkezi idarenin yetkisi içindeki kamu yatırımları, mülkiyeti kamuya ait arsa ve araziler üzerinde yapılacak her türlü yapı, milli güvenliğe dair tesisler, askeri yasak bölgeler, genel sığınak alanları, özel güvenlik bölgeleri, enerji ve telekomünikasyon tesislerine ilişkin etütleri, harita, her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını, parselasyon planlarını ve değişikliklerini resen yapmak, yaptırmak, onaylamak ve başvuru tarihinden itibaren iki ay içinde yetkili idarelerce ruhsatlandırma yapılmaması halinde resen ruhsat ve yapı kullanma izni vermek".

"Mera dışına çıkarılan alanlar dâhil kentsel ve kırsal alan ve yerleşmelerde yapılacak iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamalarında idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek; Bakanlıkça belirlenen finans ve ticaret merkezleri, fuar ve sergi alanları, eğ-

lence merkezleri, şehirlerin ana giriş düzenlemeleri gibi şehirlerin marka değerini artırmaya ve şehrin gelişmesine katkı sağlayacak özel proje alanlarına dair her tür ve ölçekte etüt, harita, plan, parselasyon planı ve yapı projelerini yapmak, yaptırmak, onaylamak, kamulaştırma, ruhsat ve yapım işleminin gerçekleştirilmesini sağlamak, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyeti kurulmasını temin etmek;"

3.3 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI:

5 Yıllık Kalkınma planlarını hazırlar. Bölge Planları konusu da muğlak olmakla beraber, İmar kanunu 8/a hükmüne Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılır veya yaptırılır.²

3.4 BELEDİYELER:

İmar Kanunu'na göre, belediye ve mücavir saha içinde plan yapmaya yetkili kurum, Belediye Encümeni'dir. Bu plan, başkanın onayı ile yürürlüğe girer.

3.5 İL GENEL MECLİSİ:

2005 tarihli il özel idare kanununa göre, belediye sınırları dışındaki alanlarda İl Özel İdareleri, İl Çevre Düzeni Planı yapmaya ve yine belediye sınırları dışında kalan alanı planlamaya yetkilidir. Valinin onayı ile yürürlüğe girer.³ Diğer iller için durum aynıdır.

3.6 BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ:

5216 sayılı kanun 7/b maddesi ile çevre düzeni planı ve nazım imar planı yapma yetkisi verilmiştir.

3.7 TABİAT VE KÜLTÜREL VARLIKLARINI KORUMA KURULLARI:

2863 sayılı kanunla Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu varken, 2013 yılında Kültürel konular Kültür Bakanlığı'na, Tabiat Varlıklarını ilgilendiren konular ise Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı kurullara devredilmiştir. Bu kurullar korunacak alanlarla alakalı özel planlar yapmak-

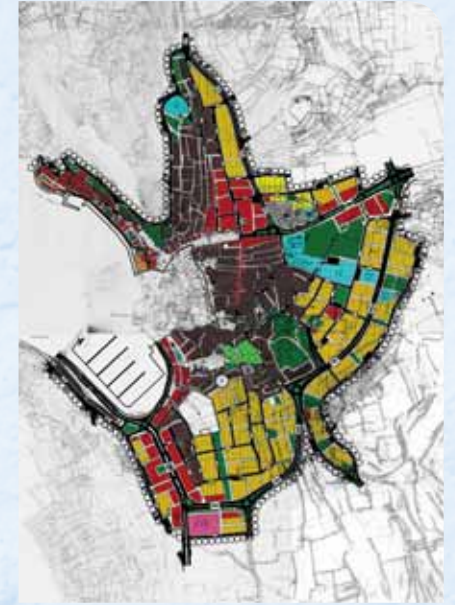
ta ve plan yapma ilkeleri belirlemektedir.

3.8 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI:

Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde, turizm alanlarında Kültür ve Turizm Bakanlığının plan yapma yetkisi 2003 yılında 4957 sayılı Kanunla genişletilmiştir.

4. PLAN ÇEŞİTLERİ

3194 sayılı İmar Kanunu, planlamanın ana kanunudur. İmar Kanunu 6. maddesi planları, kapsadıkları alan bakımından Bölge Planları, İmar Planları olarak ikiye ayırmakta, İmar planlarını da Nazım imar planı ve Uygulama imar planı olarak ayırmaktadır. Aslında, bu planlar tanımlanmamış olsa da, detay metinlerden anlaşılmaktadır.⁴ Ülkesel anlamda plan, DPT tarafından

yapılan 5 yıllık kalkınma planları ve diğer stratejik belgelerdir. Bu planlar, yapılacak büyük yatırımlar ve bölgesel kullanım kararları ile hem genel araziye hem de kentlerin planlanmasını etkilerler.

Bölgesel planlar, doktrinde yer almış olsa da yasada tanımlanmamıştır ve fakat 2103 de hazırlanan Plan Yapımına Dair Yönetmelik taslağında yer almıştır. Henüz yayınlanmamıştır.⁵

Çevre Düzeni Planları, İl çevre düzeni planları olarak ele alınmakta ve bir ili

1 16.06.2014: 3.Havalimanı planı askıya çıktı.1/100 binlik plan tadil ediliyor.3.Köprü ve bağlantı yolları 2113 de inşaatı başlamıştı, Kanal İstanbul projeleri de planlama aşamasında.

2 GAP projesi örneği dışında yok

3 2013 yılında çıkan 6360 sayılı kanun ile Büyükşehirlerde bulunan il özel idareleri tamamen kapatılmış ve yetkileri Büyükşehir Belediyeleri'ne devredilmiştir.

4 Ünal, 2008, 25

5 www.csb.gov.tr

kapsamaktadır. Aslında, birbirini etkileyen illeri yani komşuları da kapsamaması gerekirken tek il bazında ele alınmaktadır. İstanbul için 1/100.000 'lik il çevre düzeni planı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 13.02.2009 tarihinde aldığı 103 sayılı kararı ile uygun bulunarak 15 Haziran'da İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş tarafından onaylanmasının ardından 17 Temmuz 2009'da askıya çıkararak yürürlüğe girdi.¹ Bölgelerin ilçelerin nüfusları, kabaca bölgelerde gelişecek sektörler, korunacak alanlar vs. yer almaktadır.

İl Çevre Düzeni planının altında, kimi görüşlere göre 1/50.000 ölçekte Metropolitan Plan olmalıdır. Fakat bunun il çevre düzeni planı olduğu da kabul edilmektedir.² Çevre Düzeni Planları, eğer birden fazla ili kapsamakta ise Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapıp onaylanacaktır.

Bu planın altında ise 1/25.000, 1/5.000 veya 1/2000 ölçeklerde Nazım İmar Planı olacaktır. Bu plan, esasında, fiziki olarak araziye planlayan, gerçek ve detaylı ölçülerle kenti tasarlayan bir plandır.

Getirdiği kriterlerle, yapılaşmayı, yeşil alanları, spor alanlarını, kamuya ait diğer alanları, turizm, ticari alanları ya da sanayi alanlarını net biçimde belirler. Genelde 1/5000' lik ölçülere göre yapılmaktadır. Danıştay, diğer ölçeklerde nazım plan yapımını bir kararı ile engellemiştir.³

Nazım İmar Planları; planlanan alanlardaki binaların kütleleri,hektar başına düşecek nüfus, koruma alanları vs net olarak belirlenmektedir.

1/1000 lik Ölçekte hazırlanan Uygulama imar planları ise, mahalli belediyeler ya da il encümenince yapılan,

Kendisinden üstteki hiyerarşik plan olan 1/5000lik plana uyan, kentin yapı karakterini parsel büyüklüklerini, her adaya düşecek yoğunluğu, yaya yollarını, araç yollarını, sosyal ve kamusal

donatıları detaylandırır.

Özel amaçla yapılmış; Islah İmar Planları, Sit alanları için yapılan Koruma İmar Planı ve Turizm Bölgeleri Planı diğer plan türleridir.

5. İMAR MEVZUATINDA SON YILLARDAKİ GELİŞMELERİN ANA İLKELERİ

5.1 YETKİDE YERELLEŞME KAKTERİ:

İmar mevzuatı, 1980'lere kadar merkezi planlama ile yürümekteydi.

1980'lerden itibaren Dünyadaki liberal akımların da etkisiyle planlama, merkezden yerel yönetimlere devredilmeye başlandı. Buna paralel olarak yapılan değişiklikler ve uygulama, yerel idareler ve otoritelere yetki vermekte, onlarında daha çok ilgili alandaki sivil kurullar, STK

lar ve ilgili bölge insanlarıyla paylaşım içinde bir uygulama yapmasını öngörmektedir. Başlıca yasal metinlerde yer alması ve planlamayı etkilemesi üzerinde durmak gerekir. Aşağıdaki açıklamalardan da görüleceği gibi 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 6306 sayılı Afet Yasası, yetkide yerleşme kuralının önemli bir istisnası olarak merkezi planlamaya önem vermiştir.

5.2 KAMU YARARI-SOSYAL YARARLANMA ÖNE ÇIKMIŞTIR:

Özel mülkiyetin varlığı Anayasa ile teminat altına alınmış ancak, kanunlar ve yönetmelikler giderek, özel mülkiyeti kamu yararı ile sınırlandırır hale gelmiş, hakkın özü kavramı nitelik değiştirmiştir. Kamusal alan tartışmaları Taksim Gezi Parkı örneğinde olduğu gibi hem mahkeme kararlarında hem kamuoyunda tartışılır hale gelmiştir.⁴

5.3 PLANLAMA, DAHA ŞEFFAF HALE GELMİŞTİR

Planlama, merkezi olarak Ankara'dan Bakanlık eliyle yürütülürken, yerel yönetimlerin ve halkın bilgisinin olması düşünülemezdi. Gerek Belediyelerle ilgili kanunlar, gerekse İl öze idare mevzuatı, planların yapılması aşamasında planları ilan etme mecburiyeti getirmiştir. Burada, plana itiraz etme imkanı verilmiş, planların isteyen herkes tarafından inceleneceği ve kopyasının alınabileceği belirtilmiştir.

5.4 PLANLAMADA HALKIN KATILIMI GİTTİKÇE ARTAR HALE GELMİŞTİR

Büyük proje ve yatırımlarda ÇED raporu alınmak ve halkın görüşüne açmak, halk toplantısı yapmak mecburiyeti vardır.

5.5 TARIMSAL ALANLAR DAHA FAZLA KORUNMAKTADIR

İmar kanununa 2005 yılında getirilen 2005 25.madde ile Tarım arazileri, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı kanununda belirtilen izinler alınmadan tarımsal amaç dışında kullanılmak üzere plânlanamaz. Bunun istisnası, kentsel dönüşüm sebebiyle Çevre Bakanlığı'na verilen geniş yetkidir.

5.6 PLANLANAN ALANLARDA KAMU HİZMETİNİN PAYI ARTMA EĞİLİMİNDEDİR

Planlanan alanlarda, kamusal hizmetin götürülmesi karşılığı olarak,

1 www.ibb.gov.tr

2 Ünal, 2008, 34 /Üngören, 2012, 64

3 Ünal, 2008, 43

4 Türk : Arkitera Haberlerde Söyleşi, "Kamusal Mekan Nedir?" www.arkitera.com.tr

1960'larda alınan yüzde 15 DOP oranı (Düzenleme Ortaklık Payı) sonra 25'e, 35'e ve nihayet yüzde 40'a çıkarılmıştır.¹ Bu oranın artma eğilimi vardır. Danıştay, pazaryerleri ve spor alanları kanunda sayılmadığı halde, idarenin bu alanlar için kesinti yapacağına karar vermiştir.

Arsa düzenlemesi, anayasanın Md.14/1 2. bendi anlamında içeriğin ve sınırların belirlenmesi olup, anayasanın Md.14/3 anlamında bir kamulaştırma değildir. Gerçi düzenleme, aynı zamanda kamusal çıkarlara hizmet eden kentsel bir tasarım çerçevesinde yapılır.

5.7 KAÇAK VE İMARSIZ YAPILAR KENT SUÇU OLARAK KANUNA GİRMİŞTİR

Türk Ceza Kanunu Md. 184 de imar kirliliği suçu var, (2004) İmar Kanunu Md.42 (2009) imara aykırı yapıları yapıpanlara müeyyide getirmektedir.

5.8 AFET AĞIRLIKLIL PLANLAMA, YENİDEN GEÇİCİ MERKEZİ PLANLAMA GETİRMİŞTİR

6306 sayılı Afet Kanunu, Kentsel Dönüşüm kanunu olarak bilinmektedir. 2012 de çıkan bu kanun, planlama ve kentsel tasarımda önemli bir kırılma getirerek, Kentsel Dönüşüm alanlarında yetkiyi tamamen belediye ve valiliklerden hatta koruma kurullarından alarak, bünyesinde toplamıştır. Bu yasanın getirdiği en belirgin özelliği merkezi otoritenin hakimiyetidir.

Bu Merkezileşmenin kalıcı olmayacağını düşünmekteyiz. Çünkü ülkenin tamamının afet alanı ilan eden bu yasaya göre yapılan başvurular ve buna göre yapılacak imar, planlama ve tasarım faaliyetlerini Çevre Şehircilik Bakanlığının tek başına yapması düşünülemez. Bu bakımdan bu uygulamayı, geçici olarak nitelenmek en doğrusu olacaktır.²

5.9 KENT PLANLAMASI YAPILIRKEN KENTSEL TASARIM ÖNE ÇIKMIŞTIR

Son yıllardaki mevzuat değişikliklerinde KENTSEL TASARIMIN öne çıktığına dair temel örnekler aşağıdadır:

5.9.1 BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ:

5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu 2004 yılında yeniden yayınlanmış; kanunun Md.7/g maddesinde; "Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak, kentsel tasarım projelerine uygun olarak bu yerlere cephesi bulunan yapılara ilişkin yükümlülükler koymak ilan ve reklam asılacak yerleri ...« şeklinde Büyükşehir belediyesinin kentsel tasarım alanındaki yetkileri sayılmış, aynı zamanda görevli olduğu belirtilmiştir.³

5.9.2 2985 Sayılı TOPLU KONUT İDARESİ KANUNU

Kısaca TOKİ yasası olarak nitelendirilebilecek olan bu yasanın amacı, yoksul ve dar gelirliye ev temin etmek,

sosyal konut üretmektir. Yasaya 2003 yılında yapılan eklemeye; yöresel mimarinin gelişmesi, gecekonduların dönüştürme görevi de kuruma verilmiştir. Kurum, ilgili alanda planlamayı kendisi yapar ve ilgili araziye kamulaştırabilir.

Ferdi veya toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekonduların dönüştürülmesine, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar yapmak ve bu konulardaki projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak...⁴

5.9.3 KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI KANUNU

«Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa 2011 yılında önemli bir madde eklenmiş, kurulun görevleri arasında;⁵ "Koruma amaçlı imar plânı"; bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma... "Yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı

4 "Md.2/1) (Ek: 31/7/2003-4966/4 md.; Değişik: 8/12/2004-5273/8 md.) (Resmî Gazete 31.7.2003 tarihli sayı ve yine Resmî Gazete 24.7.2008 tarihli sayı)

5 (Md.3,b,3)"(8) (Ek:14/7/2004 - 5226/1 md.) 26.5.2004 tarihli 5177 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle Yapılan Değişiklikler, 14.7.2004 tarihli 5226 Sayılı Kanun ve 8.8.2011 tarihli 648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 8.10.2013 tarihli 6498 Sayılı Kanun

ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır. "

Sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları"; kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır.« şeklinde sayılmıştır.

Belediyeler, valilikler veya diğer kurum ve kuruluşlar, çeşitli yerlerdeki paylarını birleştirerek kendi adlarına imar parselleri oluşturmak amacıyla arsa düzenlemesi yapamazlar. Ayrıca, kamuya taşınmaz kazandırmak amacıyla da düzenleme yapılamaz. Düzenleme ile, hiçbir şekilde yapı yapılması mümkün olmayan (mutlak koruma alanı, kıyı kenar çizgisinden başlayarak ilk 100 m.'lik alan veya 1. derece sit alanı gibi) alanların konuta veya işyerine dönüştürülmesi mümkün değildir.¹

5.9.4 KIYI MEVZUATI

Kıyı Kanununda (4.4.1990 tarihli) kentsel tasarıma dair doğrudan bir madde bulunmamakta ise de, 1.8.2003 tarihinde ek madde olarak eklenen, 2005 tarihinde 6/c maddesine eklenen ve yine 31.7.2008 tarihinde 6/d maddesine eklenen maddeler kıyı bölgelerindeki imar planlama, kıyı kenar çizgisi ve kıyı tasarımını düzenleyen maddelerdir.² Kanunun uygulama yönetmeliğinde ise:

Bu Yönetmeliğin 16 ncı maddesine gö-

re belirlenen sahil şeritlerinde uygulama imar planı olmaksızın hiçbir yapı ve tesis yapılamaz. Sahil şeridinin ikinci bölümünde sadece onaylı uygulama imar planında belirlenmiş toplu yararlanmasına açık günübirlik turizm tesisleri, bu Yönetmeliğin 13 ve 14 üncü maddesinde belirtilen yapı ve tesisler ile ilgili kıyı ve deniz güvenliğini sağlamak amacıyla lojman, konaklama ve benzeri tesisler içermek üzere inşa edilecek karakol ve bu gibi güvenlik yapıları yer alabilir.³

644 Sayılı KHK da; Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Planları ile fiziksel planlamaya planın uygulanması sürecini ve yönetim boyutunu da dâhil etmek üzere yaşanan sorunların çö-

zümüne yönelik stratejik düzeyde kararlar üretilmesi ve kıyının koruma-kullanma dengesi gözetilerek kullanımını sağlayacak çalışmalar elde edilmesi hedeflenmektedir.⁴

5.9.5 YIPRANAN TARİHİ ESERLERİN YENİLENMESİ KANUNU

Kanun; tarihi eserlerin ve buldukları bölgelerin yenilenmesi ve ihtiyaca göre korunarak tasarlanmasını içermektedir.

Madde 1- " ...idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi

ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır." Bu kanunun uygulama yönetmeliğinde ise (Tarihi:14.12.2005 Md.4/h)"Yenileme uygulama projesi: Yenileme alanı içerisinde bulunan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların, Kanunun 3 üncü Maddesi uyarınca kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanan, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılacak veya yeniden inşa edilecek yapıların, imar mevzuatında öngörülen kentsel tasarım, çevre düzenleme, mimari, statik, mekanik-elektrik tesisat ve alt yapı projelerini," ibareleri ile kentsel sit alanları bölgelerinin tasarımı ele alınmaktadır.⁵

5.9.6 5104 sayılı KUZEY ANKARA KENTSEL DÖNÜŞÜM KANUNU

Ankara'ya özel 2004 yılında çıkan ve 2006 da değişime uğrayan bu kanun, "Md. 6 - Proje alan sınırlarındaki kentsel tasarım projeleri ile konut, sosyal donatı, çevre düzenlemesi, teknik altyapı projeleri, müşavirlik ve kontrollük hizmetleri ile yapım dahil diğer işler Belediye ve İdare tarafından, Bakanlıkça tespit edilecek görev dağılımına göre yapılır veya yaptırılır.⁶ Bu yasanın uygulanmasına dair yönetmelikte ise: Md. 23 - (b) İmar planı ile getirilen kararlar doğrultusunda Belediyece yapılacak veya yaptırılacak kentsel tasarım projeleri İdarenin

1 Danıştay 6. Daire 26.11.1997, E.1996/6035, K.1997/5336; Danıştay 6. Daire 28.11.2002; E.2001/4035, K.2002/5721;

2 1.8.2003 tarihli 4971 sayılı kanun, 3.7.2005 tarihli 5398 sayılı kanun, 23.1.2008 tarihli 5728 tarihli kanun.

3 Yayınlanma tarihi: Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, R.G. 3.8.1990, S. 20594; Madde 18- Değişik: RG- 13/10/1992-21374, Değişik: RG- 30/3/1994-21890

4 4.7.2011 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

5 Yıpranan Tarihi Eserler Yönetmeliği, R.G. 14.12.2005, S. 26023

6 4.03.2004 tarihli, 25400 sayılı Kanun, 12.03.2004 tarihli Resmi Gazete

uygun görüşü alınarak Belediyece uygulmaya konulur

Md. 27 - (1)" Proje alan sınırlarındaki kentsel tasarım projeleri ile konut, sosyal donatı, çevre düzenlemesi ve teknik altyapı projeleri ile yapım dahil diğer işler, Belediye ve İdare tarafından Bakanlıkça tespit edilecek görev dağılımına göre yapılır veya yaptırılır.¹

5.9.7 ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMESİ

Aslında Bakanlığın bir yasası olmayıp, görevleri KHK ile düzenlenmektedir.644 sayılı KHK, kentsel tasarımla ilgili Bakanlığa görevler vermektedir:

Md 2 - (1) a) Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve yapım mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ,

ç) (Değişik: 8/8/2011-KHK-648/ 1 md.)

Her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak, Bakanlar Kurulunca yetkilendirilen alanlar ile merkezi idarenin yetkisi içindeki kamu yatırımları, mülkiyeti kamuya ait arsa ve araziler üzerinde yapılacak her türlü yapı,

d) Mekânsal strateji planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle hazırlamak ve mahalli idarelerin plan kararlarının bu stratejilere uygunluğunu denetlemek.

04.07.2011 tarihli KHK'nın Md.7/e "(Ek:8/8/2011-KHK-648/4md.;Değişik:16/5/2012-6306/19 md.) 2 nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinde belirtilen konularla ilgili olarak her ölçekteki imar planı ve imar uygulamalarını, kentsel tasarım projelerini yapmak, yaptırmak ve onaylamak.«

ğ) (Değişik: 16/5/2012-6306/19 md.) Gecekondu, kıyı alanları ve tesisleri ile niteliğinin bozulması nedeniyle orman ve mera dışına çıkarılan alanlar dâhil kentsel ve kırsal alan ve yerleşmelerde yapılacak iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamalarında

idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek;

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile 20/7/1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu uyarınca Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan uygulamalara ilişkin her tür ve ölçekte etüt, harita, plan ve parselasyon planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak, ruhsat işlerini gerçekleştirmek, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyetinin kurulmasını sağlamak.

Kıyıda yapılacak yapıların yakın çevresini kapsayacak silüet ve kentsel tasarım projeleri ile birlikte mimari projelerinin kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları yönetmelikle belirlenen estetik

. KHK 8/d: arazi kullanımında mekansal strateji planları, çevre düzenleme planları ve imar planlarına uyulur, kuralı getiriyor.

2009 yılında Kentleşme Şurası Bildirisi yayınlanmıştır.² 2013 yılı kalkınma planında de kentleşme, kentsel dönüşüm, yenileme ,imar konuları önemli yer bulmuştur.

Bakanlığa Bağlı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü ise, tamamen kentsel tasarıma odaklanmıştır:

"Md. 7 - (1) Mekânsal Planlama Genel müdürlüğünün görevleri şunlardır: 2'nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinde belirtilen konularla ilgili olarak her ölçekteki imar planı ve imar uygulamalarını, kentsel tasarım projelerini yapmak, yaptırmak ve onaylamak.

f) Arazi ve arsa düzenlemesi ve parselasyon planlarının hazırlanmasına ilişkin genel ilke, strateji ve esasları belirlemek ve uygulanmasını sağlamak.³

"2/3/1984 tarihli ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile 20/7/1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu uyarınca Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan uygulamalara ilişkin her tür ve ölçekte etüt, harita, plan ve parselasyon planlarını yapmak, yap-

tırmak, onaylamak, ruhsat işlerini gerçekleştirmek, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyetinin kurulmasını sağlamak."⁴ Bakanlığa böylesine geniş yetkiler veren bu Kanun Hükmünde Kararname'nin Anayasanın 13. maddesine aykırılığı tartışmalı olup, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Kanun Hükmünde Kararname ile mülkiyet hakkına sınırlama getirmesi, hukuken düşünülemez. Zira, Anayasa'nın 13. maddesine göre, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Gözler'in ilgili konuyu

destekler görüşü şu şekildedir: "13'üncü maddenin eski şekli ve keza yeni şekli de temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceği ilkesini kabul etmiştir. 13'üncü maddenin eski şekline göre "temel hak ve hürriyetler... kanunla sınırlanabilir". Yeni şekli-

1 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Yönetmeliği, R.G. 14.04.2006, S. 26139

2 (www.csb.gov.tr)16.06.214

3 4.7.2011 tarih ve 27984 sayılı Resmi Gazete

4 Resmi Gazete 17.18.2011 tarihli sayı

ne göre de "temel hak ve hürriyetler... ancak kanunla sınırlanabilir". İki hüküm arasında "ancak" kelimesi farklıysa da, bu sadece bir vurgu farkından ibarettir. Bundan bir hukukî sonuç farkı doğması mümkün değildir. Dolayısıyla, yeni sistemde de, eski sistemde olduğu gibi temel hak ve hürriyetler, kanunla sınırlanabilir; yani, kanun hükmünde kararnameyle, tüzükle, yönetmelikle veya diğer idarî işlemler ile sınırlanamaz.¹

5.9.8 PLANLI ALANLAR TİP YÖNETMELİĞİ

Yönetmelik 2013 de yayınlanmış ve planlama ve kentsel tasarımda dair onlarca ilke getirmiştir. Peyzaj, yolların parkların, genel kamusal alanların ve binaların bahçelerine kadar birçok alanda düzenleme getirmektedir.²

5.9.9 PLAN YAPIMI ESASLARINA DA-

1. " (Kemal Gözler, K., (2001), *Kemal Gözler, Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri (Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme)*, Ankara Barosu Dergisi, sayı:4, s.56 <http://www.anayasa.gen.tr/madde13.pdf>. (11.06.2014)

2 *Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, Resmi Gazete*, 2.11.1985, S.18916 iken önemli değişiklikler 1.6.2013 tarihli 28664 sayılı Resmi Gazete ve yine 8.9.2013 tarihli 28759 sayılı Resmi Gazete

İR YÖNETMELİK

Yönetmelik planlamada halkın görüşünün alınması, şeffaflık ve kentsel tasarımı öne çıkarmaktadır. Yönetmelik inceleme ve tartışma aşamasındadır.³

5.9.10 YENİ İMAR YASASI TASLAĞI

Mevcut 3194 Sayılı yasa tamamen değişmemekte ancak revize edilmektedir. Bu çerçevede; yasanın mecliste bulunan tasarısında:

Md.32 "3621 sayılı Kanununun 11 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümleler eklenmiştir."3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun 44 üncü maddesinin (I) numaralı fıkrasının (a) bendinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan yapılar hariç, kıyıda ve doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan araziler üzerinde ruhsatsız yapı inşa edilmez." denmekte, Kentsel tasarıma ait doğrudan ifade bulunmasa da, kıyının planlamasını içerdiğinden kentsel tasarımı etkileyeceği şüphesizdir.⁴

5.9.11 KENTSEL DÖNÜŞÜM KANUNUNDA KENTSEL TASARIM

6306 sayılı Afet Yasası, kamuoyunda Kentsel Dönüşüm yasası olarak bilinmekte ve Kentsel tasarım kavramına da yer vermektedir. Md.6/6 "Bakanlık, riskli alanlardaki ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda faydalanılmak üzere; özel kanunlar ile öngörülen alanlara ilişkin olanlar da dâhil, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve kent tasarımları hazırlamaya yetkilidir." (16.5.2012 tarihli 6306 sayılı kanun)

Yasanın uygulama Yönetmeliğinde de; Kentsel Tasarım kavramı önemli ölçüde yer bulmuştur. Md.18-2-b) Riskli alan ve rezerv yapı alanındaki uygulamalarda faydalanılmak üzere; özel kanunlar ile öngörülen alanlara ilişkin olanlar da dâhil, her tür ve ölç-

3 www.csb.gov.tr)10.06.2104

4 (www.tbmm.gov.tr)10.06.2104

çekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve kent tasarımları hazırlamaya,

Md.18-4. İdarece veya ilgililerince kentsel tasarım projesi ile birlikte hazırlanan plan teklifleri; planlama alanı ve yakın çevresinin meri planları ve mevcut durumu gösterir bilgi ve belgeler, ilgili kurum ve kuruluş görüşleri ile birlikte Bakanlığa iletilir. Bakanlıkça uygun görülen plan teklifleri, aynen veya değiştirilerek onaylanır.⁵

5.9.12 MEKANSAL PLANLAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KURULMASI

2013 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye göre Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

- Üst ölçekli mekânsal planlama sistemini yönlendiren, Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlayan, Kıyı alanlarının planlı gelişimini sağlayan,
- Yerel yönetimlere teknik destek sağlayan ve rehberlik eden birimdir.

Yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren, her tür ve ölçekte fiziki planlara ve uygulamalara esas teşkil eden üst ölçekli mekânsal strateji planlarını ve çevre düzeni planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve uygulamanın bu stratejilere göre yürütülmesini sağlamak.⁶

5.9.13 BELEDİYELERDE KENTSEL TASARIM MÜDÜRLÜĞÜ KURULMASI

31/05/2012 tarihli, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 3194 sayılı İmar Kanunu, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu, 03/07/2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15/b, 18/m, 48. ve 49. maddelerine ve 5998 sayılı yasa ile değişik 73. maddesine dayanılarak

5 *Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği*, 15.12.2012 tarihli 28498 sayılı Resmi Gazete

6 (www.csb.gov.tr)10.06.2104

“Uzun dönemli kentsel tasarım proje ve programları hazırlar. Tespit edilmiş strateji, hedef ve politikalar doğrultusunda uygular ve aksayan yönlerine yönelik çözümler üretilmesini sağlar. Belediye adına takibini yapar.”

İlçede kent kimliğini belirleyici sosyo-ekonomik olarak gelişimine katkı sunmak amacıyla kentsel tasarım projeleri (cadde, sokak, meydan düzenlemeleri v.s.) üretilmesini sağlar, uygulamasını yapar. İlçenin her türlü “Kentsel Tasarım Rehberi”ni ve benzer amaçlı kılavuz dokümanını oluşturmak. Örnek olarak: Fatih Belediyesi ile Tarsus Belediyesi’nde kentsel tasarım rehberi bulunmaktadır.¹

Yasal gelişmeler ve değişiklikler ile uygulama örnekleri Tablo-1’de çalışmaya ekli olarak sunulmuştur.

6. SONUÇ

Kentsel Tasarım, şehircilikte Planlama, Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı kav-

maması sebebiyle aksamalar ve yanlış uygulamalar görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ayataç, Hatice., *Türkiye’de Planlama Sürecinde Kentsel Tasarımın Değerlendirilmesi*, Ayataç, Hatice., ve diğerleri; (2014)MMM Mimar ve MühendislerGrubu, 30.5.2014, *KentselDönüşümün SosyalBoyutu, “Şehirleşmede Mekansal Dönüşüm”, Sunum, CD.*
- Ataöv, Anla/Osman, Sevinç,(2007), *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Yöntemsel Bir Yaklaşım*, METU JFA, 2007/2
- Altaban, Özcan .,(2013) *From Town Planning to Urban Design Work- The Dimensions to be Considered*, ODTÜ Mimarlık, Ankara, [http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/551/8247.pdf](http://www.iconarp.selcuk.edu.tr/iconarp/article(16.10.2014)Aslantaş, Gül Filiz Ercan/Şimşek, ÖzlemBerberoğlu, Ahmet(2006), İmar Hukukunda Arazi Ve Arsa Düzenlemesi, Ankara, Yetkin Yay., 2006.</p><p>Bilsel, F. Cana.,(2001) <i>Kentsel Tasarımda Kuram ve Uygulama</i>, <a href=), . (11.06.2014)
- Bostancı, Seda H/ Ocakçı, Mehmet,Şeker, Serhat.,(2006)*Kentsel Silüetin Çeşitlilik AçısındanDeğerlendirilmesinde Entropi Yaklaşımı*, *Journal Of İstanbul Kültür University*, 2006/2pp.83-85,<http://www.iku.edu.tr/>

Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi, sayı:4, s.56 <http://www.anayasa.gen.tr/madde13.pdf>. (11.06.2014)

Karavelioğlu, Celal.,(2007)*İmar kanunu 18. madde uygulaması*, 4. bsk., Ankara, Karavelioğlu Hukuk Yay.

Kentges.,(2008)*Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi Doküman Araştırma Raporu*, 2008, <http://www.academia.edu/868224/> (11.06.2014)

Kentleşme Şurası.,*Kentsel Miras,Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım*, ANKARA - Nisan (2009),(30 dan fazla akademisyen tarafından 2009 yılında yapılan Şura’da ele alınan ve üzerinde mutabık kalınan tanım olarak komisyon raporu)http://www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap5.pdf (11.06.2014)

Köktürk, Erol- Erdal.,(2007) *Arsa Düzenlemelerinin Hukuksal Dayanağı*, TBB Dergisi, sayı:70, Mayıs-Haziran 2007, s. 260-283

Lynch, Kevin.,(2013) *Kentin İmgesi*, 5. bsk., İstanbul, İşbankası Kültür Yay.

Orta, Elif.,(2010) *İmar hukukunda Plan Hiyerarşisi ve Planların Çatışması*, 1. bsk. Legal Yay.

Öngören, Gürsel/Çolak, N. İlker .,(2013) *Kentsel Dönüşüm Hukuku*, 1. bsk., Öngören Hukuk Yay. Öngören, Gürsel/

Çolak, N. İlker., *İmar Planları, İmar Uygulamaları ve İptal davaları*, Öngören Yayınları (Tarih yok)

Roth, Leland M.,(2000) *Mimarlığın Öyküsü*, 1. bsk., İstanbul, Kabalcı Yayınevi,

Şanlı, H. İbrahim.,(1990) *Türkiye İl Sistemi, Yapısal Özellikleri, Bölgele ve Büyüme Performansı Üzerine Analitik bir İnceleme*, İTÜ

Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi,

Tekeli, İlhan.,(2010) *Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay.

Türk Şence, Şevkiye.,(2007) *Arkitera Haberlerde Söyleşi, “Kamusal Mekan Nedir?”* www.arkitera.com.tr (10.06.2014)

Ünal, Yücel.,(2008)*Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırıklı İncelenmesi*, Ankara, Yetkin Yay.

Üsküdar, Rıza .,(2008), *Dünden Bugüne*

ramlarıyla iç içe geçmiş ayrı bir disiplin olarak son yıllarda önemi giderek artmıştır. Kentsel Tasarım, kent planlamasının özü haline gelmektedir. Bilimsel öğreti ve uygulamada yıllardır yer alan ve tartışılan kavram son 15 yıldır yasalara eklenmiş ya da yeni çıkan yasalarda bağımsız bir hukuk normu olarak yer almıştır. Ancak, uygulamada gerek kavramın yeni oluşu gerekse tüm paydaşların ve kamuoyunun uygulama bilincine sahip ol-

1 (<http://www.fatih.bel.tr/icerik/18/kentsel-tasarim-rehberleri>).10.06.2014

TR(11.06.2016)

Cogito (1996): *Kent ve Kültürü*, S.8,Yapı Kredi Yayınları, Yaz 1996

Çubuk, Mehmet., *Türkiye’de Netleşemeyen ve Uzlaşılamayan Bir Kavram: Kentsel Tasarım*, 4. Uluslararası Kentsel Tasarım Kongresi, İstanbul, 27 Mayıs 2009.

http://www.sehirplanlama.org/index.php?option=com_kunena&func=view&catid=10&id=730&Itemid=36 (03.06.2014)

Ergen,Cafer.,(2006) *İmar planları*, 2. bsk., Ankara, Seçkin Yay.

Ersoy, Melih.,(2007)*Kentsel Planlama Kuralları*, 2. bsk., İmge Kitabevi Yay. Gözler,Kemal.,(2001)

Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri (Anayasanın 13’üncü

Kentleşme Süreci 2

<http://blog.milliyet.com.tr/dunden-bugune-kentlesme-sureci-2/>(11.06.2014)

Yılmaz, Mustafa., (2011)*İmar Kanunu’nun 18. Maddesi çerçevesinde DOP kavramı ve Uygulamaları*, M.Ü.H.F - EHD,C16.

<http://www.csb.gov.tr>

<http://www.hkmo.org.tr>

<http://www.spo.org.tr>

<http://www.mevzuat.gov.tr>

<http://www.sehirplanlama.org>

MEVZUAT	PLANLAMA VE TASARIMA HAKİM OLAN KRİTERLER	UYGULAMALAR
2001, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun	Yapıların imar planına uygun , kaliteli yapılmasını sağlamak ,plan ve yapı kalitesi öne alınmış, kentsel Tasarım söz konusu değildir	Uygulama suistimal edilmiş, yasal çalışmalarla kaldırılması tartışılmaktadır
2003, TOKİ Kanunu 2004. 5104 Sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Kanunu	1984 tarihli kanun, 2003, 2004 ve 2008 'de değişerek gece kondu tasfiyesine yönelik Projeler, özel amaçlı projeler, köy mimarisi, yöresel mimari, büyük toplu konut projeleri, önceleri	Tek tip projeler eleştirilmektedir. Toki Hukuku ve "Toki tarzı" mimari anlayışı literatüre girmiştir. Salt, tek tip konutlar inşa edilirken son zamanlarda kentsel ve tarihsel doku dikkate alınmaya başlandı.
2004. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu	Kentsel tasarım öne çıkmıştır, ana akslar ve arterler, büyük proje bazında kentsel tasarım, sosyal donatı ve çevre düzenlemesi.	Uygulama büyük ölçekte yapılmıştır ve devam etmektedir. Toplu konut tarzı hakimdir.
2010-2012 Değişikliği	Kentsel tasarım görevi belediyeye verilmiştir. Kent tasarımına etki eden meydan, bulvar, cadde ve anayolları yapmak, Bu yerlere cephesi bulunan yapılara ilişkin yükümlülükler koymak Bu yerlerin numaraları ile bunlar üzerindeki binalara numara verilmesi İlan ve reklam asılacak yerleri ve bunların şekil ve ebadını belirlemek 1995 yılından beri KIPTAŞ şirketi aracılığıyla toplu konut projeleri yapmaktadır. İl çevre düzeni planı ve 1/5000 lik planların yapılması yetkisi	Taksim Yayalaştırma Projesi (Eylül,2013) Kentsel Tasarım Müdürlükleri kuruldu (2007) KIPTAŞ uygulamaları eleştirilmiştir. İstanbul 1/1000000 lik çevre düzeni planının yapılması önemlidir, fakat 3. Köprü, Kanal ve 3. hava limanı planda yer almadığı için eleştirilmiştir. Ana arterlerin yoğun peyzaj ile süslenmesi, büyük arterler ve metro bağlantıları olumlu, Taksim Gezi Parkı tepkileri sonrası Merter'e 1 milyon metre karelik bölge parkı kararı alınması olumlu bulunmuştur, Taksim Gezi Parkı'nın kamusal alandan fiilen çıkması eleştirilmektedir
2005, 5355 Sayılı Mahalli İdari Birlikleri Kanunu	2002'de Türkiye Belediyeler Birliği Mahalli İdari statüsü getirilmiş, belediyelerin planlama, kentsel bilgi ağları konusunda işbirliği	Özellikle küçük belediyelerin planlama ve tasarım konusunda bilgilenmesi olumlu
2005, Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği	İmar mevzuatı bağlayıcı nitelikte Yenileme uygulama projesi kapsamında Kentsel sit alanlarının kentsel tasarımı ele alınmıştır. (Koruma kurullarının kararlarının aşılması hedeftir)	Ankara Kaleiçinin Yenilenmesi Ankara Hamamönü Yenilenmesi Fatih Zeyrek Yenilemesi başarılı örneklerdendir. Tarlabaşı yenilemesi (devam ediyor).
2011,2863 sayılı yasa.(1983 de çıkan yasa ek yapıldı)Kültür Varlıklarını Koruma Kanununa 11.md eklendi. Koruma kurulları, Kültür Varlıkları ve Tabiat Varlıkları olarak ikiye ayrıldı, Kültür varlıkları Kültür Bakanlığına, Doğal varlıklar Çevre Bakanlığına bağlandı.	2004 de yapılan bir değişiklik rak "Yenileme alan ve projelerini, .. alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, .. stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının ge-	İBB tarafından yapılan ve onanan 1/5000 lik projelerle, Zeytinburnunda 16/9 binaları Silüet kavramını olumsuz etkilediğinden, yine Taksim Gezi planı tarihi ve kamusal dokuyu bozduğundan planlar 2013 de mahkemece iptal edilmiştir Planlama ve tasarım,Toplumsal olaylara yol açarak , niteliği değişti.

<p>Kurullar bağımsızlığını kaybetti.</p>	<p>rektirdiği ölçekteki plânlar ele alınarak Sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları; kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rolöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır.» şeklinde sayılmıştır.Kurul içtihatları normlaşmışken,değişiklikle başa dönüldü.Yönelimlik değişti.Silüet kavramı .</p>	<p>Planın iptalini Danıştay 6.Daire onaylamıştır Koruma alanları kurul kararlarına dayanarak planlanıyordu, krurullar ayrıldı, yetli karmaşası geldi ve yine koruma alanlarına tekrar değerlendirme raporu alma imkanı getirildi.</p>
<p>2011, 6107 sayılı İller Bankası Kanunu</p>	<p>. Belediyelerin ve diğer kamu kurumlarının planlama, kentsel proje, alt ve üst yapılarına destek vermek</p>	<p>Kentsel projelere destek vererek planlamayı ve kentsel tasarımı etkilemektedir.</p>
<p>2011 , 644 Sayılı KHK,Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname</p>	<p>. Kentsel tasarıma ilişkin bakanlığa görevler verilmesi . Planlamada merkezîyetçiliğe dönüş . Mekansal strateji planları . Estetik kurullara değinmiştir. . KHK 8/d. arazi kullanımında mekansal strateji planları, çevre düzenleme planları ve imar planlarına uyulur, kuralı getiriyor. 6.06.2014: 3.Havalimanı planı askıya çıktı. 3.Köprü ve bağlantı yolları 2113 de inşaatı başlamıştı, Kanal İstanbul projeleri de planlama aşamasında. Kent ve bölge planlamasını, tasarımını etkileyecek büyük adımlar.</p>	<p>Bakanlığa bağlı olarak Kentse Tasarım Daire Başkanlığı ile Mekansal Tasarlama Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Anayasal kişilik ve mülkiyet haklarının KHK ile düzenlenmesi eleştirilmiştir. 2009 yılında Kentleşme Şurası yapılmıştır. 2013 yılı kalkınma planında de kentleşme, kentsel dönüşüm, yenileme ,imar konuları önemli yer bulmuştur</p>
<p>2012- 6292 sayılı Orman Arazilerinin satışına dair yasa.</p>	<p>Orman arazileri Anayasa gereği satılmaz, kiralanamaz.Bu konuda daha önce yapılan yasal düzenlemeleri AYM 3 defa iptal etti.Bu defa, tekrar çıkan yasa partilerce AYM ye götürülmedi. Yasa, bu kez, orman niteliğini yitiren arazilerin kullanıcılarına satışını öngörüyor. Doğrudan planlama ve kentsel tasarımla ilgili görünmese de, dolayısı ile etkiliyor.Orman arazisi üzerine kurulmuş semtlere, imarlı yapılaşma imkanı veriyor.</p>	<p>/B satışları olarak isimlendirilen arazilerin satış işlemleri devam ediyor</p>
<p>2012, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun</p>	<p>. Bakanlıği, kentsel planlama ve tasarımı hazırlamaya yetkili kılmıştır. . Kentsel dönüşüm çalışmaları . Deprem odaklı, acil ve olağanüstü çözümler, kapsam: Tüm ülke, Özel mülkiyette kamulaştırma tehditi, büyük projeler, bölgesel yenileme ve dönüşüm, kamu müteahhitliği, Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü kurulması</p>	<p>Dönüşüm ilanları, rantı yüksek yerlerden başladı, rantı düşük-afet bölgesi olan yerler halen dönüşemedi, planlı-iskanlı bölgeler için net çözüm getiremiyor. Kent silüeti büyük ölçüde değişecek. Önekler, Gaziosmanpaşa Projesi, Esenler Bölgesi, Ankara Mamak Bölgesi..</p>

	<ul style="list-style-type: none"> · Tarımsal koruma, sit alanları, orman, su havzaları, askeri alanları, kıyı alanları mevzuatı bu kanun karşısında eğerli değil. · İşlemlere kaşı yürütmeyi durdurmanın yasaklanmış olması (AYM 2014te iptal etti), 	<ul style="list-style-type: none"> · İstanbul Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi · Dönüşümle mülkiyet hakkının zedelenmesi, olağanüstü işlemler, yargı yolunun kapatılması ya da güçleştirilmesi eleştirilmekte · Anayasal mülkiyet, orman, kültürel miras ve sit alanları ile su havzalarının korumasının zayıflaması eleştiriliyor. · Anayasa mahkemesi, yürütmenin durdurulması konusunu iptal etti. · Danıştay 14. Dairesi 2013/1493-5670 sayılı ile Bakanlar Kurulu'nun 2013/4248 sayılı riskli alan kararını iptal etti. Karar emsal niteliğinde. · Birleşen ada ve parsellerde yüksek binalar.
2012 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununun Uygulama Yönetmeliği	<ul style="list-style-type: none"> · İlgili idare kentsel tasarımı hazırlamaya yetkili kılınmıştır. · Plan tekliflerinde kentsel tasarım (Değişik R.G-272013-28695) · Kentsel dönüşüm çalışmaları · Riskli alan ve rezerv yapı alanındaki uygulamalar 	<ul style="list-style-type: none"> · Uygulamada Bakan değişimi sebebiyle yavaşlık söz konusu, tepkilerin siyasal etkisi ve rant olgusu uygulamanın genelliğini yavaşlatıyor.
2012,Şehir Plancıları Odası Meslek Etik ve İlkeleri kabul edilmesi.	<ul style="list-style-type: none"> · Planlamada etik her zaman şikayet edilen bir konudur.Bu etik kuralları planlama ve tasarım için önemlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> · Planlamada etik kurallarına uyulması olumlu etki yapacaktır.
2013 Planlı Alanlar Tip Yönetmeliği	<ul style="list-style-type: none"> · Kent estetiğine uyum,tasarım, · Planlama çalışmalarının tasarıma uygun yapılması Yönetmelik, binalarda brüt-net tartışmasını önlemekte,balkon, havuz, kışbahçesi emsal dışı. 	<ul style="list-style-type: none"> · Gizli bir imar affı getirdi(iskan almayan binalar için), · Bölgesel veya Anadolu mimarisine avantaj, · Çevreci binalara avantaj, apartman/site-lerde ortak yaşam alanlarına avantaj.
Plan Yapımı Yönetmeliği Taslağı	<ul style="list-style-type: none"> · Taslak, çok önemli değişiklikler öngörüyor. Afet, mekansal planlama, ülke mekansal strateji planı, bölge plansal strateji planı, çevre düzeni planı, uzun devreli gelişme planı, sakınım planı, ulaşım ana planı, kurumsal strateji planı, bütünleşik kıyı alanı planı, yönetim planı gibi kavramları getiriyor. 	<ul style="list-style-type: none"> · 2014'te çıkarılacağı tahmin ediliyor.
16.06.2014: 3.Havalimanı planı askıya çıktı.1/100 binlik İstanbul Çevre Düzeni planında tadilat yapıldı.Planı İBB yapmıştı, ÇŞB yasal yetkisine dayanarak tadil etmektedir.	<ul style="list-style-type: none"> · İstanbul ve Tüm Türkiye bakımından önemli olan, İstanbul'un kuzeyinde 76,5 milyon metrekarelik bir alan üzerine inşa edilecek 3. Havalimanına ilişkin hazırlanan 1/100 bin ölçekli Çevre Düzeni Planı değişikliği, 1/5bin ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/bin ölçekli Uygulama İmar Planı, Çevre Ve Şehircilik İl Müdürlüğü ilan panosu ile web sitesinde askıya çıktı. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 5 Haziran 2014'da onaylanan planlar, itiraz süresi olan 30 günün sonunda 16 Temmuz'da askıdan incek. 	<ul style="list-style-type: none"> · Hem kamu hem özel mülkiyet hem de kentsel tasarım ve bölge silüeti bakımından etkiler getirecek.
3.Köprü ve bağlantı yolları 2013 de inşaatı başlamıştı, Kanal İstanbul projeleri de planlama aşamasında. Kent ve bölge planlamasını, tasarımını etkileyecek büyük adımlar.		

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN GAYRİMENKUL DEĞERİNE ETKİSİ

Tarlabası kentsel dönüşüm projesi, 2008

Bu çalışmada, son yıllarda ülke gündemimizde fazlasıyla yer tutan kentsel dönüşüm süreci, fiziksel ve sosyal boyutlarının yanı sıra ekonomik yönü, dönüşüm öncesi ve sonrası gayrimenkul değerleri ile ele alınmaktadır. Kağıthane ilçesine özel kentsel dönüşüm uygulama kararları kapsamında, ruhsat aşamasında olan bir projenin değerindeki artış/azalış durumu, bölgesel olumlu ya da olumsuz etkileri araştırılmıştır.

Yazan: Barbaros Aydın

Türk dil kurumu sözlüğünde kentsel dönüşüm; "kentlin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımla paralel olarak kentsel dönüşüm; kentin tümünün ya da bir parçasının değişmesi, başka bir duruma geçmesi olarak tanımlanabilmektedir. (Kentleşme Politikası, Keleş R.,2004).

Kentsel dönüşüm; kentsel sorunların çözümünde, ekonomik, mekânsal ve toplumsal koşulları dikkate alan kapsamlı bir eylem planlama sürecidir. Kent dokusunu oluşturan birçok öğenin fiziksel olarak değişim ihtiyacına cevap vermek, kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı, başarılı bir ekonomik kalkınma modeli ortaya koymak amacıyla ortaya çıkmıştır.

7.2'lik Van depremi sonrasında gündeme gelen ve 6 aylık sıkı bir çalışma sonrasında hazırlanıp 16.05.2012 tarihinde meclisten geçen, kentsel dönüşüm olarak bilinen 'afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkındaki kanun tasarısı' ile birlikte Türkiye genelinde 20 yılda 14 milyon konutun elden geçirilmesi planlanıyor. (NTV)

Ülkemizde yaşanan doğal afetler sonucu, ruhsatsız, kaçak, imar planlarına aykırı inşa edil-

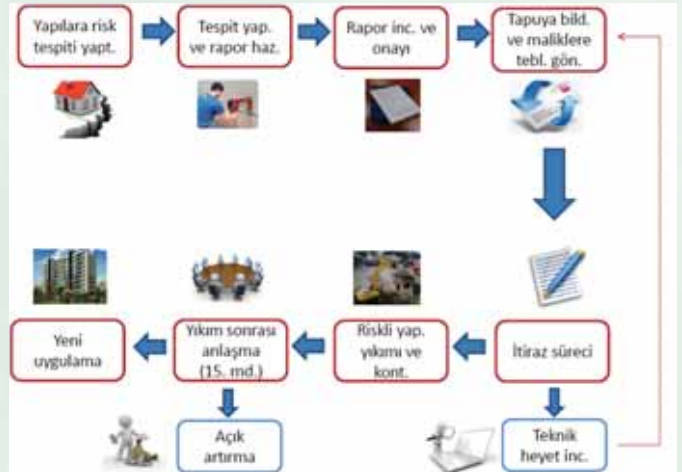
miş yapıların bir an önce dönüştürülmesi hedeflenmiş ve bu bağlamda 6306 sayılı "afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun" çıkarılmıştır.

Kanunun amacı; can ve mal kaybının meydana geldiği doğal afetler gerçekleşmeden önce gerekli tedbirlerin alınması, zararın oluşmadan engellenmesi, vatandaşların sağlıklı, güvenli bölgelerde ve binalarda yaşamasını sağlamaktır. Daha önce çıkan kanunlar afetlerden oluşan zararları gidermeye, yaraları sarmaya yöneliktir.

Kanunun süreci; zemin yapısı veya

Van depremi sonrası, Cumhuriyet Cad.-Erciş (2011)

Riskli yapı tespit süreci

üzerindeki yapılaşma sebebi ile can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan riskli alanlar ile ekonomik ömrünü tamamlamış, yıkılma veya ağır hasar görme tehlikesi olan yapılar ve alanlar, 6306 sayılı kanun kapsamında belirlenecektir.

Riskli yapıların tespiti sonrası yıkılması için, bu yapıların kat maliklerine 30 günden az olmamak üzere süre verilir. Bu süre zarfında bina, kat malikleri tarafından yıktırılmadığı takdirde, idare (belediye) tarafından yıktırılacağı belirtilir ve tekrar ek süre verilir. Verilen bu süre içinde de kat maliklerince yıkım yoluna gidilmemesi durumunda, yapılar tahliye ettirilerek yıktırılacaktır.

Uygulama; onaylı imar planına uygun olacak şekilde dönüşüm hedeflendiğinde birçok müteahhittin beklenen karı elde edememesi, vatandaşların

TALATPAŞA MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMASI, MEVCUT YAPI VE ÖNERİ PROJENİN KARŞILAŞTIRILMASI		PARSEL BAZINDA DÖNÜŞÜM		ADA BAZINDA DÖNÜŞÜM (Firma Beyanı Satış Rakamları)		Artış Oranı	ADA BAZINDA DÖNÜŞÜM (Tahmin Edilen Satış Rakamı)		Artış Oranı
TOPLAM İNŞAAT ALANI	(Proje ve projeksiyondan alınan iskan edilebilir alan)	15.180,88	m ²	19.735,00	m ²	30,00%	19.735,00	m ²	30,00%
BEKLENEN PROJE GELİRİ	(Araştırma ve görüşler, müteahhit beyanı ve tahmin/takdir edilen birim değerler dikkate alınmıştır)	42.500.000,00	TL	98.500.000,00	TL	131,76%	88.000.000,00	TL	88,24%
ARSA DEĞERİ (KAT KARŞILIĞI)	(Gelirin, parsel bazında %40, ada bazında dönüşüm halinde %45'i olarak hesap edilmiştir)	17.000.000,00	TL	44.325.000,00	TL	160,74%	36.000.000,00	TL	111,76%
İNŞAAT MALİYETİ	(Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2014 birim maliyetleri, ortak alanlar dahil inşaat alanı)	10.500.000,00	TL	18.500.000,00	TL	76,19%	18.500.000,00	TL	76,19%
MÜTEAHHİT KARI	(Proje alan yıkım ve taşıma masrafları, proje ve ruhsat işlemleri maliyetleri, müteahhit karından düşülmelidir)	15.000.000,00	TL	35.675.000,00	TL	137,83%	25.500.000,00	TL	70,00%

* Baire satışların tamamının gerçekleştiği varsayımı üzerinden hesap edilmiştir.

* İnşaat süresive paramın enflasyon karşısındaki değişimi dikkate alınmamıştır.

la yaklaşık 17 - 21 milyon TL aralığında olacağı tahmin edilmektedir.

Ada bazında dönüşüm yapılması halinde, 19.735,07m iskan edilebilir alan için yaklaşık proje değeri, müteahhit beyanı olan satış fiyatları dikkate alındığında 98.500.000TL hesap edilmiştir. M birim fiyatı 5.000TL olarak kabul edilmiştir.

Arsa değerinin ise bu bağlamda 40 - 45 milyon TL aralığında olacağı tahmin edilmektedir.

Bölgede ada bazında geliştirilen projelerin mevcut planda doku bozulmala-

Kağıthane-Talatpaşa Mah.

rına neden olacak olmasının, her ne kadar lüks konut yapılması hedeflense de komşuluk ilişkisinde olduğu çevrenin bu tip yapılaşmaya müsait olmamasının, projeden beklenen karın elde edilmesine engel olacağı kanaatindeyim.

Benzer yapılardaki satış kabiliyetleri dikkate alındığında, müteahhitten belirttiği rakamın yaklaşık %20 aşığınsında satışların olacağı düşünebiliriz.

Konutların arz edildiği gelir grubunun ve konutların niteliklerinin değişmesi ile birlikte, tahmin edilen satış fiyatı sonrası;

- Arsa değerinde yaklaşık %110 artış
- Müteahhit karında yaklaşık %70 artış olacağı öngörülmektedir.

Dönüşüm kararları, sadece toplam inşaat alanının %30 artmasıyla sonuçlanmamakta, kentsel dokunun, donatı alanlarının, bölgede ikamet edecek nüfusun, yaşam tarzı ve alışkanlıklarının, bölge halkının gelir düzeyinin değişimi ile devam etmektedir.

%30 emsal artışı ve yapılaşma şartlarının değişmesi sonrası Kağıthane için şu yorumlar yapılabilir;

- Site şeklinde yapılaşmalar ile güvenlik ve otopark sorunu büyük ölçüde çözülecektir.
- Sosyal donatı alanları bölge genelinde artacaktır.

Zaman içerisinde bölgede yerleşik nüfusun, yeni koşullara adaptasyonu, toplumun farklı bir gelir grubunun da bölgeye yerleşimi söz konusu olacaktır.

Adaptasyonda sorun yaşanması durumunda eski yerleşik nüfusun farklı bir yere, bölgeye taşınması ile süreç devam edecektir.

Kaynaklar:

Keleş, R. (2004). Kentleşme Politikası. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları

Karabaş, F. (2010) Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Gayrimenkul Değerleme

Yaklaşımının Bayrampaşa Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında İrdelenmesi. Yayınlanmamış

yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Yüksel, Ö. (2007) Kentsel Dönüşümün Fiziksel Ve Sosyal Mekana Etkisi: Kuzey Ankara Girişi

Kentsel Dönüşüm Projesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25352283>

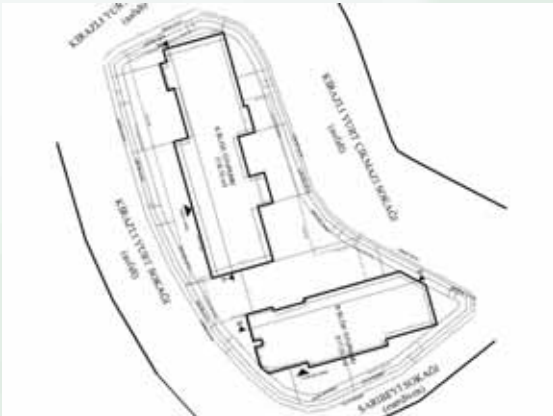
<http://www.yenikagithane.com/>

<http://emlakkulisi.com/kentsel-donum-calismalari-kapsaminda-kagithanede-temeller-atildi/177340>

<http://emlakkulisi.com/kagithanenin-yuzde-23u-tamamlandi/146978>

<http://www.eyupgazetesi.com/istanbul/kgithanede-kentsel-donum-h3419.html>

<http://www.emlaktasondakika.com/t/kentsel-donum-kagithane/haber/17989.aspx/17989.aspx>

İL ÖZEL İDARELERİNİN KAMUSAL MEKANLARA ETKİLERİ

Yazan: Engin Durmuş

İSTANBUL İL ÖZEL İDARESİ KENTİ YENİLİYOR.

İl Özel İdareleri, buldukları illerde valiliklere bağlı olarak sağlık, spor, sosyal hizmetler, imar yatırım ve inşaat, emlak yönetimi, tarımsal hizmetler, eğitim-kültür hizmetleri gibi çeşitli alanlarda çalışan ve hizmet veren kamu kurumlarıdır.

Kendisine bağlı olan birimler arasında, kamusal mekanları tekrar canlandıran ve kentin odak noktalarına, simgelerine yaptığı etkisiyle yeniden hayat veren İmar Yatırım ve İnşaat Daire Başkanlığının müdürlüklerinden olan Etüt Proje Müdürlüğü çeşitli restorasyon proje ve uygulamaları ile mekanların kazanımını sağlamaktadır.

Etüt Proje Müdürlüğü, kentin hemen hemen her köşesinde, şehrin simgeleri sayılabilecek çeşitli önemli tarihi eser yapılarının tekrar ortaya çıkmasına katkıda bulunan, topluma kazandıran ve yok olmalarına engel olan yoğun bir şekilde çalışan önemli bir birimdir.

Bu çalışmada, İstanbul İl Özel İdaresinin yapısı, yönetim şeması ve uygulayıcı gözüyle yapılan örnek çalışmaları ele alınmıştır.

GİRİŞ

İl Özel İdarelerinin temelleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız idare sisteminden esinlenerek, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile atılmıştır. Bu nizamnameyle yapılan düzenlemeler ile Osmanlı'daki eyalet sistemi kaldırılarak yerine daha küçük ölçekli vilayet düzeni belirlenmiştir.

Türk kamu yönetimi yapılanması içinde yer alan özel idareleri, 1913 tarih-

li "İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-ı Muvekkatı" ile kurulmuş yerel yönetim birimleridir.

İstanbul İl Özel İdaresi 1913 tarihli bu kanun ile vücut bulmuş ve 1930 yılına kadar bu kanuna göre çalışmalarını sürdürmüştür.

1930 yılında Belediyeler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile İstanbul'a özgü (belediye başkanlığı valiliğin uhdesine verilmiş) "Şehir Meclisi" adlı tek mahalli idare meclisi 25 yıl birleşik idare olarak görev yapmıştır.

1954 yılındaki yasa ile bu duruma son verilerek vilayet ve belediye meclislerinin ayrı ayrı olarak yeniden kurulmasının olanak sağlanmıştır [1].

Mart 2014 yılındaki "Büyükşehir Belediyeleri Kanunu" kapsamında, tüm büyükşehirlerdeki İl Özel İdarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Bu doğrul-

tuda henüz tamamlanmamış proje ve uygulama işleri, Valilik bünyesinde kurulan ve İstanbul İl Özel İdaresi binasını kullanan YİKOB (Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı) tarafından tamamlanacaktır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, İstanbul İl Özel İdaresi'nin restorasyon alanındaki çalışmalarını kentin yenilenmesindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. İlgili müdürlük olarak, Etüt Proje Müdürlüğü, resto-

rasyon uygulama ve proje işlerinin yapıldığı bölüm-

dür. İstanbul'un çeşitli bölgelerinde yenilenmeye ihtiyaç duyan tüm tarihi eser yapıları günümüzde tekrar kullanımını sağlamaktadır.

Yöntem: İstanbul İl Özel İdaresi'nin kentin yenilenmesine katkıları kapsamı bir teknik uygulayıcı olarak, valilik bünyesinde yapılan restorasyon çalışmalarının toplum tarafından kullanılan ve kamuya ait mekanları canlandırması incelenmiştir.

İstanbul İl Özel İdaresi, Fatih ilçesi Hırka-i Şerif Mahallesi, Vatan Caddesi'nde (Adnan Menderes Bulvarı) İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün yanında bulunmaktadır.

İstanbul İl Özel İdaresi yönetimi, 24 müdürlük, 10 daire başkanlığı, 3 genel sekreter yardımcılığı, 1 genel sekreter ve il genel meclisi olarak valiliğe bağlı olarak görevlidir.

ANALİZ, SENTEZ

Kamusal mekanlar toplumda her bir bireyin kullanımı için yapılan açık veya kapalı alanlardır. Tarihsel niteliğe sahip bazı kamu yapıları, yılların vermiş olduğu yorgunlukla zamana meydan okumaktadır. Bu yapılar günümüze geldikleri zaman içerisinde bazı bakım ve onarımların yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle İstanbul, köklü bir tarihe, medeniyetlerin bulunduğu coğrafyaya sahip bir kendir. Her bölgesinde tarihe tanıklık etmiş yapılara sahip bu şehrin bir

çok yerinde odak noktası diyebileceğimiz simgeleri vardır. Bu mekanların bir çoğunun ihtiyaç duyulan onarım ve bakımları İl Özel İdareleri tarafından yapılmaktadır.

PROJE GELİŞTİRME

İl Özel İdareleri bu çalışmaları öncelikle tarihi eserin keşfinin yapılmasıyla başlar. Keşfi yapılan eserin yaklaşık maliyeti, çalışmanın süresi hazırlanır ve ihaleye sokulur. İhale sonrası sözleşmesi yapılarak eser resmi olarak devralınır ve çalışmaya başlanır. Restorasyon işlerinde keşifte rastlanılmayan ve uygulama esnasında ortaya çıkan bazı olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Bu durum sürenin yetmemesine sebep olur. Süre yetmediği uygulama işlerinde süre uzatımına gidilir. Daha sonra ihale şartları yerine getirilerek iş tamamlanır ve teslim edilir.

Bulgular ve Sonuç: Bir çok tarihi mekanın onarılmasından ve bakımında önemli role sahip İl Özel İdareleri, yaptığı bu çalışmalarla toplumun tüm katmanındaki insanlara hizmet etmektedir. Büyük çoğunluğu kamuya ait, tarihsel sürecin önemli tanıkları olan bu simge yapıların canlandırılmasında ve kentin yenilenmesindeki katkıları kuşkusuz çok önemlidir.

İL ÖZEL İDARELERİNİN KAMUSAL MEKANLARA ETKİLERİ

Çalışma Alanı

İl Özel İdareleri, buldukları illerde valiliklere bağlı olarak sağlık, spor, sosyal hizmetler, imar yatırım ve inşaat, emlak yönetimi, tarımsal hizmetler, eğitim-kültür hizmetleri gibi çeşitli alanlarda çalışan ve hizmet veren kamu kurumlarıdır. İl bazında yaptığı bu yenileme çalışmalarıyla tüm bölgeye katkı sağlanmaktadır. Bu çalışmalar kamusal mekanları tekrar canlandıran ve kentin odak noktalarına, simgelerine yaptığı etkisiyle yeniden hayat veren önemli faaliyetlerdir.

Çalışma Amacı

İl Özel İdarelerinin bu çalışmaları şehre yayılan ve kentin hemen hemen her köşesinde, şehrin simgeleri sayılabilecek çeşitli önemli tarihi eser yapılarının tekrar ortaya çıkmasına katkıda bulunan, topluma kazandıran ve yok olmalarına engel olan yoğun bir şekilde yapılan faaliyetleridir. Uygulanan restorasyon projeleri ile kentin yenilenmesine tasarımına kamusal mekanları yenileyerek katkıda bulunur. Bu çalışmada, İstanbul İl Özel İdaresinin

Daire başkanlıkları arasında bulunan İmar Yatırım ve İnşaat Daire Başkanlığı çeşitli yapımların bulunduğu 3 müdürlüğe sahiptir; Yatırım ve İnşaat Müdürlüğü, Etüt Proje Müdürlüğü, Yapı Kontrol Müdürlüğü.¹

1 <http://www.ioi.gov.tr>

yapısı, yönetim şeması ve uygulayıcı gözüyle yapılan örnek çalışmaları ele alınmıştır.

Amaç ve Hedef

Çalışmalar kapsamında, şehrin çeşitli bölgelerinde yenilenmeye ihtiyaç duyan tarihsel niteliğe sahip bazı kamusal tarihi eser yapıları günümüzde tekrar kullanımını sağlar. Bu sayede, kentin simgesi ve belli odak noktaları olan kamusal mekanları yeniden canlandırılarak topluma yeniden kazandırılır.

Çalışma Kapsamı

İl Özel İdareleri, restorasyon yenileme uygulamalarını buldukları illerde valilik bünyesinde yapar. Bu restorasyon çalışmalarıyla toplum tarafından kullanılan ve kamuya ait bu mekanları canlandırarak kullanım ömrünün uzamasına katkıda bulunur. Şehirlerin her bölgesinde tarihe tanıklık etmiş yapılara sahip bir çok şehrin çeşitli yerlerinde odak noktaları diyebileceğimiz simgeleri vardır. Bu mekanların bir çoğunun ihtiyaç duyulan onarım ve bakımları İl Özel İdareleri tarafından yapılmaktadır.

Metod / Çalışma Yaklaşımı ve Süreç

İl Özel İdareleri bu gibi çalışmalarıyla kamuya sayısız hizmet ve katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmalar öncelikle tarihi eserin keşfinin yapılmasıyla

başlar. Keşfi yapılan eserin yaklaşık maliyeti, çalışmanın süresi hazırlanır ve ihaleye sokulur. İhale sonrası sözleşmesi yapılarak eser resmi olarak devralınır ve çalışmaya başlanır. Restorasyon işlerinde keşifte rastlanılmayan ve uygulama esnasında ortaya çıkan bazı olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Bu durum sürenin yetmemesine sebep olur. Süre yetmediği uygulama işlerinde süre uzatımına gidilir. Daha sonra ihale şartları yerine getirilerek iş tamamlanır ve teslim edilir.

Alanın Tarihçesi

İl Özel İdareleri bu çalışmalarıyla kamuya sayısız hizmet ve katkıda bulunmaktadır. Özellikle İstanbul, köklü bir tarihe, medeniyetlerin bulunduğu coğrafyaya sahip bir kenttir. Bu sayede kette odak noktaları diyebileceğimiz şehrin simge yapıları yönünden zengin bir kenttir. Restorasyon çalışmaları İstanbul'un çeşitli bölgelerinde yenilenmeye ihtiyaç duyan tüm tarihi eser yapıları günümüzde tekrar kullanımını sağlamaktadır.

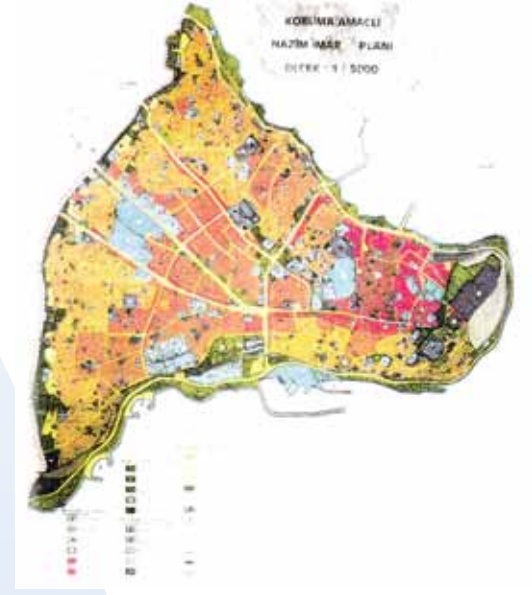
LİTERATÜR İNCELEMESİ

Literatür İncelemesinin Amacı

Mimari restorasyon projeleri, mimari ölçüm ve çizimlerle yapının tarihi yapısının belgelenmesi için arazi çalışmaları, yapıda kullanılan inşaat teknikleri,

malzemeleri ve sorunları, geçirdiği değişimleri saptamak için yapının mimari analizi ve yapıyla ilgili tarihi belgelerin incelenmesini kapsar. Doğru bir şekilde restorasyon uygulama projesinin hazırlanması için, önce yapının restitüsyon ve restorasyon öneri projelerinin çizim ve raporlarla hazırlanması gerekir. Restorasyon ilkeleri

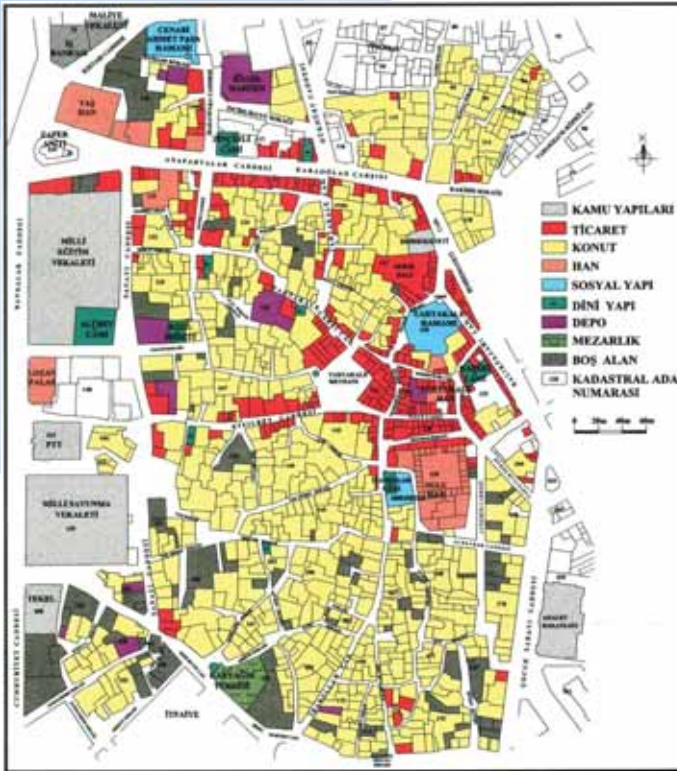
çerçevesinde gerekli müdahaleleri içeren bir proje ve rapor hazırlanarak uygulama yapılması hedeflenir.

Örnekler

İstanbul İl Özel İdaresi'nin şehrin çeşitli bölgelerinde yaptığı bazı çalışmaları; Mirgün Köşkü, Keşfi Osman Efendi Tekkesi, Kariye Müzesi, Sultan I. Ahmed Türbesi, Nakşidil Valide Sultan Türbesi, Şemsipaşa İlçe Halk Kütüphanesi, Şişli Vali Konağı & Şişli Kaymakamlık Binası, Emirgan İlköğretim Okulu, Zembilli Ali Efendi Mektep ve Türbesi, Ayasofya I. Mahmut Kütüphanesi,

Vasat Atik Ali Paşa Camii, İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüs Rektörlük Binası, Ziraat Bankası Çağaloğlu Müze Binası, YTÜ Davutpaşa Kampüsü Kışla Binası, Kılıç Ali Paşa Medresesi, Bakırköy İlköğretim Okulu (Taş Mektep), Galata Mevlevihanesi, YTÜ Davutpaşa Kampüsü Hamamı, Heybeliada Halk Kütüphanesi, Kaygusuz Baba Tekkesi, Fatih Yunus Emre İ.Ö.O., Deniz Limanı Şube Müdürlüğü Liman Ve İskele Karakol Amirliği, Kuleli Askeri Lisesi, Orhan Kemal Halk Kütüphanesi, Şahkulu Sultan Külliyesi, Çağaloğlu Kız Teknik ve Meslek Lisesi, İstanbul Beyoğlu Taksim Ticaret Meslek Lisesi, Yıldız Sarayı, Validebağ Adile Sultan Kasrı, Sultan Ahmet Camii & Ayasofya Müzesi, Heybeliada Deniz Lisesi Komutanlığı şeklinde sıralanabilir. Bu yenileme, onarım gibi çalışmalar ile İstanbul'un farklı bölgelerinde bulunan bir çok tarihi niteliğe sahip kamu mekanları canlandırılıp kamuya kazandırılır.

Değerlendirme ve Literatür İncelemesi

Bir çok tarihi mekanın onarılmasında ve bakımında önemli role sahip İl Özel İdareleri, yaptığı bu çalışmalarla toplumun tüm katmanındaki insanlara hizmet etmektedir. Büyük çoğunluğu kamuya ait, tarihsel sürecin önemli tanıkları olan bu simge yapıların canlandırılmasında ve kentin yenilenmesindeki katkıları kuşkusuz çok önemlidir. Özellikle İstanbul'un çeşitli bölgelerinde yenilenmeye ihtiyaç duyan tüm tarihi eser yapıları günümüzde tekrar kullanımını sağlamaktadır. Bu sayede, kentin simgesi ve belli odak noktaları olan kamusal mekanları yeniden canlandırılmaktadır.

PROJE ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

İl Özel İdarelerinin Tarihsel Gelişimi

İl Özel İdarelerinin temelleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız idare sisteminden esinlenerek, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile atılmıştır. Bu nizamnameyle yapılan düzenlemeler ile Osmanlı'daki eyalet sistemi kaldırılarak yerine daha küçük ölçekli vilayet düzeni belirlenmiştir. Türk kamu yönetimi yapılanması içinde yer alan özel idareleri, 1913 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvekkatı" ile kurulmuş yerel yönetim birimleridir. İstanbul İl Özel İdareleri 1913 tarihli bu kanun ile vücut bulmuş ve 1930 yılına kadar bu kanuna göre çalışmalarını sürdürmüştür. 1930 yılında Belediyeler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile İstanbul'a özgü (belediye başkanlığı valiliğin uhdesine verilmiş) "Şehir Meclisi" adlı tek mahalli idare meclisi 25 yıl birleşik idare olarak görev yapmıştır. 1954 yılındaki yasa ile bu duruma son verilerek vilayet ve belediye meclislerinin ayrı ayrı olarak yeniden kurulmasını olanak sağlanmıştır.

Mart 2014 yılındaki Büyükşehir Belediyeleri Kanunu kapsamında, tüm büyükşehirlerdeki İl Özel İdarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır.

Gelişme Planlarının Değerlendirilmesi

Mart 2014 yılında İl Özel İdarelerinin tüzel kişiliğinin kaldırılmasının doğrultusunda henüz tamamlanmamış proje ve uygulama işleri, yine Valilik

bünyesinde kurulan ve İstanbul İl Özel İdareleri binasını kullanan YİKOB (Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı) tarafından tamamlanacaktır.

İl Özel İdareleri bu gibi çalışmalarıyla kamuya sayısız hizmet ve katkıda bulunmaktadır.

KENT YAPISI ANALİZİ

Giriş

İstanbul Türkiye'nin kültürel açıdan en önemli şehirlerinden biridir. Yerle-

Analiz

Rol ve Kimlik

İstanbul mevcut yapısı gereği, göz önünde bulunan ve geçmişten günümüze her zaman tarihin birçok önemli

şim tarihi, yapılan Yenikapı kazı çalışmalarında bulunan liman doğrultusunda 8500 yıla dayanmaktadır. Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan İstanbul, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Latin İmparatorluğu ve son olarak Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. Özellikle bu sayede İstanbul, köklü bir tarihe, medeniyetlerin bulunduğu coğrafyaya sahip bir kenttir. Her bölgesinde tarihe tanıklık etmiş yapılara sahip bu şehir birçok yerinde restorasyona muhtaç bir açık hava müzesidir.

İzleme

Uzun zaman dilimleri boyunca her alanda merkez olmayı başaran Dünya'daki ender yerleşim yerlerinden biri olan İstanbul, geçmişten günümüze adeta bir dünya başkentidir. Birçok yönden farklılık gösteren insanların bir arada yaşadığı kozmopolit ve metropolit yapısını korumuş ve tarihsel süreçte eşsiz bir mozaik hâlini almıştır.

Bu zengin özelliklere sahip olan şehir, her geçen gün büyümekte ve büyüdüğü yeni yeni tarihi eserlerin keşiflerine de sahne olmaktadır. Mevcut restorasyon vb. gibi çalışmalarla korunumunda hassasiyetle yaklaşıldığı yapılar günümüze geldikleri zaman içerisinde bazı bakım ve onarımların yapılmasıyla geçmişten bugüne ayak uydurmaktadırlar.

konularına sahne olmuş bir kenttir. Bu özelliklere sahip pek az şehrin bulunduğu gibi, bu kadar çok nitelikli tarihi eserleri de bünyesinde bulunduran şehir de azdır.

Böylesine köklü bir tarihe sahip, uzun zaman dilimleri boyunca her alanda merkez olmuş kentin dolayısıyla hemen hemen her bölgesinde tarihe tanıklık etmiş yapılara rastlanılmaktadır. Bu mekanların bir çoğu onarım ve bakımlara ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçlar valilik bünyelerinde yapılan restorasyon çalışmalarıyla giderilir.

Miras

Sayılsız tarihi mekanlara sahip olan ve çeşitli bölgelerinde bir çok yenileme çalışmalarına yapılan İstanbul, kültürel açıdan paha biçilemez mirasa sahiptir. Büyük çoğunluğu kamusal alanlar olan bu kültür varlıklarının yenilenmesi, canlandırılması, topluma kazandırılması bu mirasa sahip çıkılmasının en önemli göstergesidir. İstanbul giderek kültürel açıdan daha önemli bir merkez hâline gelmektedir. Şehir, 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmiştir.

SENTEZ

Türkiye'nin Dünya'nın kültürel açıdan en önemli şehirleri arasında yer alan İstanbul, köklü bir tarihe, mede-

niyetlerin bulunduğu coğrafyaya sahip bir kenttir. Her bölgesinde tarihe tanıklık etmiş yapılara sahip bu şehrin birçok yerinde odak noktası diyebileceğimiz simgeleri vardır. Bu tarihsel niteliğe sahip simge yapılar, yılların vermiş olduğu yorgunlukla zamana meydan okumaktadır. Bu yapılar günümüze geldikleri zaman içerisinde her dönemde bazı bakım ve onarımların yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu yönde zaman içerisinde bir çok restorasyon çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır. Genellikle valilik bünyesinde yapılan bu onarım ve bakım uygulamaları, kentin yenilenmesine, simge yapıların canlandırılmasına, kamunun kullanımına ve kültür varlıklarına, mirasına sahip çıkılmasını sağlamaktadır. İl Özel İdareleri kapsamında yapılan sayısız çalışmalar ile tarihi yapıların günümüze uyumu ve yıllara meydan okuması sağlanmaktadır. Böylece yapılan çalışmalar sonrasında yapıların kamunun kullanımı sağlanmakta ve öneminin yitirmesi engellenmiş olmaktadır.

TASARIM İLKELERİ

Konsept

Restorasyon proje ve uygulamaların amacı yapıyı özgün ve ilk yapım haline geri çevirmektir. Bu kapsamda öncelikle rölöve çalışması yapılır ve ardından restitüsyon önerisi yapılır. Restorasyon projesinin temellerini oluşturan bu çalışmalar sırasında zamani yapıların dönem özellikleri, restorasyon ilkeleri çerçevesinde gerekli müdahaleleri içeren proje ve rapor hazırlanır ve uygulama bu doğrultuda yapılır.

Konsept olarak, geçmişten günümüze gelene kadar üzerinde bir çok değişiklik ve farklı uygulamalar yapılmış yapının aslında döndürülmesi esas alınır. Her yapının konsepti kendi özgün halidir. Restorasyon çalışmalarlarıyla bu sağlanır.

Strateji

Her tarihi özelliklere sahip, nitelikli yapı konum ve bulunduğu yapısal durum itibarıyla stratejisi farklı olmak zorundadır. Tüm restorasyon uygulamalarında yapılara ayrı ayrı özen gösterilerek çalışmalar yapılır. Yapım esnasından karşı-

laşılabilecek her durum göz önünde bulundurularak ön çalışmalar yapılır. Amacın yapıyı özgün haline getirmenin olduğu bu uygulama çalışmalarında doğru karar vermek ve tecrübeli olmak çok önemlidir.

TASARIM GELİŞİMİ

Program

Restorasyon uygulama çalışmalarında keşifte yer alan işler tüm ihtimaller işe başlamadan önce programlanmış şekilde bulunur. Bu işlerin programa uygulanacak olan tüm işlerin sırasıyla ve düzenli bir şekilde yapılması amaçlanır. Böylece işe başlamadan önce hesaplanan iş süresini aşmayacak şekilde uygulamalar tamamlanır.

Öneri

Yapılan uygulama işlerinde bazı aksaklıklara rastlanılmaktadır. Bu aksaklıkların, restorasyon işini süre ve diğer yönlerden olumsuz yönde etkilemesi için bazı önerilerin yapılması gerekmektedir,

- Uygulamayı yapacak müteahhit firmaların referanslı olmaları gerekmektedir,
- Süre ve bütçe yeterli olmalıdır,
- Keşifler daha detaylı ve doğru şekilde yapılmalıdır,
- Sözleşmeler oluşabilecek tüm ihtiyaçlara göre tüm yönleriyle hazırlanmalıdır.

SONUÇ

Bir çok tarihi mekanın onarılmasında ve bakımında önemli role sahip İl Özel İdareleri, yaptığı bu çalışmalarla toplumun tüm katmanındaki insanlara hizmet etmektedir. Büyük çoğunluğu kamuya ait, tarihsel sürecin önemli tanıkları olan bu simge yapıların canlandırılmasında ve kentin yenilenmesindeki katkıları kuşkusuz çok önemlidir.

REFERANSLAR

- [1] <http://www.ioi.gov.tr/>
- [2] <http://www2.istanbul.edu.tr/?p=16410>
- [3] <http://kariye.muze.gov.tr/tr>
- [4] <http://www.tas-istanbul.com/index.php/asitane/turbeler/item/272-sultanahmet-sultan-ahmet-t%C3%BCrbesi>
- [5] http://tr.wikipedia.org/wiki/Nak%C5%9Fidil_Sultan
- [6] <http://www.tas-istanbul.com/index.php/asitane/turbeler/item/381-fatih-naksidil-sultan-t%C3%BCrbesi>
- [7] <http://www.semsipasakutuphanesi.com/>
- [8] http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/17/731296/icerikler/tarihcemiz_203972.html
- [9] <http://www.tas-istanbul.com/index.php/asitane/mektepler/item/230-zeyrek-zembilli-ali-efendi-s%C3%BCryan-mektebi>
- [10] <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43831/istanbul--ayasofya-muzesi-i-mahmud-kutuphanesi.html>
- [11] http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasat_Atik_Ali_Pa%C5%9Fa_Camii
- [12] http://tr.wikipedia.org/wiki/Davutpa%C5%9Fa_K%C4%B1%C5%9Flas%C4%B1
- [13] http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1%C4%B1%C3%A7_Ali_Pa%C5%9Fa_Camii
- [14] <http://www.ntvmsnbc.com/id/25291853/>
- [15] http://www.kkk.tsk.tr/askeri_lise/kuleli/O1AnaSayfa/O1ana.htm
- [16] http://tr.wikipedia.org/wiki/Valideba%C4%9F_Korusu

DÜNYA KENTSEL FORUMU (WUF) VE KENTLE İLGİLİ YENİ ÖNERİLER

Bu çalışma, bu yıl (2014) Colombia'nın Medellin kentinde yedincisi düzenlenecek olan Dünya Kentsel Forumu'nun (WUF) kapsamı ve işleyişi hakkında bilgi vermek, forum sonuçlarının Kentlerin bugün yaşadığı ve gelecekte yaşaması muhtemel sorunlara yaklaşımını göstermek amacıyla hazırlanmıştır. İlki 2002 yılında Nairobi'de yapılan forum; tasarımdan, çevreye, ekonomiden kültürel entegrasyona kadar pek çok konuyu ana tema olarak ele almaktadır. Çalışmada Forumun tarihçesi, ilk forumdan başlayarak ele alınan konular hakkında bilgi verilmiş, benim de katılımcı olarak bulunduğum 2012 yılında Napoli'de gerçekleştirilen forumdan gözlemler aktarılmıştır. Sonuç bölümünde Forumun Türkiye'de yansımaları üzerinde durulmuştur.

Yazan: İhsan AKTAŞ | Danışman: Doç. Dr. Hatice AYATAÇ

GİRİŞ

Dünya Kentsel Forumu, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri programının çağrısıyla toplanan ve birleşmiş Milletlerin himayesinde gerçekleştirilen bir oluşumdur.

Hâlihazırda dünya nüfusunun yarısı şehirlerde yaşamaktadır ve şehirler tüm üretilen enerjinin üçte ikisinden fazlasını tüketmekte ve sera gazlarının da bir o kadarını atmosfere salmaktadır; 50 yıl içerisinde dünya nüfusunun üçte ikisinin şehirlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda şehirlerde artan yoksulluğun azaltılması, barınma, temiz su ve temizlik ile çevreyle dost, sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın sağlanması çok önemli gereklilikler haline almıştır.

Forum iki yılda bir gerçekleştirilmekte ve özellikle kentsel alanlarda insanlığın karşı karşıya kaldığı sorunları masaya yatırılmaktadır. Bu bağlamda hızlı kentleşme sorunları ve etkilerinden, kentsel alanlarda barınan farklı toplumsal kesimlerin, kültürel ve etnik gurupların durumuna, kent ekonomilerinden, küresel ısınma ve kentlerin bugünü ve geleceği ile ilgili sorunlara kadar pek çok konu, kapsamlı olarak bu forumlarda tartışılmaktadır.

Forum'un en dikkat çeken özelliklerinden biri, hayatın farklı alanlarında çeloşan uzmanları bir araya getiriyor oluşudur. Forum katılımcıları konusunda herhangi bir kısıtlama uygulanma-

maktadır. Katılımcılar sadece ulusal ve yerel ölçekli yöneticiler düzeyinden belirlenmemekte; Yerel yöneticiler, üniversiteler, medya temsilcileri, kent üzerine çalışmalarını bilinen enstitüler, sivil toplum gönüllüleri, özel sektör temsilcileri, vakıf ve dernek yetkilileri forumda kendilerine yer bulabilmektedirler.¹

16.02.2001 tarih ve 18/5 sayılı kararı ile, BM İnsan Yerleşmeleri Komisyonu, UN-HABİTAT İcra Direktörü'nden: Kentsel Çevre Forumu'nu ve "Kentsel Yoksulluk Uluslar arası Forumu'nu birleştirip, 1996 yılında düzenlenen "Habitat-II" İstanbul Dünya Konferansı toplantısındaki tüm katılımcı üye ülkelerin 200'li yıllarda izleyecekleri konutlanma politikalarını belirleyecek olan "Habitat" gündemini uygulamak için gereken uluslararası desteğin eşgüdümü çerçevesinde, yeni bir kentsel foruma dönüştürmesi talebinde bulunmuştur. Buna cevap olarak, tartışma konuları, "sürdürülebilir kentsel gelişme", "Yerel yönetimlerin ve öteki Habitat Gündemi ortaklarının rolü", "gecekonduşuz şehirler", "güvenli konutlanma kampanyası" ve "kentsel yönetim kampanyası" olarak belirlenen birleştirilmiş ilk "Dünya Kentsel Forumu", 29 Nisan-03 Mayıs 2002 tarihleri arasında, Nairobi/Kenya'daki UN-HABİTAT merkezinde toplandı.²

Nairobi'de gerçekleştirilen ilk forum'un ana teması Sürdürülebilir kentleşme olarak belirlenmişti.

2004 yılında Barselona kentinde düzenlenen forumda, "kültürlerin kaynaşma noktası olarak şehirler, kapsayıcılık ve entegrasyon" konuları ele alındı.³

Kentlere göç olayı, bozucu ve yıkıcı siyasal etkilere sahiptir. Çünkü göç sonucunda geleneksel değer sistemleri yıkılmakta, sosyal kontroller zayıflamakta, aile ve soy bağları güç kaybetmekte, dolayısıyla daha farklı ve girift ilişkilerin olduğu, kurumlara ve diğer bireylere olan güvenin farklılaştığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kentsel alanda Kültürel farklılıkların görünür-lülüğü, bu farklılıkların kentsel mekana yansımaları, farklı kimliklerin kendilerini kentte ifade etme imkan ve araçları bu forumun tartışma konuları arasındaydı.

2006 yılında Vancouver'da düzenlenen forumun başlığı: "Our Future: Sustainable Cities- Turnes Ideas Into Action" Geleceğimiz: Sürdürülebilir Şehirler - düşüncelerden eyleme" olarak belirlendi. Foruma, 100 ülkeden 10.000 katılımcı katıldı.

"Sosyal Bütünleşme ve uyum", Ortaklık ve Finans, "Kentsel Büyüme ve Çevre" alt başlıkları üzerine 8 diyalog top-

1 <http://wuf7.unhabitat.org/>

2 Bostanoğlu, Özer, *Türk Kentleşmesinde Hakikat: Habire Habitat, Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 14, Sayı:1, Ocak 2005, s. 29-54

3 <http://mirror.unhabitat.org/list.asp?typeid=3&catid=467>

lantısı gerçekleştirildi.¹

Dünya Kentsel Forumu'nun dördüncüsüne Çin'in Nanjing kenti ev sahipliği yaptı. 3-6 Kasım 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilen Forumun ana teması "Uyumlu Kentleşme" (Harmonized Urbanization) olarak belirlendi.

Bu Forum, bir toplumun nüfusunun büyük bir kesiminin temel ihtiyaçlardan yoksun kalırken, diğer kesimlerinin bolluk içinde yaşaması durumunda, uyumlu olamayacağını ortaya koymuştur. Bu forumdan çıkan önemli bir mesaj da, kentsel yaşamın bedelini çevrenin ödemesi durumunda şehirlerde uyumun gerçekleşmeyeceği olmuştur.²

Dünya Kentsel Forumunun 5. Oturumu, Brezilya'nın en büyük ikinci şehri olan Rio de Janeiro'da yapılmış olup,

kının İleriye Taşınması", "Kentsel Ayırımın Yakınlaşması", "Barınmaya Eşit Erişim", "Şehirlerde Kültürel Çeşitlilik", "Yönetişim ve Katılım", "Kapsayıcı Sürdürülebilir Kentleşme" alt başlıklarıyla gerçekleştirilmiştir.³

Beşinci oturum, Kent hakkının farklı yönleri üzerine dünya genelinde bir tartışma yoluyla daha erken bir aşamada başlamıştır.

İnternet kullanıcıları, Dünya Kentsel Forumunun hazırlanmasında fikirleri ve mesajlarıyla önemli katkılar sağlamıştır. Bunlar ayrıca forumun, yerel yönetimlere, merkezi hükümetlere, uluslararası organizasyonlara, araştırma merkezlerine, üniversitelere, sivil toplum kuruluşlarına ve diğer paydaşlara teslim edilmiş olan nihai raporunun hazırlanmasına da dahil edilmiştir.

Bu çerçevede 6. Dünya Kentsel Forumu'nun ana teması "Kentlerin Geleceği" olarak belirlenmiştir.

Forum ayrıca açık diyaloglar yoluyla sürdürülebilir kentleşme politikalarını çalışmalarını kuvvetlendiren ve rehberlik eden BM-Habitat ve partnerlerinin katkılarını yeniden gözden geçirmeyi amaçlamıştır. Bu demografik büyüklüklerin yayılımının olası sonuçlarına ilaveten süreklilik ve süreksizliğin sınanması çabasıdır.

Ayrıca forumda çevre dostu, adil ve sürdürülebilir kentsel tabanlı sosyal ve ekonomik kalkınma hedefine ulaşmak için refah seviyesi yüksek kentler yaratılırken ortaya çıkan eski ve yeni faktörler, hangi aktörlerin olumlu katkılarının olduğu, ne tür stratejilerin kullanıldığı, kentlerin daha müreffeh hale getirilmesi önündeki engellerin neler olduğu ve disiplinler arası analiz çalışmalarının nasıl yan yana getirilebileceği de gözden geçirilmiştir.

6. Dünya Kentsel Forumu'nun ana teması, Kentlerin Geleceği, 4 alt tema ile desteklenmiştir. Forumun ana odağını sağlayan temalar, alt temalar ile ilgili başlıklar üzerinde görüş belirtmek ve dinleyiciler arasından katılımcıları tartışmaya katılmaları için devreye alarak üst düzey uzmanları bir araya getirmiş olan bir dizi diyalogda tartışılmıştır.

Diyalog 1

Şehirlerin Şekli: Şehir Planlama Kuruluşları, Daha İyi Yaşam Kalitesi için Düzenlemeler

Şehir Planlaması, kentlerde refahın yaratılması ve sürdürülmesinde kilit rol oynamaktadır. Eşgüdümlü bir şekilde ve iyi kent tasarımı ile gelişmek üzere mevcut araçlara sahip olan şehirler, refaha yönelik üstünlük sahibidir ve şehir planlaması, refaha yönelik herhangi bir stratejide önemli bir yere sahip olmalıdır. Şehir planlaması ve işlevsel kent tasarımı, kentsel büyüme ve hızlı kentleşme taleplerine etkili bir şekilde yanıt vererek şehirlerin refah düzeylerinin yükseltilmesi için gerekli koşulları yaratır. Kurumsal ve düzenleyici çerçeve, çeşitli oyuncuların rolünü ve bağlantılarının tarzını tanımlar. Bütünüyle, planlama çerçevesi, yaşanabilir

daha önceki dört oturumun teknik ve sağlam verileri üzerine inşa edilmiştir. Kent Hakkı; Kentsel Bölünmeye Köprü Kurulması üzerinde yoğunlaşmıştır. Forum, bu kavramın uygunluğu üzerine perspektifleri ve bakış açılarını paylaşarak, kentsel bölünmeye köprü kurulması ve kısmen kucaklayan bir şehirden tamamen kucaklayan bir şehre hızlı ve sürdürülebilir bir geçişin kolaylaştırılması için neye ihtiyaç olduğunu belirler. Rio'da düzenlenen beşinci forumun bir özelliği de Dünya Kentsel Kampanyası'nın (World Urbanization Campaign) başlatılmasına sahne olmasıdır. Oturumlar, "Şehirde Yaşama Hak-

DÜNYA KENTSEL FORUMU NAPOLİ 2012

KENTLERİN GELECEĞİ

Dünya Kentsel Forumu'nun katılımcıları arasında bulunduğum altıncısı 2012 Eylül ayında İtalya'nın Napoli kentinde yapılmıştır. Hızlı kentleşme ve kentlerin idari sorunları bir önceki oturumlarda 21. yüzyılın en önemli konuları olarak belirlenmişti.

Napoli'de gerçekleştirilen forum da diğerleri gibi, farklı sosyal grupların ve aktörlerin daha eşitlikçi, demokratik, sürdürülebilir ve insani şehirler inşa edebilmek için yan yana gelip tartışabilecekleri bir platform olarak tasarlandı.

³ <https://www.yumpu.com/tr/document/view/21821836/danya-kentsel-forumu-5-istanbul-ba-1-4-ya-1-4-kaehir-belediyesi/32>

¹ http://mirror.unhabitat.org/downloads/docs/3406_98924_WUF3-Report.pdf

² Yerel Yönetimler ve Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 224, İstanbul 2014 s. 21

yerlerin teşvikini ve yaşam kalitesinde iyileşmeyi belirler.

Şehir planlaması ve tasarımı, kentleşmenin ekonomik kazançlarını kontrol ederek, şehirleri daha verimli ve adil kılabılır. Elbette ki bu, paydaşlar arasında sürekli geri bilgi akışı süreçleri içerisinde etkileşimli öğrenme yoluyla buluşsal bir değiş tokuş sürecidir.

Gelecek Senaryoları:

- Ekonomik toplanmayı desteklemek, altyapı ve hizmetler sağlama maliyetlerini düşürmek, sosyal etkile-

netim süreçlerine artan bağlılık.

Diyalog 2

Eşitlik ve Refah: Zenginliğin ve Fırsatların Dağılımı

Kucaklayıcı bir kent, tüm sakinlerinin ve özellikle de, en savunmasız ve en marjinal grupların haklarını korur ve cinsiyet eşitliğini, azınlık haklarını, v.b.'ni desteklemek üzere girişimlerde bulunur. Müreffeh bir kent, aynı zamanda, kültürel çeşitliliğinin de bilin-

toplumsal huzursuzluğun azaltılması üzerinde yoğunlaşmalıdır. Bu acımasız senaryoları ortadan kaldırmak üzere, çözümler, bütünleşmiş karma kullanım planlamasında ve toplumun tümüne yönelik her keseye uygun arazi, konutlandırma ve temel hizmetlere adil erişim temininde yatmaktadır.

- Marjinalleşmiş gecekondu bölgelerinin, tüm kent sakinlerine hitap edecek, geçmişteki kentsel hataların olumsuzluklarına cevap verecek şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir.

şimleri güçlendirmek ve devinim talebini azaltmak için yoğunluğun optimize edilmesi,

- Sürdürülebilirliğin toplumsal ve çevresel zorunluluklarını yerine getirirken, ticari değiş-tokuşu kolaylaştırmak üzere karma arazi kullanımı,
- Yeterli miktarda kamusal alan ve sokakların toplumsal ve ekonomik etkileşimin temel elemanı olarak önceliklendirilmesi ve aşamalı hizmet sağlanmasının beraberinde, devinim ve erişilebilirlik için önlem alınması,
- Arazi için ekonomik değer yaratmak ve yatırımları teşvik etmek üzere arsaların parsellenmesi,
- Doğal tehlikelerden doğan risklerin azaltılması ve arazi kullanımını yoğunlaştırma ve daha iyi kentsel modeller yoluyla altyapı koruma maliyetlerinin en aza indirilmesi, Toplum düzeyi de dahil çok düzeyli yö-

cindedir ve etnik yapı, dil, din, tarihsel kökenler, değerler ve inançlar, cinsel eğilim ve cinsiyet de dahil yaşam tarzları ve ifadelerindeki farklılıklara saygı ile nitelendirilir.

Gelecek Senaryoları:

- Kentin evriminin geçmişteki kazançlarının pekiştirilmesi, yüzyıllar boyunca kentsel koşulları beslemiş olan kapsamlı pozitif insan kuruluşları üzerine inşa edilmesi ve aynı şekilde, giderek daha çok kutuplaşan bir dünyaya yönelik rahatsız edici eşitsizlikeğiliminin tersine çevrilmesi için küresel bir eylem şarttır ve devamlı uyumlu eyleme ivme verilir.
- Politikalar, bölünmüş şehirlerin doğrudan sonuçları olma eğilimindeki korku, güvensizlik, şiddet ve

- Önemli bir değişim dinamiği, çeşitli bölge ve ülkelerdeki demokratik ilerlemeler ve daha çok sosyal adalet talep eden toplumsal hareketlerin doğuşu olacaktır. Ekonomik reformlar yapılmasının ve yoksullara yönelik konut politikalarına olanak verilmesinin sonucunda, daha yüksek büyüme oranları, yeterli konuta artan erişim ve bazı ülkelerde daha iyi dağılım politikaları olabilir.

- Bu önemli değişim dinamikleri, kentlerin daha kucaklayıcı, çeşitli ve heterojen olabileceği gerçeğinin kanıtı olmaktadır. Bu şehirlerin sakinleri, karar verme sürecine etkili biçimde katılabilir ve temel hak ve özgürlüklerden etkili biçimde yararlanabilir. Daha iyi konutlandırma, eğitim ve sağlık bakımından 'kentsel avantaj'dan tam

olarak yararlanabilir, vatandaşlıklarını kullanmak üzere tam haklara sahip olarak çevre dostu bir yerde yaşayabilirler.

- Savunmasız gruplar, hak sahipleri olarak görülmeğe çok, kendi yaşam koşullarını iyileştirme fırsatlarına sahip olmalı ve aynı zamanda şehirlerinin planlama ve yönetim sürecinde söz sahibi olmayı da ima eden, sürdürülebilir kentsel gelişmenin gerçekleştirilmesine tam olarak katılmalıdır.

Diyalog 3

Üretken Şehirler: Kentsel Yeni İş Alanları Açılması

Müreffeh bir kent, ekonomik gelişmeyi besler ve yaratıcılığı, yenilikçiliği, araştırma ve geliştirmeyi, bilim ve teknolojiyi kullanarak etkili ekonomik politika ve reformlar uygulamak suretiyle herkes için saygın, üretken ve kazançlı işler ve eşit fırsatlar sağlama koşullarını yaratır.

Şehirlerin nasıl iş yaratabileceğinin, emek piyasalarını nasıl daha esnek kılabileceklerinin, serbest mesleği nasıl destekleyebileceklerinin ve ekonomik rekabet yeteneklerini arttırmak ve ekonomik refaha ulaşmak üzere üretim unsurlarını ve yeni yatırımları nasıl çebedebileceklerinin araştırılması önem taşımaktadır.

Gelecek Senaryoları:

- Çoğu gelişmekte olan ülkenin, endüstriyellemeksizin hızla kentleşecek olmasından dolayı, bu ülkelerde görece yoksulluğun ve işsizliğin hızla artması olasıdır. Ekonomiye bir kazanç olması beklenen gençlik, resmi olmayan sektörde kıt kanaat geçinmeye zorlandıkça yüksek işsizlikten dolayı başlıca zorluk haline gelebilir.
- Kentsel altyapıya ve kentsel hizmetlere yeterli yatırımlar, işletmeler hakkında uygun olmayan ve gereksiz düzenlemelerin kaldırılması, beceri geliştirme, kentsel üretkenliğin artırılması ve eğitime yeterli yatırımlar, şehirlerde, özellikle de gençler için, ekonomik büyüme ve saygın işler yaratmanın anahtarıdır.

Diyalog, aşağıda belirtilen temalar üzerinde tartışmayı özendirmiştir:

- Kentler, hızla artan nüfusları için yeterli sayıda kazançlı işler yaratmak için neler yapabilir?
- Hangi kilit ekonomik sektörler, kentlerde saygın işler yaratmak için en büyük potansiyele sahiptir?
- Kentlerde istihdam yaratılmasında şehir ile merkezi hükümetler arasındaki tanımlayıcı rol ve ilişkiler ne olmalıdır?
- Kentsel alanların istihdam yaratma yeteneğindeki farklılıklardan sorumlu olan nedir ve şehir liderleri ne rol oynamalıdır?
- Kentler, ekonomik gelişme için altyapı fonlamasının yenilikçi yollarını belirlemek üzere şehir planlaması, yönetim, gelir ve sermaye kazançları araçlarını nasıl kullanabilir?
- Kentlerde şehir makamları serbest meslek fırsatlarını teşvik etmek için ne rol oynayabilir?
- Ekonomik büyümeye olanak verilmesi için ne tip beceri profilleri gerekmektedir ve bunları geliştirmede şehirler ne rol oynayabilir?

Diyalog 4

Kentsel Devrim, Enerji ve Çevre

Kentsel alanlarda devrim, çalışma hayatına katılımın, sosyal, kültürel ve politik aktiviteler ile uğraşmanın, eğitim ve sağlık tesislerine erişimin temel bir koşuludur. Örneğin yol şebekesi gibi fiziksel altyapı, orneğin bisiklet / yürüyüş gibi vasıta dışı şekiller, güç ve iletişim tesislerinin hepsi, kentsel devrimi geliştirir. Artan devrim, insanları insanlara bağlamaya yarar, malları pazarlara, çalışanları işlere, aileleri hizmetlere ve kırsal alanlardaki yoksulları kent merkezlerine olmak üzere toplumsal ve ekonomik bağlantılar sağlar. Bu bağlantılabilirlik süreci, ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde ve yoksulluğun azaltılmasında elzemdir.

Pek çok gelişmekte olan ülkede, (daha) temiz yakıtlar, entegre metrobus, hafif raylı ve (sağlam) motorsuz ulaşım sistemleri (diğerleri arasında, bisiklet ve

yürüyüş), mevcut gelecekteki senaryodur.

Diğer taraftan, son teknolojiler, Kentsel devrim için başlıca enerji kaynağı olarak E-mobilitiyi, hidrojenli arabaların kullanımını, yakıt hücreleri ile yenilenebilir enerjilerin kullanımını içermektedir. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Kentsel Devrim ile ilgili gelecekteki senaryolar, sözkonusu pek çok şehir için özel olarak çizilecektir.

Diyalog, aşağıda belirtilen temalar üzerinde tartışmayı özendirmiştir:

- Şehirler, Kentsel devrimin iyileştirilmesi için altyapı geliştirmeyi finanse etmek üzere dev yatırımları nasıl seferber edebilir?
- Yoksul şehirler, refah gelişim olasılıklarını arttırmak üzere daha fazlasını başarmak amacıyla toplu ulaşım sistemlerini nasıl benimseyebilir?
- Ara toplu taşıma sistemleri, sürdürülebilir ve güvenli kentsel ulaşım sistemlerine nasıl dahil edilebilir?
- Şehirler ulaşım planlamasını nasıl bütünlendirmişlerdir?
- Mevcut "iyi" kavramları ve fikirleri, sürdürülebilir bir gelecek gerçekliğine aktarmak üzere ne tip kuruluş ve kapasitelere gereksinim vardır.
- Ne tip kuruluş ve kapasitelerin güçlendirilmesi gerekecektir?

DÜNYA KENTSEL FORMU/ Bakanlar Yuvarlak Masa Toplantısı

"Daha İyi Bir Kent Geleceği İçin Stratejik Ulusal İttifaklar Kurulması" Şehir ve kasabaların büyümesini desteklemeye yönelik dünyanın çeşitli yerlerinde mevcut kentleşme sürecine rehberlik etme şeklindeki zor görev, aşağıdaki referans noktaları göz önünde bulundurularak, bunların belirli herhangi bir ulusal ve yerel durumda mevcut geçerli eğilimlerin anlaşılmasına yardımcı olması gerekmektedir.

a. Gerçek zorluklar nelerdir ve kentsel gelişmenin desteklenmesi için çeşitli ülkelerde merkezi hükümet ve bakanlar için hangi mekanizmalar mevcuttur?

b. Daha iyi bir kent geleceği için sürdürülebilir olmayan kentleşme modellerinden caydırmak üzere ne türden önleyici tedbirler vardır?

c. Kent sakinlerinin daha iyi bir yaşama gereksinim duyduğu yerde etki yaratmak üzere siyasi irade yeterli mi, yoksa yasa ve politikaların güçlendirilmesi mi gerekiyor?

d. Dünya şehirlerine daha iyi bir gelecek sağlamak üzere ulusal bir bağlamda ne tür stratejik ittifaklar kurulabilir. Hangi düzeyde?

e. Bu (tepeden aşağı yaklaşım veya aşağıdan yukarıya) süreçlerde değişimin dinamikleri kimlerdir ve gereksinim duyulan değişimin meydana getirilmesinde merkezi hükümetin maddi katkısı nedir?

f. Değişim nasıl tasarlanıyor, baskı altında mı hatırlatılıyor, yoksa gıyaben mi oluyor?

g. Bu süreçte gerek duyulan ademi merkeziyetçilik derecesi nedir, bunun işe yaraması için ulusal düzeyde mev-

cut kaynaklar nelerdir?

h. Bu çabada merkezi hükümetler için beklenen getiri nedir?

i. Habitat III Konferansının, insan yerleşimleri programından kent gündemine bir geçişe damgasını vuracağı dikkate alındığında, merkezi hükümetlerin bakan ve temsilcileri, geçtiğimiz 10 yıllık surede Habitat Gündeminin ve MDG'lerin (bin yıl kalkınma hedefleri) uygulanmasında elde edilen ilerlemenin, tüm dünyadaki kent yoksulunun yaşam koşullarının iyileştirilmesine etkili biçimde katkıda bulunmasını sağlama konusundaki rollerini nasıl anlıyorlar?

j. İstanbul + 5 Konferansından beri kentsel meselelerin ele alınmasındaki noksanların ortadan kaldırılması ve aşılması için farklı ülkelerde hangi önlem ve politikalar devreye sokulmuştur?

DÜNYA KENTSEL FORMU/ Belediye Başk. Yuvarlak Masa Toplantısı

Yerel Liderlik ve Şehirlerin Geleceği:

Belediye başkanları ve siyasi liderler, kent liderliğinde kritik bir rol oynamaktadır, ancak, ilerleme kaydedebilmeleri için sivil toplumda diğer liderler ile birlikte etkili biçimde çalışmalarını gerekmektedir. Kent liderliğinin değişen doğası hakkında yeni düşünceleri

harekete geçirmesi amaçlanmaktadır. Kolaylaştırıcı liderlik stillerinin ve sınırlar aşan liderlik yaklaşımlarının, kent yönetiminde giderek daha önemli hale geldiğini vurgulamaktadır.

DÜNYA KENTSEL FORMU/ Ticaret Yuvarlak Masa Toplantısı

Kentlerin Geleceği, Değişimin Dinamikleri:

Özel sektör, toplumsal hedefler ile şirket performansını uzlaştıran işletmeleri destekleme sorumluluğundadır. Soru şu ki, şirketler toplumda nasıl, aynı zamanda kendi işletmeleri için bir değer olan daha çok değer yaratabilir? Şirketler nasıl, şehirlerde, toplum için en büyük değeri ve en yüksek işletme değerini verecek biçimde temel paydaşlar ile işbirliği halinde çalışabilirler?

DÜNYA KENTSEL FORMU

KENTLE İLGİLİ YENİ ÖNERİLER VE KENTSEL TASARIM

1. Genç İşsizliği, Girişimcilik ve Sosyal Sorumluluk: Genellikle gençler tüm büyük kentlerde bir sorun olarak algılanıyor, o nedenle gençlere yüklenen etkiyi değiştirmek adına Youthful Cities Projesi uygulanmaya başlandı. Seçilen 20 metropol şehirde yaşayan gençlerin aktif katılımıyla kentlerini daha yaşanabilir hale getirmeleri adı-

na proje uygulanmaya başlandı. <http://www.youthfulcities.com/>

2. Merkezi hükümetler, gecekondu mahallelerinin iyileştirilmesi işini yerel otoritelere bırakmalıdır. Ana bileşenler; insanların ortak olarak aktivite yapabilecekleri alanların yaygınlaştırılması, altyapı tesislerinin kurulması, yukarıda bahsedilen vergi sisteminin oturtulması ve gecekondu bölgelerinde yaşayanların kapasitelerinin geliştirilip, güçlendirilmesidir. Cevap sokaklarda değil uygulanan politikalaradır.

3. Kentsel tasarım simülasyonu: Gençlerin ve Çocukların Kentsel Planlama Seslerinin Duyulması için Neler Yapılabilir?

Bu bölümde İsveç'in yürüttüğü 2 projeden örnekler sunulmuştur. Projelerden bir tanesi Minecraft adında bir projedir. Proje kapsamında belirlenen gençler, bilgisayar ortamında hazırlanan bir program yardımı ile belirlenen alan içerisinde istedikleri binayı veya aktivite alanını ekleyebiliyorlar. Proje sonunda bol bol meydan, yeşil alan, gençler için sosyalleşme alanları ve farklı kültürden kadınların buluşacağı bir alan eklenmiştir.

4. Fakir alanlarda yaşayan kişiler de diğer insanlar gibi şehrin tüm imkanlarından ve kaynaklarından yararlanma, o şehirde ikamet etme ve şehri şekillendirme hakkına sahiptirler. Hükümetlerin uyguladıkları politikalar çoğunlukla kamusal alanların özelleştirilmesi yönünde, bu da özel mülkiyet sorununu doğurmaktadır. Devlet, temel hak ve özgürlükler dahilinde kanun maddesi olarak belirlenecek ve ortak sahip olunacak araziler oluşturmalıdır.

5. 21. Yüzyılın Yaşanabilir Şehirleri için Genç Fikirler Projesi, Prag şehrinin ortak kullanım alanlarının nasıl yaşanabilir olması gerektiği ile ilgili gerçekleştirilen bir yarışma ile başlatılmış bir projedir. Projeye 255 genç mimar katılmış ve bunların %9'u kabul edilmiştir. Proje sonunda kabul edilen projeler Prag/NY şehrinin belli noktalarında uygulanmış ve proje sonunda gençlerin %75 katılım gösterdiği, konferansların, kentsel oyunların, çizim atölyelerinin yarışmaya katılan tüm proje-

lerin sergilendiği sergi alanının da yer aldığı bir festival de düzenlenmiştir.

6. Cinsiyet ve Kadın Yuvarlak Masa Toplantısı: Cinsiyet kavramı, aslında son zamanlarda çok fazla suistimal edilen bir kavram olmuştur. Kadınların fiziksel engelleri yok etmeleri için ekonomik özgürlüklerini kazanmalarının yanı sıra, bir uyum politikası (cohesion policy) geliştirilmesi gerekmektedir.¹

SONUÇ

Dünya üzerinde varolan Kentlerin refah düzeyini arttırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve geleceğimizi şekillendirebilmek amacıyla toplumun pek çok kesimini bir araya getirmek ve ortak sorunlarına dair tartışmalar, öğrenme süreçleri ve pratikler geliştirmek amacıyla toplanan Dünya Kentsel Forumu dünyanın 100'e yakın ülkesinden akademisyenleri, yerel ve ulusal yöneticileri, STK'ları, enstitüleri bir araya getirmektedir.

Forum'un en önemli işlevi, özellikle kentlerimizin 21. Yüzyılda karşı karşıya kaldığı sorunları, bütüncül bir yaklaşımla ele almasıdır. Kentlerin günümüzde yaşadığı ve gelecekte karşılaştığı muhtemel sorunların her düzeyden katılımcıyla serbest tartışma ortamında dile getirilmesidir. Çok farklı kesimden ve uzmanlık alanlarından insanların bir araya gelip kentlerin geleceğini tartışması bilgi ve deneyim paylaşımında bulunması başlı başına önemlidir. Bu nedenle Forumdan çıkan sonuçlar kent üzerine yapılacak tartışmalarda yol gösterici olabilir.

Bu tarz uluslar arası organizasyonların akademik tartışmalarda ve kentsel mekanın dönüşümünde etkileri zamanla görülebilir. Bu toplantılar, sorunları kavramsal bir çerçeveye oturtmak ve konunun uzmanlarını tartışmaya çekmek açısından son derece yararlıdır. Dünya kentsel forumunda dile getirilen ve tartışılan konular, başta habitat olmak üzere uluslar arası oluşumların da gündeminde olan konulardır. Kentsel forum, meseleleri kentsel mekanla sınırlandırdığı için önemlidir. Bu nedenle forum sonuçlarının Türkiye'deki akademisyenlerin giderek daha çok

¹ Yerel Yönetimler ve Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 224, İstanbul 2014 s. 31-69

ilgisini çekeceği bir öngörü olarak dile getirilebilir.

Bununla birlikte yerel yönetim düzeyinde Türkiye'nin foruma ilgisinin yeterli düzeyde olduğu iddia edilemez. Yönetici düzeyinde sadece İstanbul ve Konya Belediyeleri'nden katılımın gerçekleştirildiğini görüyoruz. Ancak kentleşme tecrübeleri farklı bu iki kentin Belediye başkanı düzeyinde katılımı ve diğer kentlerin bilgi ve tecrübelerini paylaşmaları, kentsel sorunların çözümü açısından önemli olarak değerlendirilmelidir.

Altıncı Dünya Kentsel Forumunda İstanbul ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin varlığı, Türkiye'nin uluslar arası ölçekte gerçekleştirdiği çalışmalar açısından ayrıca bir önem taşımaktadır. Toplantılarda ilk defa Türkçe tercüme yapılmış, Türkiye bürokrasi ve iş dünyasının bazı önde gelen isimleri toplantılara eşlik etmişlerdir.

Sürdürülebilir kentleşme konusunda, yerel yönetimlerin deneyim ve uygulamalarından daha etkin yararlanılması konusunun önemini altını çizen İBB Başkanı Kadir Topbaş, UNACLA Başkanı olarak bu hedefini 6. Dünya Kentsel Forumu aracılığı ile ifade ederek, İstanbul'un 2016'da gerçekleştirecek HABITAT III'e ev sahipliği yapmayı hedeflediğini belirtmiştir.

Forumların en kayda değer kazanımlarından biri de gelişmiş ülkelere daha sorunlu ülkelere bilgi ve tecrübe akışının gerçekleşmesidir. Bu açıdan Dünya Kentsel Forumu'nda tartışılan konular hem akademik hem de yönetsel düzeyde etkileri olmaktadır.

Türkiye son yıllarda baş döndürücü bir kentleşme ve kentsel dönüşüm süreci yaşıyor. Kentleşme süreci sancılı bir süreçtir. Ülke olarak bu alanda pek çok sorunun yeni yeni farkına varıyoruz. Bu sürecin, siyasi, ekonomi, sosyal ve kültürel boyutları çok geç olmadan yeniden tanımlanıp tartışılmak durumunda. Dünya Kentsel Forumu'nun yerel yöneticilerimiz merkezi hükümet ve konunun uzmanı akademisyenler için çok değerli sonuçlar ortaya koyduğu ortadadır. Bu nedenle Forum konunun paydaşlarının daha çok ilgisini hak etmektedir.

KENTSEL ETİK BAĞLAMINDA MESLEK ETİĞİ

Kent yaşamı, içerisinde karmaşık ve çok yönlü-boyutlu ilişkileri barındırır. Kent hayatının tüm alanlarını kapsayan ketli davranışın kod ve ilkelerini geliştirmek-belirlemek için kentsel etik çalışmaları yapılmalıdır/maktadır. Mesleklerin daha kaliteli yapılması için meslek sahiplerinin dikkat edeceği ilkelerin tespiti amacıyla meslek etiği çalışmaları geçen yüzyılda başlayarak günümüze kadar gelmiştir. Ülkemizde mesleki etik çalışmaları 90lı yıllardan itibaren yoğunlaşmış, meslek odalarının öncülük ettiği meslek etiği çalışmaları 2004 yılında çıkarılan kanunla kamuda yer bulmuş ve kamu kuruluşları meslek etiğiyle yakından ilgillemeye başlamıştır. Meslek odaları, STK'lar, kamu kuruluşları başta olmak üzere bir çok kurum ve kuruluş kendi alanlarıyla ilgili etik çalışmalar yapmaktadır. Akademik düzeyde konu makale ve tez düzeyinde de ele alınmaktadır.

Yazan: Osman Nuri KABAKTEPE | **Danışman:** Doç. Dr. Hatice AYATAÇ

Giriş

Kent yaşamı, içerisinde karmaşık ve çok yönlü-boyutlu ilişkileri barındırır. Kentin belki de alameti farikalarından biriside; bu ilişkilerin nitelik-nicelik olarak kazandığı özelliklerdir denilebilir. Kentsel yaşamın istenilen-öngörülen düzeyde sürdürülebilmesi bu ilişkiler yumağının arzulan ölçülere-standartlara göre yürütülmesiyle bağlantılıdır. Sergilenen her davranış biçimi kendi dışındaki insanları, canlı-cansız tüm varlıkları etkilemektedir. Kentsel hayatta insan diğerinin yapıp-etmesine daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bir tür karşılıklı ihtiyari ama çoğunlukla zaruri ilişkiler-eylemler yumağı kentsel yaşamın gerçekliğidir.

Anonim bir yaşamın sürdürüldüğü kentsel hayatta ilişkiler yumağı çeşitlilik sergilemektedir. Trafikte gösterilen davranıştan, yapılan meslekte sergilenen eylemden, ortak kullanım alanı olan kentsel mekanlarda ortaya konulan davranışa kadar burada sayılamayacak derecede farklılıklar bütünü barındıran kentsel yaşamın her ilişki çeşidiyle alakalı, farklı düzeylerde etik ilkelerden-değerlerden bahsedilebilir.

Kent yaşamında insan tarafından gerçekleştirilen tüm eylemler etik konusu yapılarak, En geniş anlamıyla kent hayatını tüm alanlarını kapsayan ketli davranışın kod ve ilkelerini geliştirmek maksadıyla kentsel etik çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmanın sınırı gereği kent etiği genişliğinin bir bölümü (büyük bir kısım) olan meslek etiği konu edilecektir.

Etik

Günlük ve akademik hayatta kullanılan bir çok kelime gibi etik de çok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Etik kavramının tam olarak neye karşılık geldiği, hangi anlamı ifade ettiği, bir çok bilimsel -özellikle sosyal bilim- kavramda olduğu gibi sürekli betimlenmeye çalışılmıştır.

Etik kelime anlamı: Türk Dil Kurumu (TDK, etik maddesi) sözlüğüne göre dilimize Fransızca "ethique" kelimesinden geçmiş ve töre bilimi, ahlak bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili anlamlarına gelmektedir.

Bir felsefi disiplin kelimesi olarak etik Yunancadaki "ethos" sözcüğünden gelmektedir ve iki farklı kullanımı vardır: ilki alışkanlık, töre, görenek anlamlarını taşır. İkinci olarak karakter anlamın alır ve erdemli olmanın temel tavrı manasına gelir. (Pieper, 2012: 31)

Etik kavram/terim anlamı: Etik kavramsal köken olarak Yunancadan gelen bir kelimedir.

"Yunancada iki farklı anlamda kullanılması söz konusudur. İlk kullanımı alışkanlık, töre, görenek anlamlarını taşır. Diğer kullanımı eylemde bulunan ve davranan kişi, aktarılan geleneksel eylem kurallarını ve değer ölçülerini sorgulamadan kullanmayıp aksine, kavrayarak ve üzerinde düşünerek talep edilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştüren kişidir: alışkanlık, töre ve gelenek-görenek böylelikle karakter anlamına da almakta, erdemli olmanın temel tavrı gelişmektedir" (Pieper, 2012: 31)

Akarsu'nun felsefe terimleri sözlüğüne göre etik:

"Ahlak felsefesi. Ahlaksal olanın özü ve temellerin araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı. "İyi nedir?" yada "ne yapmalıyız?" gibi soruları kendisine ödev olarak koyan felsefe dalı olarak tanımlanır" (Akarsu,1986: 74)

Bazı filozoflara göre etik, ahlakın felsefe düzleminde incelenmesidir (Feldman,2013:11).

Bir felsefe disiplini olarak tanımlanan etik Mengüşoğlu'na göre:

"İnsanın yapıp-etmelerini özel bir problem alanı olarak araştırarak, bu alanın varlık -nitelikleri ile bu alanı yöneten ilkelerin, değerlerin, varlık-niteliklerini, insanın yapıp-etmelerinin bağımlı yada bağımsız olduklarını inceleyecek disiplindir. İnsanın hiç bir yapıp-etmesi yoktur ki determine edilmesin. Bu yüzden etik bütün insan eylemlerinin bir bilgisidir" (Mengüşoğlu, 1992: 262).

Tanımlardan hareketle etik insanın yeryüzünde yapıp-etmelerini; iyi-kötü, doğru-yanlış, fayda-zarar bakımından değerlendiren, ahlaki felsefe konusu yapan disiplin olarak betimlenebilir. İnsan hayatında ahlakın kapsadığı her alan doğal olarak etiğin de konusu haline gelmektedir. Yani etik insan eylemlerinin tamamında kendisine yer bulan bir disiplindir. Bunun yanında etiğin ahlak anlamında kullanıldığı da yukarıda zikrettiğimiz betimlemelerden anlaşılmaktadır.

Etik gelenekle, örf ve adetlerle bağlantılıdır. Etik ilkeler yeni ortaya çıkan yaklaşımlar değildir. İzleri toplumun derinliklerinde olan değerlere kadar uzanabilir. Etik sadece davranışların nasıl yapılacağıyla değil, davranışın nitel özellikleriyle de ilgilenir. Gösterilen eylemin sonucunu konu edindiği kadar, sergilenen davranışın gerçekleşme sürecini, davranışın oluş halini konu edinmektedir.

Etik sadece ortaya çıkan olgunun-olayın değer incelenmesi değildir. Aynı zamanda nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine dair ilkeler bütünüdür. Etik insan eyleminin öncesinde, eylem sürecinde ve eylemin sonucunda vardır.

Etik sadece teorik ilkelerle değil bu ilkelerin pratiğe yansımaları anlamında uygulanmasıyla da ilgilenen bir disiplindir. İnsan eylemlerinin niteliğini ilgi alanı haline getiren bir disiplinin doğal olarak pratikle ilgilenmektedir.

Uygulamalı Etik-Meslek Etiği

Etik, insan faaliyetlerinin konu edildiği bir disiplin olarak, insan eylemlerinin bir başkasına dönük olanını inceler. İnsanın kendisine dönük eylemleri etiğin konusu olmakla beraber, ağırlık varlık alanında insan beninin dışındaki var olanla ilişkili eylemleridir. İnsan tekinin gerçekleştirdiği ve bir başka varlıkla/kendisiyle bağlantı kuran, diğerini etkileyen her davranış etiğin değerlendirmesine tabi tutulmaktadır.

Yakın dönemlere kadar etik felsefenin özellikle pratik felsefenin bir alt disiplini olmuş ve daha çok teorik bir faaliyet olarak kalmıştır. Hayat tarzında yaşana gelişme ve değişimler uygulamalı dolayısıyla meslek etiğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır.

"Modern hayatın karmaşıklığı ve problematik karakteri, 20.yüzyılın pek çok yönüyle sıkıntılı bir çağ olması, etiği özellikle yüzyılın sonlarına doğru kaçınılmaz olarak uygulamalı bir hale dönüştürmüştür. Demek ki uygulamalı etik, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar hep teorik bir yapı yada karakter sergilemiş olan etiğe eklenen yeni etik türüne karşılık gelir. Buna göre tarihsel olarak ifade edildiğinde uygulamalı etiğin 1960'lı yıllarda başladığı, onun ayrı ve müstakil disiplin olarak 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıktığı söylenebilir. Uygulamalı etiği yaratan veya vücuda getiren en önemli şeyin, 20.yüzyılda pek çok yönden yaşanan büyük değişim ve gelişmeler olduğu söylene-

bilir" (Cevizci, 2013:18).

Uygulamalı etik (bir alt disiplin olarak) insanın varoluşuyla zamandaş olarak görebilecek etiğin, geldiğimiz çağa göre yeniden düzenlenmesidir. İnsanlı-

ğın tarih serüveninde geldiği noktada bireysel ilişki düzeyleri, ekonomik ilişkiler, mesleki eylemler, sosyal ilişkiler farklılaşmıştır. Karşılıklı bağımlılığın-etkileşimin arttığı, bağımsız eylem imkanının azaldığı, tersine insan eylemlerinin birileri veya bir yerler tarafından çerçevesinin belirlendiği bir süreç yaşanmaktadır. Bununla beraber sayılan ve zikredilmeyen alanların baş rol oyuncusu olan insanın bu eylemlerini gerçekleştirirken "değerle" ilişkisi zayıflamıştır. İnsanların "insan" olma gayreti farklılaşmış, kendisini inşa etme çabası ferdiyetçilik düşüncesinin baskısı altında şekillenmeye zorlanmaktadır. Veya başka gaileler eylemi gerçekleştirirken değerlerin yok sayılmasına yol açmaktadır.

Her alanda değişim hızının arttığı ve her şeyin değişmeye başladığı bir dönem olan 20.yüzyılda insan eylemleri de bu hızlı değişim sürecinin etkisinde kalmıştır. Bahsedilen etki, davranış kodlarının başkalaşmasına yol açmakta ve mazeret olarak "ihtiyaca cevap verememe" "değişimi okuyamama" gibi gerekçeler üretilerek değer davranış ilişkisi değer aleyhine gelişmektedir. Üretilen bu gerekçeler zorunluluk haline getirilmekte ve etik değer hayatın dışına itilmektedir/miştir. Bu itilmişlik neticesinden memnuniyetsizlik oluşturan davranış kalıpları ortaya çıkmaktadır.

Her değişim kendi davranış kalıplarını dayatır. Sanayi devrimini sonrası dünyada yönetim biçimleri değişmiş, ekonomik düzen farklılaşmış, teknolojik gelişmeler baş döndürücü hıza ulaşmış,

sosyal ilişkiler boyut değiştirmiş, inanç algısı farklılaşmış ve burada belirtilemeyen değişim dönüşüm süreçleri sonucunda yeni bir hayat tarzı ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni hayat bütün yapıp-etmelere kendi kodlarını dayatmaya başlamaktadır. Dayatılan kodların bütüncül olarak iyi ve ya kötü diye vasıflandırılması doğru olmayabilir. Ancak bu kodların oluşturduğu aşınma etikle alakalı yeni gelişmeleri tetikleyen unsurlardan birisidir.

İhtiyacın gerekli arzı doğurması gibi toplumsal olarak yaşanan bu gelişime uygulamalı etik ve meslek etiği bağlamında etik çalışmalarını ortaya çıkarmıştır.

"O halde etik, bir ahlaki eylem kuramıdır; ama bu kuram öncelikle bilgi adına değil, eylem adına geliştirir ve bu da etiğin bir başka özelliğidir. Bu nedenle etik kuram-teori oluşturma geliştirilmiş bir kuram, salt entelektüel doyuma hizmet eden zihinsel bir çalışma değil; en başta düşünce ile eylem ilişkisidir; diğer deyişle etik aracılığıyla aktarılan bilgi, salt kuramsal olan, pratiğe yönelik sonuçları olmayan bir enformasyon niteliği taşımayıp yalnızca pratikte varlık gösteren "fiiliyat üretici bilgi"dir" (Pieper, 2012: 61)

Etiğin pratiğe-uygulamaya dönüktür. Bilimsel disiplin çalışmalarının toplumsal uygulamayla-pratikte ilişkilendirilmemesi o disiplinin geliştirdiği

kuramsal çerçevenin hayat bulmaması anlamına gelir. Eğer pratikle-uygulamayla alakalı bir yanı olmayacaksa aşkın entelektüel faaliyet olarak kalır. Etiğin geliştirdiği kuralların soyuttan somuta indirgenmesi, eylemi gerçekleştiren insanla kurduğu bağdan doğrudan etkilenmektedir. İnsan düşünceyle etik kurallar arasında sıkı bir ilişki oluşturulmalıdır.

Uygulamalı Etik-Meslek Etiğinin Ortaya Çıkışına Etki Eden Nedenleri

Uygulamalı etiğin ortaya çıkışına etki eden nedenleri Cevizci (Cevizci, 2013:19-22) kısaca şöyle sıralamıştır:

- Uygulamalı etik çağdaş bir disiplindir.

mak maksadıyla seçtiği sürekli iş veya iş dalı. Tutulan benimsenen tabi olan yol. Gidiş, tutum , tarz üslup. Bir ilim veya sanat dalında ortaya konulan farklı yol, çığır, ekol. Birbirine ilgili, kendi içinde tutarlı ilmi, felsefi düşüncelerim tamamı, sistem” (Ayverdi, 2008: 2053).

Kelimelerin sözlük anlamları kavram-terim anlamlarının anlaşılmasının temel yollarındandır. Sözlük anlamından hareketle meslekle ilgili şunlar söylenebilir:

- Meslek girilen tutulan bir yoldur.
- Gelip geçici değil uzun erimli bir eylem sonucunda elde edilen ve

bu temelden hareketle yapılandırılmaktadır.

- Özel nitelikleri olmayan işlere meslek demek te doğru olmayabilir. Farklı mesleklerin farklılıkları olduğu gibi aynı meslekte de erbabi tarafından değişik nitelikler geliştirilebilir hatta geliştirilmelidir.

Aydın'a göre meslek (Aydın, 2012: s.95-97):

“Herhangi bir işin meslek olarak sayılabilmesi için, uğraş alanının etik değer ve ilkelerle de içinde yer vermesi gerekmektedir. Yani “yeterlilik” adı verilen ve bir meslek elemanının sahip olması beklenen üç temel öge bilgi, beceri doğru iş alışkanlıkları ve tutumlarından oluşur. Bunun anlamı bir meslekte bilgi ve beceriler kadar mesleki değer ve ilkeler yazılı olarak ortaya konulabilirdiği gibi meslektaşlar tarafından örtülü biçimde de benimsenmiş olabilir.

- 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan ölümler, savaşlar, sanayileşmenin getirdiği sorunlar, değişen sosyal hayat, insanların bireyselleşmesinin davranışlarında etkili olması, ben merkezliliğin daha etkin hale gelmesi, ahlaki değerlerin yozlaştırılması hayattan neredeyse kovulması sonucunda yaşana olumsuzluklar uygulamalı etiğin doğuşuna ters etmiştir.

- 20.yüzyılda oluşan genel-globale değişme, modernleşme süreçlerinin kimi alan ve durumlarda yarattığı olumsuz sonuçlar, bilişim ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler, 20. Yüzyılda ekonomik ve sosyolojik anlamda yeni meslekler ve güçlü

bir hizmet sektörünün zuhuru etiğin bu alanının doğuşunu etkilemiştir.

Meslek nedir?

“Meslek kelimesi Arapça “suluk” (yola veya bir yere girmek) kelimesinden türemiştir. bir kimsenin geçimini sağla-

uzun erimli gösterilebilen bir fiildir.

- Aynı zamanda her mesleğin kendine has nitelikleri-nicelikleri bulunmakta ve bu özellikler mesleklere insanlar tarafından kazandırılmaktadır.

- Ancak etkileşim tek taraflı gerçekleşmemektedir. Meslek de mensubuna etki ederek onu bir limana doğru, ama varılmayan yolculuğa çıkarmaktadır.

- Meslek icra süreci canlı bir organizma olarak değerlendirilebilir.
- Tarihin akışı içerisinde bu organizma kendisi değişikliğe, gelişime uğradığı gibi ilgililerinin de aynı sürece tabi olmaları söz konusudur.
- Meslek nesnel özellikleri gerektirir.

- Öznel nitelikler mesleğe kimliğini kazandırdıkları gibi o mesleğin yapılış kurallarının oluşma zeminini de oluştururlar. Mesleğin üslubu-tarzi

1.Bir Meslek dalı, toplumun kaçınılmaz olan bir gereksinimini karşılar.

2. Meslek kişinin salt kendi doyumunu için değil aynı zamanda başkalarının yararı için de yaptığı bir uğraştır.

3. Meslek sistemli bir eğitimle kazanılmış özel bilgi ve becerilere dayalıdır.

4.Meslek dalları araştırma ve deneylerle geliştirilerek zamanla kendine özgü tekniklere sahip olurlar.

5.Meslekler kazanç elde etmek için yapılan uğraşlardır.

6. Meslek olarak kabul edilecek bütün uğraş alanlarının kendine özgü değer ve etik ilkeleri vardır ve bu mesleğin üyeleri bu değer ve ilkeler doğrultusunda davranırlar”

Sonuç olarak meslekle ilgili şunu söyleyebiliriz insanların ve dahi diğer varlıkların ihtiyaç duyduğu hizmet ve malların üretilmesi amacıyla ortaya çıkıp kendi alanında kurallar bütünü oluşturan iş gruplarına meslek diyebiliriz.

Meslek Etiği Tanımı

İnsanın farklı alanlarda tek yönlü-karşılıklı ilişki süreçlerinden bahsedilir. İnsan teki kendisiyle, diğer insanlarla, kurumlarla, evrenle, kendince inandığı ilahla veya inanmadığı aşkınlıkla ilişki içerisinde. Aslında hayat denilen şeyin bu ilişki yumaklarının toplamıdır. İnsan bu ilişki süreçlerinde çeşitli rol-statü-görev üstlenmektedir. Ben ol-

masının yanında, işyerinde muhasebeci, evde eş-baba, belediyede arazisi için plan değişikliği talebi olan vatandaş olmaktadır. Her bir insan teki yalnız yaşayamamanın getirdiği zorunlulukla hayatın devam ettirirken yukarıda saydığımız bir çok şeyi kendince yaşamaktadır.

Birlikte yaşam zorunluluk ise, bunun doğal sonucu ilişkiler yumağından oluşan bir hayata sahibiz demektir. İnsanın bu ilişkiler yumağında giydiği gömleklerden bir tanesi de mesleklerdir. İnsan hayatını yalnız idame ettirmemesinin gereği olarak karşısındaki bir ihtiyacı gören ve onun mesleğinden de kendi ihtiyacını gideren günlerden, artık neredeyse modern yaşamın vazgeçilmezi, olmazsa beklide yaşamın sekteye uğrayacağı mesleki gerekliliğe varan bir süreç yaşanmıştır.

Hayatın bu kadar içinde, insan tekinin sosyal, ekonomik vb. konumunu derinden etkileyen mesleklerin yapılrken sahibine ve muhataplarına faydayı temin edip zarar vermeme esastır. Mesleki eylemler ilgililerince yerine getirilirken özne olan meslek erbabının takındığı tutum, gösterdiği davranış hem mesleği hem de mesleki eylemin muhataplarını etkilemektedir. Bahsedilen etkileşimin doğru görülen zeminde seyretmesi özne ve nesne olarak muhataplarının fillerinin nitel-nicel özellikleriyle doğrudan ilintilidir.

Hayatı, insanı bu kadar yakından ve esastan etkileyen mesleki eylemlerin fayda-zarar, iyi-kötü, doğru-yanlış vb. değerlerin konu edildiği etikle ilişkilendirilmesi bir gerekliliktir.

Etik ve meslek tanımlamalar meslek etiğine dair işaretler vermektedir. Meslek etiği için, mesleğin etik kurallar gözetilerek icra edilmesi denilebilir. Meslek etiği etiğin uygulamalı etik alanının konusudur. Meslek etiği uygulamalı etiğin bir alt disiplini.

“Uygulamalı/pratik etiğin konu alanını iki anan unsurdan meydana gelir. Bunlardan birisi “meslek etiği”, ikincisi ise çağdaş hayatın insanı karşı karşıya bıraktığı ahlaki problemleri tartışan “problemler etiğidir” (Cevizci, 2013: 24).

Sökmen ve Tarakçıoğlu'na göre (Sökmen, Tarakçıoğlu, 2013: s.36) meslek etiği:

“Meslek etiği, belirli bir meslek gurunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup ortaya koyduğu, meslek üyeleri-

ne emreden, onarı belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimleri sınırlandıran, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkel bütünüdür”

Bir başka tanımlamaya göre: Meslek etiği, özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kurallarıdır. Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekli olmasıdır. (Kuçuradi,1988: 21)

“Mesleki etiği, modern toplumların mal ve hizmet ürettiği ve dağıttığı örgütlenmelerde yer alan bireylerin hareketlerine ahlaki kuralların uygulanması ile ilgilenmektedir. Meslek etiğinde, ahlaki ilkelerin ve kuralların analizi işyerlerindeki insanların hareketlerine uygulanmaktadır. Bu bir tip, yöneticilerin ve işle ilgili karar alan diğer çalışanların zorunluluklarını ve ahlaki sorumluluklarını aydınlatmayla ilintili kaidesel (düzgüsel) etiktedir” (Ertekin, Buchholtz - Rosenthal'dan alıntısı, 2005: 66).

“Meslek etiği şirkete, çalışanlara, hissedarlara, çevreye olan sorumlulukları ortaya koyar. Meslek etiği mikro çevre içerisindeki tüm etmenlerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarından oluşur” (Akdoğan, 2003:9).

Verilen tanımlamalardan hareketle meslek etiği:

- Meslek sahiplerinin mesleklerini icra ederken ilgili mesleğe ilişkin oluşturulan değerler-ilkeler toplamıdır.
- Bu kurallar hem mesleğin meslek olmak bakımından değerler bütününe hem de mesleği icra edenin uyacağı kurallardır.
- Oluşturulan bu ilkeler meslek sahibini sınırlandıran onu yönlendiren hatta davranış emredici özelliğe sahiptir.
- Bu özelliğinden dolayı da uyulmaması durumunda değişik yaptırımları gerektirir.
- Meslek etiği meslek sahibini işini yaparken öznel yaklaşımlarının eylemlerine yansımalarını sınırlamaya çalışır ve bu öznelliğe yenilenlere yaptırımını ön görür.
- Meslek etiği genel çerçeve çiz-

mekle kalmaz. Mesleki eylem gerçekleştirilirken gösterilecek davranışların neler olması gerektiğini de söyler.

- Eylemleri “değer” açısından vassıflandırarak meslek sahibinin göstermesi gereken davranışın ne olduğu söyler.

Her meslek farklı varlık alanlarını etkilemektedir. O mesleği icra eden kişi, faydalanan kişi, mesleğin icra edildiği sistem-sistem bileşenleri, üretilen mal-hizmet, kullanılan ham madde, (buraya kadar saydıklarımızın mesleklerin var olma nedenleridir bunların yanında) sosyal-toplumsal çevre, ve “Doğal Çevre”, yaşadığımız dünyanın gereği olan kamu meslekten etkilenirken aynı zamanda mesleği ve meslek sahibini etkilemektedirler. Her meslek icra edilirken bu varlık alanlarını etkiler ve etkilenir karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiler bütünü içerisinde geçen yüzyılda oluşan eksiklikler meslek etiğinin gelişmesine neden olmuştur.

Sonuç olarak meslek etiği işlevsellik bakımından:

- Emredici,
- Kural koyan,
- Sınırlar, çerçeveler belirleyen,
- Sübjektif yaklaşımları sınırlandıran,
- Cezai müeyyide gerektiren, uygulayan,
- Denetimi öngören,
- Hizmet ülküsü oluşturan
- Evrenselliği önemseyen,
- Mesleğin etki alanındaki varlıklarla ilişkiyi belirleyen niteliklere sahip kurallar bütünü olarak betimlenebilir.

Evrensel-Tek bir meslek etiğinden sözedilebilir mi? Meslek etiğinin tanımlanması anlamında tüm meslekleri kapsayan bir tanımlama yapılmaktadır. Her meslek için ayrı bir meslek etiği tanımı geliştirilmemiştir. “Planlamacı meslek etiği” tanımı ile “tıp meslek etiği” veya “mühendis meslek etiği” aynı şekilde tanımlanmaktadır. Ancak yapılan bu tanımlardan hareketle mesleklerin etik kılavuzları ilkeleri oluşturulurken mesleki farklılıklarından kaynaklanan değişiklikler olmaktadır.

Tüm mesleklerde aynılık anlamında tek bir meslek etiği kılavuzundan bahsedilemez. Mesleklerde aynı etik kod-ilkelerle rastlamak mümkün olabilir/olmalıdır. Evrensel genel-geçer

bir meslek etiği olur mu? sorusuna hayır ama evet cevabını verilebilir. Hayır çünkü değişen coğrafya, kültür, inanç, kültür kendi rengini vermezse oluşturulan ilkelerin yaşama/uygulama/kabul görme olanakları fazla olmaz. Evet önceki cümlede bahsedilen alanlardan aldığı renklerin dışında evrensellikten bahsedilebilir/bahsedilmelidir.

Meslek Etiğinin Tarihi Gelişimi

Uygulamalı etiğin alt disiplini olan mesleki etik alanında çalmalar 20.

yüzyılda başlamıştır. Sökmen ve Tarakçıoğlu'nun anlatımında hareketle (Sökmen ve Tarakçıoğlu, 2013:48-58) mesleki etik çalınmalarını kronolojik serüvenini:

Meslek etiği alanında günümüzde bir çok çalışılma yapılmıştır. Globalleşen dünyanın yaşadığı değişimlerden ülkemizin etkilenmemesi mümkün olmadığından, dünyadaki gelişmeler paralel gelişmeler ülkemizde de gözükmemektedir. ¹

Meslek etiğiyle müstakil alan olarak

1980'li yıllardan sonra ilgilenilmeye başlanmıştır. Meslek etiği anlamında akademik çalışmalar, ilke ve kodların neler olduğuna dair gayretler 1990 yıllarda sonra hız kazanmış ve günümüze kadar artarak gelmiştir

Meslek etiği bağlamında ülkemizde akademik çalışmaların 90'yılların sonunda başlayıp günümüze kadar gelişerek gelmiştir. Ulusal Tez Merkezi verilerini incelediğimizde (yüksek lisans-doktora) konunun tez olarak incelenmesi zikrettiğim yıllara rastlamaktadır. Yine Ulusal Tez Merkezi ve-

1 Bir felsefe disiplini olan mantık eğitimine yeni başlayan öğrenciye ilk bahsedilen cümle (Aristo mantığın kurucusudur. Yalnız bu kuruculuk öncesinde mantığın olmadığı anlamına gelmez, sadece yazılı olarak belirlenmediği ve sistematize edilmediği manasına gelir.) mesleki etik içinde kurulabilir.

Meslek etiği 20. yüzyıldan öncede dünyada ve ülkemizde vardı. Meslek etiği 20. yüzyıldan öncede dünyada ve ülkemizde vardı. Mesleklerin doğuşu ve ilk bölümlerde bahsettiğimiz değişimler kurumsal olarak mesleki etiğinin ortaya çıkışını disiplin haline gelmesini sağladığı söylenebilir. Yalnız etik kod-ilde davranış varlığını toplumda ahlaki değerlerin varlığının gittiği kadim zamanlara kadar götürülebilir. Hipokrat'a atfedilen hekimlik yeminini bugünkü tıp etiğinin metinleşmeye başlayan ilk nüvesi olarak görülebilir. "Şifa verici Apollo ile Aesculapius, Hygiea ve Panacea ve bütün diğer ilâh ve ilâheler adına yemin ederim ki, elimden geldiği ve aklımın erdiği kadar bu yeminin hükümlerini yerine getireceğim. Tıp hocamı anam, babam kadar aziz tutacağım ve elimdeki ve avucumdakini onunla paylaşacağım. Eğer bir ihtiyacı olursa yardımına koşacağım. Onun öğullarına kendi kardeşlerim gözü ile bakacağım. Eğer isterlerse bu sanati ücretsiz ve kendilerinden bir karşılık beklemeden öğreteceğim. Kendi öğullarım ve hocamın öğullarına ve tıp kanunu

üzerinde bir yemin ile bağlanan talebeye elimden geldiği ve aklımın erdiği kadar bu sanati kurullarla, şifahi derslerle ve hasta başında usullerle göstereceğim. Gücümün yettiği aklımın erdiği kadar, hastalara tedavi ve perhizlerini onların menfaatlerine uygun surette idare edeceğim ve bütün fenalıklar ve adaletsizliklerden kaçınacağım. Gerek isteyenlere, gerek kendiliğimden hiç kimseye zehir sunmayacağım gibi kadınlara da çocuk düşürmek için ilaç vermeyeceğim. Hayatımı saflık, samimiyet içinde sanatımı icra ederek geçireceğim. Taş çıkarma (mesaneden) ameliyesini yapmayacağım; bu işi onunla meşgul olanlara bırakacağım. Girdiğim her eve ancak o evdeki hastaların faydasını temin için gireceğim. Ve her türlü fena ve ahlaki bozan hareketlerden kaçınacağım gibi, kadın erkek hastaları ister hür olsun, ister esir olsun iğfalden sakınacağım. Gerek sanatımın icrası sırasında, gerek sanatımın dışında insanlarla münasebette iken etrafımda olup bitenleri, görüp işittiklerimi bir sır olarak saklayacağım ve kimseye açmayacağım. Eğer bu yemin ve sözü bozmadan yerine getirirsem hayattan ve sanatımdan alacağım zevk ve insanlar arasında daima göreceğim hürmet ve saygı bana helâl olsun. Eğer bu yemini tutmazsam veyahut yalan yere yemin etmiş isem hayat ve sanattan alacağım zevk bana haram olsun ve insanlar arasında şeref ve itibara erişmeyeyim." (http://med.ege.edu.tr/index.php?SayfaID=221)

Ülkemiz açısından bakacak olursak ahilik müessesesini kurumsal manada meslek etiği alanında kod-ilde oluşumunun örneği olarak kabul edilebilir. Ahilik ilkeleri: Bir kişinin mesleğe kabul edilmesi ve meslekte yükselmesi belli kurallara tabidir. Mesleğe kabul edilen şahıs kişisel ve mesleki eğitime devam etmek zorundadır. Meslek mekanlarında düzen intizam tertip, emniyet temizlik son derece önemlidir. Çalışan diğer meslek sahiplerini hakları da kendi bakı gibi ahilik mensubu tarafından savunulmalıdır. Ahilik can ve mal yoldaşlığı, yardımlaşma ve dayanışma esastır, yapılmaması suç olarak görülmektedir. Ahilik teşkilatı mensupları ürettikleri hizmet ve malda kaliteden ödün veremezler. Hizmette kalitenin yanında mükemmellik aranmaktadır. Ahilik anlayışı üretim ve çalışmayı daima teşvik eder. Tutumlu olmayı öngörür ve mesleklerin icrasında işbölümü ve uzmanlaşmayı önemser. Ahlak sahibi olmayan iş sahibini asla başarıya ulaştırmayacağını kabul eder. Ve Kendi ilkelerinin denetimi amacıyla iç denetim mekanizmasına sahiptir. (Soysal-Tan, 2013:186-202)

Tarih	Etik çalışma
1920-1950	Mesleki etik ilkeleri Ticari faaliyetlerde standartlar Reklamın gerçeğe uygunluğu Yönetmelik sorumluluk Etik ve yönetsel takdir
1950-1970	Kamu yönetimi için etik kurallar Tüketici hakları bildirgesi 1962 ABD Meslek etiği ilkeleri Tüketici hakları
1970-1980	Teolojik dini görüşler, meslek etiği etkileşimi Felsefeciler meslek etiği çalışmalarına başladı İşletmecilik eğitiminde meslek etiği müfredata konuldu ABD
1980-ve sonrası	STK ve İşletmeler mesleki etik çalışmalarına başladı Akademisyenler mesleki etiği bir çalışma alanı olarak kabul etti Meslek etiği merkezleri kuruldu ABD Avrupa meslek etiği ağı kuruldu 1987 Akademik çalışmalar Yönetmelik etik çalışmaları

rilere göre bugüne kadar dolaylı veya doğrudan 600 civarında etik konusunda tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaların meslek etiği olarak sınırlandırdığımızda tez sayısı 100'lere düşmektedir. Bu veriler ışığında akademik dünyanın zaman itibarıyla biraz geç kaldığı ve yeterli sayıda/düzeyde tez çalışmalarının yapılmadığı söylenebilir.

Tespit edebildiğim kadarıyla meslek etiği (kılavuzu davranış kod-ilkleri) ilkelerinin niteliğine dair ilk çalışma 1999 yılında "Hekimlik Mesleği etik Kuralları" başlığıyla Türk Tabipler Birliği tarafından yapılmış ve yayınlanmıştır. Tabip Odasının çalışmasının diğer oda ve kuruluşlar takip etmiş (Türk Mühendis ve Mimar Odası, Türkiye Barolar Birliği, Basın Konseyi, Bankalar Birliği, Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, Şehir Plancıları Odası, Bankacılık Düzenleme Kurumu, Üniversiteler, Kamu Görevlileri Etik Kurulu...) günümüze kadar gelen süreçte bir çok mesleğe dair etik ilkeler oluşturulmuştur.

Etik Kurul. 2004 yılında 5176 sayılı kanunla Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur. 5176 sayılı yasaya göre; kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere kurulmuştur. 5176 sayılı kanuna göre Kurul;

- "Kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek,
- Etik davranış ilkelerinin ihlal edildiği iddiasıyla re'sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makama bildirmek,
- Kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak ve ya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak.
- Hediye alma yasağının kapsamını belirlemeye ve en az genel müdür veya eşiti seviyedeki üst düzey kamu görevlilerince alınan hediyelerin listesini gerektiğinde her takvim yılı sonunda bu görevlilerden isteme görevli ve yetkilidir." (5176 sayılı kanun-Resmi gazete).

Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulduğundan sonra yaptığı çalışmaları yönetmelik ve genelge haline getirerek meslek etiğini gelişimine ciddi katkılar sunmuştur. Kamu görevlileri etik dav-

ranışlarına dair yönetmelik, denetim görevlilerinin uyacağı mesleki etik ilkelere husus genelge, hediye alınmasına ilişkin genelge, öğretmenler gününe dair yayınlanan genelgeyi kurulum yaptığı bazı çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

Yine kurul etik kültürünü gelişmesi, meslek etiği ilkelerinin yaygınlaşması ve uygulanabilirliğinin artırılması maksadıyla eğitim materyalleri hazırlayarak kamu kurum ve kuruluşlarında meslek etiği bağlamında eğitimler düzenlemiştir.

2014 yılında etik-meslek etiği alanında (çok önemli olacağına inandığım) Kamu Görevlileri Etik Rehberi kurul tarafından yayımlanmıştır. Bu rehber de etiğin ne olduğu, kamu yönetiminde etik ilkelerin gerekliliği-önemi üzerinde durulmuş ve bu maksatla etik örgütlenmesi incelenmiştir. Ayrıca rehber etik değerlere ilişkin mevzuatı ve etik davranış ilkelerinin neler olduğunu konu edinmiş, etik eğitimi ve etik le ilgili mevzuatlara yer vermiştir.

Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kamu kurum ve kuruluşları kendi bünyelerinde etik kurullar oluşturarak çalışmaya başlamıştır. Bu kurullar maharetiyle kendi alanlarıyla ilgili etik ilkeleri belirlemeye çalışmışlar, tebliğler, yönetmelikler, oluşturmuşlar kanunu ve yönetmeliklerin denetimini yapmışlardır.

Meslek etik ilkelerini belirleme açısından diğer önemli belgede 5176 sayılı kanunun gereği olarak başbakanlığın tarafından 13.04.2005 tarihli resmi gazetede yayınlanan "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" dir. Yönetmelik kamu görevlileri etik davranış ilkelerini şöyle sıralar:

Etik Davranış İlkelerini

- "Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci
- Halka hizmet bilinci
- Hizmet standartlarına uyma
- Amaç ve misyona bağlılık
- Dürüstlük ve tarafsızlık
- Saygınlık ve güven
- Nezaket ve saygı
- Yetkili makamlara bildirim
- Çıkar çatışmasından kaçınma
- Görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması
- Hediye alma ve menfaat sağ-

lama yasağı

- Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı
- Savurganlıktan kaçınma
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan
- Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu
- Eski kamu görevlileriyle ilişkiler
- Mal bildiriminde bulunma".

Yönetmelik kamu görevi yerine getiren meslek sahiplerini kendi mesleklerine özel davranış ilkelerinin oluşturulması görevini ilgili birimlerle bırakır

ken, meslek farkı gözetmeksizin kamu vazifesi yerine getiren tüm meslek sahiplerinin uyması gereken davranış ilkelerini yukarıda ki şekilde sıralamıştır. Mesleklerin farklılıklarına göre değişiklik arz etmeyen, tüm kamu görevi meslek sahipleri için yukarıdaki ilkeler belirlenmiştir. Mesleki etik kültürünün yaygınlaşması amacıyla eğitimlerin verilmesi için kamu kurumlarını görevlendirmiştir.

Meslek etiği alanında doksanlı yılların sonundan itibaren tüzel kişilikler etik konusuna sürekli artan oranda eğilmişlerdir. Her kurum etik- meslek etiği kapsamında değişik çalışmalara imza atmıştır. Etik kılavuzu hazırlamaktan sempozyum düzenleme arasındaki genişlikte etkinlikler kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Meslek etiği alanında çalışma yapan kurum ve kuruluşları (bazılarını içeren) etikle alakalı yaptıkları çalışmalar tablosu:

Kurum Niteliği	Kurum Adı	Örnek Çalışma
Kamu	TBMM Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Bakanlıklar (Örnek UBAK) Üniversiteler (Örnek Marmara Üniversitesi) Anadolu Üniversitesi BBDK YÖK Emniyet genel müdürlüğü TUBİTAK HSYK	Etik Konferansı, Bilgi Bankası Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi Kamu Görevlileri Etik Rehberi Etik davranış İlkeleri Yönetmeliği Etik Davranış İlkeleri ve Kurulu Yönergesi Gayrimenkul Yönetiminde Etik Kurul Üyeleri/Personel Mesleki Etik İlkeler Bilimsel Araştırma -Yayın Etiği Yönergesi Kolluk etik ilkeleri Araştırma ve Yayın Etiği Yönetmeliği Yargı Etiği Sempozyumu/ Etik İlkeler
Meslek Odaları	Türk Mühendis Ve Mimar Odası Türkiye Barolar Birliği Basın Konseyi Muhasebeci Ve Mali Müşavirler Odası Şehir Plancıları Odası TÜRMOB Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Rehberler Odası Türk Tabipler Birliği Gıda Mühendisleri Odası Makina Mühendisleri Odası Türkiye Noterler Birliği Ege Bölgesi Sanayi Odası	Mühendis Mimar Meslek Etik İlkeleri Avukatlık Meslek Kuralları Basın Meslek Etiği İlkeleri Etik Eğitimi Ve Etik Sözleşme Tebliği Plancılar Meslek Etik İlkeleri Kılavuzu Türkiye Etik Kongresi Bilim Ve Mühendislik Etiği Paneli Etik Kurallar Ve Meslek Standartları Hekimlik Mesleği Etik Kuralları Mesleki Etik Kılavuzu Çalışmaları Etik ve Bilirkişilik Sempozyumu Noterlik Mesleği Etik Kuralları Etik Kurallar ve Değerler
STK'lar	TÜSİAD Bankalar Birliği Toplumsal Etik Derneği Etik Ve İtibar Derneği Etik Türkiye Platformu Tıp Etiği Derneği Türk Psikologlar Derneği Türk Hemşireler Derneği Akut Türkiye Etik Değerler Merkezi Etik Değerler Merkezi Medya Etik Konseyi Türkiye Diyetisyenler Derneği Yönetin Danışmanları Derneği TETSİAD Pazarlama Profesyonelleri Derneği	İş Etiği ve Etik Yönetimi Raporu Bankacılık etik ilkeleri Meslek Etiği Davranış Ödülleri Etik Beyannamesi Bilgi Ve Belge Arşivi Etik Sempozyumu Psikolog Meslek Etiği Yönetmeliği Hemşireler İçin Etik İlkeler Etik Yönetmeliği Etik Barometre Araştırması Gençlerin Gözyle Etik Araştırması Medya Etik Ödülleri Diyetisyenlik Meslek Etik İlkeleri Danışmanlık Etik İlkeleri Tekstil Meslek Etik Kuralları Pazarlamada Etik Çalıştayı

	IGIAD Güvenlik Servisleri Organize Birliği Türkiye Optik ve Optometrik Birliği	2013 İş Ahlakı Raporu Güvenlik sektöründe mesleki etik kurallar. Halkla İlişkiler Meslek Etiği
Ticari İşletmeler	Ülker Bisküvi Reysaş Lojistik Sabancı Holding Doğuş Otomotiv Anadolu Sigorta Migros Vestel Turkcell Simpaş GYO Akdeniz Güvenlik Pirelli Lastik	Etik İlkeler-İş Kültürü Etik Kurallar İş Etiği Kuralları Etik İlkeler Prosedürü Etik Kurallar ve Uygulama İlkeleri Migros Etik Kuralları Vestel Elektronik Etik Kuralları Etik Kurallarımız Etik Kurallar Etik İlkeler Pirelli Gurubunun Etik Kodları

Tabloda görüldüğü gibi meslek oda ve birlikleri meslek etiği konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Hatta Türkiye’de mesleklere dair etik kodların ana belirleyicisi olmuşlardır.

Şehir Plancıları Odası’nın

Planlama Mesleki Etik Kılavuzu

Meslek etiği çalışmalarına bir örnek olarak Şehir Plancıları Odası’nın planlama meslek etiği olarak yayınladığı (Ek1) etik ilkeler kılavuzu planlıların ka-

rar alma süreçlerinde üstlendikleri sorumluluklarına ilişkin davranış şekillerini belirleyen bir ilkeler bütünüdür. Şehir planlamacıları odasının yayınladığı kılavuzdan hareketle oluşturulan kod, ilke-davranış başlıklarını tablosu:

Etik kod	Etik ilke-davranış	Şehir Plancıları Odası’nın Planlama Mesleki Etik Kılavuzu
Halka hizmet	<ul style="list-style-type: none"> •Kamu hizmeti ve yararı. •Topluma ve halka hizmet bilinci. •Uzun erimli ve kuşaklar ötesi yararları gözetmek. •Toplumsal gereksinimleri doğru gerçekçi saptamak. 	
Mesleki bağımsızlık	<ul style="list-style-type: none"> •Planlama sürecinin doğru yönlendirmek •Kamu yararına bağlılık. •Meleğin bağımsızlığını zedelememek. •Bilimsel yöntemlere değer vermek. •Karar süreçlerinde şehircilik ilkelerini ve planlama esaslarını gözetmek. •Baskı çevrelerinin talepleri süreci olumsuz etkilememeli •Geçmiş planlama deneyimlerine önem vermek. •Katılımcılığı planlama sürecinde önemsemek 	
Topluma- mesleğe saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Saygınlığı zedeleyecek davranışlardan kaçınmak. •Gerçek ve nesnel gereksinimleri gözetmek. •Karar sürecinde toplumun değerlerini önemsemek. •Tarihselliği korunmasını öncelemek. •Kamusalılığı ve yapabilirliği karar sürecinde öne çıkarmak. •Mekânsal bütünleşmeyi planlamada önemsemek. 	

	<ul style="list-style-type: none"> •Diğer meslek üyelerine saygı duymak ve saygınlıklarını zedelememek.
Kamu yararı- özel mülkiyet dengesi	<ul style="list-style-type: none"> •Planlama kamusal etkinliktir •Kamu yararına özel mülkiyet sınırlandırılabilir. •Plancılar kamu yararı aksine özel mülkiyeti öne çıkararak ilişkilere giremezler. •Planlama bilgilerini karar sürecinde başkalarıyla paylaşmamak.
Bilimsel davranma-bütüncül yaklaşım	<ul style="list-style-type: none"> •Bilim ve teknikten süreçte istifade etmek-takip etmek. •Farklı uzmanlık alanındaki bilgileri de irdelemek. •Bilgi gizlenmemeli, tahrif edilmemelidir. •Farklı uzman ve kuruluşlardan istifade etmek. •Küçük bölge planlamalarında kent bütünü ile ilişki kurulmalıdır.
Düzensizlik-bilinmezlik	<ul style="list-style-type: none"> •Farklı tüm kurum ve kuruluşların bilgilerini kullanmak. •Farklı uzmanlık alanlarının ürettiğinden istifade etmek. •Yukarıda sayılanlardan elde edilen bilgilerle planlama sürecini ilişkilendirmek. •Planlama ile riskler ve belirsizlikler oluşturmamak. •Güven-huzur ortamında yaşanacak kentler planlamak.
Demokratik yaklaşım	<ul style="list-style-type: none"> •Sürecin her kademesinde halkın-İlgililerin katılımı sağlanmalı •Planlama sonuç-süreç bilgileri yaygın yöntemle geniş kitlelerle paylaşılmalı.
Korumacılık	<ul style="list-style-type: none"> •Kaynaklar kullanılırken korumacılık esas olmalıdır. •Koruma kapsamı tüm değerleri kapsar. •Tarih, çevre kadar ekonomik kaynaklarda korunmalıdır. •Her uygunsuz durum ilgililere haber verilmelidir.
Denetim	<ul style="list-style-type: none"> •Planlamaya ilişkin süreçler hakkında meslek odasına gerektiğinde açık yeterli bilgi verilmelidir.

Oda kılavuzu dokuz ana başlıkta yirmi dokuz maddeden oluşturulmuştur.

Odanın oluşturduğu kılavuz:

- Kamu yararı,
- Mesleğin geleneği,
- Bilimsel temele uygunluk,
- Katılımcılık,
- Özel mülkiyetin önemsenmesi,
- Halka-toplum-mesleğe saygı,

•Tarihi dokunun-çevrenin korunması,

•Planlama sürecinin doğru yürütülmesi konularına dair geliştirilen ilkeler toplamıdır.

Şehir Plancıları Odası belirlediği kılavuzda mesleğin yürütülmesi süreçleriyle alakalı tüm hususları dikkate alarak etik ilkeleri oluşturmuş ve planlama mesleğinin gereğince yerine geti-

rilmesini sağlayacak kılavuzu yayınlamıştır.

Kent planlamanın/plancısının etik kodlarını üç başlıkta toplamak mümkündür.

“İyi plancı, iyi plan, iyi kent” (Tekeli, 2009:332).

Planlamacı etik kılavuzunu bu üç iyinin teminine dönük nitelikte olması gerekmektedir. Üç iyi bağlamında etik ilke tablosu:

Etik kod	Etik ilke-davranış	Planlamacı Etik İlkeler Tablosu
İyi plancı	<ul style="list-style-type: none"> •İyi insan. •İyi vatandaş. •Aileye-topluma karşı sorumluluk. •Vatandaş olarak sorumluluk. •Profesyonellik. •Müşteri ilişkisi gayri şahsi-güvenli-anonim. •İlgililere karşı bağımsızlık. •Ehliyet (bilgi yeterlilik) sahibi olmak. •Sadakat meslek-işveren-müşteri. •Eşitlik, adalet ayırım yapmamak. •Kamu yararı. •Yasaları bilme-saygı. •Yasaları geliştirme. •Her türle bilimsel temelden istifade. 	
İyi plan	<ul style="list-style-type: none"> •Kamu yararına hizmet. •Katılımcılık. •Kapsayıcılık. •Uzu erimli. •Bilgi saklanmamalı. •Kararların gizlenmemesi. •Plan alternatifleri olmalı. •Seçme olanağı- imkanı sunulmalı. •Zamanında yapılmalı. 	
İyi kent	<ul style="list-style-type: none"> •Yaşanabilirlik. •Sürdürülebilirlik. •Hakçalık. •Yurttaş bağlılığı. 	

Şehir Plancıları Odasının kılavuzu mesleği sanki mekanik bir sistem olarak görmektedir. Mesleğin sahibi insan yeteri kadar ön plana çıkartılmamış olması mekaniklik izlenimini doğurmaktadır. Tekeli'nin metninde ise insana odaklanmanın gereği vurgulanmaktadır. Etik ilkelerin uygulan-

masının temel etkeni olan insana daha fazla odaklanması kılavuzların uygulanabilirliğini olumlu etkiler.¹ Tüm bu sayılan etik kod-ilke-davranış mekanik bir yapı değildir, insan tarafında sergilenmek üzere geliştirilmiştir. Etik kod bir bilişim yazılım kodu değildir ki hazırlandığı makinayı

gerektiği zaman gereken komutu versin ve makinada yerine getsin. İnsan teki, mesleki etik ilkelerini, adalet, eşitlik, güven, dürüstlük gibi etik değerleri benimsenmesiyle daha uzun erimli davranışa dönüştürebilir. Etik bütün değerler toplamı ile insanla buluşmalıdır. Bu konun diğer bir önemi de: meslek etiğinin ortaya çıktığı dönemin insana dayattığı hayat tarzı, ortaya çıkardığı insan tipi, davranış biçimlerindeki parçalanmışlıktır. Parçalanmanın ortaya çıkardığı sorunlar meslek etiğinin gelişmesini tetikleyen unsurlardandır. Hastalık teşhis edilmiş ilaç meslek etiği olarak geliştirilmiştir. Ancak burada destekleyici ürünler konusunu gündeme alınmalıdır. Etiğin, meslek kısmının dışında zaman-mekan-rol-statü... ve benzeri durumlarda yansımaları parçalanmanın etkisiyle zayıflamaya, bazı alanlarda yok olmaya yol açabilmektedir. Dolayısıyla etik sadece mesleki eylemde değil hayatın her alanında rehber edinilebilirse meslek etiği uygulamalarının hedeflenen düzeyi yakalamasına yardımcı olabilir.

Sonuç

Hayatı yaşanır kılmamızın temel gereklerinden biriside toplumu oluşturan insanların eylemlerinde etik ilke ve kurallara dikkat etmesidir. Etik'ten yoksunluğun sadece meslekler bağlamında değil hayatın genelini çekilmez kılacağı açıktır.

Modern hayat dediğimiz günümüz yaşam tarzı varlığını ve devamını meslekler üzerine kurmaktadır. Meslek kapsamına giren herkese sınırlar koyar ve ortak faydanın-yararın-iyinin ön-çelemesini sağlar. Mesleklerin bu derece etkin-belirleyici oldukları süreçte mesleki etik çalışmalarını arttırılarak yapılması, toplumda yaygınlaşmasının ve uygulanmasının teşvik edilmesi gerekir.

Meslek çoğunlukla örgün eğitim kurumlarında kazanılmaktadır. Mesleğin öğrenildiği aşama olan Meslek Lisele-

¹ Kısa değerlendirme: Planlama süreçlerinde en çok rastlanan etik dışı davranış bilginin paylaşımı konusudur. Yapılan plana ilişkin bilgilerin zamanından önce paylaşılması veya zamanında paylaşımın seçici yapılması mesleğe, mesleğin etik ilkelerine ve kişinin kendisine karşı yapacağı temel etik dışı davranışlardan birisidir. Oda kılavuzunun bu konunun altını daha fazla çizmesi gereklidir.

Planlama mesleğinde bilgi, rantı ulaşmanın kestirme yollarında birisidir. Birileri haksız kazanç sağlarken bazıları da ellerindeki değeri değersiz fiyatlara devredebilmektedir. Onun için bilginin paylaşımı planlamada temel meselelerden birisidir. Bilgi paylaşımı

meselesinden esinlenerek şunu ifade edebilir; meslek etiği ilkeleri oluşturulurken problemler etiği düşüncesinden hareketle oluşabilecek olumsuzlukların giderilmesi (aslında oluşmaması) için meslek etiği ilkelerinde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Rantın oluşumu ve paylaşımı etiğin temel komlarından birisidir. Özellikle arazi kullanımında oluşacak rantın temel belirleyicisi kentsel planlamadır. Adalet, eşitlik gibi genel-geçer ahlaki-etik değerler dikkate alınmadan meslek etiği davranışının geliştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Odanın kılavuz çalışmasında genel geçer etik değerlere yer verilmediği gözükmemektedir. Başka bir ifade ile doğrudan

bu değerlerin zikredilmemiştir. Meslek etiği çalışması bir genel etik kuramı olmadığından yer verilmemesi doğru yaklaşım olarak görülmeyebilir. Her ne kadar etiğin alt disiplini de olsa meslek etiği kendi alanında ihtiyacı olan etik değerleri konu edinebilmelidir.

Plancılar meslek etiği kılavuzu, icra edilen/yapılacak mesleğin ortaya çıkardığı kente dair getirdiği ilkelere de yeteri kadar yer ayrılmadığı görülmektedir. Planlama mesleğinin sonucunda ortaya çıkan-cak şehrin niteliğinin ilkelere bazında plancıya yüklediği sorumlulukları daha açık ve gereğince ifade edilmesi faydalı olabilir.

ri, Meslek Yüksek Okulları ve Fakülte eğitimlerinde müfredata meslek etiği konmalı ve eğitimin parçası haline getirilmelidir. Mesleki eğitim sırasında etik eğitiminin verilmesi düşünsel anlamda meslek etiğinin, mesleğin kaliteli yapılmasının ve o mesleğin iyi mensubu olmanın kıstası olarak görülmesine yardımcı olacaktır. Sonradan yapılan etik bilgilendirmelerin faydasız değildir fakat, zikrettiğimiz manayı tam karşılayamadığı da açıktır. Hatta meslek etiğine dönük daha başarılı sonuçların elde edilmesi insanların etik ilkeleri içselleştirmesiyle mümkün

düzeyde planlama ve tasarım ilklerine, değerlerine göre kentsel mekanın oluşması planlama-tasarım vd. meslek mensuplarının mesleki etik ilkelerine bağlılıklarıyla doğru orantılıdır. Mesleki etiğin dikkate alınmadığı planlama ve tasarım çalışmalarından kentsel mekanın olumsuz etkiye muhatap olacağı açıktır.

Kentsel mekan ilgili meslek sahiplerinin (sivil-kamu) dokunuşlarıyla biçim, fonksiyon kazanır. Aynı şekilde kentin tarihi mekanlarının korunması, yeni mekanların nitel-nicel özelliklerine

beraber en azından:

- İlgili meslek sahibi,
- Sosyal bilimci,
- Sosyolog,
- Kamu görevlisi
- Özel sektör temsilcisi
- İlahiyatçı
- Felsefeci
- Müşteri (hizmet alan) temsilcisi bulundurulmalıdır. Çünkü etik fiziksel bir buluş değil soyuttan somuta kural oluşturma sürecidir.

Günümüzün müşteri odaklı yaklaşımları her sektörde meslek etiği çalışmalarını dayatmaktadır. Üretilen hizmet ve ürünün memnuniyeti sağlama-sı onu üreten meslek sahibinin etik kod-ilke uyumuyla doğru orantılıdır. Dolayısıyla her türlü meslek alanında etik çalışmaların yapılması gerekliliktir.

olur. Bu belirleme etik eğitimlerinin ilk-orta öğretim düzeyinde de verilmesinin gerekli olduğunu ifade etmektedir.

Mesleki etik kentsel mekanı doğru- dan etkilemektedir. Kentsel mekan mesleklerden en fazla etkilenen yerdir. Mesleklerle kentsel mekan arasında iki farklı ilişki bulunmaktadır. Birincisi kentsel mekan oluşumu, biçimlenişi, korunması; planlamacı, kentsel tasarımcı, mimar mühendis vb. meslekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yani kentsel mekan mesleklerin var ettiği bir mahaldir. İkincisi mesleki eylemler mensupları tarafından kentsel mekan içerisinde kentsel mekan kullanılarak yapılmaktadır. Çağın ulaştığı

meslekler ciddi etki ederler. Kentsel mekanın nasıl olması gerektiği veya var olan mekanların korunması-rehabilitasyonu bağlamında istenilen sonuçların çıkabilmesi meslek mensuplarının mekana dokunurken meslek etiği kurallarına uymasıyla ilişkilidir.

Meslek etiği çalışmaları yapılırken ilke ve kodlar geliştirilirken sadece ilgili meslek mensuplarıyla yetinilmemelidir. Katılımcılık esasıyla meslek etik ilkelerinin oluşturulması üzerinde du-rulmalıdır. Mesleki etik çalışması gerçekleştiren komisyonlarda en geniş katılım sağlanmalıdır. Yapılan kılavuz çalışmaları komisyonlar marifetiyle yerine getirilmelidir. Meslek etiği kılavuz çalışma komisyonunda mesleklerin farklılıklarına göre değişiklik olmakla

Kaynakça

- AKARSU, Bedi. *Felsefi Terimler Sözlüğü, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1988*
- AKDOĞAN, Habip. *Muhasebe Meslek Etiğinin Kamunun Aydınlatılmasındaki Önemi Meslek Mensuplarının Yaklaşımı, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003*
- AYDIN, İnciye Peblivan, *Yönetmelik ve Örgütsel Etik, 5.Baskı, Ankara, Pegem Yayıncılık, Şubat 2012.*
- AYVERDİ, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2008*
- CEVİZCİ, Ahmet. *Uygulamalı Etik, Say Yayınları, İstanbul, 2013*
- ERTEKİN, Bülend Aydın. *Gazetecilik Meslek Etiğinin Kuramsal Açısından İncelenmesi Ve Bir Uygulama Olarak 11 Eylül 2001 Olayının Türkiye Ve Kanada Gazetelerindeki Yansıması, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005*
- FELDMAN, Fred. *Etik Nedir?, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013*
- KUÇURADI İonna, *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları, Ankara, Türk Felsefe Dizisi-1, Türkiye Felsefe Kurumu, 1988*
- MENGÜŞOĞLU, Takıyyettin, *Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992*
- PIEPER, Annemarie. *Etiğe Giriş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012*
- SOYSAL, Abdullah ve TAN, Mehmet. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, 2013*
- SÖKMEN, Alptekin ve TARAKÇIOĞLU, Serdar. *Mesleki Etik (Etik-Yönetmelik Etik-Sosyal Sorumluluk), Detay Yayıncılık, Ankara, 2013*
- TEKELİ, İlhan. *Akılca Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009*
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988*
- Ek1**
Etik Kural ve İlkeler Kılavuzu ile, kamusal

yararların ve kamusalılıkların üretilmesine yönelik planlama mesleğinin, tarihsel ve bilimsel olarak oluşmuş kültür ve değerlerinin ve ahlaki ilkelerinin bir araya getirilmesi ve meslek üyeleri arasında bağlayıcı bir metne dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.

Bu metin, kent ve bölge planlama mesleğini yürütenlerin, mesleki bilgi ve deneyimlerinin ilgili karar çevresine taşınması sürecinde üstlenecekleri sorumluluklara ilişkin etik kural ve yönlendirici ilkeler yanı sıra, belediyeler, il özel idareleri, bakanlıklar ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler, özel sektör ve siyasal çevreye karşı bağımsız konumlarını koruyabilmelerine katkıda bulunmak amacıyla geliştirilmektedir.

Halka Hizmet, Toplumun Esenliği ve Kuşaklar Ötesi Yararların Gözetilmesi

1. Kent ve bölge planlama, yerleşme sistemleri ve yerleşmelerin bütününe ilişkin, tutarlı ve akılcı, bilimsel ve sanatsal temellere dayanan, estetik ve kamusal yararları sağlayan, toplumsal, ekonomik ve mekansal yapı, korunması gerekli doğal varlıklar ve kültürel miras, altyapı, kullanım, ulaşım, ekolojik denge, yapılaşma, açık alanlar, sosyal ve teknik donatı alanlarına ilişkin düzenlerin kurulmasıdır.

Kent ve bölge planlama, temel olarak mekansal boyutlu, uzun erimli, toplumsal yararları yönelik düzenlemelerden oluşan stratejik bir kamu hizmetidir. Kent plancıları mesleklerini yürütürken, kamu hizmeti ve yararı, topluma ve halka hizmet bilinci ile hareket ederler. Plancılar, tüm mesleki etkinliklerini bu temel kavramlarla gerçekleştirmek zorundadırlar.

2. Kent ve bölge plancıları sağlıklı, risklerden arındırılmış güvenli toplumsal ve fiziksel çevreler yaratmak, bunu yaparken doğal ve tarihsel çevreyi korumak, toplumun doğal çevre ile sağlıklı ilişkisini sürdürülebilir kalmak, belirli bir kesiminin değil tüm toplumun esenliğini ve uzun erimli ve kuşaklar ötesi yararları gözetmek, toplumsal gereksinimleri doğru ve gerçekçi bir biçimde saptamak zorundadırlar. Planlama sürecinin doğru yönlendirilmesi, kamusal yararları bağluluk, karar çevresi karşısında mesleki bağımsızlığın korunması

3. Kent ve bölge planlama süreci, plancının teknik bilgi ve birikimi ile katıldığı, katılımcı ve kolektif/anonim bir süreç olsa da, plancıların bu süreci doğru yönlendirmek sorumluluğu bulunmaktadır. Bu yönlendirme, mesleki doğruların ve ilkelerinin karar çevresine karşı savunulması ve tutum alınması anlamına gelir.

4. Kent ve bölge plancıları ister kamu ister özel kesiminde çalışıyor olsunlar isterse kamu adına planlama işlerini üstleniyor olsunlar, karar çevresine karşı mesleki bağımsızlıklarını sürdürmelidirler.

5. Plancılar, yürüttükleri planlama işlerinde işveren ve karar çevresinin eğilim ve isteklerine, işi veren idarenin yetki ve sorumluluğuna sığınmaz. Plancıların, planlamalarını bilimsel yöntemlerle kamusal yararlar, planlama esasları ve şehircilik ilkeleri açısından gerçekleştirmek yükümlülükleri bulunmaktadır. Planlama ile ilgili konularda, siyasal karar çevresi seçmenlerine ne kadar sorumlu ise plancılar da meslek topluluğuna, mesleğin tarihsel birikim ve deneyimine, kamusal ortama ve hepsinden de önemlisi gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

6. Karar çevresinin istek ve eğilimleri, plancılar,

kent planlamanın tarihsel olarak ürettiği ve yasal çerçevede de yerini bulmuş ilke ve kuralları istediği gibi yorumlama hakkını vermez; planlanacak bölge ve yerleşmelerin geçmiş planlama deneyimlerinin irdelenmesi, katılımcı yöntemlerle elde edilecek bilgi ve sonuçların değerlendirilerek karar çevresinin önüne koyulması zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Topluma ve mesleğe saygı

7. Kent ve bölge plancıları, ister doğrudan mesleki uygulamaları içinde olsunlar isterse kent planlama mesleğinin öğretiminde görev alıyor olsunlar, planlama düşüncesinin ve mesleğinin toplumun gözündeki yerini, saygınlığını zedelemeye yönelik etkinlik ve davranış içinde olamazlar.

8. Kent ve bölge plancıları, toplumun gerçek ve nesnel gereksinimlerinden hareket etmek zorundadırlar. Plancılar, toplumsal gereksinimlerin ötesinde, gereğinden fazla alanın

mekansal anlamda bütünleştirici kentsel omurgalar oluşturmaya, ortak bağlamlar yaratmaya, ortak mekanları güçlendirmeye yönelmelidir.

12. Kent ve bölge plancıları, Şehir Plancıları Odası'nın ve TMMOB'ye bağlı diğer meslek odalarının kamusal hizmet ve yarar üretilmesine, adil ve dürüst bir mesleki ortamın oluşturulmasına yönelik etkinliklerini sekteye uğratacak ve zayıflatacak, meslektaşlarının veya diğer meslek üyelerinin mesleki onur ve şerefine zedeleyecek faaliyetler içinde olamazlar.

13. Plancıların, doğrudan yer almadıkları bir planlama sürecinin sonunda elde edilen plan ya da projeye, -maddi çıkar sağlansın ya da sağlanmasın- mesleki yetkinlik belgelerini/ diplomalarını kullanarak imza koymaları meslek etiği ile bağdaşmaz.

Kamu yararı - özel mülkiyet ilişkisinde sorumluluklar; özel mülkiyet hakları karşısında

Immanuel Kant (1724-1804)
2009/2010
gypsum, textile, nylon cord
© Eveline van Duyf

gelişmeye açılmasına, bu nedenle de, kamu kaynaklarının israfı, yanlış yönlendirilmesine ve verimsiz kaynak tahsislerine yol açan, yerleşmelerin ana planlama düzenlerini bozucu planlama etkinliğinde bulunmaktan kaçınılmalı; görevli oldukları durumlarda, işveren konumundaki kuruluşları ve yönetimleri, bu yönde kararlara yönlendirmemeli, tersi yönde eğilim gösteren yönetim organlarını uyarmalı ve Oda'ya bilgi verilmelidir.

9. Şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırı biçimde, yerleşmelerin yapılaşmış alanlar ve sosyal donatı alanları düzenini bozucu değişikliklerin ilgili organlarca onaylanmış olması, teknik bilgi ve birikimin mesleki ahlak ve değerlere aykırı biçimde kullanılmaması kuralını ortadan kaldırmaz.

10. Plancılar; kentlerin bölünmesine ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine, toplumsal-mekansal ayrımcılığa, kentsel merkezlerin niteliksizleşmesine ve kamusal mekânın çöküşüne yol açan, kentsel mekânların tarihselliğini, kamusallığını ve yaşanabilirliğini yok eden uygulamalara katkıda bulunmamalıdır.

11. Plancılar kentlerin parçalarını bütünleştirmeye, hem toplumsal hem de

tarafsızlık

14. İster kamu idareleri tarafından isterse kamu adına özel kesimce yürütülsün planlama kamu adına yapılan bir etkinlik olup tek tek bireylerin yararlarının üstünde bir yarar kavramına dayanır. Özel mülkiyetin kamusal yarar amacıyla sınırlanabileceği ilkesi, bireysel özel mülkiyet haklarına göre kamusal yarar kavramını öne çıkarır. Bu genel ilke planlamanın sınırlarını ve olanaklarını belirlemektedir.

Bu nedenle, planlama işini üstlenen meslektaşların kamu adına bu görevi yürütürken bireysel yarar/özel mülk yararlarını öne çıkaran ilişkilere girmeleri meslek ahlakına aykırıdır.

15. Teknik bilgiyi elinde bulunduran plancılar, üstlendikleri planlama işleri devam ederken, hakkında planlama, gelişme ve imar kararları verecekleri planlama bölgesi içinde bu bilgileri kullanarak kendilerine, yakınlarına ya da akrabalarına gayrimenkul edinmeleri meslek ahlakı ile bağdaşmaz. Plancılar, kamusal yararların bireysel yararları üstünlüğüne dayanan düzenleme görevini kamu adına üstleniyor olmaları nedeniyle mülk sahiplerine göre üstün konumdadırlar. Plancıların, bu görece üstün konumlarından yararlanarak planlama

alanında planlama süreci devam ederken mülk edinme yoluna gitmeleri, mülk sahipleri arasında haksız ve adil olmayan koşullara yol açacaktır.

16. Meslek üyeleri, yürüttükleri planlama hizmetinin karşılığı olarak, meslek örgütünün tabi olduğu yasa ve yönetmelikler ve Oda Tüzüğü'nde tanımlananların dışında bir karşılık (örneğin hizmet karşılığı olarak taşınmaz) kabul edemezler. Bu durum, nesnel olarak kamuyu temsil eden plancının tarafsız konumlarını ortadan kaldıracak, planlanan bölge içinde bireysel çıkarlarını kamusal yarar ve kamu hizmeti görevlerinin önüne geçirecektir.

Bilimsel temele dayanma, diğer disiplinlerin bilgisinden yararlanma, kapsamlı ve bütüncül yaklaşma sorumluluğu

17. Kent ve bölge planlama mesleğini yürütenler, planlama ile ilişkili bilimsel verilerden yararlanmak ve gelişmeleri dikkatle izlemek ve planlama çalışmaları sırasında bilimsel ve teknik gelişme ve birikimlere dayanmak zorundadırlar.

18. Kent ve bölge plancıları, farklı uzmanlık alanlarında üretilen bilgi ve kararları (toprak, su, orman, jeolojik yapı verileri, iklim, koruma kararları vb) planladıkları yerleşmenin sorunları çerçevesinde irdelemelidirler. Bu temel girdileri dikkate alınmaksızın plan kararı üretilmesi planlama mesleğinin etik ve yasal kurallarına uymayacaktır.

19. Plancının, planlama alanını besleyen diğer alanların bilgisinden yararlanma zorunlulukları vardır. Ancak bu zorunluluk, plancının kendi uzmanlık ve yetki alanlarının ötesinde sorumluluk üstlenmeye girişmelerine izin vermez.

20. Kent ve bölge plancıları, planlama işlerini yürütürken bilgiyi gizleyerek görmezden gelemeler, bilgiyi tahrif edemezler ve ilişkili tüm bilimsel bilgiyi planlama sürecine girdi oluşturacak şekilde yansıtmak yükümlülüğündedirler.

21. Planlar ve planlama raporları ayrılmaz bir bütün olup, plancılar planlama raporlarında, geçmiş planlama deneyim ve bilgilerine ve farklı uzman kurum ve kuruluş görüşlerine kaynak göstererek başvurmak durumundadırlar. Geçmiş planlama deneyiminde bulunan meslektaşlarının görüşlerini almak zorundadırlar. Planlama raporlarında kaynak gösterilmeksizin bilgi

aktarmacılığı ya da intihal yapılması kabul edilemez. Söz konusu raporun planlama raporu olması ahlaki sorunu hafifletmez. Planlama raporlarında, planlamaya temel olan diğer uzmanlık görüşlerinin ve planlama deneyim ve bilgisinin kaynağının gösterilmesi, ilgili uzmanlıkların, kurum ve kuruluşların görüş ve bilgisinin kayıt altına alınması açısından zorunludur.

22. Kentlerin parçalarına, korunacak alanlarına, merkezlerine ve alt merkezlerine vb ilişkin mevzi planlama çalışmalarında, kentin bütünü ve bölgesel bağlam ile ilişki kurulmaksızın ve irdelemeler yapılmaksızın planlama kararları üretilmesi meslek etiği ile uyusmayacaktır.

Risklerin ve belirsizliklerin giderilmesi sorumluluğu

23. Plancılar, planlanacak alanları ilgilendiren doğal ve tarihi çevreye ilişkin koruma kararlarını ve potansiyellerini, yerleşilebilirlik olanaklarını ve sınırlamalarını, riskli alanları gerçekçi bir biçimde belirlemelidir. Plancılar bütün bu alanlara ilişkin farklı uzmanlık alanlarının ürettiği bilgileri planlama çerçevesine katmak zorundadırlar. Bu verilerin dikkate alınmaması, önemsizleştirilmesi veya diğer veriler ile karşılıklı ilişkilendirilmesi yapılmaksızın planlama kararları üretilmesi meslek etiğine ve yasal kurallara aykırıdır.

Planlama riskler ve belirsizlikler yaratmamalıdır; tersine her türlü yerleşme riskleri ve belirsizlikleri gideren çözümleri, risklerden sakınım olanaklarını sistematik bir eylem planı haline getirerek toplumun ve karar çevresinin önüne koymak ve tüm toplumun güvenli yaşayabileceği risksiz bölgeler, çevreler, kırsal ve kentsel yerleşmeler planlamakla yükümlüdürler.

Planlama sürecinde halkın katılımının sağlanması sorumluluğu

24. Plancılar yasal çerçevenin olanaklarına dayanarak mümkün olan her durumda ve ölçekte halkın (planlama alanında yaşayan, çalışan ve iş yapanların) gereksinimleri, beklentileri ve düşüncelerini özgürce aktarabilecek katılım ve yerel sahiplik modelleri kurgulamak ve bunu planlama hizmetini talep eden kuruluşlara sunmak durumundadır. Halk katılımı

yöntemlerini çeşitlendirerek zenginleştirmek yoluyla halkın temsilcilerinin hazırlık, planlama, uygulama ve denetim süreçlerine katılımı konusunda çaba göstermesi beklenmektedir.

Kamusal kaynakların korunması ve geliştirilmesi sorumluluğu

25. Plancılar, kamu malları ve kaynaklarının kullanımında, koruma ilkesinden taviz veremezler, kamusal kaynakların geliştirilmesine katkıda bulunmalıdırlar.

26. Kent ve bölge plancılarının, tarihsel ve doğal varlıkların ve çevrenin korunması gereklerinden ve hedeflerinden vazgeçmeksizin, halkın ve toplumun refahını artırmak ve kamusal ortak kullanım ve mekanları geliştirmek yükümlülükleri bulunmaktadır. Kent plancıları, kentsel gelişmenin planlanmasında, tarihsel birikim ve değerlerin korunmasından vazgeçmeksizin gelişme olanaklarını araştırmak ve karar çevresinin ve toplumun önüne koymakla yükümlüdürler.

27. Plancılar, planlama alanındaki korunmaya değer yapılar, mekanlar, kültürel varlıklar gibi somut ve somut olmayan kültürel mirası ortaya çıkarmak ve gelecek kuşaklara taşımak sorumluluğu ile hareket ederler. Bu değerlerin henüz tescil edilmemiş olması plancıların bu sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

28. Plancılar kamu yararı amaçlı planlama hizmetini yürütürken yasal sistemin kuralları ve koşulları içinde hareket etmek zorundadırlar. Plancı üstlendiği işi yaparken, ya da bu işi alırken, işin yasal kurallara uygunluğunu araştırmak, uygunsuzluk durumunda işvereni uyarmak ve Oda'ya haber vermek zorundadır. Kent ve bölge plancılarının kendi alanlarıyla ilgili yasal çerçeveyi doğru değerlendirme ve meslek etkinliğini bu çerçevede geliştirme sorumlulukları bulunmaktadır.

Meslek Odası'nı üstlenilen planlama hizmeti hakkında doğru bilgilendirme sorumluluğu

29. Kent ve bölge plancıları üstlendikleri planlama işlerine ilişkin bilgiyi (örnek olarak planlama işinin niteliği ve kapsamı, planlanacak alanın büyüklüğü vb) Mesleki Denetim Uygulamasını yürüten organ olarak Meslek Odasından gizleyemezler. (<http://www.spo.org.tr>)

TÜRKİYE'DE KENTSEL TASARIM OLGUSU

Şehirler, kasabalar, kentler, içinde yaşayan toplumların göstergeleridir. Bu açıdan kent tasarımı, insanlığın yerleşik hayata geçtiği günden beri, insanla birlikte gelişen; kültürel, iklimsel, teknolojik şartlar ve ihtiyaç durumlarına göre de değişen bir kavramdır.

Ülkemizde, kentsel tasarımın özlü bir geçmişi olmasa da, 20.yy'da gelişen teknolojik yapılaşma ve çevreye duyarlı yapı tasarımının önem kazanması, Türkiye'nin de kentsel tasarım anlamında bir şablona yerleşmesini sağlamıştır.

Bu makalede, dünyadaki kentsel tasarım süreci, tarihsel geçiş aşamaları ile birlikte değerlendirilerek, Türkiye'deki kentsel tasarım olgusu araştırılmış ve değerlendirilmiştir.

Yazan: Vedat Tozyılmaz

KENTSEL TASARIM KAVRAMI

Kentsel Tasarım yalnızca yapılar arasında olan ilişkiyi değil, yapıların sokak, mekân, park, açık alanlarla olan ilişkisini, kentsel bütünün parçaları arasındaki ilişkiyi çözümler.¹

Kentsel Tasarım; Mimarlık, Şehir Planlığı, Sosyoloji, Peyzaj Mimarlığı, İnşaat Mühendisliği gibi farklı disiplinlere sahip meslek dallarını bir araya getiren entegre bir organizasyondur.

Geçmişten günümüze kentsel tasarımın gelişmesine katkı sağlayan önemli şahsiyetler;

Kevin Lynch, Le Corbusier, Georges Eugene Haussmann, Jane Jacobs, Ebenezer Howard'dır.

DÜNYADA KENTSEL TASARIMIN GELİŞİMİ

16. yy itibari ile başlayan ve özellikle 20.yy ortalarında hızlı kentleşme ile

"Kentsel Konulara Odaklanma" ile büyük bir ivme kazanan Kentsel Tasarım, modern çağın başlaması ve sanayi devrimi ile birlikte gitgide büyük bir önem arz etmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan sanayileşme hamleleri ve batı ülkelerinde yavaş yavaş ortaya çıkan kent ve kente ait formlar batının bugünkü halini almasında önemli bir yer tutmuştur.

"On altıncı yüzyıldan beri Kuzeybatı Avrupa'da kendini gösteren ve oradan giderek dünyanın diğer yerlerini de etkileyip, büyük bir dönüşümü belirleyen kapitalizm, on dokuzuncu yüzyılda "Sanayi Devrimi" ile beraber hem olgunlaşmış hem de yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aynı zamanda yeni toplumsal kategorilerin, örneğin; yaşamını ancak emeğini kiralararak sürdürülebilen emekçi kesiminin ortaya çıkışıdır".²

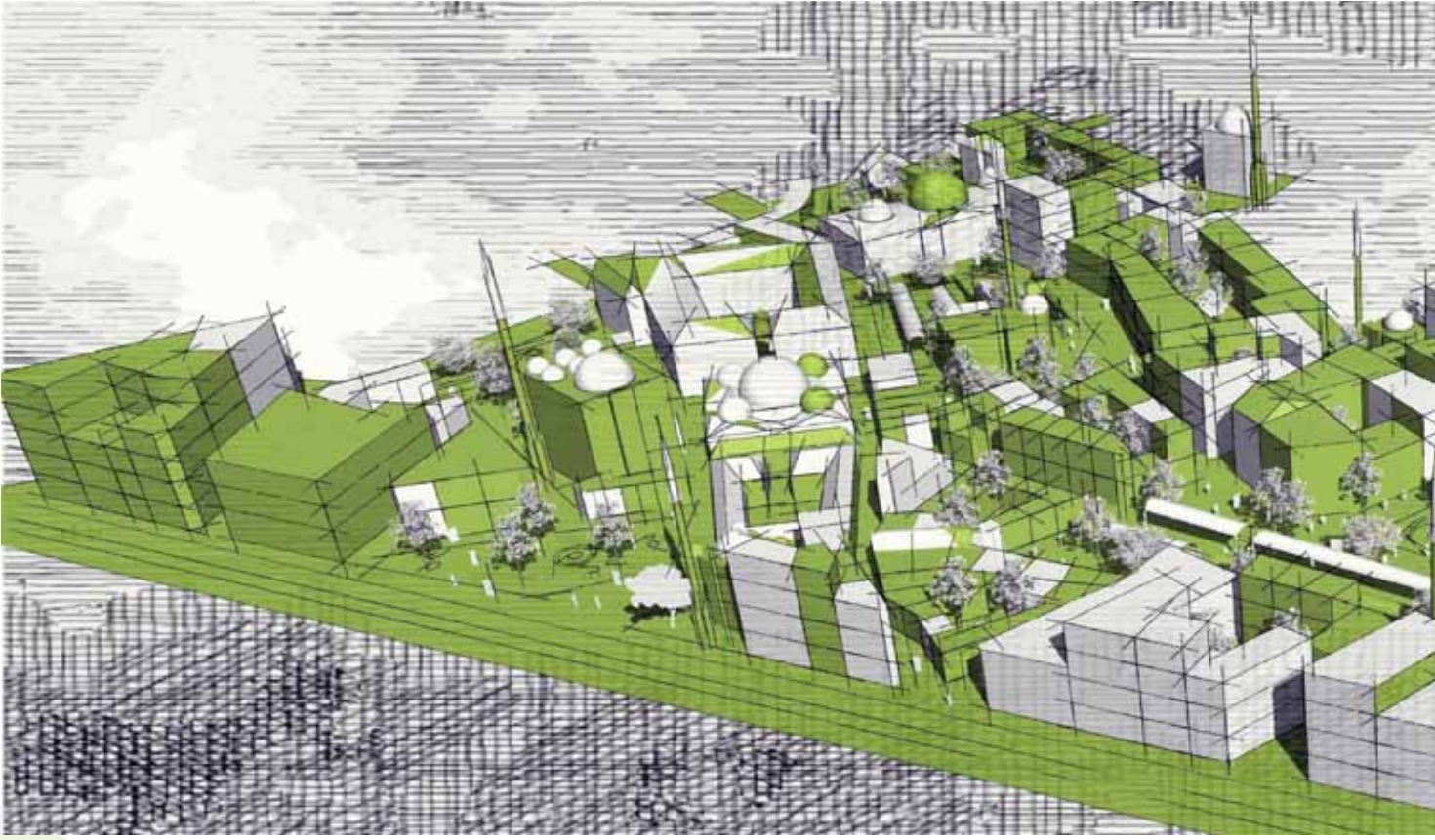
Sanayi devrimi ile birlikte gelişen teknolojik ilerlemeler ile artan üretimde hammadde ihtiyacı, doğal kaynakların önemini ortaya çıkarmış ve bu dönemden itibaren aydınlanma düşüncesi ve Fransız İhtilalı'nın (1789) de etkisiyle birlikte kendi doğal kaynaklarına sahip çıkan ulus devletler de oluşmaya başlamış ve uluslararası ticaret de hız kazanmıştır.

Kapitalist sistemin meydana getirdiği işçi sınıfının, kırsal kesimden kentlere göç etmesiyle, kentlerde işçi sınıfını barındıracak konutların oluşturulmaya başlandığı zaman dilimi bu dönemdir.

Kentleşme, sanayi devrimi ile başlayan bir olgudur. Aydınlanma düşüncesiyle temelleri atılan modernizmin, 1848'den sonra büyük ölçüde kentsel bir olgu olduğu, modernizm patlamalı kentsel bir büyümeye, kırdan kente yoğun bir göçle, sanayileşmeyle, makineleşmeyle, mimari çevrede devasa bir değişimle ve kentsel politik hareketlerle huzursuz ve karmaşık bir ilişki içinde varlığını sürdürmekteydi.

¹ İce, T., (2003, 11 Mayıs). Kentsel Tasarım. Erişim tarihi: 21 Mayıs 2014, <http://www.eksisozluk.com.tr>

² Ayataç, (Karabay) H., (2014). Kentsel Tasarımın Kökleri, Yüksek Lisans Ders Notu (Yayınlanmamış), İstanbul Arel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Dev ölçekte kentleşmenin psikolojik, sosyolojik, organizasyonel, politik sorunlarıyla başa çıkma konusunda acil ihtiyaç, modernist hareketlerin fişkırmasına yol açan bir toprakta” demektir.¹

Kentler; artan üretim faaliyetleri ve kapitalizmin genel kuralı olan büyüme isteğiyle birlikte, halkalar halinde gelişmeye başlamıştır. Kent merkezlerine, yeni işçi konutları ve fabrikalar eklendikçe daha da geniş bir emek rezervi oluşmuş ve bu da kentlerin lekeler halinde büyümesini sağlamıştır.

Ancak, artan nüfus problemi, hava kirliliği, altyapı problemi ve diğer sorunlar yavaş yavaş kentte önemli çevresel sorunlar yaratacak niteliklerdir. İnsan sağlığı için hiç de uygun olmasa da bu gelişme teşvik edilmiştir.

“On sekizinci yüzyıl başlarından on dokuzuncu yüzyıl boyunca süren Batı ve Orta Avrupa’daki toplumsal devrimler, sanayi devrimi ile oluşan teknik buluş ve ilerlemeler sosyal değişimler, şehirlerdeki çekim gücü ile oluşan demografik artışlar sonunda, yeni sos-

yal, politik ideolojiler ortaya atılmakta; iş organizasyonları, ulaşım olanakları kentleri ve kentsel organizasyonları olumsuz şekilde etkilemekte, kentler bu hızlı değişime ayak uyduramamaktadırlar.”²

“Artık kentler büyümekte ve yeni işlevlerle biçimlenmektedir. Orta Çağ ya da Rönesans’ın bir bakışta algılanabilen küçük ölçekli kentleri gitmiş, yerine büyük nüfuslar barındıran sanayi kentleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Yeni işlev olan sanayi, büyüyen kent merkezleri, varlıkların mahalleleri yanında işçi mahalleleri ve henüz otomobil çağına girilmediği halde geniş bulvarlar, yeni ve farklı estetik anlayışını da birlikte getirmiştir.”³

Dünya’da gerçekleşen bu gelişmeler dâhilinde, ülkemizde de kentsel tasarım gecikmeli ve düzensiz olarak gerçekleşmiştir. Dönem dönem bazı yeniliklerin yapılması gerektiğine inılarak Georges Eugene Haussmann, Osmanlı Döneminde İstanbul’a davet edilmiş, bürokratik ve maddi problemlerden dolayı, Paris için yaptığı kentsel

devrimi, İstanbul için yapamamıştır.⁴

GÜNÜMÜZDE KENTSEL TASARIM TANIMLARI VE ŞARTLARI

Günümüzde kentsel tasarıma ilişkin tanımların, basit (sadeleştirilmiş), anlaşılır ve bölümsel olması gerekmektedir.

Genelleştirilmiş tanımlar incelendiğinde, kentsel tasarımın zaman, ölçek, görsel, algısal, sosyal ve fonksiyonel olmak üzere tekrarlayan birçok boyutu olduğu gözlemlenebilir.

Kentsel tasarımda, kuramın ve aynı zamanda uygulamalarının temelini oluşturan, kimlikle, dokuyla, sosyal durumla, sürdürülebilirlikle, politikayla, ekonomik ve kültürel yapıyla ve süreçle ilgili bazı şartlar vardır.⁵

Bu boyutlarıyla kentsel tasarım uygulamalarının kuramsal yönleri incelendiğinde, kentsel tasarım teorisinin ve uygulamasının temelini oluşturan bazı şartların olduğu gözlemlenebilir.

1 Şaylan, G., (1999). *Postmodernizm. İstanbul: İmge Kitabevi.*

2 Barışkın E., (1994). *“Geç Modern ve Post-Modern Yaklaşımların Kentsel Mekânlara Yansımaları”*, İTÜ, *Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehirsel Tasarım Programı*

3 Günay ve Selman (1994).

4 *Kent ve Konum. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2014. <http://www.bianet.org/biamag/dunya/128665-kent-ve-konum>*

5 Önal, Ş., (2001). *Kentsel Tasarım Kuramında ve Uygulanmasında Şartlar. Mimarlık 302 s.50.*

Bu şartlar:

1. Dokuya ve kimliğe olan saygıyı öncelikli hale getiren, dokusal - çevresel, görsel veya sosyal şartlar,
2. Çevresel boyutun tanınması ve fark edilmesini sağlayacak derecede önemli bir faktör olan ve aslında kendi başına bir kuram oluşturan sürdürülebilirlik şartı,
3. Kentsel yapı içindeki önceliklerin dengelendiği ve karar mekanizmalarının işletildiği politik şart,
4. Kentsel tasarımı çizim masası ötesine taşımadaki önemli faktör, ekonomik şart,
5. Her türdeki tasarımın olduğu gibi, kentsel tasarımın da yapısının, başarılı bir ürün ortaya koymak üzere, tekrarlanan ve dönüşümlü bir süreci zorunlu kıldığı tezini baz alan süreç şartı, olarak gruplanabilir.¹

Kentsel tasarım disiplinini teoride ve uygulamada çeşitli boyutlarıyla anlayabilmek için, kentsel tasarımın temelini oluşturan bu şartların iyi irdelenmesi ve anlaşılması zorunludur.

Ülkemizde de yapılması gereken, eski ve yeni kent dokusu arasında yukarıda

¹ Önal, Ş., (2001). *Kentsel Tasarım Kuramında ve Uygulanmasında Şartlar*. Mimarlık 302 s.50.

açıklanan şartlar dâhilinde bir bütünlük sağlamaktır. Ne kenti yıkıp yeniden yaratmak, ne de ilk kuruluştaki kenti elde etmek için oluşturulmuş bir sistem yaklaşımı değildir.

Bu sistem ile aynı zamanda, kentin tüm kimlik oluşum faktörleri arasında da denge sağlanmış olacaktır.

TÜRKİYE'DE KENTSEL TASARIM OLGUSU

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin kentleşme yapısı, batılı ülkelerden farklılık gösterir. Sanayileşme ve teknolojik gelişmenin geç başlaması bu farklılığın en büyük sebebidir. Türkiye'nin toplumsal ve kültürel özellikleri ele alındığında kentleşme sürecinde olduğu göçler ülkesi olduğu ve tarih boyunca birçok uygarlıklara beşiklik ettiği görülür.

Türkiye'deki kentleşme olgusu ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendiren temel öğelerin basında gelmektedir. Bu durum sadece tarımdaki değişmelerin ve sanayileşmenin bir sonucu değil, aynı zamanda toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir.

Ülkemizde kentleşme süreci kamusal düzenlemelerin ve kentsel kurumların

denetimi ve yönlendirilmesi altında, yani planlı olarak gerçekleşmediği bilinmektedir. Bunun yanı sıra bu süreç, kuralları kamuca belirlenen, acık piyasa mekanizması koşulları içinde de gerçekleşmez.

Türkiye'de kentleşme geleneksel devlet-toplum ilişkilerinin belirlediği, merkezîyetçi ve otoriter kurullarla işleyen kurumlar; güçsüz yerel yönetimler ve popülist politikaların beslediği enformel örgütlenmelerin karşılıklı etkileşiminin oluşturduğu ve dıştan bakıldığında kaotik olarak algılanabilecek bir ortamda gerçekleşmiştir.²

Buna göre ülkenizin kentleşme sürecini verecek olursak, Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarının arttığı bir süreçten yani Tanzimat'tan günümüze kadar alınması yerinde olacaktır.

Tanzimat'tan (1839) II. Meşrutiyet'e (1908) Tarihsel Gelişimi: Osmanlı Devleti 'miri' toprak sistemiyle toprak ve tarımsal üretimi yüzyıllar boyu denetlemesi kolay olmuştur. Bu sistemde toprağın mülkiyeti devlete aitken kişilere kullanım hakkı verilmişti. Gelirleri-

² ERDER, Sema, "Kökene Dayanan Dayanışma İlkeleri ve Kentte Ortak Yaşama", *Türkiye'de Bunalm ve Demokratik Çıkış Yolları, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1998*

ne göre dirliklerine ayrılan toprağın geliri askeri görevler karşılığında devletin memuru durumunda olan sipahilere bırakılmıştı. Toprak üzerinde tasarruf eden reaya (koylu) toprağından ayrılmamak zorundadır. "Timardan ayrılmış olan reayayı cem etmek (toprağına getirmek) kanunu kadim (yasa) dir".¹

Osmanlı Devleti'nin tarım ekonomisini yıllar boyunca ayakta tutulmasını sağlayan en önemli özellik toprağın kamusal mülkiyeti ve üretim, denetim zincirinin sınırlarının yoğun kurullarla belirlenmiş olması yatar. Bu dönemde Batıda meydana gelen gelişmeler Osmanlı Devleti'nin mevcut değerleri-

yetkelerini paylasan ve 'ayan' adıyla yetkisi resmen tanınan bir toprak aristokrasisi belirlemiştir. Toprağın özel mülkiyeti köylünün topraktan kopuşunu başlatmış, kentlerin ıssız, güçsüz insanlarla dolması Osmanlı kentinin çehresini değiştirmiştir. Fakat kır kesiminde büyük çiftliklerin yaygın bir üretim örgütlenmesi haline gelmesi gerekse tarımda pazara yönelik üretimi amaçlayan yeni ilişkilerin egemenlik kazanamayışı köylünün büyük yığınlar halinde topraktan kopmasını engellemiştir. Böyle olmakla beraber 16. yy' da başlayan 18. yy' da ise yoğunlaşan kırdan kopuş ve değişen tüm toplumsal ilişkiler devletin kendini de-

ğişmeler yüksek bir oranda kentleşmeye olanak vermiştir. Kentli nüfus oranı %25'e yükselmiştir. Kentlerin genel olarak büyümesinin yanında mekânsal dağılımı da değişme göstermiştir.

Kentsel dağılım yeni dışa dönük ticaret biçimi sebebiyle dışa dönük hale gelmiştir. Ayrıca kentlerin formunda da değişiklikler oldu. Gelişen kapitalist ilişkileri için yeni merkezlere ihtiyaç vardır.

Tanzimat'ın getirdiği bürokratik yapı, devlet dairesinin doğusuna sebep oldu. Böylece Osmanlı kentinin merkezi iki odaklı bir yapı kazanıyordu. Kent merkezinde görülen dönüşüm konut

ni derinden etkilemiştir. Basta askeri harcamalar olmak üzere dış ekonomik etmenlerin ürünü olarak giderleri artan devlet karşılaştığı parasal sorunları çözebilmek için vergi sisteminde köklü değişiklikler yapmış ve "aynı" olarak ödenen ve yerinde hizmete dönüştürülen tumar gelirlerini peşin para karşılığında iltizama vermeye başlamıştır. İltizam sistemine miri toprakların özel mülkiyete dönüşmesi eşlik etmiştir.

Toprağın özel mülkiyeti ve merkezi iktidarın zayıflamasıyla, onun yerel

ğişimlere uyarlayarak Tanzimat donanına girmesine neden olmuştur.²

Avrupa'da meydana gelen yenilikler beraberinde Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşan yeni koşullara uyum sağlamak için reform çabaları içine girmesini sağlayarak devletin yerleşme yapısında önemli değişmelere yol açmıştır.

19. yy'da ülkenin dış pazarlara açılması, ulaşım ve tarım teknolojisindeki ge-

alanlarına da yansısı. Kent içi ulaşımın gelişmesine paralel olarak kent dışı banliyöler oluştu.

Kentin iç dokusunda da değişmeler yaşandı. Kent içi ulaşımında atlı arabalar önem kazandı.³ Yeni ilişkiler sonucu ihtiyaç duyulan yeni alt yapılar özellikle liman kentlerinde kendini göstermiştir. Bu kentlerde bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları, limanlar, rıhtımlar, posta binaları, klasik Osmanlı kentinde bedesten etrafındaki çarşılardan, liman çevresindeki kapanlardan ve car-

1 SENCER, Yakut, *Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1979*

2 SENCER, Yakut, *Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1979*

3 KELES, Ruşen, *"1951-60 Yıllarında Kent Araştırmaları", Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1986*

sılardan oluşan eski merkezin yanı sıra modern bir merkezi is alanı oluşturmayı başlamıştır.

Değişmeler kendini kentsel yapıda gösterdiği gibi Osmanlı toplumsal yapısında da göstermiştir. Kapitalist ilişkiler içerisinde kentlerde yeni sosyal sınıflar belirmiştir. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin merkezi iktidarını yeniden güçlendirmek için başvurduğu yeni kurumlaşmaların rolü de vardır.

19. yy'ın ikinci yarısından itibaren sağlık koşullarındaki iyileşmeler sonucu yavaş da olsa nüfusun artması ve imparatorluğun kaybettiği topraklardan aldığı yoğun Müslüman göç kentlerin büyümesine ve etrafında göçmen mahallelerinin oluşmasına neden olmuştur.¹

Önemli diğer gelişmeler de kentlerin yapısındaki değişimin eski kent düzenleyici kurumların kapasitesini asmasıyla belediye kurumlarının yaşama geçirilmesi ve İstanbul'la başlamak üzere kent planlamasının yapılmasıdır. Osmanlı toplumunun yaşadığı bu sıkışık modernist gelişme cumhuriyete özellikle liman kentlerinde, büyük ölçüde dönüşmüş bir kentsel yapı ve kentsel yaşam ile güçsüz de olsa bir belediye kurumu, önemli kentlerde mevzi planlar düzeyinde de olsa uygulamaya başlamış bir kent planlama pratiği devretmiştir.

Mevcut durumun farklılaşması ve beraberinde yeterliliğinin azalmasıyla belediye kurumlarının hayatiyet kazanması kent planlamalarına ilişkin ilk düzenlemelerin yapılmaya başladığına işaret eder.

1 TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de 19. Yüzyıl Ortalarından 1930'a Kadar Kentsel Araştırmanın Gelişimi", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1986*

Sosyal Bilimler alanındaki gelişmelerle birlikte kentsel alanda meydana gelen önemli çalışmalar, sosyolojinin uygulama alanının genişlemesi ve yine bu döneme ilişkin monografik çalışmaların uygulama alanının artmasıdır.

Özellikle köy monografisi ve kentsel alana ilişkin ilk istatistik verilerinin toplanması çalışmaları Cumhuriyet Türkiye'sinin kentleşme politikalarının oluşması çabalarına yön vermiştir.

Cumhuriyet Dönemi Kentsel Gelişim

Cumhuriyet öncesi yapılan alan araştırmalarıyla birlikte ulaşılan verilerle modern Türkiye'nin temellerinin atıldığı Cumhuriyetle kentsel alana ilişkin

çalışmalarında yoğun bir değişim ve modernizme ulaşım gayretleri görülür.

Bu dönemde kentleşme hızı, nüfus artış hızına paralel olarak gerçekleşmiştir. Kentleşmenin hızlanması ancak dönemin sonlarına doğru olmuştur. Bu dönemde Ankara yeni başkent olmuş ve Ankara'daki kentleşme hızı %6 düzeyine çıkmıştır. Kentleşme sürecinde ortaya çıkan en büyük değişiklik devletçilik uygulaması ve demiryolu programına paralel olarak liman kentlerinin, İç Anadolu kentlerine göre önemini azalmasıdır. Bu dönemin ayırıcı özelliği 1930-35 yıllarında çıkarılan yasalarla belediye yönetimi ve imar mevzuatının tamamen yenilenmesidir.

Bu yasalarda belediyenin görev alanı genişletilmiş, kentlerin, sağlığın, temizliğin, güzelliğin ve modern kültür-

rün örneği olmasına çalışılmıştır. Bu yeni kentsel yaşam, Osmanlı imgelerini taşımayacak, çağdaş olacaktı. Bunun içinde belediye yasası ile her belediyeye imar planı yapma yükümlülüğü getiriliyordu. Planların nitelikleri çıkarılan Yapı ve Yollar Yasası ile ayrıntılı biçimde belirleniyordu.²

Aynı dönemde kentsel nüfus büyük kentlerde toplanmıştı. Toplam nüfusun %16,4'u kentlerde yaşamaktaydı. İstanbul ve İzmir dışındaki iller tarıma dayalı ve devlet eliyle sanayileşmeye başlamış bir toplumun merkezleriydi. Kentleşmenin yavaş olduğu bu dönemlerde kent merkezleri tarım ile uğrasan sınırlı boyutta tarım dışı üretimi denetleyen ve hizmet sunan mekânlardır. Yönetim işlevleri, kişisel ve kurumsal hizmetlere yönelik işler merkezde yer almaktaydı.

Pek çok kentte, yan yana farklı iki merkezli bir kent dokusu oluşmuştur. Biri, carsısında küçük el üretiminin yoğunlaştığı dükkanların, perakendecilerin, çevrenin ürünlerini topluyarak iç ve dış pazarlara sunan tüccarların hanların, hamamların, çeşmelerin vs. yer aldığı dar sokaklı, ev ile is yerinin çok farklılığının olmadığı geleneksel kent merkezidir.

Ötekisi ise, genellikle geniş meydanların etrafında sıralanan yapılar düzenli yollarla tüm kenti bu meydana bağlayan devlet kurum ve kuruluşlarının yer aldığı, bir anlamda devlet otoritesini öncelikle yansıtan yeni bir kent merkezidir.³

Bu dönemde Kentleşme hızı oldukça yavaştır. Bu dönemde kırsal ve kent nüfus artışının birbirinden farklı olduğunu görmekteyiz. Söz konusu dönem-

2 TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişim ve Kent Planlaması", *75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998*

3 OSMAY, Sevin, "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", *75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998*

deki nüfus hareketlerinde dönemin baslarında yaşanan ve en kapsamlısını Türk-Rum mübadelesinin oluşturduğu bilinmektedir. Ayrıca Cumhuriyet döneminde Kentleşme çabaları II. Dünya Savaşına denk geldiği için oldukça yavaş seyretmiştir.

1950-60 Dönemi Kentsel Gelişim

1950'ye kadar fazla bir gelişme göstermeyen Kentleşme 1950'den sonra Türkiye'nin en ciddi sorunlarından biri durumuna gelecektir. Tabii ki bu durumu ülkenin hatta dünyanın siyasal konjektöründen ayrı düşünmememiz gerekmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de demokrasi, insan hakları, refah devleti ilkeleri on plana geçmiş ve ülkenin siyasal durumunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Çok partili döneme

Kentler, sanayileşmenin hızlanması ve sanayileşme stratejisinin yeniden tanımlanması, kentlerin nüfuslarının aşırı artması, kentlerin belediye sınırları dışına taşarak büyümesi ve kentsel ulaşım araçlarının sayı ve çeşitlerinin çoğalması doğrultusunda biçimlenmiştir.²

1950'den sonra her yönden yaşanan hızlı dönüşüm kentlere yönelmişse de büyük kentler bu dönüşüme yetişememiş ve sonuçta ulaşımdan, yerleşime, mesleklere dek her alanda marjinal, plansız, düzensiz bir görüntü kentlere yerleşmeye başlamıştır.

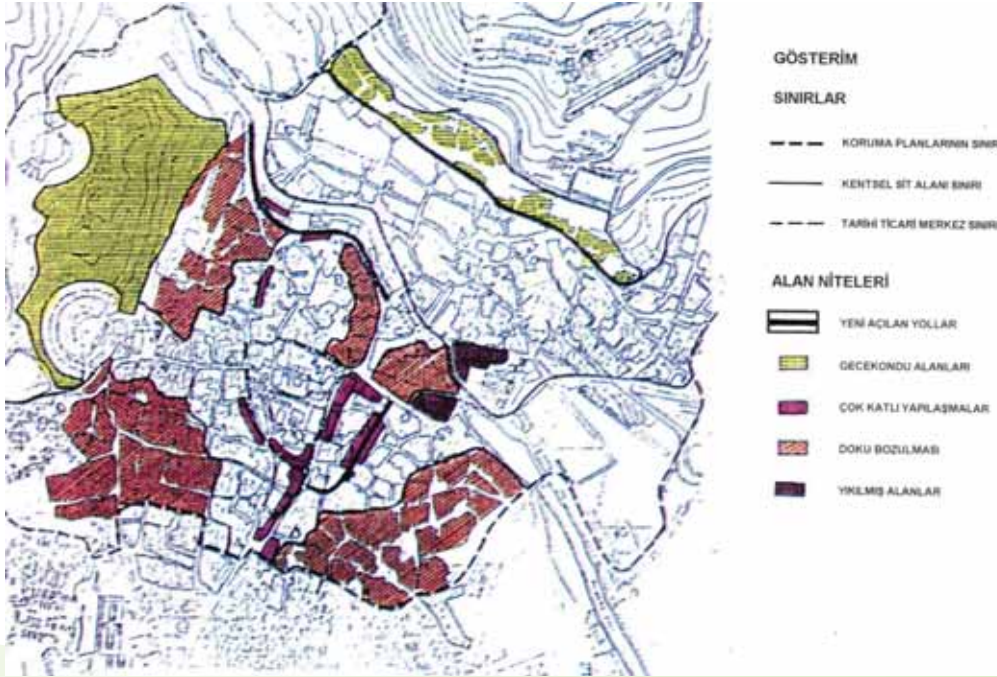
Kısacası, özellikle tarımdaki yapısal ve ekonomik dönüşümlerin damgasını vurduğu bu dönem, sanayi sektöründeki gelişmeler, tarımda verimin art-

kent merkezlerindeki hızlı dönüşüm devam etmiştir. Planlamaya ağırlık verilerek, kent merkezlerinde yoğunlaşan işyerleri, sanayi kuruluşları kentlerin dışına çekilerek sanayi siteleri örgütlenmelerine gidilmiştir.

Kent merkezlerinde ise, denetim ve ticaret faaliyetleri ağırlık kazanmıştır. Merkezi iş alanlarının dönüşümünü etkileyen ve bu dönemde kentlerin aldığı makro formda belirleyici rol oynayan iki önemli etmen, yeni konut sunumu biçimleri ve yeni ulaşım sorununu çözmeye yönelik çabalarıdır.

Özellikle planlı dönemden itibaren, 1954 yılında çıkarılan ve kat mülkiyetine olanak sağlayan yasa ile kooperatif konutları yaygınlaşırken, 1-2 katlı evlerin yıkılıp çok katlı apartmanların yapımı ve yap-şatçılık da hızla yaygınlaştığını görmekteyiz.

Ulaşım alanında ise belediyelerin yetersiz kaynaklarıyla çözümleyemedikleri sorun, farklı çözümleri ortaya çıkarmıştır. Dolmuşçuluk hızla Türkiye'nin ulaşım sisteminde önemli bir yer dinmeye başlamıştır. Kente göç bu dönemde de hızla devam etmiş ve kentsel nüfus artışı 196-75 yılları arasında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Kentlerin kırsal kesimden gelen nüfusu aynı hızla emme gücüne sahip olmaması ve istihdam olanaklarının yetersizliği ve bu nüfusu barındıracak konutların sağlamaması geçimini ikincil ekonomik sektörlerden sağlayan ve

geçiş gerçekleşmiş ve Demokrat Parti ile beraber önceki döneme damgasını vuran devletçi politikalar yerini liberal söylemlere bırakmaya başlamıştır.

Bu dönemde, savaş öncesinde iç pazara hapis olmuş ülke ekonomisinin, özellikle tarımda modernizasyona ağırlık verilerek dışa açılma süreci başladı. Liberalleşme söylemi içinde özel kesime önem verilmeye başlandı. Demiryolları ağırlıklı alt yapı stratejisinden, karayolları ağırlıklı alt yapı stratejisine geçildi.¹

masına paralel olarak aşırı nüfus artışı (ki bu dönemde toplam nüfus 20 947 000'den 27 755 000'e çıkmış, kent nüfus %19'dan %23'e yükselirken, kır nüfusu %81'den %77'ye gerilemiştir) (DiE, 1996) birçok nedenlerle hızlı bir dönüşümü ve sorunsal dönemleri işaret etmektedir.

1960-1980 Dönemi Kentsel Gelişim

60'lı yıllarla girilen planlı dönemde

kent nüfusunda ağırlığı her geçen gün artan bu gecekondulu kesimi yaratmıştır.

Gerek gecekondularıyla gerekse 1966 yılında çıkarılan Gecekondular Yasası'nda temel kaygı gecekondular sahiplerine kentsel yaşamda bir güvence sağlamak olmuştur. Bu güvenceyle gecekondular mahallelerinde konut kalitesi ve alt yapı imkânları da artmıştır. Bu gelişmeler gecekondular yapımının ticarileşmesine

1 17 TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişim ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998

2 OSMAY, Sevin, "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998

neden olmuştur.¹

Bu durum gecekondulaşmanın hızla artmasına ve siyasi çıkarlar doğrultusunda içinden çıkılmaz bir sorun haline gelmesine yardımcı olmuştur.

1980 Sonrası Kentsel Gelişim

Türkiye'de 1980 ve sonrası birçok dönemden donum noktası olan bir dönemdir. 1980 sonrası tüm dünyanın kapılarını açtığı küreselleşme, Türkiye'de de özellikle ekonomi politikalarındaki değişimle yeni bir süreç başlatmıştır.

Tekeli'ye göre, Türkiye'nin küresel dünyaya eklenmek bakımından üç stratejik tercihinin sıralarken şunları vurgular:

- Türkiye'nin 1980'e kadar izlediği, itihal ikamesiyle kalkınma modelini terk ederek, dışa acık ihracata yönelik bir kalkınma modelini benimsemesidir.
- Bu model doğrultusunda alt yapı yatırımlarında telekomünikasyon yatırımlarına öncelik vermesidir. Küresel ekonominin gerektirdiği yeni kurumları geliştirmektedir.²

1980 sonrası serbest piyasa koşullarının işlerlik kazanması, özellikle kentlerdeki sınıflar arasındaki uçurumu derinleştirmiştir. Bu durum, kente bütünleşme sürecini olumsuz etkileyerek, grupların içe kapanık cemaatlere dönüşmesine neden olmuştur. Özellikle 90'lı yıllarda büyük kentlerin gecekondulu bölgelerinde bu dönüşüm farklı boyutlar kazanıp siyasi alana yansıdığı da bilinmektedir.

Kentleşme açısından bu dönemde 3 önemli gelişme olmuştur. Birincisi; Toplu Konut İdaresi'nin kurulması, ikincisi; İmar İskan Bakanlığı'nın kaldırılması, üçüncüsü de; 1983-84 yılında çıkarılan yasalarla belediyelerin kaynaklarının önemli derecede artırılması, merkezi yönetim denetiminin bir ölçüde azaltılması ve imar planı yapı-

1 İCDUYGU, Ahmet-SİRKECI, I. Cumhuriyet Donemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, TC İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998

2 TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişim ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998

mına ve onanmasına ilişkin yetkilerin belediyelere devredilmesidir.³

Kentleşme alanlarında geçmiş dönemlere göre sınırlı bir düşüş izlenmiştir. Kentsel yerleşim sayısının artması ve ülke içindeki göçlerin kentle arası göçlere dönüşmesi sonucunda kentsel nüfus oranında bir artış olmuşsa da, doğurganlık oranındaki düşüş 1990'larda kentsel nüfus artış hızını azaltmıştır.

Bu dönemde özellikle 90'lı yıllarda kırsal alandan büyük kentlere göçün önemli bir nedeni doğu bölgelerinde yaşam güvenliğinin olmayışı ve boşaltılan köylerin yarattığı zorunlu nüfus hareketleridir.

SONUÇ

Yaşadığımız kentler, gelecek nesillere aktarılması açısından her zaman korunması gereken değerlerdendir. Endüstri Devrimi ile birlikte kırsal yaşamın yavaş yavaş azaldığını, kentsel yaşamın ön plan çıkması sonucunda kent, insanın hayatının en önemli fiziki ürünü ve insan hayatını yönlendiren en önemli yapı haline gelmiştir.

Batı kentlerinde kent ve kente donuk yapıların 19. yüzyılda başlayarak günümüze kadar bu sürecin sürdüğünü görmekteyiz. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra tarımsal ekonomiye önem veren ekonomilerin yavaş yavaş sanayileşmeye doğru yöneldiklerini görmekteyiz. Bu süreç beraberinde hızlı bir kentleşme hamlesinin ve sürecinin içine girilmesine sebep olmuştur.

3 OSMAY, Sevin, "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998

Tarımsal alanda makineleşmeyle birlikte kitlesel anlamda nüfus hareketlerinin gerçekleştiği kentler demografik bir takım niteliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve beraberinde bir takım sorunları doğurmuştur.

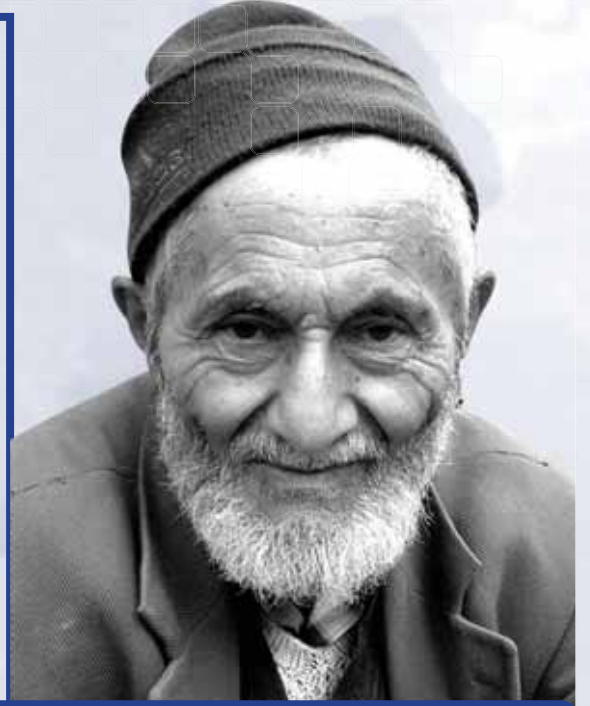
II. Dünya Savaşı sonrası liberalizasyon sürecinin içinde kendisini bulan ülkemizde de benzer bir şekilde makineleşme ve sanayileşme hareketleriyle birlikte kırsal kesimde meydana gelen işsizlik ve işsiz kitleler kente doğru bir hareketin başlamasını sağlayarak beraberinde diğer az gelişmiş ülkelerde de karşılaşılan problemlerin doğmasına sebebiyet vermiştir.

Kültürel ve sosyal alanda bir aynılığın bulunmadığı ülkemizde bu kitlesel hareketler beraberinde kent dokusuna ait olan bir takım çatışmaları ve gerilimleri ortaya çıkarmıştır.

Kent dokusunda yaratılmaya çalışılan bu deformasyonları önlemek, kentsel gelişim ile birlikte kentsel koruma olgusuna da sahip bir toplum olabilmek adına gerekli tüm çalışmaların da yapılması gerekmektedir.

KENTSEL PLANLAMA VE TASARIMDA YAŞLI DOSTU ŞEHİR

Kentsel planlama/tasarım çalışmaları sadece fiziksel mekana dair düzenlemeleri içermez. Fiziksel mekanla bireysel ve toplumsal yaşamın arasında kurulabilecek ilişkileri dikkate alarak kentin daha yaşanabilir hale gelmesini sağlar. Sosyal sorumluluk yaklaşımıyla yapılacak planlama/tasarım çalışmaları dezavantajlı grupların dikkate alınması gerekli kılar. Çağımızda insan ömrünün uzaması genel nüfus içerisindeki yaşlı oranının arttırmaktadır. Dolayısıyla kent mekanlarının düzenlenmesinde yaşlıların ihtiyaç ve taleplerini göz önünde bulundurulması ve onları hayatlarını başkasına ihtiyaç duymadan devam ettirmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Bu amaçla Dünya Sağlık Örgütü'nün "yaşlı dostu şehir" kriterleri baz alınarak planlama ve tasarım çalışmaları yapılabilir.

Yazan: Esat Ertaç ERBESLER | Emrah YILMAZ

Giriş

Kent, içinde yaşayan herkesin ve bulunan her şeyin paylaşıldığı bir mekandır. Çok yönlü planlama ve kentsel tasarım yaklaşımının gereği olarak planlama-plan değişikliği ve tasarım çalışmaları yapılırken herkesin ve her şeyin dikkate alınması gerekmektedir. Herkesten bir kesimde dezavantajlı gruplardır. Kent hayatında dezavantajlı gruplar da bulunmaktadır. Kent mekanlarını yaşlılar, çocuklar, engelliler kullanmaktadır.

Toplumda her bireyin temel ihtiyaçlara ulaşabilecek asgari düzeyde refah seviyesinde yaşama

hakkı vardır. Sosyal adalet ilkesi de buradan yola çıkarak, kent mekanlarındaki eşitsizliklerin giderilmesi üzerine kurulmuştur.

Kentsel Tasarımda Yaşlılar

Çok yönlü planlama yaklaşımının gereği olarak yaşlıların kent planlarında dikkate alınması, sosyal adaleti tesis etmek, sosyal eşitlik ilkesine uymak aşağıdaki sorulara vereceğimiz cevapları kent planlamalarına uygulama ile mümkündür:

- Kent daha adil ve yaşanabilir mekan haline nasıl gelebilir?
- Eşitlik ve erişebilirlik kent planlamasına ve tasarımına nasıl

yansımalıdır?

- Sosyal sorumluluk bilinci ile yapılan kent planları ve tasarımı nasıl olmalıdır?

Kent planlaması ve tasarımında sağlık, eğitim, ulaşım ve iletişim alanlarını içermek üzere kamusal alan, mal ve hizmetlerinin, özürsüz, korumasız ve mahrum kalmış bireyler için kolay ve hakça, erişebilirliğini ve mevcudiyetini sağlaması gerekir. Aynı şekilde dinlenme, eğlenme ve spor amaçlı yeterli alan ve olanakların kolay ve hakça erişebilirliğini sağlaması gerekir.¹

¹ Tekeli İlhan, *Plancının Meşruiyetini Oluşturmada Etik Sorunlar, Akılcı Planlanmada Bir Denetim Projesi Olarak Planlama*, 2009

Günümüz dünyasında ülkelerin ve toplumların gelişmişlik ve kalkınmışlık düzeyleri değerlendirilirken dezavantajlı gruplara gösterilen özenle, bu kesime götürülen hizmetle ilişki kurulmaktadır.

Ülkelerin gelişmesine ve kalkınmasına etki eden uygulamaların başında kentsel planlama çalışmalarını gelmektedir. Bu nedenle kalkınmışlık ve gelişmişlik düzeyinin arttırılmasıyla kentsel planlama sürecinde dezavantajlı grupların dikkate alınması arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Yaşlıların başka kişilerin desteğine ihtiyaç duymadan kent hayatı ile bütünleşmelerini sağlayacak en önemli etkenlerin başında kent planlaması ve kent tasarımı gelmektedir.

Çağımızda, uzayan insan ömrüne bağlı olarak yaşlıların genel nüfus içerisindeki oranı giderek artmaktadır. Öte yandan yaşanan yoğun iç göç olgusu nedeniyle nüfusun kır-kent dengesi bozulmaktadır. Kentlerde, dağılan geleneksel toplumsal yapı, her geçen gün daha çok yalnızlaşan yaşlılar anlamına gelmektedir. Yaşlılar, dağılan geleneksel aile yapısı içinde göremedikleri ilgi ve yakınlığı toplumun diğer kesimlerinden bekler hale gelmişlerdir. Özellikle büyük kentlerimizde yaşlıların artan nüfusu dolayısıyla mekânsal tasarımlarda yaşlıların dezavantajlı grup içerisinde düşünülmesi gerekmektedir.

Yaşlıların hayatlarını kolaylaştırmak için atılacak en önemli adımlar, şehrin mimarisi ve mekânsal yapılanmasıyla ilgilidir. Özürlülerde olduğu gibi koltuk değneği ve tekerlekli araba kullananlar vardır. Toplu taşıma araçları, kaldırımlar, karşıdan karşıya geçiş gibi konularda şehir yaşa-

mında yaşlıların durumu dikkate alınmalıdır. Kentsel tasarım çalışmalarını yapılırken kent mekanları oluşturulurken yaşlıların ihtiyaçları dikkate alınması gerekmektedir.

Yaşlılık Kavram

Yaşlılık DSÖ(Dünya Sağlık Örgütü) yaşlılığı çevresel etmenlere uyum sağlama yeteneğinin azalması ya da büyük oranda kaybolması olarak tarif etmektedir.¹

Yaşlılığın kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere pek çok boyutu bulunmaktadır. Örneğin "kronolojik yaşlanma" denildiğinde "takvim yaşı" anlaşılır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanıma göre 65 yaş ve üzeri kişiler yaşlı olarak kabul edilir.² Yaşlılığın sadece kronolojik yaşlanma kavramını kapsayarak değerlendirilmesi eksik bir yaklaşım olduğundan dolayı biyolojik, psikolojik, sosyal yaşlanma gibi diğer tanımların da dikkate alınması son derece önemlidir.

1 Aging and life course. [Internet] <http://www.who.int/ageing> (Erişim:21.09.2013)

2 Definition of an older or elderly person. WHO 2007. [Internet] <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html> (Erişim:21.09.2013)

Bilim ve teknolojiye gelişmelerin sağlık hizmetlerine etkisiyle, 1950-2000 yılları arasında dünya genelinde yaşam süresi 20 yıl artmıştır. Önümüzdeki yıllarda da bu artışın sürmesi beklenmektedir.³ Yaşam süresinin uzaması, bir anlamda bireyin ve organizmanın yaşlanması anlamına gelmektedir. Zaman içinde insan vücudunda görme, işitme ve hareket yeteneği gibi fonksiyonlarda fizyolojik değişiklikler meydana

na gelmekte ve bu değişikliklerin artması yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.⁴

Yaş ile birlikte yürüyüş hızı, merdiven çıkma yeteneği ve alt ekstremitelere kuvveti azalmakta, denge ve eşgüdüm bozulmaktadır. Ayrıca mobilitede azalma da beklenen bir durumdur.⁵ Bunun yanı sıra yaşlanma ile birlikte koroner arter hastalıkları, akciğer hastalıkları, diabetes mellitus, osteoporoz

3 Kinsella K, Velkoff AV. An ageing world: 2001. U.S. Government Printing Office, Census Bureau Series. Washington DC, 2001, pp 7-23

4 Health Organization. Diet, nutrition, and the prevention of chronic diseases. Report of a joint WHO/FAO expert consultation. WHO Technical Report Series. No: 916; 2003, pp 4-12.

5 Butler AA, Menant JC, Tiedemann AC, Lord SR. Age and gender differences in seven tests of functional mobility. Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation 2009;6:31.

ve benzeri sağlık sorunları da ortaya çıkmaktadır. Yaşlanma ile ortaya çıkan fizyolojik değişikliklere, kronik hastalıklar, psikososyal sorunlar, hareketsizliğin yol açtığı sonuçlar eşlik edebilmekte, böylece kısır bir döngü oluşmaktadır.¹

Dünyada Yaşlılık

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Yaşam süresinin uzaması ve doğurganlık hızının azalması nüfusun yaşlanmasında etkili olmuştur. Bunun sonucunda nüfus piramidi yaş dağılımları ileri yaş grubu lehine artmıştır.² Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre, 2000 yılında 60 yaş ve üstü kişi sayısı 600 milyon iken,

2025'te 1,2 milyara, 2050'de ise 2 milyara çıkması beklenmektedir.³ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ortalama yaşam süresi 46 yıl iken, günümüzde bu süre 67 yıla çıkmıştır ve 2050 yılında 75 yıla çıkacağı öngörülmektedir.⁴ Bu da yaşlı nüfusun toplum

1 Health Organization. Diet, nutrition, and the prevention of chronic diseases. Report of a joint WHO/FAO expert consultation. WHO Technical Report Series. No: 916; 2003, pp 4-12.

2 Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Nüfus Birimi. World population ageing: 1950-2050. Birleşmiş Milletler Yayınları, New York 2002, pp 5-9.

3 Global age-friendly cities: A guide. World Health Organization, 2007.

4 Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Nüfus Birimi. World population ageing: 1950-2050. Birleşmiş Milletler yayınları, New York 2002, pp 5-9.

nüfusundaki payının giderek büyüyeceği anlamına gelir. Günümüzde dünya genelinde yaklaşık 580 milyon yaşlı bulunmakta ve bunun yarıdan fazlası gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Altmış yaş ve üzeri grubu nüfusun 2020 yılında bir milyardan fazla olması beklenmektedir.⁵

Türkiye'de Yaşlılık

Türkiye de dünyadaki demografik gelişmelere benzer bir süreçten geçmektedir. Cumhuriyetin ilânından sonra 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında ülke nüfusu 13,6 milyon bulunmuş, uygulanan pronatalist politikalar ile 1960 yılında 27,7 milyona yükselmiştir. Bu dönemde toplam doğurganlık hızının 6 olduğu tespit edilmiştir. 1965 yılından itibaren uygulanan antinatalist politikalar, kırdan kente göçün artması, anne ve çocuk sağlığındaki iyileşmeler, öğ-

renim düzeyinin artması, kadının çalışma hayatına katılması ile 1980'lerde toplam doğurganlık hızı 2,16'ya gerilemiştir.⁶ Bununla birlikte özellikle genç yaş ölümlerindeki iyileşme ile ülkemizde de beklenen yaşam süresinde bir artış görülmektedir. Örneğin, 1940'larda erkekler ortalama 30 yıl, kadınlar ortalama 33 yıl yaşarken günümüzde bu süre er-

5 Population ageing-a public health challenge. WHO Information Fact Sheet, Number 135. September 1998. [Internet] <https://apps.who.int/inf/fs/en/fact135.html> (Erişim:21.09.2013).

6 Koç İ, Eryurt MA, Adalı T, Seçkiner P. Türkiye'nin demografik dönüşümü: Doğurganlık, aile planlaması, anne-çocuk sağlığı ve beş yaş altı ölümlerdeki değişimler: 1968-2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara 2010

kekler için 71 yıl iken kadınlarda 76 yıla çıkmıştır. TÜİK'nin yaptığı çalışmalarda 2023 yılında erkeklerde ortalama yaşam süresinin 75,8'e çıkması beklenirken kadınlarda 80,2 olması beklenmektedir.⁷ Bu da Türkiye nüfusunun yaşlanmaya devam edeceği ve yaşlı nüfusun büyük bir bölümünü kadınların oluşturacağı anlamına gelmektedir.

Yaşlılık evresinin kamusal, sosyal destek olmadan geçirilmesi imkansız hale gelmektedir. Yaşanılan çevrenin evrensel normlar dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda DSÖ'nün oluşturduğu "yaşlı dostu şehir" kriterleri evrensel bir norm olarak kabul edilebilir.

Yapılan ve yapılacak olan çok yönlü planlama ve kentsel tasarım uygulamaları yaşlı dostu şehirlerin oluşmasında en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bugünü ve geleceği düşünerek, planlayıp ve tasarlayarak yapacağımız kentsel planlama, tasarım çalışmaları ve uygulamaları bizleri yaşlı dostu şehirlere kavuşturacaktır.

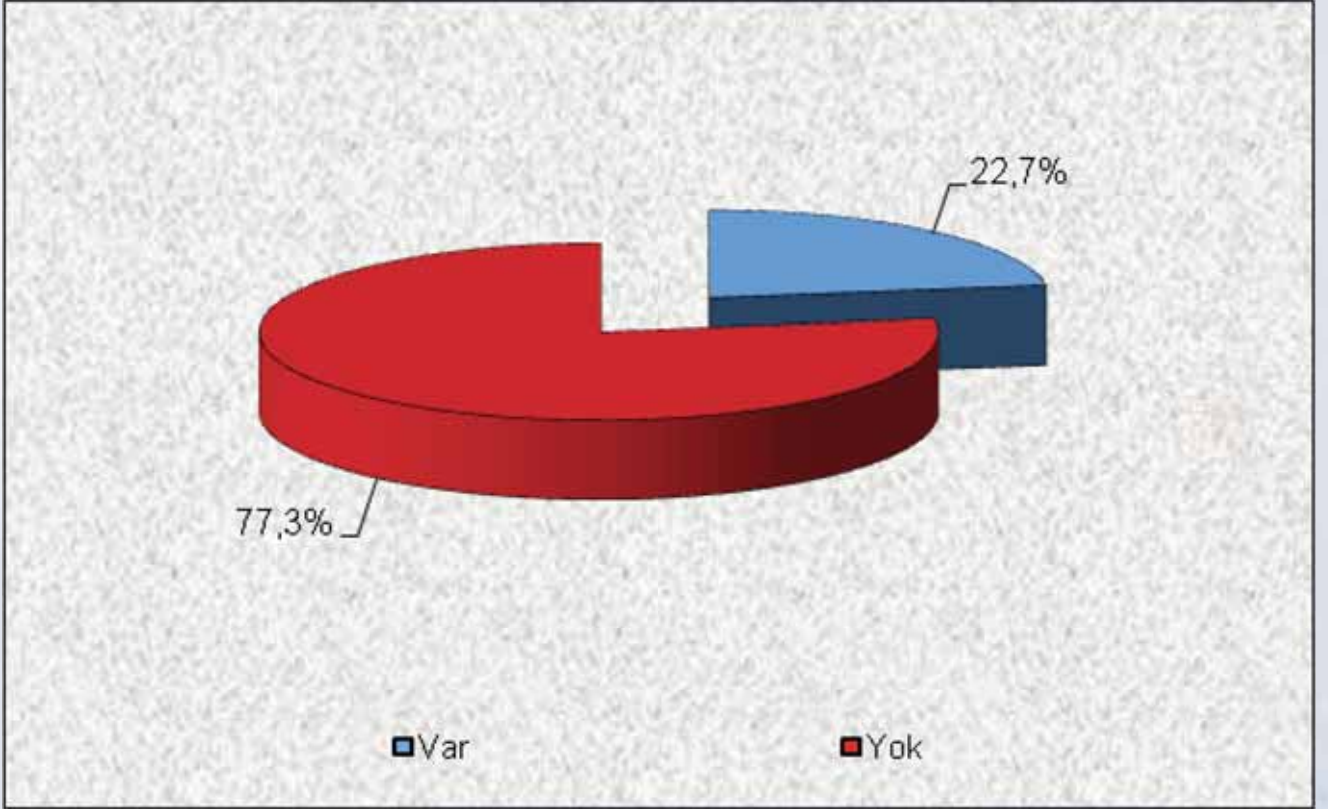
İstanbul'da Yaşlılık Araştırması

İstanbul'da yaşlılar üzerinde yapılan bir araştırma ülkemizin yaşlı dostu şehir yaklaşımına ihtiyaç duyulduğu açıkça göstermektedir. Çünkü araştırmalar vesilesiyle soysal dokuyu gerçekçi bir şekilde anlamak mümkün olur. GENAR araştırma⁸ tarafından yapılan çık kapsamlı yaşlılık araştırmasının konumuzla ilgili verileri aşağıdaki gibidir.

7 Türkiye İstatistik Kurumu. [Internet] <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?method=temelist> (Erişim:22.09.2013).

8 GENAR sosyal doku yaşlılar araştırması

S.1- Katıldığımız sosyal faaliyetler var mı?

Şekil 1: S.1-Katıldığımız sosyal faaliyetler var mı?

İstanbul yaşlılarının % 77,3'ü hiçbir sosyal faaliyete katılmamaktadır. Çocuklar ve torunlarla olan iletişim toplumun diğer kesimleri ile kurulamamıştır. Toplumsal içerikli faaliyetler yararlı olmanın devamlılığını sağlar. Çalışma hayatının dışında sosyal etkinliği olmayan insanlar emeklilik yıllarında "işe yaramaz adam" psikolojisine daha kolay kapılırlar. Sosyal faaliyetler toplumun yarasını sarmak anlamına gelir ki, faaliyet yürüten insanlar için de içten tatmin olma aracıdır.

Tablo 1. Bu yaşlarınızda en çok hangi konularda zorluk çekiyorsunuz?

	Frekans	Yüzde
Maddi durumdan	283	23,8
Sağlık probleminde	206	17,4
Zorluk çekmiyor	146	12,3
Yürümekte	140	11,8
Yalnızlıktan	71	6
Çalışmaktan	48	4
Yaşlılıktan	38	3,2
Günlük işlerimi yapmakta	35	2,9
Ulaşımında	32	2,7
Görmede	27	2,3
İnsanların saygısız davranmasından	23	1,9
Sağlık hizmetleri hastanelerde	22	1,9
Bilmiyorum	18	1,5
Okumada	17	1,4
Diğer	1106	93,1
	1187	100

Yaşlıların en çok zorluğunu çektikleri konularda maddi zorluklar birinci sırayı alırken sağlıkla problemleri ikinci, sağlıkla ilgili yürüme problemi üçüncü sırada zikredilmiştir. Diğer problemlerin bir çoğu yine sağlık problemleriyle ilintilidir. Bir kısım yaşlı deneyimiz her hangi bir zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Bu yaşlarımızda en çok özlediğiniz şey nedir?

	Frekans	Yüzde
Gençliğimi	276	23,4
Sağlıklı olmayı	148	12,6
Ailemi	139	11,8
Mutlu olmayı	97	8,2
Memleket/ Memleketteki akrabaları	78	6,6
Hiçbirşeyi	72	6,1
Eski günlerimi	64	5,4
Daha rahat/zengin yaşamayı	53	4,5
Bilmiyorum	37	3,1
Eski dostluğu	25	2,1
Seyahat etmeyi	23	2
Eski insanlığı	21	1,8
İbadetleri tam yapmayı	18	1,5
Çalışmayı	17	1,4
Çocuk sesini	13	1,1
Diğer	1081	91,6
	1179	100

Yaşlıların en çok özledikleri gençlikleridir. Yaşlanan insanların gençliklerini özlemesi kadar doğal bir şey olamaz. Araştırma sonucunda bizde oluşan yargı şudur ki, 55 yaş üstü insanların bir daha ele geçirme imkanları olmayan gençlik özlemi yerine yaşlılıkta mutlu olmanın yollarının aranması gerekmektedir. %12 oranında bir grup sağlıklı olmayı özlemektedir. Sağlık özlemi oran olarak düşük olmakla birlikte gençlik özleminden daha önemli bir sorundur. Sağlık problemi insan hayatının tamamını etkilemektedir. Bu yaşlardaki sağlık sıkıntısı ekonomik sıkıntılar ve kamu hastanelerinin yetersizliği ile birlikte düşünüldüğünde çekilmez olabilmektedir.

Tablo 3. Sizce hayatı en anlamlı kılan şey nedir?

	Frekans	Yüzde
Sağlıklı olmak	313	26,2
Kimseye muhtaç olmadan insanca yaşamak	175	14,7
Ailem	152	12,7
Çocuklarım	108	9,1
Mutluluk	99	8,3
Sevgi, sevmek, sevilme	79	6,6
Eşim	51	4,3
Din	50	4,2
İyi insan olmak	48	4
Hepsi	36	3
Torunlarım	22	1,8
Zengin olmak	21	1,8
Paylaşmak	12	1
Diğer	1166	97,7
	1193	100

Yine sağlık, hayatı en anlamlı kılan şey nedir sorusunun cevabında %26,2 ile ilk sırayı alıyor. Kimseye muhtaç olmadan yaşamak, %14,7 ile ikinci, aile, çocuklar, mutluluk, torunlar bu değerleri takip eden diğer değerlerdir. Yaşlılarımızın genel isteği insanca yaşama standardıdır. Kamu kurumlarının tüm programları bu amaca dönük olmalıdır. Kamunun varlığına en fazla bu yaşlarda ihtiyaç vardır. Gençlik yıllarında insanlar kendi güçleriyle hayatlarını idame ettirmektedir.

Tablo 4. Yerel Yönetimlerden yaşlıların hayatlarını kolaylaştırmak için neler yapmasını istersiniz?

	Frekans	Yüzde
İhtiyacı olan yaşlılara el uzatılsın	276	24,6
Ulaşımında kolaylık sağlansın	137	12,2
Huzur evleri çoğaltılsın	115	10,3
Bilmiyorum	95	8,5
Yaşlılar için dinlenme tesisleri yapılsın	82	7,3
Yaşlılara yönelik çalışmalar artırılsın	79	7,1
Gereken herşeyi yaptığına inanıyorum	66	5,9
Yaşlılar için sağlık hizmetleri verilsin	50	4,5
Sosyal etkinlikler artsın	35	3,1
Cevap yok	30	2,7
Vakıflar açılsın	26	2,3
Yaşlıları ziyaret etsinler	19	1,7
Yakacak yardımı etsin	18	1,6
Aşevleri açılsın	14	1,3
Diğer	1042	93,1
	1120	100

İhtiyacı olan yaşlılara yardım %24 ile en yüksek talep olurken; ulaşımında kolaylık sağlanması isteyenler %12, huzurevlerinin çoğaltılmasını isteyenlerin oranı %10 dur. 100'e yakın konuda hizmet talebi arasında belirgin olan kendi sıkıntılıdır ki bu da gayet doğal bir durumdur. Ayrıntılar için Ekler bölümünde kodlar listesine bakılabilir.

Tablo 5. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

	Frekans	Yüzde
Çocuklarım ve torunlarımla ilgilenerek	338	28,6
Parklara ve bahçelere giderek	256	21,7
Gezerek	254	21,5
Kahveye giderek	245	20,7
Akrabalarımı ziyaret ederek	196	16,6
İbadet ederek	195	16,5
Ev işleri ile ilgileniyorum	185	15,7
Camilere ve tarihi yerlere giderek	140	11,8
Dini sohbetlere katılarak	121	10,2
Dergi gazete okuyarak	92	7,8
Kitap okuyarak	58	4,9
Geçici işler yaparak	46	3,9
Hayır işleriyle ilgilenerek	17	1,4
Boş vaktim yok	11	0,9
Çalışarak	11	0,9
Diğer	2165	183,1
	2220	187,8

Boş zamanla ilgili soruya %28,6'lık torunlarımla ilgileniyorum cevabından sonra, park ve bahçelere giderek %21,7, gezerek %20,7 oranında işaretlenmiştir. Yerel Yönetimlerin yaşlılarla ilgili en fazla dikkat etmesi gereken şey park ve bahçe düzenlemesidir. Park ve bahçe dağılımı İstanbul'un ilçelerine göre farklılık göstermektedir. Bir semtte oturan kişi parka gitmek için bazen semt bazen de ilçe sınırını yürüyerek geçmek zorunda kalmamalıdır.

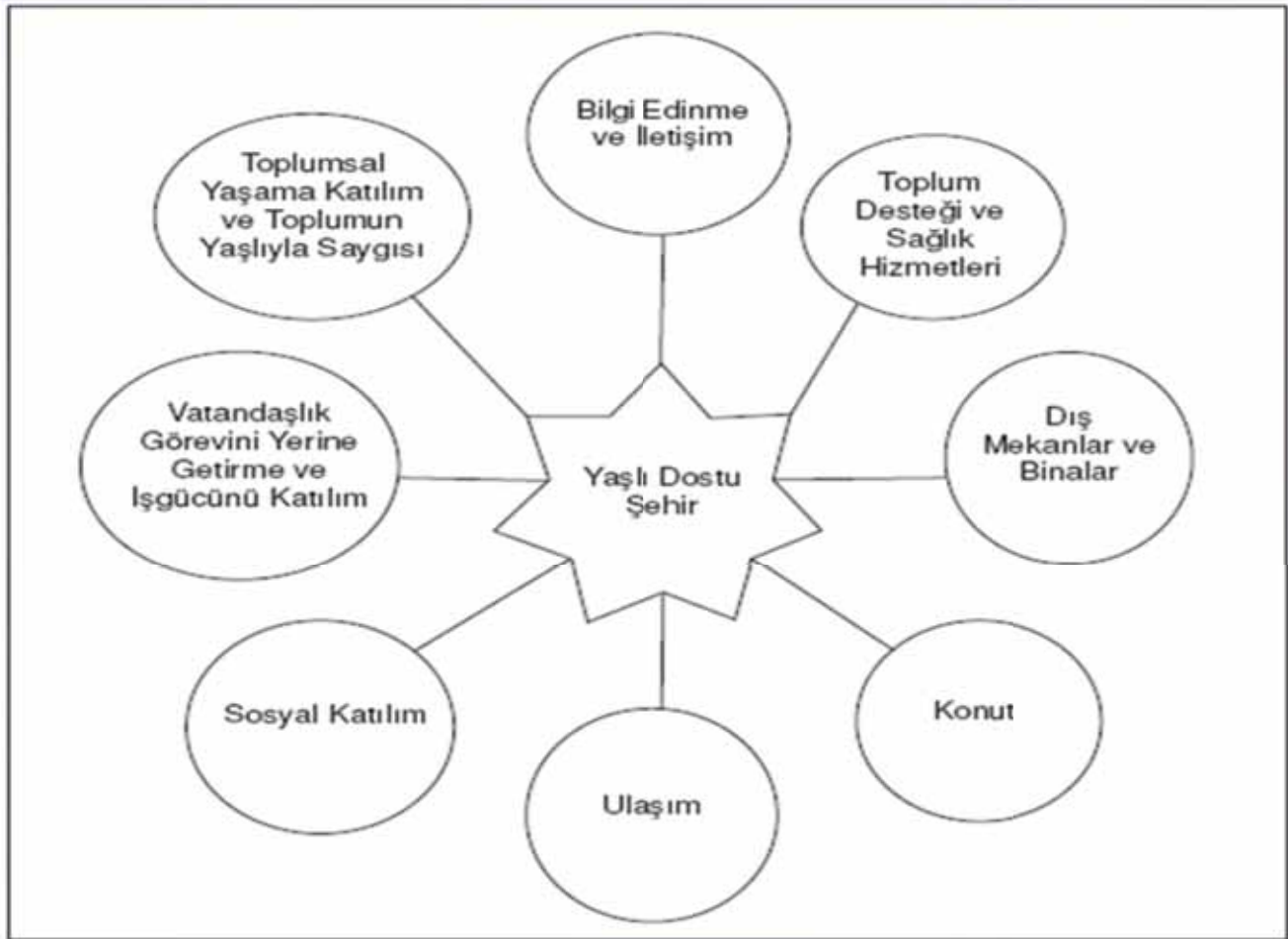
Yaşlı Dostu Şehir

Yaşlı Dostu Şehir: Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2006 yılında kabul edilen bir program olup, toplumlarda aktif ve sağlıklı yaşlanmayı sağlamayı amaçlayan uluslararası bir çabadır.

Yaşlı Dostu Şehir Kriteri: Yaşlı Dostu Şehir olabilmek için yapılacak araştırma alanları ve düzenlemeler hakkındaki bilgiler DSÖ'nün yayınladığı Yaşlı Dostu

Şehirler Rehberinde belirtilmiştir. Bu rehberde açıklanan gerekli düzenlemeler şehirlerin yönetim birimlerince yerine getirilmelidir. Bu ölçütler yerine getirildiğinde ya da yapılacak olan düzenlemeler taahhüt edildiğinde dünyadaki tüm kentler ayırım yapılmaksızın DSÖ'ye başvurma hakkına sahiptirler. Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen ölçütler sekiz başlık altında toplanmıştır:

- 1.Dış Mekânlar ve Binalar
- 2.Ulaşım
- 3.Konut
- 4.Sosyal Katılım
- 5.Toplumsal Yaşama Dâhil Olma ve Toplumun Yaşlıya Saygısı
- 6.Vatandaşlık Görevini Yerine Getirme ve İşgücüne Katılım
- 7.Bilgi Edinme ve İletişim
- 8.Toplum Desteği ve Sağlık Hizmetleri

Şekil 2 : Yaşlı Dostu Şehir denetim listesinde yer alan faktörler

Yaşlı Dostu Şehir Kriterleri

1. Dış Mekânlar ve Binalar

11. Kamuya açık alanlar temiz ve memnuniyet verici olmalıdır.

12. Yeşil alanlar ve dış mekânlardaki oturma elemanları yeterli sayıda, bakımlı ve güvenli olmalıdır.

13. Kaldırımlar iyi durumda

olmalı, engeller olmamalı ve tamamen yayalar için ayrılmalıdır.

14. Kaldırımlar kaymaz özellikte olmalı, tekerlekli sandalyeler için gerekli genişlik bırakılmalı ve yola inen dikey bordürleri bulunmalıdır.

15. Yaya geçişleri sayıca yeterli olmalıdır, farklı güçlük ve özür durumları olan insanlar için

güvenli, kaymaz işaretlerle işaretlenmiş, görsel ve işitsel açıdan yeterli donanıma sahip olmalıdır ve yeteri kadar geçiş süresi verilmelidir.

16. Sürücüler yaya geçitlerinde ve yaya yolu taşıt yolu kesişmelerinde yayalara yol vermeli-dirler.

17. Bisiklet yolları, kaldırım-

lardan ve diğer yaya yollarından ayrılmış durumda olmalıdır.

18. Dış mekânlardaki güvenlik; yeterli sokak aydınlatması, polis devriyeleri ve toplumsal eğitim gibi önlemlerle birlikte desteklenmelidir.

19. Hizmetler bir arada konumlanmış ve erişilebilir düzeyde olmalıdır.

110. Yaşlı insanlar için düzenlenmiş ayrı müşteri hizmetleri düzenlemeleri olmalıdır; farklı sıra sistemleri, yaşlılara özel gişeler gibi.

111. Binalar (kamu ve umumi) dışarıdan ve içeriden iyi işaretlendirilmiş olmalı, yeterli sayıda oturma yeri ve tuvalet, erişilebilir ve güvenli asansörler, rampalar, korkuluklar, merdivenler ve kaymaz koridor kaplamaları bulunmalıdır.

112. Dış ve iç mekândaki tuvaletler sayıca yeterli, temiz, iyi bakımlı ve erişilebilir olmalıdırlar.

2. Ulaşım

2.1. Toplu taşıma ücretleri sabit, açıkça belirtilmiş ve ödenebilir olmalıdır.

2.2. Toplu taşıma güvenilir, sık, geceleri, hafta sonu ve tatillerde de işliyor olmalıdır.

2.3. Tüm kentsel alanlar ve hizmetler toplu taşıma ağı içinde olmalı, belirgin ve tanımlı güzergâhlar izlenmeli, araçların durumu iyi olmalıdır.

2.4. Araçlar temiz, bakımlı, erişilebilir olmalı, aşırı kalabalık oluşmamalı ve araçlarda öncelikli oturma yerleri bulunmalıdır.

2.5. Engelli kişiler için özelleştirilmiş taşıma şekilleri mümkün olmalıdır.

2.6. Sürücüler duraklarda iniş ve binışleri kolaylaştırmalı, herkes

oturana veya inene dek araçları hareket ettirmemelidir.

2.7. Duraklar ve istasyonlar uygun yerlerde konumlanmalı, erişilebilir, güvenli, temiz olmalı, iyi aydınlatılmış, işaretlendirilmiş, korunaklı olmalı ve yeterli sayıda oturak bulunmalıdır.

2.8. Kullanıcılara güzergâhlar, hareket saatleri ve özel ihtiyaçlarındaki olanaklar ile ilgili olarak tam ve kolay erişilebilir şekilde bilgi verilmelidir.

2.9. Toplu taşıma yetmediği zamanlarda gönüllü taşıma hizmetleri hali hazırda bulunmalıdır.

2.10. Taksi hizmetleri erişilebilir ve ödenebilir olmalı, sürücüler yardımsever ve nazik olmalıdır.

2.11. Yollar bakımlı, iyi drenaja sahip ve iyi ışıklandırılmış olmalıdır.

2.12. Trafik akışı iyi düzenlenmiş olmalıdır.

2.13. Yollarda, sürücülerin görüşünü kapayacak şekilde engeller olmamalıdır.

2.14. Trafik işaretleri ve kesimler görünebilir olmalı ve iyi yerleştirilmelidir.

2.15. Tüm sürücüler için sürücü kursları veya sürücü pratiğini artırıcı kurslar teşvik edilmelidir.

2.16. Otopark ve sürücü dinlenme alanları güvenli, sayıca yeterli ve uygun biçimde yerleştirilmiş olmalıdır.

2.17. Özel ihtiyaçları olan kişiler için öncelikli otoparklar ve sürücü dinlenme alanları uygun olmalı ve bunlara saygı gösterilmelidir.

3. Konut

3.1. Hizmetlere ve toplumun geri kalan kısmına yakın, güvenilir alanlarda yeterli ve ödenebilir

konut stoku bulunmalıdır.

3.2. Evde bakım hizmetlerinin yeterli ve ödenebilir olması, destekleyici hizmetler mevcut ve elverişli olmalıdır.

3.3. Konut iyi ve sağlam inşa edilmiş olmalı, her türlü hava şartlarına ve doğal tehditlere karşı güvenli ve rahat bir ortam sağlamalıdır.

3.4. İç mekânlar ve bina yüzeyleri hareket için kısıtlayıcı olmamalı, tüm iç mekânlar ve koridorlar hareket kabiliyeti açısından uygun olmalıdır.

3.5. Konut tadilat olanakları ve gereksinimlerin sağlanması uygun ve ödenebilir olmalı ve bunları sağlayanlar yaşlıların ihtiyaçlarından haberdar olmalı ve bunları anlamalıdırlar.

3.6. Kamu ve özel kiralık konut stoku temiz, iyi, bakımlı ve güvenilir olmalıdır.

3.7. Kırılgan, zayıf, engelli yaşlı kişiler için yeterli ve ödenebilir konut olmalı ve bunların hizmetleri yerel imkânlarla sağlanabilmelidir.

4. Sosyal Katılım

4.1. Çeşitli etkinlik ve aktiviteler için buluşma/bir araya gelme mekânları uygun şekilde konumlanmış olmalı, erişilebilir, iyi ışıklandırılmış ve kamu ulaşım ağının kolayca ulaşabildiği yerlerde olmalıdır.

4.2. Bazı zamanlarda yaşlı insanların bir araya gelecekleri etkinlikler düzenlenmelidir.

4.3. Aktiviteler ve etkinlikler yalnız veya refakatçi ile katılıma uygun olmalıdır.

4.4. Aktiviteler ve çeşitli programlar ödenebilir düzeyde olup, gizli veya ekstra maliyetleri olmamalıdır.

45. Aktiviteler, olaylar hakkında erişilebilirlik imkânları ve ulaşım imkânları hakkında bilgileri de içinde olmak üzere yaşlı insanlara bilgi akışının düzenli olması gereklidir.

46. Yaşlı insanların oluşturduğu farklı kesimlere hitap etmek üzere aktivitelerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

47. Yaşlı insanlar da içinde olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin rekreasyon merkezleri, okullar, kütüphaneler, toplum merkezleri gibi yerel toplum mahallerinde bir araya getirilmesi sağlanmalıdır.

48. Sosyal izolasyon tehdidi altında olan kişiler için tutarlı ve düzenli bir sosyal yardım imkanı olmalıdır.

5. *Toplumsal Yaşama Dâhil Olma ve Toplumun Yaşlıya Saygısı*

51. Kamu, gönüllü kuruluşlar ve ticari kuruluşlar sürekli olarak yaşlı insanlara hizmet kalitesini artırmak ve daha iyi hizmet götürebilmek için düzenli biçimde çalışmalıdırlar.

52. Hizmetler ve ürünler değişen ihtiyaçlara göre farklılaşmalıdırlar ve bu tercihler, kamu ve ticari hizmetler tarafından karşılanmalıdırlar.

53. Hizmet personeli nazik, saygılı ve yardımsever olmalıdır.

54. Yaşlı insanlar medyada sıkça yer almalı, olumlu olarak betimlenmeli ve yaşlılar hakkında basmakalıp klişelerden vazgeçilmelidir.

55. Toplumsal aktiviteler, olaylar belirli yaşların ihtiyaç ve tercihlerine cevap verecek şekilde tüm nesillerin ilgisini çekmelidir.

56. Toplumsal aktiviteler için

de yaşlıların aileler içinde bunlara katılması sağlanmalıdır.

57. Çeşitli eğitim kurumları yaşlanma ve yaşlı insanlar la ilgili bilgilendirme hususunda fırsatlar sunmalı, bu okul aktivitelerinde yaşlılar da yer almalıdır.

58. Yaşlı insanlar şu anki konularının yanı sıra geçmişleriyle de toplumda fark edilmelidirler.

59. Hali vakti yerinde olmayan yaşlı insanlar, kamusal, gönüllü ve özel hizmetlere kolayca erişebilmelidirler.

6. *Vatandaşlık Görevini Yerine Getirme ve İşgücüne Katılma*

61. Gönüllü yaşlılar için kişisel maliyetleri karşılamak amacıyla eğitim, tanımlama, rehberlik ve tazminlerle beraber esnek iş seçenekleri bulunmalıdır.

62. Yaşlı işgücünün nitelikleri desteklenerek teşvik edilmelidir.

63. Yaşlı insanlar için esnek ve ortalama geliri iş olanaklarının desteklenmesi gerekmektedir.

64. İşe almada, elde tutmada, teşvikte veya iş eğitiminde yalnızca yaşa göre ayırımın yasaklanması gerekmektedir.

65. İşyerleri, özürli insanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlanmalıdır.

66. Yaşlı insanlar için kendi başlarına yapabilecekleri işler teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

67. Yaşlı işgücü için emeklilik sonrası eğitim programları uygulanmalıdır.

68. Kamu, özel girişim ve gönüllü sektörlerdeki karar verme organları yaşlı insanların katılımını desteklemeli ve kolaylaştırmalıdırlar.

7. *Bilgi Edinme ve İletişim*

71. Tüm yaştaki toplum üye-

lerine temel ve etkili bir iletişim sistemi ulaşmalıdır.

72. Bilginin düzenli ve yaygın dağılımı sağlanmalıdır, kordine edilmiş, merkezleştirilmiş bir erişim sağlanmalıdır.

73. Yaşlı insanların ilgisini çekebilecek düzenli bilgiler ve yayınlar sunulmalıdır.

74. Sosyal izolasyon riski içinde olan kişiler için güvenilir bireyler tarafından bire bir bilgi akışı sağlanmalıdır.

75. Kamusal ve ticari hizmetler, istek üzerine çok yakın bire bir hizmetler sunabilmelidirler.

76. Televizyon ve görüntülü medyada kullanılan yazılar dahil olmak üzere tüm basılı bilgi büyük harflerle okunaklı, temel fikirler kalın olarak yazılmalıdır.

77. Yazılı ve diğer basın, basit, kısa, amaca doğrudan ulaşan cümleler kurmalıdırlar.

78. Telefon cevaplama hizmetleri bilgileri yavaşça vermeli, her defasında karşıdakinin anlayıp anlamadığını kontrol eden mekanizmalar oluşturulmalıdır.

79. Cep telefonları, radyo, televizyon, bankamatik ve diğer cihazlar büyük tuşlu ve harf ve rakamlar büyük olmalıdır.

710. Devlet daireleri, toplum merkezleri, kütüphaneler gibi kamuya açık alanlarda bilgisayara veya internete erişim bedava veya çok az bir fiyatla olmalıdır.

8. *Toplum Desteği ve Sağlık Hizmetleri*

81. Sağlık için yeterli derecede sağlık ve toplumsal destek hizmetleri bulunmalıdır.

82. Evde bakım hizmetleri sağlık olduğu kadar kişisel bakım ve ev işlerini de kapsamalıdır.

83. Sağlık ve sosyal hizmetler

uygun bir şekilde yerleştirilmeli ve tüm ulaşım biçimleri tarafından erişilebilir olmalıdır.

84. Evde bakım hizmetleri ve yaşlı insanların yoğunlukta olduğu konut bölgeleri, hizmetlere ve toplumun diğer kesimlerine yakın konumlandırılmalıdır.

85. Sağlık ve sosyal hizmetler güvenilir bir şekilde kurulmalı ve tüm kesimler tarafından erişilebilir olmalıdır.

86. Yaşlı insanlar için sağlık ve sosyal hizmetler hakkında güvenilir ve erişilebilir bilgi sağlanmalıdır.

87. Hizmetlerin sunumu koordine edilmeli ve yönetsel olarak basit olmalıdır.

88. Tüm personel saygılı, yardımsever ve yaşlı insanlara hizmet edecek şekilde eğitilmiş olmalıdır.

89. Sağlık ve toplumsal destek hizmetlerine sekte vuracak ekonomik engeller en aza indirgenmelidir.

8.10. Tüm yaşlardan gönüllü hizmetler teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

8.11. Yeterli sayıda ve erişilebilir defin alanları bulunmalıdır.

8.12. Yaşlı insanların kırılganlığı ve kapasiteleri de dikkate alınarak toplumsal acil durum planlamaları tekrar ele alınmalıdır.

DÜNYADA YAŞLI DOSTU ŞEHİR ÖRNEKLERİ

1. Manchester/Birleşik Krallık

Manchester şehri 2003 yılından beri yaşlı insanların yaşam kalitesini yükseltebilmek için çalışmalar yapmaktadır. Yaşlı dostu şehir yaklaşımı dört ana hat üzerinden yürütmektedirler.

Araştırma: Akademik araştırma

komisyonu çalışmalarıyla Manchester tabanlı olarak araştırmalar tamamlanmış ve ulusal ortaklar ile akademik kurumlar tarafından kaynak teklifi projeleri geliştirilmiştir. Bu takım Birleşik Krallık Kentsel Yaşlı Birliği liderliğinde çalışmaktadır.

2. New York/Amerika Birleşik Devletleri

"Yaşlı Dostu Şehir" projesiyle ilgili ilk girişimler 2008 yılında başlamıştır. Binlerce yaşlı bireyin olduğu toplumun da görüşleri alınarak şehirde bir değerlendirme yapılmış ve toplanan bilgiler "Yaşlı Dostu Şehre Doğru: Bulgular Raporu" isimli bir raporla yayınlanmıştır. Şehir hükümetinin, barınma, ulaşım, halka açık alanlar, toplumsal katılım, sağlık ve sosyal hizmetler alanlarında uygulanmak üzere 59 tane karar aldığı bilinmektedir. İlgili kararlar kapsamında resmi ve özel sektör liderlerinin yer aldığı bir "Yaşlı Dostu Komisyonu" oluşturmak da yer almıştır. 2010'dan beri komisyon, daha fazla yaşlı dostu iş alanları, yaşlı dostu okullar ve üniversiteler ve yaşlı dostu teknoloji meydana getirmek için çalışmalarını yürütmektedirler.

Yaşlı dostu New York City 'de yapılan kimi çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

- 1) 3000 yeni yaşlı dostu otobüs durağı
- 2) 1000 yeni yaşlı dostu bank
- 3) 1000 yaşlı dostu girişimler için özel sektör katılımı
- 4) Yaşlı dostu program ve kaynak öneren 40 üniversite
- 5) 14 halka açık yaşlı dostu yüzme havuzu
- 6) 5 yaşlanmayı iyileştiren komşu ilçe

7) Yaşlı dostu iş alanlarını tanıtan büyük ödülleri programı

3. London/Kanada

London, DSÖ'nün yaşlı dostu şehirler ağına 2010 yılında katılmıştır ve Kanada'dan ağa katılan ilk şehir olma özelliğini taşımaktadır. Şehir konseyinin tam desteğiyle bütün hizmet birimleri arasında işbirliği kurulmuş, çevre planlama, uzun dönem bakım, yollar ve ulaşım, toplu taşıma, halka açık parklar ve rekreasyon ile ilgili birçok alanda gelişmeler sağlanmıştır. Bu projeyi yürütmek için 14 Eylül 2011'de yaşlılar, bakım verenler ve hizmet sunucularından oluşan 140 kişilik "Yaşlı Dostu Kent Çalışma Kolu" kurulmuştur. Bu ekibin yaptığı üç aşamalı plan aşağıda sunulmuştur:

- 1) London'a yaşlı dostu şehir vizyonu kazandırmak
- 2) Bu vizyona ulaşmak için stratejiler ve fikirler üretmek
- 3) 3 yıllık bir hareket planı geliştirmek

Çalışma Kolu, DSÖ'nün yayınlamış olduğu sekiz ana başlık altındaki değerlendirme kriterlerini temel alarak şehrin yaşlı dostu olması için neler yapacaklarını planlamış, Ekim 2012'de hazırlamış oldukları Yaşlı Dostu Kent Hareket Planı'nı şehir konseyine sunmuşlar ve 2013'te bu plan uygulanmaya başlanmıştır.

4. La Plata/Arjantin

"HelpAge International" isimli kuruluş tarafından yürütülen "ADA Global Campaign" isimli bir hareket, geçen sene 6 Aralık tarihinde kentteki halka açık alanlar için bir müdahale planlamıştır. Bu oluşuma Belediye Başkanı Dr. Pablo Bruera da katılmıştır.

"La Plata'da yaşlılar hareket istiyor" isimli bir sloganla, yaşlı bi-

reyler üniversite öğrencileri ve mezunları ile birlikte, yaşlı dostu şehri talep ettikleri, halka açık alanların eksikliklerini, bozuk kaldırımları ve şoförlerin trafikteki saygılarının eksikliğini vurguladıkları bir etkinliğe katılmışlardır. "Yaşlı Dostu Şehirler Küresel Ağı" programının kattığı hareketlilikle La Plata şehri çeşitli girişimler geliştirmektedir. Örneğin, kaldırımlar ve halka açık tuvaletler yeniden düzenlenmiş, özel araçları ve toplu taşıma araçlarını kullanan sürücülerin eğitimleri geliştirilmiştir.

5. Agidel/Rusya

Agidel Başkurdistan Cumhuriyeti'nin kuzeybatısında bulunan bir şehirdir. 2010 yılı nüfus sayımına göre 16370 kişi yaşamaktadır. Bunlardan 1402'si 60 yaş üzeri

tu şehirler küresel ağına girme kararı almıştır. Bu ağa katılabilmek adına Ravne belediye başkanı bağlılıklarını bildiren belgeyi DSÖ Yaş ve Yaşlılık Bölümü'nün Genova'daki ofisine göndermiştir. Ravne sınırları içerisinde 1842 adet 65 yaş üzerinde birey yaşamaktadır. Yaşlı nüfus toplam nüfusun %15,7'sini oluşturmaktadır. Bu projeyi gerçekleştirmede kent halkının ihtiyaçlarını uygun şekilde gidermek, bu konuda küçük ve gerçekçi adımlar atmayı kendilerine ana hedef olarak belirlemiştir.

7. Rockingham/Avustralya

Rockingham yönetimi yaşlı insanların daha fazla katılımının sağlandığı, daha değerli olduğu ve topluma olan katkısının daha fazla saygı duyulduğu bir yaşlı dos-

edeceklerdir. Yaşlı toplumun mutlu, sağlıklı ve güvenli bir yaşamı elde edebilmelerin önemini anlatabilmek adına geniş toplumlara eğitmeyi amaçlamışlardır.

Yaşlı bireylerden alınan görüşlere göre en fazla yapılan hizmet ve etkinliklerden haberdar olma yönünde sıkıntılar olduğu belirlenmiştir. Rockingham şehrinde yerel yönetimle birlikte çalışan hizmet sağlayıcıları, topluluklar, iş ve organizasyon sorumluları ücretsiz bilgilendirme seansları ve yerel toplumun ulaşabileceği aktivitelerin gösterimi ve yaşlı bireylerin bu aktivitelere kayıt işlemi yapılmadan katılabilmeleri konularında çalışmalar yapmaktadır. Yapıtları incelemelere göre kendilerinin bu planlama konusunda başarılı olduklarını ve diğer top-

Agidel

olup, bu değer nüfusun %8,56'sı anlamına gelmektedir.

Agidel, yaşlı bireylerin sosyal katılımlarını ve fiziksel engellemeleleri en aza indirecek bağlılık projesiyle 2011 yılında DSÖ Yaşlı Dostu Şehirler Küresel Ağı'na katılmıştır.

6. Ravne/Koroška/Slovenya

Ravne Belediye Meclisi'nin Mayıs 2011'de aldığı karardan sonra, Ravne Belediyesi DSÖ yaşlı dos-

tu şehir olmayı hedeflemektedir. Yaşlı insanlar ödenebilir, güvenli bir çevrede, sağlıklı ve hobilerine yönelik yaşam çeşitliliği ve ücretli ya da gönüllü projelerde katılım olanaklarının olduğu ortamda yaşamaktadırlar. Şimdiki ve gelecekteki projelerinde Rockingham şehrindeki yaşlı toplum kazanımlarına katkı yapmaya ve bu kazanımları paylaşmaya devam

lum ve yerel yönetimlere ışık tutma misyonuna da üstlendiklerini etmişlerdir.

8. Chicago/Amerika Birleşik Devletleri

Chicago "Şehir içinde bir bahçe" ve "İşleyen şehir" olarak bilinmektedir. Her iki sıfatta Chicago'yu uygun bir şekilde tanımlamaktadır, hem güzel hem de fonksiyonel şehir özelliği taşımakta ve

şehir sürekli olarak kendini geliştirmek için çaba sarf etmektedir. Chicago, "Yaşlı Dostu" unvanını almış olup, halen sekiz bölgesini yaşlı dostu olması adına yapılandırma aşamasındadır. Chicago'da yaklaşık olarak 400.000 yaşlı birey yaşamaktadır ve grup kültürel etnik farklılıklar ve sosyo-ekonomik değişiklikler göstermektedir.

Chicago yakın dönemde yaşlı dostu şehir olma adına yaptıklarını ve bu konudaki başarılarını açıklayacağını duyurmuştur.

9. Kilkenny/İrlanda

Kilkenny Şehri Mart 2010 tarihinde "Yaşlı Dostu Şehir Programı" başlatmıştır ve bunu İrlanda'da yapan ikinci şehirdir. Haziran-Temmuz 2010 tarihinde şehirdeki yaşlı bireylerle yapılan danışma toplantıları sonucunda, Kilkenny Şehri Yaşlı Dostu Şehir Stratejisi'nin temelini oluşturan "Siz ne dersiniz?" başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Bu strateji Nisan 2011 tarihinde Bölgesel Şehir Geliştirme Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Kilkenny Şehri, Dünya Sağlık Örgütü Yaşlı Dostu Şehirler Küresel Ağına katıldığından beri yaşlı bireyler için çok farklı girişimlerde bulunmuştur. Sanatsal, kültürel ve sosyal katılım Yaşlı Dostu Stratejisi'nde çok önemli rol oynamıştır. Özellikle İrlanda hokeyinin ulusal ünü ile birlikte, spor alanları da katılımın ve daha aktif olmanın önemli bir odağı haline gelmiştir.

10. Ottawa/Kanada

Ottawa 2011 yılında DSÖ Yaşlı Dostu Şehirler Küresel Ağına üye olmuştur. Yaşlı dostu Ottawa(-Yaşlı Meclisine tarafından yönetilen bir topluluk), ve Ottawa şehri

Yaşlı Planı ortak girişimleriyle, Ottawa'nın yaşlı dostu şehir dönüşümü yürütülmektedir.

Ottawa yaşlı dostu olmasında yürüttüğü projenin ana temelinde 2011 sonbaharında tamamlanan DSÖ protokolü bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlemiş olduğu sekiz ana başlık üzerinden 600'den fazla yaşlı bireyin, hizmet sağlayıcılarının, bakım hizmeti verenlerin ve işbirliği içindeki ortakların görüş ve önerileri alınarak program hazırlanmıştır.

Tek dil bilen bireyler, kültürel ve finansal etmenler özellikle göz önünde bulundurulmuş. Bu elde edilen verilerin analizleri sonrasında, Ottawa şehri ve sınırları içerisindeki bölgeleri de içine alan belediye planı hazırlanmışlar ve bu karar Ekim 2012 yılında Kent Konseyinden geçmiştir.

Buna eş zamanlı olarak 2013 sonbaharında duyurulması planlanan daha geniş kapsamlı bir geliştirme planı üzerinde de çalışmaları devam etmektedir.

11. Melville/Avustralya

Melville Yaşlı Komitesi rehberliğinde şehirdeki yaşlıların yöneticiliğiyle Yaşlı Dostu Şehir kapsamındaki stratejiler 2007 yılında başlatılmıştır. Bu program içerisinde müdahaleler ve etkinlikler, sunum ve müdahaleler sonrası etkilerin tartışılması yer almaktadır. Şehir faaliyetleri ve yaşlılarla, sivil toplum örgütleri ve sağlık hizmeti sunucuları arasındaki ile-

tişim 2ayda bir olarak yapılan toplantılarla sağlanmaktadır. Düzenli olarak yaşlılara yönelik olarak bilgiler toplanmaktadır ve bu bilgiler yıllık olarak Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü tarafından değerlendirilmektedir.

Şehir destekçileri yaşlı bireyler için erişilebilir ulaşım olanakları ve evde uygun yaşlanma konusunda bilgilendirme ve uygulamalı eğitimler sağlamaktadır. Düşük maliyetli sosyal ve kuşaklar arası etkinlikler, geliştirilmiş oturma koşulları ve yollar, yalnız yaşayan yaşlıları da içeren etkinlikler ve yaşlıların kişisel güvenliğinin artırılması Melville şehrinin yaşlı dostu toplum olma yolunda attığı adımlar arasında gösterilebilir.

12. Akita City/Japonya

Akita City, Japonya'nın kuzeydoğu kesiminde yer alan Akita eyaletinin başkentidir. Nüfusu, Nisan 2012'de yaklaşık 320.700 olarak

Akita City

tespit edilmiştir.

Akita nüfusunun yaşlanma hızı (yaş 65+) 2025 yılında yüzde 34,2'ye ulaşacağı tahmine dilmektedir. 2009 yılında Hozumi Belediye Başkanı seçildiğinde, Akita City'yi yaşlı dostu şehir yapmak için söz vermiş, o zamandan beri önemli girişimler

yapılmıştır.

İlk adım olarak, Akita Yaşlı Dostu Kent Vizyon Tanıtım Grubu, 2010 yılında kurulmuştur. Bu grup, akademisyenler, gönüllüler ve yaşlılar gibi çeşitli alanlardan dokuz üyeden oluşmaktadır.

Yaşlı Dostu Kent kavramını geliştirmek için çalışmalar yapmışlardır. Grup dört önemli konularda Belediye Başkanı Hozumi için öneriler vermiştir, bu konular:

1. Yaşlılar ve yaşlanma ile ilgili olumsuz imajı olumlu hale getirmek,
2. Engelsiz toplumu teşvik etmek,
3. Ulaşımı sağlamak,
4. Daha önceden var olan sosyal izolasyonu önlemek

Ertesi yıl, 2011 Ekim ayında Akita City Sabit Ücretli Otobüs Projesi başlamıştır. Yaşlı vatandaşlar(70 + yaş) mesafe ne olursa olsun 100 yen (1 Euro) sabit ücret karşılığında otobüse binebilmektedir. Bu proje, Akita'da yaşayan yaşlı insanların daha rahat dışarı çıkması ve daha sık sosyal faaliyetlere katılmasına yardımcı olmuştur.

13. Warrnambool/Avustralya

Warrnambool, güney batı Victoria kıyısında bulunan, gün geçtikçe gelişen bir merkezdir. Nüfusu yaklaşık 34600'dür ve bunun 5500'ü 65 yaş ve üstü olarak tespit edilmiştir.

Warrnambool Kent Konseyi Aktif Yaşlanma Planı (2008-2013) aktif yaşlanma kavramının gerekliliklerini 10 ana başlık altında toplamıştır. Bunlar: Genel erişim, yollar ve yürüyüş yolları, konut, hizmetlerin sağlanması, bilgilendirme, izolasyon, nesiller arası iletişim, becerive deneyim, finansal eğitim ve yaşlı dostluluğudur.

Warrnambool Kent Konseyi her

yıl "Celebrate" adında bir festival düzenlenmektedir, bu festival yaşlıların sosyal hayata katılımını kutlamaktadır. Festivalde ayrıca, konser, topluca bisiklete binme, kuşaklararası oyunlar ve yılın yaşlısının seçilmesi gibi faaliyetler de yer almaktadır.

14. Edmonton/Kanada

Edmonton yaşlıların topluma katılmasına önem veren, onların ihtiyaçlarını bilen, yaşlıları toplumun ayrılmaz parçası olarak gören ve evde yaşlanmayı desteklen bir şehirdir.

Edmonton Büyükler Koordinasyon Konseyi Edmonton Belediyesi ile işbirliği içinde çalışarak bu vizyonu destekler, yaşlılar sektörü ve diğer birçok paydaşlar yaşlılara yönelik olarak geniş kapsamlı planları teşvik ediyor.

Yoğun çalışmalar ve girişimler sonucunda yaşlılar için ulaşım, ana haberleşme hizmetlerine erişim, yerinde yaşlanma çalışmaları tamamlanmıştır.

15. Funchal/Portekiz

Funchal, Atlantik Okyanusu'ndaki bir adada bulunmaktadır. Bu bölgenin nüfusu 111,892'dir. Belediye yönetimi, bu şehirde 10 yıldan fazladır yaşlı nüfus için çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Çeşitli proje ve programların uygulanması yaşlıların sosyal etkinliklere katılımını arttırmıştır. Şu anda şehirde yedi spor salonu ve 55 yaş üstü bireyler için çeşitli etkinliklerin düzenlendiği 14 topluma açık etkinlik alanı bulunmaktadır. Ayrıca Belediye yönetiminin düzenlediği etkinliklerin hepsine yaşlı bireyler de serbest olarak katılabilmektedir.

16. Tampere/Finlandiya

Tampere şehri, yaşlılığa yeni bir bakış açısı kazandırmak için 2012-2020 yıllarını kapsayan bir program başlatmıştır. Bu programın esas amacı yaşlılara iyi bir yaşam için gerekli olan hizmetleri ve çevreyi sağlamaktır. Bu program için bir önemli nokta da projeyi yürüten grubun vatandaşlarla direkt temas halinde olmasıdır.

Şehrin yerel yönetimi yenilikçi düşünmeyi ve yeni girişimlerde bulunmayı teşvik etmektedir. Örneğin, Koti Tori adlı proje kamu

Warrnambool

ve özel sektörün ortak girişimiyle gerçekleşmekte ve yaşlıların kendi evlerinde yaşamasını desteklemek amacıyla çeşitli hizmetler sunulmaktadır.

Şehirde yürütülmekte olan diğer projeler de teknolojinin getirdiklerinin yaşlıların sosyal hayata güvenli bir şekilde katılımlarının artırılması için kullanılmasını hedeflemektedir.(Tupa Turva-projesi ve Ikalinja gibi) Tampere Pekka projesi de özellikle hafıza problemi başlamış bir grup yaşlı bireyin beraber yaşayacağı, böylece bu bireylere hizmet sunumunun daha kolay olacağı bir ev planlamıştır.

Sonuç

Öncelikle kentsel planlama/tasarım çalışmalarında yaşlıların ha-

reketlerini kısıtlamayacak şekilde yapılmalı. Unutulmamalı ki sağlıklı insanların kullandığı her mekanı yaşlılarda kullanmaktadır. Hatta pozitif ayrımcılık uygulanarak kent planlaması yaşlılara göre yapılabilir. Çünkü yaşlı ve engelli kişilerin kullanabildiği her mekanı diğer insanlarda rahatlıkla kullanabilmektedir.

Kamu alanları planlanırken/tasarlanırken yaşlıların kamu hizmetlerinden en rahat bir şekilde yararlanabileceği uygun planlamalar yapılmalıdır. Planlama çalışmalarında ulaşım kararları alınırken yaşlıların hiç kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan kullanabilmelerine önem verilmelidir.

Planlama/tasarım çalışmalarında yaşlıların ulaşılabilirlik imkanlarına engelleyecek hususların yer almaması gerekmektedir. Planlama çalışmalarında bulunan kişi ve kurumların yaşlılar hakkında bilgili olmaları, sosyal adalet ve eşitlik ilkesi gereği sosyal sorumluluk bilinci ile çalışmalarını tamamlamaları gerekir.

Kent tasarımının yapılandırılması sürecinde yaşlılara dönük sağlıklı kararların alınabilmesi için yaşlı ve engelli aileleri ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının katılımına dikkat edilmelidir. Kent planlamasında yaşlılar açısından temel hedef "engelsiz fiziksel çevreler oluşturmak", "mevcut çevrelerin niteliğini iyileştirmek" ve "erişebilirliği arttırmak" olmalıdır.

Kentte bulunan konut yerleşim alanları, çalışma alanları, yeşil alan, sosyal alt yapı ve benzeri yerler arasındaki bağlantı yaşlıların durumları unutulmadan tüm insanlara yönelik planlama çalışması yapılmalıdır.

Türkiye'de yaşlı dostu şehirler

olması için dünya sağlık örgütünün hazırladığı değerlendirme listesi başlıkları ve maddeleri ile ilgili olarak; kamu yönetimi yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları bilgilendirilmelidir hatta yaşlılar bilgilendirilerek sürece aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır.

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerin yaşlılara ve yaşlanmaya yönelik düzenlemeler, önlemler ve hazırlıklar yapması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Devlet, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve yaşlıların aktif olarak yer aldığı çalışmalar aracılığı ile geleceğe yönelik uygun ve doğru önlemler ve kararlar alınabilir.

Kaynaklar

1. Tekeli İlhan, Plancının Meşruiyetini Oluşturmada Etik Sorunlar, Akılcı Planlanmada Bir Denetim Projesi Olarak Planlama, 2009
2. Aging and life course. [Internet] <http://www.who.int/ageing> (Erişim:21.09.2013)
3. Definition of an older or elderly person. WHO 2007. [Internet] <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html>. (Erişim:21.09.2013)
4. Kinsella K, Velkoff AV. An ageing world: 2001. U.S. Government Printing Office, Census Bureau Series. Washington DC, 2001, pp 7-23
5. Health Organization. Diet, nutrition, and the prevention of chronic diseases. Report of a joint WHO/FAO expert consultation. WHO Technical Report Series. No: 916, 2003, pp 4-12.
6. Butler AA, Menant JC, Tiedemann AC, Lord SR. Age and gender differences in seven tests of functional mobility. *Journal of*

NeuroEngineering and Rehabilitation 2009;6:31.

7. Health Organization. Diet, nutrition, and the prevention of chronic diseases. Report of a joint WHO/FAO expert consultation. WHO Technical Report Series. No: 916, 2003, pp 4-12.

8. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Nüfus Birimi. World population ageing: 1950-2050. Birleşmiş Milletler Yayınları, New York 2002, pp 5-9

9. Global age-friendly cities: A guide. World Health Organization, 2007

10. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Nüfus Birimi. World population ageing: 1950-2050. Birleşmiş Milletler yayınları, New York 2002, pp 5-9.

11. Population ageing-a public health challenge. WHO Information Fact Sheet, Number 135. September 1998. [Internet] <https://apps.who.int/inf/fs/en/fact135.html> (Erişim:21.09.2013)

12. Koç İ, Eryurt MA, Adalı T, Seçkiner P. Türkiye'nin demografik dönüşümü: Doğurganlık, aile planlaması, anne-çocuk sağlığı ve beş yaş altı ölümlerdeki değişimler: 1968-2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara 2010.

13. Türkiye İstatistik Kurumu. [Internet] <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?method=temelist> (Erişim:22.09.2013)

14. GENAR sosyal doku yaşlılar araştırması

15. [Internet] http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities_guide/en. (Erişim Tarihi: 22.09.2013)

ENDÜSTRİLEŞMİŞ PREFABRİK SİSTEMLERİN KENTSEL TARIM ÜZERİNE ETKİLERİ

Ülkemizde prefabrikasyonun uygulama alanları olarak genellikle sanayi, endüstri ve sanat yapıları görülmektedir. Konut uygulamasında ise; saydığımız konular kadar uygulama görülmemektedir. Deprem gerçeği gün kadar aşikâr olan ülkemizde, prefabrik konutların deprem etkisinde kaldıklarında ise ne kadar güvenli oldukları da çok önemli bir gerçektir. Günümüzün teknoloji çağı olması nedeniyle inşaat sektörü de bu gelişmelerin ışığında yerini

almada önemli mesafeler kaydetmiştir. Bilindiği gibi teknolojik gelişmeler gereksinimler doğrultusunda oluşmaktadır. İnşaat sektörü, sanayi devrimi sonrası betonarmenin geliştirilmesiyle büyük bir atılım yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan yapılar nedeniyle büyük bir konut açığı oluşmuştur. Bu konut açığının giderilmesinde teknolojik gelişmenin yansıdığı sanayi sektörü yanı sıra, inşaat sektöründe fabrikasyon üretim devreye girmiştir. 1950'li yıllardan sonra prefabrik teknolojisi ile Avrupa kentlerindeki konut açığı giderilmeye çalışılmıştır. Prefabrikasyon; teknolojik gelişme aynı zamanda meslek öğretimi yapan eğitim kurumlarında da yerini almıştır. Ancak, ülkemizde teknoloji planlaması yapılmadığından yapı sektöründe ne tür bir

yapı kalitesinde ve gereksinimlerde kullanılacağı, eğitim sistemlerinde yeterince yer almayınca bir başka teknolojik gelişme olan tünel kalıp us. yerini aldı. Ülkemiz insanların artık şehir yaşamından ve çok katlı konutlardan kaçmaya başladıkları, az katlı yapılara, toplu konut yapılarına ya da müstakil konutlara doğru bir talep gösterdikleri de görülmektedir. Prefabrik konutların ülkemizde gelişmesi ve tercih edilmesi sağlanmalıdır.

Yazan: Abdurrahman SAKARYA

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Günümüzde, bilimde ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler yapı teknolojilerine de ivme kazandırmakta ve buna paralel olarak yapımda yeni teknolojilerin kullanımına yönelilmektedir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, endüstrileşmiş yapı sistemlerinin kul-

lanımı gündeme gelmektedir.

Endüstrileşmiş yapı sistemlerinden biri olan modüler kutu sistemler ve prefabrike sistemler, esnek planlama, uyarlanabilir mekanlar yaratılabilme, hızlı montaj, yüksek mukavemet ve malzeme kayıplarının en aza indirilmesi gibi avantajları beraberin-

de getirmektedir. Böylece sistem, daha az işçilikle kaliteli fiziksel mekanların yaratılmasına hizmet etmektedir. ABD'de, Japonya'da ve birçok Avrupa ülkesinde yaygın bir kullanıma sahip olan modüler kutu sistemler ve prefabrike sistemler Türkiye'deki kullanımının yaygınlaştırılması için sistemin ta-

nıtılması ve uygulamalarını güvenli bir şekilde gerçekleştirebilecek uzman kişilerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın önemi, modüler yapı sisteminin ve prefabrike sistemlerin ülkemizdeki kullanımının yaygınlaştırılabilmesi için tanıtılması amacını taşımaktadır.

1.GİRİŞ

Bina yapım yöntemlerini geleneksel, rasyonel, prefabrike ve endüstriyel olmak üzere dört ana

guruba ayırmak ve bu çerçeve içerisinde incelemek mümkündür. Endüstrileşmenin temel amacı çok sayıda kaliteli ve ekonomik üretimdir. Dolayısıyla endüstrileşmiş bir yapı ürününün ortaya çıkarılmasında değişik teknolojik yapım yöntemleri uygulanabilir.

Bir yapıyı oluşturan belli başlı parçaların yapı öğelerinin, tümünün ya da bir bölümünün daha

önce üretimlikte işlenerek yapım alanına getirilmesini ve orada birleştirilerek binanın kurulmasını öngören yapım yöntemine "prefabrikasyon" denilmektedir. Hazır ürünlerin üretim adımını izleyen, bu ürünlerin bir bütün içinde ve rasyonel gerçekleştirme süreci kapsamında birleştirilmesine "endüstrileşmiş yapı" denilmektedir. Prefabrike ile endüstriyel yapımlar arasındaki fark, yapım yöntemi açısından değil de "yapı sistemi"nin endüstriyel yapım olmasıdır. Bugüne kadar farklı prefabrike betonarme yapılar hakkında çok değişik tanımlar yapılmıştır. Ancak genelde şu noktayı vurgulamakta yarar vardır. Prefabrike betonarme bir yapı ile geleneksel betonarme yapılar arasındaki en önemli fark: birinin önceden fabrikada parça parça yapılması, sonunda parçaların şantiyede birleştirilmesi; diğersinin ise, ham maddelerin şantiyeye getirilerek burada ürün hale getirilmesi olayıdır. Bunun dışında ikisi de betonarme yapıdır. Aslında bu anlamda, bütün yapılar için "prefabrik yani ön üretimli veya ön yapımlı" denilebilir. Çünkü inşaatlarımızda

kullandığımız birçok malzeme gibi camlar fabrikada, tuğlalar fabrikada, karo-fayans fabrikada üretilmektedir. Kapı ve pencere marangozhanede yine önceden yapılmaktadır. Mutfak dolapları gibi birçok ankastre elemanlarda daha önce başka ortamlarda yapılmaktadır. Daha birçok yarı mamul elemanlar iş akışına göre şantiyeye ge-

tilererek yerinde takılmaktadır. Ancak bu böyle olmakla birlikte, günümüzde binada prefabrikasyon, binanın taşıyıcı sistemi ve duvarların bitmişe yakın bir biçimde, belki sadece son kat boyası atılmamış olarak fabrikada hazırlanması, daha sonra şantiyede montajlarının yapılması şeklinde anlaşılmaktadır.(1)

Yapı sektöründe prefabrikasyon, yapı bölümlerinin bir sanayi tesisinde üretiminden

Sonra bunların yapım yerine taşınarak birleştirilmesiyle yapının oluşturulması anlamına gelmektedir. Prefabrikasyon, yüksek kalite standardı ve hızlı yapım sağlamakla birlikte, ancak ekonomik olacak

sayıda yapının üretimi söz konusu olduğundan maliyet etkin bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Prefabrike yapıların Avrupa'da yaygın olarak kullanılması II.Dünya savaşı sonrasında rastlamaktadır.

Yıkılan kentlerin yeniden ve kısa zamanda kurulması ile ilgili kararlar, prefabrikasyonu en geçerli seçenek durumuna getirmiştir. Bu dönemde prefabrikasyon sistem ve tekniklerinde büyük gelişmeler olmuştur.(1) Ülkemize 1960'lı yıllarda giren prefabrikasyon, sanayi yapıları başta olmak üzere, diğer binalar, köprüler, menfezler, lamba direkleri, kent mobilyaları alanlarında gelişmektedir.

Ülkemizde prefabrike beton üretimi yaklaşık 3 milyon metreküp düzeyindedir. Genel inşaat sektöründe prefabrikasyonun aldığı payı yaklaşık %7'dir. Sadece sanayi tesislerinin %80'inde prefabrik sistem kullanılmaktadır. Prefabrikasyonun konut üretiminde kullanım düzeyi (%1) oldukça düşüktür. Gelişmiş ülkelerde bu oran %75'nin üzerindedir. Sanayi tesislerinde prefabrik karkas sistemlerinin ve beton elemanlarının kullanılmasının nedeni olarak prefabrikasyonla büyük açıklıkların ekonomik olarak geçilmesi ve tesislerin çok kısa bir sürede tamamlanarak faaliyete geçmesi şeklinde ifade edilebilir. Sanayileşme çabalarının

gittikçe yoğunlaştığı ülkemizde, bu çabaların paralelinde endüstri yapılarına olan talep giderek artmaktadır. Günümüzde, özellikle tek katlı-geniş açıklıklı endüstri yapılarının üretiminde, betonarme prefabrike iskelet sistemler (bileşenlerinin kolay standardize edilebilmesi, kısa zamanda üretilmesi ve ön yatırım maliyetinin düşüklüğü nedeniyle) sıklıkla tercih edilmektedir. Söz konusu üstünlüklerinden dolayı bu sistem; ülkemizde endüstri yapılarının üretiminde, %75 gibi yüksek bir uygulama oranına sahip bulunmaktadır. İkinci dünya savaşının yıkımı sonrasında özellikle Avrupa'da %80 gibi bir paya ulaşmış olan sektörde, yapı stokunun sağlanmış olması ve gelişen

refah ile prefabrikasyon payı dünyada azalmıştır. Yüksek taşıma maliyetleri, mevcut tesislerin taşınabilir yapılar talep merkezlerine yakın kurulmalarına yol açmaktadır. Hafif prefabrike yapılarla olan talep ile bu alandaki teknolojik gelişmeler sürmektedir.

Betonarme prefabrike iskelet sistemlerle tek katlı geniş açıklıklı ve çok katlı yapılar üretilmektedir. Ancak her iki üretim biçiminde, taşıyıcı sistem bütünü, eleman ve birleşim düzeyinde uygulanan çözümler ve sorunlar farklılaşmaktadır. Tek katlı geniş açıklıklı betonarme prefabrike sistemler ile üretimde; elemanlar fabrikada prefabrike olarak üretilerek, şantiyede montajı yapılmaktadır. Taşıyıcı sistem; kolon, kiriş ve çerçeve elemanlarından oluşmaktadır. Bu sistemde duvarlar; bölücü, gerektiği durumlarda ise rijitleştirici eleman konumundadır.(1)

Aslında prefabrikasyon esaslı bir bina ile geleneksel yöntemlerle inşa edilen binanın maliyeti birbirine çok yakın

olduğu söylenebilir. Konutlarda tercih edilmemesinin temel nedeni ise finansman hususudur. Prefabrikasyonla birkaç ayda bitirilebilen bir bina, geleneksel yöntemlerle 12 aydan uzun süre alabilmektedir. Uzun sürdüğü için de finansmanın sağlanması çok daha kolay olabilmektedir. Bu nedenle, bir bina yapım sisteminin doğru olup olmadığını anlamak için bazı kriterleri karşılayıp karşılamadığına bakılmalıdır. Bu konuda Prof.Dr.Semih Tezcan'ın ileri sürdüğü değerlendirme kriterleri tekrar tartışılmalıdır. Buna göre, prefabrike inşaat teknolojilerinin değerlendirme kriterleri başlıca üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar Zorunlu, Koruyucu ve İhtiyari kriterlerdir. Mevcut prefabrike yapı bu kriterlere göre karşılaştırıldıktan sonra mevcut yapıda doğru ve yanlışlar çok daha tutarlı yaklaşımlarla ortaya konulmuş olacaktır. Zorunlu kriterler arasında TS 825'e göre ısı yalıtımı, yangına karşı direnç, titreşim, tesisat, ses yalıtım özelliği, rüzgara ve depreme karşı direnç gösterilebilir. Koruyucu kriterler, daha ziyade ekonomik konuları, teknolojik özellikleri, insan gücü ve makine ihtiyaçlarını içermektedir. İhtiyari kriterleri ise montaj kolaylığı, inşaat-iklim ilişkileri, kaynak kullanımı, inşaat kapasitesi, deneyim ve

her bir bağımsız yapı elemanı şantiyede uygun yöntemlerle birleştirilmektedir. Prefabrikasyon;

planlamaya, programlamaya ve kontrole yatkın yapısı nedeniyle, inşaatı yüksek hız, yüksek verimlilik ve yüksek kalite kazandırabilmekte ve sonuçta ekonomik olabilmektedir.

Prefabrike binalar ve onların tüm elemanları, aynen monolitik binalarda olduğu gibi, depreme dayanıklılık bakımından, dayanım, düktilite ve katlar arası deplasman kriterlerini sağlamalıdır. Ancak, prefabrike elemanların birleşim yerleri dayanım, düktilite veya deplasman bakımından, monolitik bir binanın davranışına kesinlikle benzememektedir. İşte bu fark, prefabrik yapılar da birleşim yerlerinin

önemini derhal ön plana çıkarır. Öyle ki, prefabrik yapıların deprem güvenesi adeta birleşim yerlerinin güvenesi ile özdeşleşir. Denilebilir ki, eğer birleşim yerleri güvencede ise, prefabrik yapı da güvencededir.

Diğer taraftan, betonarme prefabrike elemanlar kullanılarak, çok çeşitli binaları, kısa zamanda ve ekonomik olarak inşa etmek mümkündür. Günümüzde, endüstriyel üretim yapıları, otopark binaları, iş merkezleri, yüksek katlı konut binaları, oteller, moteller, sportif bina-

lar, eğlence merkezleri ve köprüler gibi hemen hemen her çeşit yapı betonarme prefabrik olarak inşa edilebilmektedir.

Prefabrikasyon bir standartlaşma ve belli bir kalite düzeyini tutturabilmektedir. İnşaat hızını

artırmaktadır. Prefabrikasyon;

yönetim, organizasyon ve örgütlenmeye olanak sağlamaktadır.(1) Prefabrikasyon lehine avantaj sağlayan çelik kalıbın birim elemana düşen maliyeti, ahşap kalıp ve iskele maliyetinin 1/6'sından daha da azdır. Başlangıç maliyeti olarak prefabrikasyon daha pahalı görünse bile, bitiş maliyeti açısından bir dizi ucuzluklar ve yararlar sağlamaktadır. Prefabrikasyonda inşaat kalitesi makinelerle; geleneksel inşaatlarda ise işçilik kalitesiyle sağlanmaktadır.

Serbest piyasada eğitim düzeyi en düşük sektör inşaat sektörüdür. Prefabrike olarak üretilmiş kolonların tamamında birbirine çok yakın fiziksel özellikler sağlanmasına rağmen geleneksel yöntemlerde durum çok değişken ve çok daha düşündürücüdür.

Prefabrike inşaatın, özellikle endüstriyel ve/veya sanayi yapısı alanında tercih edilmesinin başlıca nedenleri arasında,

- İnşa zamanının kısalığı,
- Beton gibi çok uzun ömürlü, yangın, korozyon, sıcaklık değişimi, rutubet, rüzgâr yükleri ve titreşimler gibi her türlü olumsuz çevre şartlarında bile gücünü yitirmeyen bir malzemenin kullanılması,
- Kalite kontrolün sağlanabilmesi nedeniyle oldukça yüksek dayanımlı C30 ve C40 sınıfı beton üretilmesi,
- Öngerme tekniklerine olanak sağlanması ve
- Geleneksel inşaatla kıyasla daha ucuza mal olması gibi birçok faktör sayılabilir.

Tekniğine uygun olarak üretilmiş betonarme prefabrike yapı ve/veya elemanları, mevsim ve

kötü hava şartlarından kolay kolay etkilenmemektedir. Hızlandırılmış beton kür uygulanması ile yüksek kaliteli beton kullanılmasına olanak sağlar, standartlaşmaya ve gelişmiş kalite kontrol tekniklerinin uygulanmasına elverişlidir. Öngerme tekniklerinin uygulanması halinde, geleneksel betonarme imalata göre,

- Daha az kesitlerle daha büyük açıklıkları geçmek,
- Şehim ve çatlak kontrollerinde iyi bir performans elde etmek ve
- Malzemedan azami tasarruf sağlamak mümkündür.

Ayrıca, betonarme elemanlara istenilen şekil ve profiller verilebileceği için, mimar ve mühendislerin yaratıcı hayallerine uyabilen çok orijinal ve estetik yapılar elde edilebilir. Betonarme prefabrik yapıların bu emsalsiz üstünlüklerinin yanı sıra, onların en önemli bir özelliği, depreme karşı çok titiz ve dikkatli bir şekilde tasarlanmış olmaları gereğidir. Genellikle, betonarme prefabrike elemanlar, tek başlarına depremde hasar görmeyecek kadar yüksek malzeme kalitelerine ve üstün dayanım gücüne sahiptir. Ancak,

kullanım tecrübesi birikimidir.(1)

Hızla artan nüfusu, devam eden kentleşme olgusu, büyük ölçüde altyapı ve konut ihtiyacı

nedeniyle, ülkemiz ekonomisinde inşaat sektörünün her zaman ağırlıklı bir yeri olmuştur. Yapı veya yapıları sistematik bir tasarım içerisinde tekrarlanabilir elemanlara ayırmak, çok sayıda elemanı fabrika koşullarında yüksek kalitede ve endüstriyel yöntemlerle üretmektedir. Üretilen

birleşim noktalarındaki zayıflıklar, bu çok sağlam elemanların oluşturduğu prefabrik taşıyıcı sistemde, çoğu zaman beklenmedik hasarlara neden olabilmektedir.(1)Günümüzde modern yapılar ve bunlara esas olmak üzere yapı elemanlarının fabrika ortamında üretimi her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Özellikle 2. Dünya savaşından sonra meydana gelen yıkım, hızlı bir yapılaşma ihtiyacını doğurmuş bu da daha kısa sürede, daha çok, daha kaliteli ve daha ucuz yapılaşma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Geleneksel malzemeler ye yöntemlerle inşa edilen yapılarda insan faktörü çok önemlidir.(2)

Fabrika ortamında yapılan üretimlerde insan hatasının en aza indirilmesi, kalitenin yükseltilmesi söz konusudur. Prefabrik taşıyıcı sistemler ile daha geniş açıklıklar geçilebilmekte daha verimli ve daha ekonomik alan kullanımına olanak sağlanabilmektedir. Son yıllarda sanayileşme hızına bağlı olarak artan tek katlı ve büyük açıklıklı endüstri yapısı ihtiyacı, kolonların temelde ankastre üstte ise mafsallı olarak bağlandığı yapı sistemlerini gündeme taşımıştır. Dünyadaki gelişmiş ülkeler, prefabrikasyon teknolojisinin konvansiyonel yapı sistemlerine göre hız, kalite ve ekonomi olarak özetlenen nimetlerinden en üst seviyede faydalanırken (Belçika'da 920 kg/kisi, Fransa ve İtalya 530kg/kisi, Almanya'da 740 kg/kisi iken Türkiye'de 65 kg/kisi) gelişmekte olan ülkemizde bu konunun önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bugün Türkiye'de sanayi yapısının %85'inde prefabrik betonarme yapı elemanları kullanılmaktadır. Ancak inşaat sektöründe %75'lik bir paya sahip olan konut inşaatlarında ise prefabrik betonarme yapı elemanı kullanım oranı sadece %4'tür.(2) Gelişmiş veya gelişmekte olan bütün ülkelerde ortak sorun, bina üretimi problemidir. Bugün için çeşitli sorunlar olmasına rağmen ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Ancak daha kalabalık ve özellikle daha zengin bir topluluk haline gelince rahat ve konforlu bir yaşam aranmaktadır. Bu nedenle bina üretiminde endüstrileşme kaçınılmaz olmaktadır. Bina yapımında endüstrileşme, genellikle yapı endüstrisinin ortaya koyduğu gerçeklerin paralelinde oluşmaktadır. Gösterilen çabaların amacı daha iyi ve bün-yeye uygun, akılcı inşaat yöntemine erişmektir. Bunun sonucunda da; daha iyi, daha fazla sayıda ve daha ucuz binalar elde etmek mümkündür. Geliş-

mekte olan ülkeler içinde buldukları inşaat devresi, ileri ülkeler ise giriştikleri imar çalışmaları nedeniyle kaynaklarını en iyi şekilde kullanmak zorundadırlar. Her iki durumda da, kaynakların geliştirilmiş, yeni malzemelerin denenmiş ve sürekli üretim koşullarının temin edilmiş olması gerekmektedir. Özellikle gelişme yolundaki ülkeler için yapı malzemeleri, araştırma konuları içinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, yapı malzemelerine göre yapı teknikleri; yapı tekniklerine göre de yapım süreci devam ettirilebilir. Bina üretiminin endüstrileşmesi, geleneksel yapım sürecinde köklü değişiklikler meydana getirecektir. İlk adımda gerekli olan standartlaştırma ve boyutsal koordinasyondur. Bu durum genellikle yapı tekniklerinde ve standartlaştırılmış hazır yapı bileşenlerinde bir gelişmeye yol açacaktır.

Bu çalışmada amaç, temel sorun olan bina yapımında, endüstrileşmiş yapı elemanlarının tipleşmesine ve standartlaştırılmasına katkıda bulunacak olan modüler koordinasyonun toplu-

gündemine taşınmasını sağlamaktır. Bu sayede modüler koordinasyonun, endüstrileşmiş yapı tasarımına uygulanmasıyla kaliteli, hızlı ve ekonomik bina üretiminin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.(3)

2. BİNA YAPIMINDA ENDÜSTRİLEŞME

Toplumsal değişimler ve teknolojik gelişmeler, yeni ihtiyaçları ve buna bağlı olarak yeni malzeme çeşitlerini birlikte getirmektedir. Yeni yapı malzemeleri de, yapı üretim tekniklerinin gelişmesini ve değişmesini gerekli kılmaktadır. 19. yüzyıla kadar yapı malzemesi olarak taş ve ahşap kullanılmıştır. 19. yüzyılda, endüstrileşmeye geçilerek, çimento ve daha sonra da betonarme bulunmuştur. Bu gelişmelerden sonra 2. Dünya savaşı sonunda pek çok Avrupa ülkesi endüstrileşmiş bina üretimine yönelmişlerdir. Endüstrileşme; ürünlerin, geleneksel üretim şekli yerine, büyük miktarlarda ve yeni süreçlerde imalatına, yani kitle üretimine geçil-

mesidir. Üretimde endüstrileşme ise; hammaddelerden bitmiş ürüne geçiş sürecinde, malzeme, emek ve zamanın en akılcı kullanımını sağlamak üzere alınacak önlemlerdir.

Bina yapımında endüstrileşmenin temel amacı; daha kaliteli, daha fazla, daha ekonomik, daha hızlı yapı üretimini daha az iş gücü ile başarmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi ancak endüstrileşmiş yöntem ve teknikler yoluyla ulaşılabilir.

Bina yapımında endüstrileşmeye gidişin nedenleri;

- Her sene yapılması ön görülen bina çeşidinin fazlalığı,
- Çok çeşitli yönlerden akılcı çözümler getirecek olan toplu bina üretimine yö-

nelme,

- Teknik güç ve kalifiye işçi eksikliği, inşaat işçisine daha iyi çalışma koşulları vermek ve sürekli iş sağlayabilmek,
- İnşaat mevsimini uzatmak,
- Geleneksel inşaatla görülen malzeme kaybını azaltmak,
- Daha ekonomik yollarla daha yüksek kalite elde etme isteği olarak sıralanabilir.

Bina üretiminin endüstrileşme olanakları, kentsel problemlerin ortaya koyduğu kentsel arazinin kullanılışı, kentsel ilişkiler, uygulama tekniği ve kentsel ekoloji gibi çok veya az acil görünüşlü problemler, çözüm koşulları içinde ele alınmalıdır. Ayrıca, uygun finansman kaynak ve olanaklarının bulunması, idari bir organizasyonun tesisi ve ilgili kanun ve yönetmeliklerin hazırlanması gerekmektedir[4].

Bina üretiminin endüstrileşmesi, şimdiki kadar süregelen geleneksel yapım, teknik ve yöntemlerinden pek çok noktada uzaklaşmayı gerektirecektir. Bu

da; planıcı, yönetici, mimar, mühendis ve yüklenici kesimlerinden başlayıp ustabaşı, kalifiye işçi ve düz işçiye kadar uzanan farklı seviyedeki teknisyenlerin özel bir şekilde formasyonunu gerektirir. Özellikle yüklenicilerin geleceği, teknik yeterliliklerin ölçüsüne bağlıdır.

Gelişme yolundaki ülkelerde konu daha büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle bina yapımında faaliyetlerin organizasyonu, geleneksel yapım teknik ve yöntemleri kullandığı takdirde; bina üretimi için gerekli para, malzeme ve emek bulunsun bile, arzu edilir sonuçlara ulaşmak ve sürekli çözümler elde etmek mümkün olmayacaktır.

Üretimin endüstrileşmesi, sürekli talep, üretim sürecinin değişik aşamalarının bütünleştirilmesi, yüksek bir örgütsel düzey, el emeği yerine mekanizasyon kullanımı ve standartlar üzerine temellendirilen üretimin sürekliliğine dayanır. Bu temel ilke bina

3.TARİHSEL GELİŞİMİ

Eski çağlarda kilin kalıplara dökülerek tuğla şeklinde kullanılması prefabrikasyonun en ilkel şekli olarak kabul edilmektedir. Daha sonraki devirlerde ahşap bazı elemanlar kullanılmışsa da bunların prefabrikasyon örneği olduklarını söylemek mümkün değildir. Zira, prefabrikasyon kavramında süreklilik ve seri imalat hususları söz konusudur. Tarihçilere göre, XVI. yüzyılda İngiltere'yi işgaletmeyi tasarlayan Fransız krallar. François I ve Henri II gemilerine prefabriğe ahşap elemanlar yüklemişlerdi. Bu elemanlar savaştan sonra kralın ve çevresindeki bölme duvarlarını teşkil edeceklerdi. (4) Savaş sonucunda İngiltere'deki bütün konutların tahrip edilmiş olması ihtimaline karşılık böyle bir tedbire başvurulması düşünülmüştü. Cephe elemanları prefabrikasyonu, iç bölme duvarların istif edilmesi; prefabriğe beton elemanlarla binanın montajı XX. yüzyılın başlarında betonun kullanılmaya başlamasıyla bazı basit elemanlar imal edildi. Betonun kalıpla kullanılması ise özellikle iki savaş arasında gelişti. Ancak bu usullerden hiç birini gerçek endüstrileşme (makinalaşma+ rasyonelleşme) olarak ifade etmek mümkün değildir. Endüstrileşmenin

bugünkü anlamdaki gelişmesi için İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu beklemek gerekecektir. Şehirleşme olayı ve dünya savaşı büyük bir konut ihtiyacını da birlikte sürükledi. Bunun sonucunda sosyal alandaki yeni düşünce gelişmesine de bağlı olarak devletler, halka konut sağlamak amacıyla harekete geçtiler. Savaştan sonra 20 yıl süre ile her yıl en az 325.000 konut inşaa edilmesi gereken Fransa bunların başında geliyordu. Bu büyük ihtiyacın karşılanması ancak konut yapımına ayrılan sürenin azaltılması, el işçiliğinden tasarruf zorunluluğu ve yatırımda ekonomi sağlanması gibi hususlar yapı alanındaki endüstrileşmeyi teşvik etti. Son yıllarda Fransa'da yılda yaklaşık olarak 100.000 konut endüstrileşmiş usullerle Geleneksel yapı ise ancak mo-

derleşmek suretiyle ayakta kalabilmekte ve yeni yapı usulleriyle rekabet edebilmektedir. Geleneksel yapı ise ancak modernleşmek suretiyle ayakta kalabilmekte ve yeni yapı usulleriyle rekabet edebilmektedir. Günümüzde artık bu en ileri endüstrileşmiş sistemlerde dahi reformcu bir değişiklikten söz edilmekte kapalı prefabrikasyona karşı açık prefabrikasyon hararetle savunulmaktadır. 1947 yılında Fransa'da "Union syndicale nationale de la Prefabrication"un kuruluşu sırasında prefabrikasyon şöyle tanımlanmıştır. "Kullanma amacına göre mukavemet, görünüm, ikamete uygunluk, konfor, süre ve asgari bakım yönlerinden normal şartlara yeterli şekilde cevap verebilecek tutarlı bir inşai sistem meydana getirmek üzere, teşkil edici kısımlarının çoğunluğu atölyede modern endüstriyel metodların hassasiyeti ile ve seri halinde imal edilmiş olan yapı çesidi prefabrikasyon olarak kabul edilir. Her modern yapı sistemi, endüstrileşmenin yukarıdaki görünümünden bir veya bir kaçına uymaktadır.(4)

3.1ENDÜSTRİLEŞMENİN GELECEĞİ

Endüstrileşme alanında Batı ülkelerinde

uygulanmakta olan ve Fransa'nın öncülük ettiği endüstrileşme usullerinde reformcu bir

değişikliğe gidilmesi istenmektedir. Bu, halen uygulanmakta olan ve endüstrileşmenin ilk akımını teşkil eden kapalı sistemler yerine açık sistemlerin kullanılması şeklinde olacaktır. Burada, belirli bir boyutsal konvansiyon ile seri halinde üretilecek büyük yapı elemanları esastır. Uygulayıcı ve bina dizayncısı için kataloglardan yapı malzemesi yerine yapı elemanı seçmek söz konusu olacaktır.

Bu durum kapalı prefabrikasyona kıyasla mimara daha büyük bir dizayn özgürlüğü sağlarken, binaların biteviyeliği yerine yapı elemanlarının benzerliği, mimarları en çok korkutan monotonluğun ortadan kalkmasına yarayabilecektir. Buna karşılık özellikle Rusya'da kapalı prefabrikasyonun savunulduğu görülmekte ve önceden fabrikada hazırlanmış çok büyük ve ağır parçalar hatta hacimler kullanılması

şekli tercih edilmektedir. Burada büyük hacimlerin fabrikalarda inşa edilmesi, sonra da bunların şantiyede bir

üretiminin endüstrileşmesi için doğal olarak geçerlidir. Endüstriyel üretimin ön koşullarından en önemlileri, talebin sürekliliği ve standartlaşma düzeyinin yüksekliğidir[5].

Yapı bileşenlerinin standartlaştırılan temel özelliği genellikle boyutsal olmaktadır. Üretilen bileşenlerin boyutlarının birbirine uymaması halinde, montaj sırasında kesme, yontma gibi işlemler ve özel eklem detayları gerekmektedir. Bu nedenle, standart bir yapı bileşeni tek başına anlam taşımamaktadır. Bunun, ancak sistemin bütününe uyum göstermesi halinde bir anlamı vardır. Bu nedenle, bina üretiminde standartlaşma için boyutsal bir çerçeve, yani modüler koordinasyon gerekmektedir.(3)

araya getirilmeleri bir yapı tekniği üstünlüğünden çok iklimsel bir zorunluluğun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yıl içinde şantiyede çalışılabilecek günlerin azlığı yapının tümünün fabrika içinde bitirilmesini ve şantiyede geçecek sürenin asgariye indirilmesini gerekli kılmaktadır.(4)

3.2 ENDÜSTRİLEŞMİŞ YAPI VE MİMARLIK

Modern mimarlık nasıl ki sadece yepyeni bir formel anlayışın sonucu değil de yepyeni bir sosyal düzenin ve teknolojik imkânların mahsulü ise endüstri çağının da bir endüstri mimarlığı yaratması tabiidir.

Daha doğrusu, mimarının topluma daha iyi şartlar yaratmak yönünde endüstrinin nimetlerinden yararlanmasını gerekmektedir. Endüstrileşmiş yapıyı, endüstrinin bu hayli geç kalmış meyvasını industriature kelimesi icat edilmiş olduğu halde Batıda dahi mimarların henüz tam olarak benimsemediklerini görüyoruz. Ancak, çağımızı yansıtacak gerçek olayların başında endüstrileşme geldiğine göre bundan kaçınmak yerine buna sahip çıkmak, endüstrileşmiş yapıya hâkim olmak gerekmektedir. Aksi halde aynen XIX. yüzyıl insanının makinaya hakim olmayışı sonucu

onun boyunduruğunu kabullenmesi gibi, XX. yüzyıl insanı da endüstrileşmiş fakat mimariden kopuk bir yapının kölesi olmaktan kurtulamayacaktır.(4)

3.3 TÜRKİYE'DE VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE DURUM

Türkiye endüstrileşme yolunda hayli geç kalmış durumdadır. Bu nedenle endüstrileşmenin en güç dallarından biri olan yapı endüstrisi alanında da bir varlık gösterememiştir. Endüstrileşme hareketi

Türkiye'de özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır.

Buna ve köylerin itmesi olayına bağlı olarak kır nüfusunun şehirlere akımı devam etmektedir.

Bu nüfusun basıncı ile ortaya çıkan büyük bina ihtiyacının karşılanabilmesi için büyük

araştırmalara dayanan bir programlama gerekecektir. Bu programın gerçekleştirilebilmesi ise özellikle ekonomik ve hızlandırma ile ilgili faktörler dola-

yısıyla belli bir seviyede endüstrileşmeye bağlıdır. Az gelişmiş ülkeler için, birbirine pek fazla benzeyen özel şartları dolayısıyla derhal en ileri seviyede bir yapı endüstrileşmesinin savunulmayacağı açıktır. Bu bölgelerde atıl durumda fazla bir işgücü

mevcuttur. CIB'nin Kopenhag kongresinde varılan sonuçlara göre, «bu ülkeler sermayeden yararlanan üretim süreçleri yerine, işgücünden yararlanan üretim süreçlerini benimsemek durumundadırlar İlk dönemde öncelikle,

- Geleneksel yapı usullerinin geliştirilmesi

- yani a) imalât şekli, kalite, form ve boyutsal

- hassasiyet ile geliştirilmiş geleneksel malzemenin geleneksel usulle kullanılmaları veya b) özel alet ya da makinalarla randımanları ıslah edilmiş geleneksel metodlar kullanılması

- son derece basit tekniklerle küçük ölçülü yapı elemanları prefabrikasyonunun geliştirilmesi,

- söz konusu endüstrileşmeye imkân verecek teknik eleman gücünün yetiştirilmesi, araştırma merkezlerinin kurulması, standartların tespiti, bu konularda uluslararası bir işbirliği sağlanması zorunludur.(4)

4. PREFABRİK KONUT, ÇELİK KONUT, AHŞAP YAPILARLA İLGİLİ BİLİNMESİ GEREKENLER

4.1 Prefabrik

Prefabrik; Prefabrik sözcüğü Türkçe bir kelime olmayıp İngilizce'den dilimize gelmiştir. Bu kelimenin aslı "prefabricate" yani "parçaları önceden hazırlamak" dır. Prefabrik; parçaları fabrikalarda hazırlanmış ve montaj edileceği yere bu parçalar nakledilerek ve orada önceden planlandığı gibi parçaların birleştirilmesi yani montajının yapılmasından sonra ortaya çıkan yapılardır. Prefabrik ile tek katlı ya da çok katlı yapılar inşa etmek mümkündür. Prefabrik ile, evler, sosyal tesisler, okullar, şantiye yapıları, hastaneler, kamp alanları, havuzlar ve bilumum alanlarda kullanılabilen yapılar ortaya çıkartılabilmektedir.

Şekil :1 prefabrik ev

Duvar, kapı, pencere ve diğer elemanları fabrikasyon olarak üretilen ve konutun yapılacağı beton platform üzerine monte edilen konut. Prefabrike hazır yapılar amacına göre geniş ve uzunlukları değişken, istenilen her türlü yerleşim alanına uygulanabilecek şekilde çevre koşulları da dikkate alınarak imal edilmektedir. Prefabrike evler, ses-ısı izolasyonu, yangın ve depreme dayanıklılığı bakımından uluslararası standart ölçülerinde hazırlanır. İsteğe göre değişik seçenekli malzemeler de kullanılır. Özel temel gerekmeden vinç ihtiyacı olmaksızın çevreyi kirletmeden kısa sürede monte edilir. Özellikle bağ evi, yayla evi, yazlık ev, kışlık ev, motel ve tatil köyleri için pratik ve ekonomik çözümdür.

4.1.1 Prefabrik Konutun Avantajları Nedir?

Prefabrik yapılar modüler olmasından dolayı daha önceden planlanarak ve ihtiyaçlara göre üretilebilir.

Prefabrik yapılar diğer yapılara göre çok daha pratik olup çok daha kısa sürede teslim edilebilir.

Prefabrike yapılar diğer yapılara göre daha esnek ve depreme, zemin kaymalarına dayanıklıdır.

Prefabrike yapılar her isteye cevap verebilecek niteliktedir.

Prefabrikte odalar, balkonlar, banyolar istenilen yerlere yerleştirilebilir.

Prefabrik yapıların ısı ve ses yalıtımı diğer yapılara göre çok daha fazladır.

Her türlü alana ve büyüklüğe göre üretilebilmesi.

İsteğe göre değişebilen görünüm seçeneklerinin olması.

İstenmeyen ya da değiştirilmesi gereken bölümlerin çıkarılabilmesi veya değiştirilebilmesi.

Çevreyi kirletmeden ve etrafı

rahatsızlık vermeden oluşturulması.

Temel gerektirmeden, tek katlı yapılar için zemine atılan grobeton üzerine kurulumu ve çok katlı yapılar için zemine atılan rayde temel üzerine kurulum imkanı.

Prefabrike yapının isteğe göre çatı kaplama malzemesinin ve duvar kaplama malzemesinin ham madde özelliğinden rengine kadar, birbirinden zengin olanakların tanınması imkanı.

Prefabrikte; trapez saç, single ve kiremit çeşitlerinin kullanılabilmesi.

Prefabrik yapıların iç ve dış duvarlarında fibercement, PVC, yalıtımlı baskı, sıvalı mantolama ve bisküit tuğla gibi çeşitlilik sağlayabilmesi.

Prefabrik evlerin ömrü en az 40 ila 70 yıl arasında değişmektedir. Prefabrik dendiği zaman genelde insanların aklına deprem evi yani basit yapılar akla geliyor. Fakat prefabrik yapılar hangi teknikle üretilirse üretilsin yaz-kış kullanılabilir şekilde tasarlanıp imal edilmektedir.

4.2 Çelik Konstrüksiyon

Şekil 2: Çelik konstrüksiyon

Çelik, geniş kullanım alanı, şekillendirme imkanı (boru, profil, yuvarlak demir, yassı çelik gibi) ve teknik özellikleri sayesinde, 21. yüzyılın önemli inşaat malzemesi olmuştur. Bütün bunlara ek olarak, çelik, dünya üzerinde geri dönüşümü en yaygın olan malzemedir. Bu, kaynak ve enerji tasarrufu sağlamaktadır. İnşaat sektöründe çelik, genellikle büyük binaların (köprü, ofis binaları, alışveriş merkezleri, fuar binaları, stadyum gibi), inşaatında kullanılmaktadır. Amerika, Kanada, Avustralya, Almanya, Finlandiya, Japonya gibi ülkelerde çelik kullanım yoğunluğu, ülkemizle kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Özellikle son on yıllık dönemde, ana yapı malzemesi olarak

çelik kullanılması, gittikçe yaygınlaşmıştır. Yapı çeliği, homojen, izotrop ve sürekli denetlenerek üretildiğinden güvenli bir malzemedir. Yüksek dayanımı nedeniyle öz ağırlığının taşıdığı yararlı yüke oranı küçüktür ve montajı tamamlandığı anda tam yüklerle çalışabilme özelliği vardır. Çelik çerçeveli yapı sistemleri, çok önemli olan bu üstünlükleri nedeniyle;

Büyük açıklıklı köprüler
Endüstri yapıları ve
Spor salonları ile
Portatif ve prefabrik,
Taşıyıcı sistemleri özel,
Hızla yapılması gereken,
Temel zemini zayıf nitelikli,
Yatay yüklere dayanıklı,
Çok katlı veya yüksek yapılarda

geniş kullanım alanı bulmaktadır.

4.2.1 Çelik Konut Avantajları

4.2.1.1 Çelik, Ekonomiktir

Ön üretilmiş, fabrikasyon taşıyıcı elemanlar, düşük fiyata yüksek kalite sağlamakta ve inşaat süresini çok kısaltmaktadır. Çelik, taşıma kapasitesinin ağırlığına oranı en yüksek olan malzemedir. Çeliğin yüksek taşıma kapasitesi sayesinde çelik yapı elemanları, daha küçük kesit ve ölçülerde, daha hafif ve mükemmel kalitelerde üretilmektedir. Çelik yapılarda taşıyıcı eleman boyutları, ahşap ve betona göre çok daha küçük olduğu için, çok daha fazla kullanım alanı elde edilmektedir. Bu da, yapı alanının daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır.

Fiyat dengesi ve kısa yapım süreleri, insanların daha erken yerleşmelerine imkan vererek daha az kira, faiz ve maliyet avantajı elde etmelerini sağlamaktadır.

4.2.1.2 Çelik, Depreme Karşı Dayanıklardır

Çelik, yüksek mukavemeti, esnekliği ve hafifliği sayesinde, depreme karşı en dayanıklı inşaat malzemesidir. Hafif olması, aldığı darbelere kırılmadan karşı koyabilmesini sağlamaktadır. Deprem kuvvetini azaltacak tek unsur, yapının hafifletilmesidir. Çünkü yapının kütlesi ne kadar büyük olursa, depremin, üzerinde uygulayacağı kuvvet de o kadar büyük olacaktır. Çelik evler betonarme yapılara oranla yaklaşık 5

kat daha hafiftir. Bu da binaya gelen deprem yükünün, 5 kat daha az olması demektir.

4.2.1.3 Çelik, Çevrecidir;

Çelik, dayanıklı ve tekrar kullanılabilen bir malzemedir. Çelik binaların sökülmesiyle çıkan malzeme, geri kazanılmaktadır. Hafif çelik malzemenin yapılan bir binanın iskeleti 7-8 hurda otomobilden elde edilebilmektedir.

4.2.1.4 Çelik, Hızlıdır

Temel ve subasman haricinde, betona ihtiyaç olmadığı için çelik konstrüksiyonun montajı, hava şartlarına bağlı kalmaksızın çok hızlı yapılabilmektedir. Bu da sermaye ihtiyacının azalmasına ve inşaat maliyetlerinin düşmesine imkan sağlamaktadır. 200 m² bir evin montajı 7 gün gibi kısa bir sürede tamamlanabilmektedir.

4.2.1.5 Çelik, Kalitelidir

Tüm dünyada uluslararası standartlarla belirlenmiş özelliklerde üretilen ve tamamen endüstriyel bir ürün olan çeliğin kalitesi, üretiminin her aşamasında kontrol edilerek belgelenmektedir. Yapımcı ya da kullanıcı, malzemenin fiziksel özelliklerine müdahale edememektedir. Teorik hesap değerleri de uygulamada da aynen geçerli olmaktadır. Betonun içine gizlenmediğinden, projeye ve standartlara uygunluğu her zaman denetlenebilirlikle imkanı sağlamaktadır.

Galvanizli Çelik, Paslanmaz

Hafif çelik taşıyıcı üretiminde, galvaniz kaplı çelik kullanıldığından korozyon direnci yüksektir, paslanma olmamaktadır.

4.2.1.6 Çelik, Esnekler

Hızla değişen yaşam tarzımızın mekanlarımıza uyumu, çelik yapılarda daha kolay ve ekonomik olarak sağlanabilmektedir. Yıllar sonra oluşabilecek koşullara göre taşıyıcı olmayan bölme duvarlar kaldırılarak veya yerleri değiştirilerek, ihtiyaçlarınızı karşılanabilmektedir.

4.2.1.7 Çelik, Yıldırma Karşı Tehlike Oluşturmaz

Çelik konstrüksiyon diğer taşıyıcı sistemlerden farklı olarak, yıldırma karşı tehlike oluşturmaz. Çünkü koruma tesisatı, toprağa giden bir yol oluşturarak patlama, ufak çaplı yangın ve yaralanma risklerini ortadan kaldırmaktadır.

4.3 Ahşap

Ahşap çok kullanışlı ve doğal bir yapı

malzemesidir. Ahşap güçlü taşıma gücüne sahiptir. 1 kg. ahşap, 1 kg. beton veya çelikten daha fazla yük taşır. Ahşap sayesinde 250 m.lik açıklar kolonsuz geçilebilir. Çünkü konstrüksiyonlarda, çeliğin ağır olması nedeni ile ahşap tercih ediliyor.

Şekil 3: Ahşap Prefabrik

4.3.1 Ahşap Yapı Özellikleri

Ahşabın ağırlığı az olduğundan temele binen yükte azdır.

Ahşap malzemeler farklı iklim koşullarına dayanabilir. Ahşap kimyasal sıvılar ile işlenerek böcek tahribatı ve çürümesi tamamen önlenebilen bir malzemedir.

Ahşap montajı insan gücü ile yapılabilir. Diğer malzemelere göre hava koşullarından etkilenmez.

Ahşap çok katlıdır.

Montajdan sonra tam yüklemeye yapılabilir. Bu sayede sağlamlığı denetlenebilir.

250 m²'lik ahşap bir yapının kaba montajı 5 günde bitebilir. Temelinden ise 1 ayda bitirilmesi mümkündür. Ahşabın onarım ve plan değişikliği kolaydır. Kullanıcıya "bireysel müdahale" imkanı tanır.

Ahşap çevre ile kimyasal bir dengededir. Çevreden etkilenmez ve çevreyi de etkilemez.

Ahşap çevre ile uyumlu olması sayesinde yüzyıllar boyu varlığını sürdürebilir.

Ahşap enerji dostudur. İmalinden inşaatına kadar diğer yapı malzemelerine oranla daha az enerji kullanılır. Ahşap bir evi ısıtmak için çok az enerji harcanır. 10 cm'lik bir ahşap, 160 cm'lik bir betonun izolasyon değerlerine sahiptir.

Ahşaba oranla diğer yapı malzemelerinin kontrolü çok zordur.

Ahşap dünyadaki tek dönü-

şümlü yapı malzemesidir

Dünya halen betonarme yapıların nasıl daha sağlam yapılacağını tartışırken ahşabın bu yapılara göre ne kadar avantajlı olduğu artık bilinmektedir.

Ahşap gerektiği yerde ve gerektiği biçimde, ülkemizde ve dünyada çelik, taş ve beton ile mükemmel bir uyum içinde kullanılabilir.

Bir şehir ortalama 20 yıl rant ve fonksiyon farklılaşması nedeni ile kabuk değiştirir. Eğer bir şehir ahşap desteği ile doğru yapılırsa deprem riskinden 20 yıl içinde tamamen kurtulunabilir.

Toplumumuzdaki bu bilincin yerleşmesi için üniversitelerin gerekli dersleri, belediyelerin ise gerekli yönetmelik maddelerini koyduğunu göreceğiz.

5. Prefabrikasyonun Avantajları

Binaların yapım süresi kısaldır.

- Malzemelerde zayıflık (kayıp) en aza iner.
- Her mevsim inşaat yapılabilir.
- Kısa zamanda daha çok yapı inşa edilebilir.
- Düşük nitelikli işçiler ile yüksek verim alınabilir.
- Kalite kontrolü daha kolay ve etkin yapılabilir.
- Yapım hataları en aza indirilebilir.
- Prefabrik betonarme yapı elemanlarının üretiminde kalıp bir defa kurulur ve aynı kalıptan yapılan seri üretim sayesinde kalıp maliyetleri azaltılmış olur.

Fabrikada yapılan prefabrik betonarme yapı elemanlarının üretiminde beton dayanımı için son derece önemli olan kür koşulları en iyi şekilde sağlanır.

- Üretimde süreklilik ve tekrar sayesinde uzmanlaşma sağlanır.
- İhzarat gereksinimi olmadığından depolama ve stoklama maliyeti olmaz.
- Fabrika üretiminde istenilen kaliteye ulaşılabilmesi sayesinde üretilen yapı elemanları daha uzun ömürlü olmaktadır.
- Prefabrik betonarme yapı elemanlarının üretiminde beklenen maliyet ile gerçek maliyet arasında çok büyük

farkların ortaya çıkmaması veya belirlenen bütçe dahilinde kalınması.(2)

6. Prefabrikasyonun Dezavantajları

- Prefabrikasyon için pahalı ön yatırımlara ihtiyaç vardır.
- Prefabrik elemanların inşaat yerine taşınması maliyetleri yükseltmektedir.
- inşaatların kısa sürede bitirilebilmesi, kooperatif sistemi içinde yer alan insanların ödeme gücünü zorlamaktadır.
- Prefabrik elemanların ek yerlerinde (özellikle deprem bölgelerinde) daha gelişmiş yöntemlere ihtiyaç vardır.
- Mimari bakımdan bazı sınırlamalar getirmektedir(2)

7. PREFABRİKASYONDA YANLIŞLAR

Prefabrike bir yapının dekorasyonda kullanılan malzemeler tek tek ele alındığında güzel, ancak işçilik için aynı şeyleri söylemek oldukça zordur. Prefabrikasyonda de-

tay sorunları halen çözümlenmemiştir. Konut olarak kullanılan dairelerin birçoğu bu nedenlerden ötürü kullanışsızdır. Açılı duvarlar bazen yerleşim sorunları yaratabilmektedir. Dairelerdeki havalandırma tesisatını gizlemek için yapılan asma tavanların önemli bir bölümü kötü durumdadır. Deprem davranışı açısından prefabrike ve birdöküm (monolitik) yapılar arasındaki en önemli farklılık, birleşim noktalarından kaynaklanmaktadır. İki prefabrike elemanın birleştirildiği noktalar deprem dayanım zincirinin en zayıf halkasını oluşturmaktadır. Mafsallı düğüm noktaları enerji yutabilme ve düktilite açısından sistemin en zayıf yerleridir. Montajda kolaylık sağladığı ve üretim maliyeti bir hayli düşük olduğu için mafsallı düğümler, rijit bağlı düğümlere nazaran genelde çok tercih edilen bir bağlantı şeklidir. Ülkemizde, bir katlı endüstriyel yapılarda, bütün kirişler birbirlerine ve kolon başlarına mafsallı olarak bağlanırlar.(1)

Kolonların alt başları temele ankastre bağlı kabul edilir. Deprem esnasında kirişlerde ve

kolonların üst uçlarında hiç bir moment aktarılması söz konusu değildir. Dolayısıyla deprem zorlanmalarında, plastik mafsallaşmalar sadece kolon

alt başlarında oluşur. Kolonlar, kirişlerden daha

az düktil olduğu için, plastik mafsallaşmanın kirişlerde oluşmasını esas alan monolitik yapılardaki başarılı düktil davranışı betonarme prefabrike taşıyıcılardan beklemek doğru değildir. Bu nedenle, yapı davranış katsayısı ve yük azaltma faktörü olan R'yi oldukça düşük seçmelidir. Amerikan UBC-97 yönetmeliğinde R=2.2 ve Avrupa Birliği Eurocode 8-98 yönetmeliğinde R=2 ve bazı hallerde R=1.5 olduğu halde, maalesef bizim deprem yönetmeliğimiz TDY-98'de R=5'dir. Böylece, prefabrik yapılarımız güvensiz duruma düşürülmüş olmaktadır.(1)

Prefabrike bir yapılarda sorunların en

yapının tamamlanması için girişimciye verilen sürenin uzunluğu (36 ay), yaptırımların yetersizliği, girişimcinin yeterli finansmana sahip olmaması ve bilgi eksikliği nedeniyle montaj süreci, çok uzamıştır. Oysa üretici kuruluşların, montaj için önerdikleri süre ortalama olarak 10 gündür. Dolayısıyla, sistem bütünü içinde tamamen rijitleştirilemeyen yapı elemanları; kısa süre içinde zararsız olan, ancak, uzun süre içinde olumsuz olarak etkileyen hareketler ve yükler altında kalmışlardır.(1)

8.Modüler Kutu Sistem

Modüler hücreler, karkas yapılar veya taşıyıcı duvar paneli prefabrike yapılar gibi, çubuk veya yüzey taşıyıcı ele-

mişlikle elde edilmesi amacıyla yönelinmiştir. Hücrenin ortaya çıkışı ile fabrikada tamamen bitmiş bir ürün imali mümkün olmaktadır. "Hücre-modül yapılar" çelik ve beton konstrüksiyonlardan oluşan yanmaz ve kalıcı olarak tasarlanan binalardır. Bütün strüktür tamamen fabrikada üretilir, daha sonra modüllere ayrılarak inşaat alanına taşınır. Hücre-modül sistemlerin özellikleri ve avantajları şöyle özetlenebilir:

Ünitelerin strüktürü çelik ve beton yapı malzemeleri ve elemanlarından oluşmaktadır. Bu nedenle bu sistemlerin dayanıklılığı ve esnekliği konvansiyonel konstrüksiyonlardan daha iyidir. (5)

- Fabrikada işin %60 - %98'i yapılabilmektedir.
- Makineleşmeye dayalı inşaat, insan gücüne dayalı işçilikle aynı kaliteyi yakalayabilmektedir.
- Önceden inşa edilmiş modüler strüktürler, geleneksel tekniklerle inşa edilmiş bir bina ile aynı bina ömrünü sağlayabilmektedir.
- Hücre-modüller konstrüksiyonlarının avantajlarının en önemlisi zaman tasarrufu sağlamasıdır. Fabrikada yapım hava koşullarından
- etkilenmeyen kontrollü bir ortamda inşaat imkanı sağlamaktadır.
- Hücre-modül konstrüksiyonların sadece

temel ve alt yapı elemanları yerinde yapım olarak yapılmaktadır.

- Yapının tamamlanma süresi geleneksel yapım süresinin %50'si kadardır. Bu konstrüksiyonlar bölümlenip inşaat alanı içinde veya başka bir alanda yeniden konumlandırılabilir, hatta başka bir yerde kullanılmak üzere yeniden pazarlanabilmektedirler.
- Tek veya çok katlı (7 kat) olabilmekte ve kendi kendini taşıyabildiği gibi mevcut bir binaya ilave de olabilmektedirler.
- Fabrikada tamamlanacak üni-

yoğun yaşandığı süreci, montaj aşaması oluşturmaktadır. Yani, temel elemanlarının montajı prefabrikasyonda önemli bir sorundur. Doğru yerleştirilmeyen temel soketleri, özellikle diğer elemanların montajında, montaj toleranslarını etkilediği için sorunlar yaratmaktadır. Benzer durum, birleşim yerlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ilave olarak, yerinde döküm bağ hatlarının, temel soketleriyle birlikte yapılması gerekirken, organize sanayi bölgesindeki birçok yapıda, tüm montaj işlemlerinin bitirilmiş olmasına karşın halen yapılmamış oldukları da gözlemlenmiştir. Söz konusu alanda;

manların bir araya gelmesinden oluşurlar. Modüler hücre yapı sisteminde asıl sorun hücrelerin kendi aralarındaki bağlanmalarını çözümlenektir. Hücreler arasındaki tolerans payları önemlidir. Hücre sistemler, bina yapımının endüstrileşmesinde ileri bir gelişme düzeyini gösteren, diğer bir deyişle endüstrileşme düzeyi yüksek olan sistemlerdir. Hücreler, duvar panelleri ile döşeme ünitelerinin bir araya gelerek oluşturdukları üç boyutlu mekansal elemanlardır. Ağır ve hafif panel sistemlerin ardından ortaya çıkan bu sistemlere, ürünün yani binanın fabrika üretimine dayanan ileri bir bit-

telerin boyutları yönetmeliklerde taşıma ile ilgili olarak belirlenen kısıtlamalar dikkate alınarak

- belirlenmektedir.(5)
- Bu strüktürler yangına dayanımlı malzemelerle yapılmış olup, tuğla dış cephe kaplamaları, beton döşeme elemanları, yığma blok-beton duvarlar gibi çeşitli malzemelerin kullanımına imkan tanıyabilmektedirler.
- Gaz, elektrik, yakıt, sıcak su sistemleri gibi mekanik sistemler birleştirilerek modül-ünitelerin fabrikada monte edilme ve yerine zarar görmeden taşınabilmektedir.
- Bu strüktürlerde mekanik sistemlerin kurulup test edilmesi, kontrollü bir mekan yaratılması konvansiyonel sistemlere göre daha kolaydır.
- Böylece farklı ekiplere ihtiyaç kalmadan okulun tamamı tamamlanabilmektedir.
- Modüler üniteler konut yapılarından, fast food restoranlara kadar birbirinden çok farklı fonksiyonlara sahip yapılara uygulanabilmektedir.
- Şantiyede yapım hızı getirmesi. Hızlı yapım, yapının erken tamamlanarak yatırım maliyetinin erken geri dönmesi ile müşteriye kazanç sağlamaktadır.
- Yapım sırasındaki kesintileri ortadan kaldırır ve komşu binalarda yapım sırasında hasara neden olmaz.
- Yüksek düzeyde servisleri içeren binalar için uygundur.
- Düzenli veya tekrar eden üniteler. Fabrika üretimi nakliyyeyi kolaylaştırabilir ve ürün ölçeğinde ekonomi getirir.
- Yapım sırasında hava şartlarından etkilenmez
- Yüksek düzeyde kalite kontrolü. Bu da en iyi şantiye dışı üretim ve yerleştirmeden önce kontrolle başarılıdır.
- Güvenli yapım. Modüler üniteler kullanıldığında yapım çalışmaları kontrol edilebilir.(5)

8.1 MODÜLER KUTU SİSTEMLERİN TARİHÇESİ

2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan büyük konut açığını karşılamak amacıyla savaş sırasında geliştirilen yöntemler ve teknolojideki son gelişmeler konut yapımında uygulanmıştır. Bu dönemde "geleceğin konutu" olarak

nokta konut blokları ve hazır yapı müstakil konutlar önerilmiştir .Modüler kutu yapım sistemi iklim koşullarının sürekli üretime olanak tanımadığı S.S.C.B'de ortaya çıkmıştır. 1930 yılında S.S.C.B'de Prof. Dr. N.A. Ladowsky ve Mimar N.E.Karaulov taşıyıcı betonarme iskelet ve kendi kendini taşıyan ünitelerden oluşan bir tasarım ortaya koymuşlardır . Sistem önce, fabrikada üretilen panel duvarların vinçler vasıtasıyla uygun pozisyona getirilmesi şeklinde uygulanmıştır. Bundan sonraki ileri aşama ise modüllerin tamamen döküm olarak üretilmesidir. Bunlar her biri 13 ton ağırlığında olan oda kutu modül veya blok kutu modül şeklinde fabrikalarda üretilmekteydiler Le Cor-

busier'in bu konuda ilginç bir gözlemini sunmuştur; orijinal fonksiyonel mekan olarak kabul edilen bir süreci tamamladıktan sonra konutuna taşınan yeni kullanıcıların neredeyse tamamı konutlarında birtakım değişiklikler yapmıştır. Örneğin binanın rengi, çatısı, pencereleri, koridorları görsel veya strüktürel olarak değiştirilmiştir, bölme duvarlar taşınmıştır. Bu değişiklikler, Corbusier'in bu modern estetik anlayışı toplumsal isteklerle her zaman uyuşmayabileceğini göstermektedir . Kullanıcı değişikliği mekanlardaki değişim ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Sökülüp takılabilen yapı elemanlarının birleşiminden oluşmuş bir yapım sistemi bu ihtiyaçları karşılaya-

busier konut sorununun çağın sorunu olduğunu, toplumların dengesinin bu sorunun çözümüne bağlı olduğunu belirtmiş, "geleceğin konutu" nun seri üretilen bir konut olması gerektiğini savunmuştur . Corbusier'e göre bir konutun üretimi bir otomobilin üretimi ile benzerlik taşımaktadır ve konut aslında bir "yaşam makinesi-machine for living" dir. Eleştirmenler Le Corbusier'in modernist bir konseptte işçi evi tasarımını esas alan "machine for living"(yaşam makinesi) fikrini iki şekilde ele almışlardır. İlk yaklaşım, Le Corbusier'in "post-occupancy evaluations" a dayanan makine analogisinin etkisini ince-

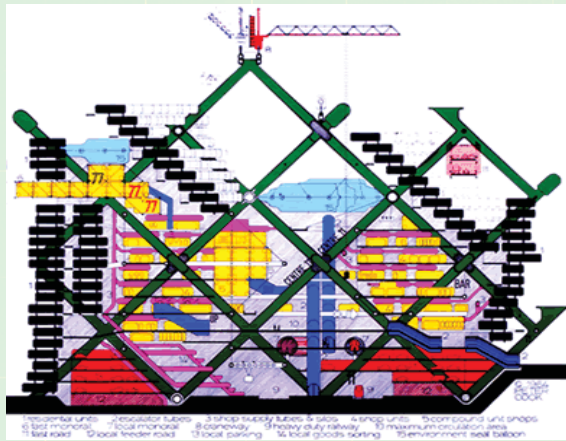
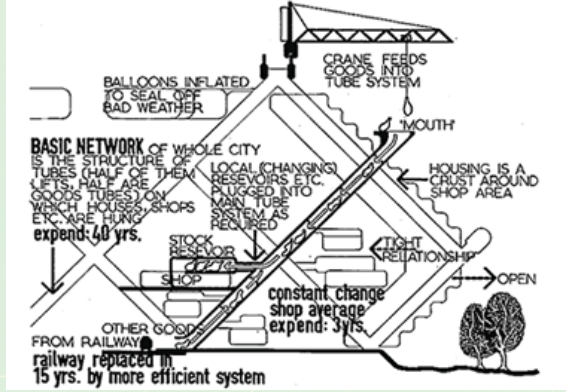
bilecektir. İkinci yaklaşım ise, Le Corbusier'in, kullanıcıları tarafından sonradan yeniden modellenen Pessac'taki konut projeleri için, ortaya atmış olduğu "deliberate housing" kavramına dikkat çekmektedir. Araştırmacılar Le Corbusier'in mevcut konut tiplerinin terk edildiğinin ve neticede bu tipolojinin, başarısızlıkla sonuçlandığını savunmaktadır. Çünkü tasarımcısı belli olmayan bu anonim konut tipi toplumun doğal bir ürünüdür. Konut tipleri, yeni konut yapımı olarak kuşaklar boyunca gelişmeye ve değişmeye devam edecektir. Le Corbusier de modüler kutu sistem örneği olarak, taşıyıcı sistem

içerisine yerleştirilebilecek küçük boyutlu bir strüktür önermiştir. Bu strüktür günümüzdeki modüler kutu sistemin ilk örneğini ifade etmektedir(6) Corbusier, konutun çağa uygun olarak uçak, gemi ve taşıma araçları gibi fabrikalarda üretilebilmesi gerekliliğinin üzerinde durarak; gelecekte tekniğin, ısınma ve aydınlanma yöntemlerinde ve akılcı yapım sistemlerinde çok daha fazla ilerlemiş olacağını ileri sürmektedir. Bu sayede gelecekte geç-konuta, seri üretim ile herkesin sahip olabileceği sağlıklı konuta ulaşılacağını savunmaktadır. Bu anlamda Le Corbusier az katlı yapılarda "modüler kutu" konseptini uygulayan ilk mimardır.

Buckminster Fuller'de bu yeni kültüre "Dymaxion House" ile yanıt vermiştir. Fuller'in evi, ortogonal planlı ortada dikmeye asılı uçak ve araba endüstrisindeki teknolojileri uygulayan seri üretim ürünüydü. Fuller bu çalışmalarını mobil ve eşyalarıyla tamamlanmış ev fikriyle sürdürmüştür Fuller tarafından 1936-38 yıllarında Phelps Dodge firması için tam donanımlı ilk bir dizi prototip hareketli banyo modülü üretilmiştir. Bu hafif metal banyo ünitelerinin her biri iki kişi tarafından rahatlıkla taşınabilecek ağırlıktaydı. Daha sonraları plastiğin yeterince geliştirilmesinden sonra bu banyo ünitesi plastik olarak ta üretilmiştir Fuller'in 1940'larda ürettiği "Dymaxion Yaşam Birimi (Dymaxion Dwelling Unit)-DDU" mobil konutta; mutfak, banyo, jeneratör bir aradadır ve otomobilin arkasına takılarak taşınabilmektedir. "DDU" projesi, dairesel formlu, ucuz ve portatif bir yapıdır. Fuller, DDU'yu tekil bir konut olmasının yanı sıra bir yerleşkenin çoğaltılabilir ana birimi olarak da düşünmüştür. Bunun gerçekleştirilebilmesi amacıyla evlerin ana bir taşıyıcı etrafında üst üste bindirilerek, çok katlı apartman kuleleri haline getirilebilecekleri bir sistem önermiştir.

Zeplin ile bu konut kulelerinin istenilen yere havadan nakledilebileceğini düşünmüştür 1950 yılında deneyimleri nedeniyle Jean Prouvé Fransız hükümeti tarafından seri üretim konut tasarımı yapmak üzere görevlendirilmiştir. 25 adet konut üretilerek Meudon'da uy-

bölmelerdeki ısıl sürekliliği artıracak dolayısıyla yaşama mekanlarında iklimlendirme maliyetini azami seviyede tutacak şekilde seçilmiştir. Konutlar, kamyonlar ve kızaklarla sürüklenerek taşınmıştır. Böylece sınırlı erişebilirliği olan uzak bölgelere nakliye kolaylaşmıştır 1950'lerin sonlarında housecar, motorhome, supercar gibi isimlerle anılan mobil evlerin, gelişen endüstri ve teknoloji ile birlikte sabit modüler evler olarak düzenlenmesi fikri ortaya çıkmıştır. Archigram üyelerinden Peter Cook'un 1964 tarihli Portatif Kent (Plug-in City) projesinde tüm şehir, kutu modüllerin ayakta kutuları gibi üst üste yerleştirilmesiyle oluşturulmuş ve modüler kutu sistem şehir

Şekil 4: Plug in City Projesi endüstriyel yapım yöntemleri syf693

gulanmıştır.

Tamamlanmış bir konutun ve bölücü elemanlarının hareketliliği, taşınabilirliği Prouvé'nin tüm prefabrike konutlarının önemli bir özelliğidir. Fransız mimarisindeki birçok sömürge yapısından farklı olarak, Prouvé'nin yapıları hafif, hızlı yapılabilir ve taşınabildir. Çünkü Prouvé mimarının ihtiyaç duyulan yere taşınabilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu durum yalnızca konutlar için değil aynı zamanda okullar, kiliseler ve fabrika yapıları içinde geçerlidir. Jean Prouvé'nin 1958 yılında yağ endüstrisinde çalışan işçiler için tasarladığı Maison du Sahara, yerel yapı gelenekleri ile modern malzemelerin sentezine getirmiş olduğu yenilikçi bir bakış açısıdır. Bu evler Kuzey Afrika'daki yağ üretim arazilerine kurulmuştur. Konutlar sırasıyla 16 m²'lik ve 28 m²'lik uyuma ve yaşama bölümleri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Malzemeler gün boyunca ısı toplanmasını engelleyecek ve

Şekil 5: mağakin kapsül kulesi bina iç ve dış görünüşü endüstriyel yapım yöntemleri syf690

Şekil 6: hong kong bankası wc ve servis modülleri endüstriyel yapım yöntemleri syf692

ölçeğine taşımak istenmiştir. Grimshaw'nın endüstriyel yapılarda kullanılabilecek, seri üretime uygun, çelikten tasarladığı bir tuvalet modülü bu sistemin gelişmesine önderlik etmiştir (Şekil 9)[6]. Peter Cook'un "Plug-in City" projesi, modüler kutu sistemler ile ilgili ilk önermeleri içermektedir. Modüler kutu sistemler, daha sonra "Lloyd's of London" ve "Hong Kong Bank" projelerinde ıslak hacimlerin yapıya entegre edilmesiyle karşımıza çıkmaktadır 20. yüzyılın son çeyreğinde karşımıza çıkan en önemli seri üretimli yapı örneklerinden biri 1970-72 yıllarında Kisho Krokawa tarafından Japonya'da inşa edilmiş olan ilk kapsül kulelerdir. Kisho Krokawa'nın Tokyo'daki Nagakin Kapsül Kulesi zamanla değiştirilebilen yaşam ünitelerinin birleştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir

1986 yılında tamamlanan ve Londra'nın tarihi bölgesi olan "The City" de bulunan Lloyds Binası, büyük tepkiler

toplamaına karşı mimarlık alanında önemli gelişmeleri göstermektedir. High tech akımın maksimum esneklik ilkesinin modüler kutu sistemlerle sağlanması ve parçaların ana strüktürden bağımsız olarak, gerektiği zaman değiştirilebilmesi yönünden önemlidir. Günümüze yaklaşıldığında gelişen teknoloji, hızlı nüfus artışı, kaynak yetersizliği ve değişen yaşam biçimi ile birlikte artık küçük hacimli, hızlı üretilen, modüler yapı tasarımları önem kazanmaya başlamıştır. Mekansal organizasyonların değişimi yerine strüktürü oluşturan modüler birimlerin değiştirilmesine ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Aslında bu düzeyde modüler yapı tasarımı oldukça yeni bir teknolojidir ve gittikçe artan tüketici taleplerini karşılayabilecek konut tasarımına imkan tanımaktadır. Bu durum prefabrikasyon sektörünün temel hedeflerinden biridir. Daha hafif materyallerin kullanıldığı yerlerde, işgücü verimliliği aynı aktivite için yüzde 30 oranında artmıştır(6)

İşgücü verimliliği, ayrıca, inşaat aktiviteleri, monte edilmesi daha kolay olan veya prefabrikte olan materyaller kullanılarak yerine getirildiğinde de artmıştır. Prefabrikasyon aşağıdakileri mümkün kılmaktadır;

Hava, kalite kontrolü, yapılan işin daha gelişmiş denetimi, araçlara daha kolay erişim ve daha az malzeme talimatı için daha kontrollü koşullar,

Prefabrikasyon ve ilgili teknolojiler, şantiye dışı bölgelerde daha yüksek nakliye maliyetlerine ve enerji harcamalarına neden olsalar da, malzeme atığı, hava ve su kirliliği toz ve gürültü ve toplam enerji maliyetlerindeki azalmalardan dolayı daha az iş sahası ortamı etkileri,

İş akışı sıralamasının değiştirilmesinden dolayı kaynaklanan sıkıştırılmış proje programları(mesela, temeller şantiye alanında dökülürken parçalarının şantiye dışında monte edilmesine izin vermek, izinler işlerken parçaların şantiye dışında şantiye dışında monte edilmesine izin vermek),

Ekiplerin çalışma saatlerinin düzenlenmesinde daha az anlaşmazlıklar ve ustaların daha iyi bir şekilde sıralanması,

Şantiye içi depolamaya olan gereksinimler de azalma ve malzemelerde daha az kayıplar veya malzemelerin daha az hatalı yerleştirilmesi,

Kötü hava koşullarına aşırı sıcaklıklara ve sürekli halde olan veya tehlikeli operasyonlara daha az maruz kalmalarıyla artan işçi güvenliği, daha iyi çalışma koşulları.

8.2 Modüler Kutu Sistemi Uygulama Örnekleri

Archigram üyelerinden Peter Cook'un 1964 tarihli Portatif Kent (Plug-in City) projesinde tüm şehir, kutu modüllerin ayakbağı kutuları gibi üst üste yerleştirilmesiyle oluşturulmuş ve modüller kutu sistem şehir ölçeğine taşınak istenmiştir. Grimshaw'ın endüstriyel yapılarda kullanılabilir, seri üretime uygun, çelikten tasarladığı bir tuvalet modülü bu sistemin gelişmesine öncülük etmiştir. Peter Cook'un "Plug-in

ne, alışveriş büfeleri vb.) tüm işlevleri içinde barındırmaktadır. Kentin ticaret merkezinin odağında konumlanmış, iş adamlarına hizmet vermeyi amaçlayan kapsüllerin, taşıyıcı sistemle bağları kopararak geleceğin teknolojileri için değiştirilebilir biçimde tasarlandığı görülmektedir. (6)

1985 yılında Foster Associates tarafından yapılan binanın doğu ve batı bölümlerinde 139 adet tuvalet modülü kullanılmıştır. Modüller fabrikada üretilerek yerine monte edilmiştir. Hong Kong Bankası'nda birbirinde farklı 7 tipte tuvalet modülü bulunmaktadır. Modüller birbirine çelik çerçevelerle yapılmış kaldıraçlar vasıtasıyla bağlanmıştır. Tesisat boruları ve tuvalet modülleri temiz bir cephe yüzeyi oluştur-

Şekil 7: Murray Grove konutları modül endüstriyel yapım yöntemleri syf692

City" projesi, modüler kutu sistemler ile ilgili ilk önermeleri içermektedir. Modüler kutu sistemler, daha sonra "Lloyd's of London" ve "Hong Kong Bank" projelerinde ıslak hacimlerin yapıya entegre edilmesiyle karşımıza çıkmaktadır.(6)

1972 yılında Kisho Kurokawa'nın tasarladığı Nagakin Kapsül Kulesi'nde modüler kutu sistem, bütün yapıda kullanılmıştır. Bu ilk kapsül kuleler zamanla değiştirilebilen yaşam ünitelerinin birleştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Nagakin Kapsül Kulesi, bünyesinde döneminin tüm teknolojik ekipmanını barındıran, hareketlilik üstüne kurulu yaşam biçimlerini destekleyecek şekilde tasarlanan kapsüller ile yapının uzun ömürlü olması göz önünde bulundurularak değiştirilebilir olarak tasarlanmıştır. Tek kapsül tüm çağdaş iletişim araçlarını içinde barındırmakta, çalışma, uyuma, dinlenme gibi işlevleri kapsamaktadır (Şekil 5). ıslak hacim zamanın ulaşım araçlarında olduğu gibi ince bir zarla yaşama mekânından ayrılmaktadır. Yapı bünyesinde modern bir şehir göçebesinin gereksinim duyacağı (postane, çamaşırha-

mak için cephe kaplama elemanları ile kaplandığı için dışarıdan bakıldığında algılanmamaktadırlar.

yerleşimi(londra) Projede kullanılan 80 modül 3 haftada yerine monte edilmiştir. Binanın tamamı ise 3 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

Konut olarak tasarlanan 5 katlı yapının büyük bir kısmı 3.2 m genişliğinde farklı tipte modüllerden oluşmaktadır. 2'li modüller m2 si daha az olan tek yatak odalı daireler için, 3'lü modüller ise 2 yatak odalı daireler için kullanılmıştır. Modüller birbirine dıştan yapılan bağlantı elemanları vasıtasıyla birleştirilmiştir.Binanın dış cephesi terekota kiremitlerle kaplanmıştır. Bu nedenle kutu modülleri dışarıdan bakıldığında algılanmamaktadır. Ayrıca yapının avluya bakan cephesinde çelik balkonlar kullanılmıştır. Murray Grove projesindeki silindirik merdiven kulesi, çatı ve balkon elemanlarının tamamı prefabrikte olarak üretilmiştir.

Post Otel, Avusturya'nın batı bölgesinde yer alan artan konaklama ihtiyacının karşılanabilmesi için ana binaya ilave olarak değişik tarihlerde (1970-

rek üretimi ile başlamıştır. 1960'larda ise sanayi yapılarında kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi yapıları dışında önemli 2 uygulama 1961'de yapılan

Şekil 8: Post Otel Binası modüllerin yerleşimi endüstriyel yapım yöntemleri syf688

Şekil 9: Post Otel Binası (avusturya) endüstriyel yapım yöntemleri syf688

2004) yapılmış ek binalar ile genişletilmiştir. Gerekli oda ihtiyacını acil olarak karşılamak için çok kısa inşaat sürecinde tamamlanabilecek bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Çözüm olarak prefabrike olarak üretilmiş ünitelerin birbiri üstüne konularak oluşturulduğu yapım sistemi tercih edilmiştir. Bu sistemde kullanılan ünitelerin boyutları 750x4.00m olup, üniteler dışında başka bir destek strüktüre ihtiyaç bulunmamaktadır. Servisler modüller arasında oluşturulan kanallarda toplanmıştır. Sadece cam banyo duvarları ile ahşap mobilyalar şantiyede monte edilmiştir. Binanın modülleri ve çatısı iki günde tamamlanmıştır. Bir aylık bir süreç sonunda ise otelin yeni bölümleri hizmete açılabilmiştir.(6)

9. Ülkemizde Prefabrikasyon Yapılar

Ülkemizde prefabrikasyon uygulamaları 1940'larda santrifüj beton di-

rek üretimi ile başlamıştır. 1960'larda ise sanayi yapılarında kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi yapıları dışında önemli 2 uygulama 1961'de yapılan prefabrike ilkokullar ile 1964-65'te yapılan Ereğli Demir Çelik Tesisleri lojmanlarıdır. Bu iki proje o zamanlar ülkede mevcut olan yenilikçilik, teknik bilgi ve beceri düzeyini göstermesi açısından iki önemli referanstır. Ülkemizde prefabrikasyonun uygulama alanları olarak genellikle sanayi, endüstri ve sanat yapıları görülmektedir. Konut uygulamasında ise; saydığımız

konular kadar uygulama görülmemektedir. Deprem gerçeği gün kadar aşikâr olan ülkemizde, prefabrik konutların deprem etkisinde kaldıklarında ise ne kadar güvenli oldukları da çok önemli bir gerçektir. Günümüzün teknoloji çağı olması nedeniyle inşaat sektörü de bu gelişmelerin ışığında yerini almada önemli mesafeler kaydetmiştir. Bilindiği gibi teknolojik gelişmeler gereksinimler doğrultusunda oluşmaktadır. İnşaat sektörü, sanayi devrimi sonrası betonarmenin geliştirilmesiyle büyük bir atılım yapmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan yapılar nedeniyle büyük bir konut açığı oluşmuştur. Bu konut açığının giderilmesinde teknolojik gelişmenin yansıdığı sanayi sektörü yanı sıra, inşaat sektöründe fabrikasyon üretim devreye girmiştir. 1950'li yıllardan sonra prefabrik teknolojisi ile Avrupa kentlerindeki konut açığı giderilmeye çalışılmıştır. Prefabrikasyon; teknolojik gelişme aynı zamanda meslek öğretimi

yapan eğitim kurumlarında da yerini almıştır. Ancak, ülkemizde teknoloji planlaması yapılmadığından yapı sektöründe ne tür bir

yapı kalitesinde ve gereksinimlerde kullanılacağı, eğitim sistemlerinde yeterince yer almayınca bir başka teknolojik gelişme olan tünel kalıp vs. yerini aldı. Ülkemiz insanların artık şehir yaşamından ve çok katlı konutlardan kaçmaya başladıkları, daha az katlı yapılara, toplu konut yapılarına ya da müstakil konutlara doğru bir talep gösterdikleri de görülmektedir. Prefabrik konutların ülkemizde gelişmesi ve tercih edilmesi sağlanmalıdır.(7)

9.1 Demir Kilise (Sveti Stefan Bulgar Kilisesi) Balat/İstanbul

SVETİ STEFAN BULGAR KİLİSESİ-TEKNİK KÜNYE

İŞVEREN/FİNANSMAN : BULGAR HÜKÜMETİ

MİMAR : HOVSEP AZNAVUR (OSMANLI ERMENİSİ)

MÜTEAHHİT : R.H.WAAGNER (AVUSTURYA)

STATİKER : PROF. PAUL NEUMANN (AVUSTURYA)

MİMARİ DETAY PROJE : BAY HABLİTSCHEK (AVUSTURYA)

ÜRETİM BAŞ MÜHENDİSİ : BAY MARX (AVUSTURYA)

ÜRETİM YILI : 1893-1894

MONTAJ YILI : 1895-1896

YAPI TOPLAM AĞIRLIĞI : 500 TON

YAPININ MALİYETİ : 380 000 FRC

KONTROL : MİMAR SAMARCIYEV

Şekil 10: Sveti Stefan Kilisesi beton prefabrikasyon incelemesi 2009 syf16

(BULGAR)

ÜRETİM YERİ : VIYANA (AVUSTURYA)

MONTÖR SAYISI : 15 KİŞİ (AVUSTURYA)

AÇILIŞ TARİHİ : 08.08.1898

MONTAJ SÜRESİ : 7 AY

Şinasi Acar Beyefendi'nin kaleme aldığı

"Türkiye'de Beton Prefabrikasyonun Tarihçesi, ülkemizde yapılmış "İlk Tam Prefabrike Yapı" tanımlamasıyla, Haliç kıyısındaki "Sveti Stefan Bulgar Kilisesi" nam-ı diğer "Demir Kilise" Kurulma hikayesi enteresan, hakkından pek çok rivayet veya öykü kulaktan kulağa oluşmuş. Lakabı da pek çok, demir kilise -seyyar kilise- yap/boz kilise, prefabrik kilise... Pek çok konuda ilk olma özelliği taşıyan bu yapının; en önemli tarihi siyasal özelliklerinden belki de ilki,

İstanbul'un fethi ile beraber Fatih Sultan

Mehmet'in koyduğu Yahudi yada Hıristiyan dini yapılarının inşa edilmesi yasağına rağmen yapılan ilk dini yapı olmasıdır. (2)

Bulgar cemaatinin 1858 yılında Osmanlı

Hükümetinden aldığı izinle, 1889 yılında bir Osmanlı Ermenisi olan Mimar Hovsep Aznavur'a kilisenin mimari planlarının hazırlanması işi, finansmanı sağlayan Bulgar hükümeti tarafından verilir. Çeşitli aşamalardan ve süreçlerden sonra 1892 yılında Aznavur'un projesi esas alınarak yapının mühendislik projelerini hazırlayacak ve uygulamayı gerçekleştirecek firma bir yarışma sonucunda belirlenir ve Avusturya Viyana'daki R.Ph.Waagner firması seçilir. Viyana'da Waagner firmasında bir yandan detay tasarımlar ve hesaplar yapılır iken, bir yandan da tümü

demir(dökme) ve çelikten oluşan yapı elemanlarının üretimine başlanır ve yine ilginç bir nokta; tüm üretimin tamamlanmasını takiben R.Ph.Waagner firmasının fabrika sahasında kilisenin tamamının montajı yapılır ve kurulur. Böylelikle, üretilmiş elemanlar

İstanbul'a gönderilmeden önce, herhangi

bir eksik veya hata var ise görülmüş olacaktır. Tesiste montaj ve demontajını

takiben yapı elemanları, bir iddia deniz yolu ile Trieste ve Adriyatik üzerinden, bir başka iddia ise Tuna Nehri ve Karadeniz Yolu ile İstanbul'a

gönderilir. Bir yılı aşkın üretim ve ön montaj-demontaj işlemleri esnasında kilisenin temel

inşaatı sürmektedir. Zeminin suya doymuş ve zayıf taşıma gücüne sahip olması dolayısıyla; çam ağacından yapılmış 30 cm çapında ve muhtemelen 10-12 mt boyunda 300 adet kazık çakılarak, derin temel uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamanın İngiltere'den getirilen buhar makinası ile çalışan bir şahmerdanla yapılmış olması ise yine bir başka ilginçliktir. Viyana'dan nakliyenin deniz yoluyla İstanbul'a yapılması ve temellerinde hazır olması ile Waagner firmasının gönderdiği onbeş teknisyen yardımıyla tüm montaj 7 ay içinde tamamlanmış ve kilisenin 1896 yazında montajı tamamlanmış, inşaatı bitirilmiştir, ancak dini simgelerin tamamlanamaması nedeniyle 1898 yılında açılmıştır(8)

9.2 GÜNÜMÜZ PREFABRİK YAPILAR ÖRNEKLERİ

Şekil 11: prefabrik evler

Şekil 12: edremit konakları

Şekil 13: fabrikalar

Şekil 14: şantiye kamp alanları

Şekil 15: İş yerleri

Şekil 16:Plazalar

Şekil 17: Stadlar

Şekil 18:Yol korkulukları

Şekil 19: köprü ve viyadükler

10.SONUÇ

Prefabrike ve endüstrileşmiş yapıların kullanım alanları kullanım çeşitleri ve kullanım amaçlarını inceledik. Bu yapıların ülkemizde fabrika, yol, köprü, geçici barınma (şantiye ofisi, deprem konutları, yazlık ev vb.) çeşitli alternatif kullanım alanlarında ideal bir yapım aracı olarak karşımıza çıkıyor bu kadar faydalı bir yapının günümüz konut sektöründe kullanılmaması yada talep görmemesi nedenleri üzerinde inceleme yaptığımızda beton gibi sağlam sözü günümüz şantiye terminolojisinde çokça kullanılan bir cümledir ki bu genelde halk arasında çoğu dayanım karşılaştırılmalarında kullanılmaktadır. birey olarak yapımını görmediğimiz yada sağlamlığını test etmediğimiz bir şey hakkında ön yargılı olarak yaklaşırız halen mevcut yapılarda bile binanın ömrünün yitirmesi ve artık yıkım aşamasına gelmesi halinde bile yapı sahibi bu bina ne depremler gördü hiçbirşey olmadı diyerek binasını savunmakta ve sağlamlığıyla övünmektedir ama yapılan testler neticesinde (karot ve demir testi) binanın artık dayanımını yitirdiği ve yıkılması gerektiğini göstermektedir.İşte bizim ön yargımız ve bilim arasındaki netice farkı o yüzde daha sağlam daha nitelikli ve daha çabuk yapılar yapabilmek için geleneksel inşaat yöntemleri dışında incelediğimiz prefabrike yapılar diye adlandırdığımız daha çok endüstrileşmiş yapı diye kullanacağımız fabrikada ön üretim yapıdıktan sonra şantiyede parçaların birleştirilerek yapının oluşturulmasıdır.bu yapıların gerek dayanım testleri gerek deprem testleri projelendirmeden önce yapılmakta yapının herbir elamanı için (kolon,ki-

riş,döşeme) için beton numunesi testi çelik numunesi testi aynı zamanda çelik elemanlar içinde testler yapılarak deprem yönetmeliğine uygun yapıların inşaaı yapılmaktadır.gunumuzde oldukça yaygın olan kentsel dönüşüm projelerinde uygulanabilirliği hususunda oldukça uzak kalınan bu yapıların aslında yapım süreci yapım hızı ve kullanılabilirliği açısından oldukça pratik yapım süresinin kısa olması hem işi yapan hemde hak sahipleri açısından oldukça tatmin edici bir sonuç vermektedir yapının m2 sinde hiçbir değişiklik olmazken daire içindeki odaların kolon kesitlerinden kaynaklanan gereksiz yer kayıpları aynı zamanda döşemeden sarkan kiriş boyutlarının oda içlerinde yer almamasıda daire içlerinin oldukça ferah ve sağlıklı yapmaktadır. Amerika da akciğer vakfının yaptığı araştırmalarda sağlıklı ortamların çelik yapılarla sağlandığı konusunda bilgilendirmesi mevcuttur betonarme binalar betonun kimyasal özelliklerinden dolayı zamanla radon gazı yaydığı bu nedenle insanlarda rahatsızlık verdiği konusunda araştırmalar yapılmıştır.bilimin bu kadar araştırmalarıyla geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak insanlar için daha sağlıklı daha yaşanabilir yapılar neden yapılması kent kimliğini yansıtacak ve gecekondulaşmanın önüne geçebilecek bir akım neden olmasın bununla ilgili imar düzenlemeleriyle yeşilin kaybolduğu beton yığınları içinde kaybolduğumuz bir şehirde yanı yapı alanlarının daha çok yeşil daha az konut anlayışıyla daha ucuz mal edebileceğimiz yapıların yapılması daha yaşanabilir bir çevre oluşmasında kentsel tasarımda endüstrileşmiş yapıların kullanımı daha yaygın hala gelebilir. Okuldan hastaneye, konuttan alışveriş

merkezine, yaşam alanlarına kadar her yerde kullanılabilir ve aynı zamanda ömrünü yitiren yapıların sökülüp tekrar geri dönüşümde kullanılması ileri ki yıllarda ve hala yaşadığımız küresel çevre kirliliğinin önüne geçilmesine olumlu etki yapacaktır. Gereksiz inşaat atıklarının, yer yer şehir merkezlerinde bile rastladığımız sağlıksız güvensiz alanların oluşmasına engel olacaktır. yapım maliyetleri ve hurda fiyatlarıyla hesap yaptığımızda bu yapıların betonarme yapılardan daha ucuza mal olduğu göz önündedir.o yüzden yeni yaşam alanlarını yeni yapılarımızı insanların kullanımına uygun çok katlı yada az katlı endüstrileşmiş yapılarla zenginleştirmek ulaşım alanlarında çok yaygın olarak kullanılan bu yapılar (köprü,yol,tünel,vb) yapılarda kullnilarak sağlamlıklarını kanıtlamıştır aynı zamanda bakımları yapılarak çok uzun yıllar kullnilabilmektedir.yeni şehir alanlarında kullanılacak olan bu yapıların kent dokusan uygun olması oldukça önemlidir.

11.KAYNAKLAR

- [1] Midilli, Osman, "Prefabrikasyonda doğrular ve yanlışlar", (2008).
- [2] Güreer,Cahit "Yapı Teknolojileri Prefabrik Yapılar", Kocatepe Üniversitesi (2008).
- [3] Tokgöz,Hanifi,Koçak,Yılmaz", Politeknik Dergisi cilt11 sayı3 syf275-284, (2008).
- [4] Hasol Doğan, "Yapının Endüstrileşmesi", (1985).
- [5] Eşsiz,Özlem,Koman,İlkay "Modüler Hücre Sistemlerle Güncel Uygulamalar", (2007).
- [6] Erturan,Banu, Eren,Özlem, "Modüler Yapım Tekniği ile bina etkinliğini ve verimliliğini geliştirme yaklaşımının değerlendirilmesi", (2012).
- [7] T.S.E., "Modüler koordinasyon-terimler", TS 2017, TSE Yayınlar, Ankara, (1975).
- [8] Ataköy,Hakan "Beton Prefabrikasyon Demir Klise, (2009).

İSTANBUL'DA KENTSEL TASARIMIN TARİHİ DOKÜMANLAR ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

© The Hebrew University of Jerusalem & The Jewish National & University Library

"İstanbul'da Kentsel Tasarımın Tarihi Dokümanlar Üzerinden İrdelenmesi" konulu bu araştırmada, uygarlık tarihinin ortaya çıkardığı evrensel kent ve kentsel gelişim kavramları tanımlanıp, bugünü anlamak için Osmanlı kentinin gelişimi ve kendine has yapısı irdelenmiş, Türkiye'de kentsel tasarımın tarihi incelenirken mimarlık tarihi, kentsel tasarım, sosyoloji, iktisat tarihi gibi bilim alanlarında yapılan önceki araştırmaların hepsinde esas alınan, dört döneme (Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete aktarılanlar, modernizmin simgesi Ankara'dan yayılan yeniden yapılanmalar, değişken ekonomik politikalar ve İstanbul'dan yayılan gelişmeler, küreselleşme ve yeniden yapılanma) ilişkin dönemin yazılı basınından haberler derlenmiş ve dönemlerin toplumsal, siyasal anlayışları kısaca gözden geçirilmiş ve dönemin kentsel tasarım uygulamalarına ilişkin afiş, fotoğraf, kartpostal gibi basılı belgeler taranarak çalışmaya eklenmiştir. Çalışma, tarihi bir süreklilik içerisinde kentsel tasarımın Türkiye'de geçirdiği evrimi ve değişimi, İstanbul örneği üzerinden kavramak, varsa kentsel tasarıma ilişkin anlayış değişikliklerini görebilmek ve Türkiye'de kentsel tasarımın tarihini incelerken esas alınan dönemleri kavrayıp, bu dönemlerin değişiminin izini, yazılı basında ve afiş, poster vb. tanıtım materyallerinde sürerek, İstanbul örneği üzerinden, bu dokümanlar aracılığıyla irdelemeyi, ayrıca kentsel tasarım alanında yaşanan değişimin, insan, kent, ekonomi, politika, toplum değerleri alanındaki etkilerinin anlaşılmasını amaçlamaktadır.

Yazan: EMİNE BERNA ERDAĞI/ 136601003

Giriş

Bu çalışma kapsamında; uygarlık tarihinin ortaya çıkardığı kent ve kentleşmenin evrensel tanımlarını inceledikten sonra, günümüzü kavrayabilmek için Osmanlı kentinin gelişimi ve kendine has yapısı ile Türkiye'deki kent ve kentleşme kavramlarının ekonomi politikle olan ilişkisi incelenmekte ve bu ilişkilerin kavranabilmesi için Osmanlı'nın son döneminden (yak.1850) günümüze kadar yazılı basın, afiş, ilan gibi dokümanlardan yararlanılarak, İstanbul örneği üzerinden ülkemizdeki kentsel tasarımın gelişim tarihi irdelenmektedir.

Bir yerleşme biçimi olarak kent, insan toplumlarının gelişme süreci içinde yakın çağların ve belli bir aşamanın ürünüdür. Uygarlık tarihinin ortaya çıkardığı bir olgu olarak sosyo-ekonomik ve siyasal iktidar mücadelelerinin yaşandığı bir mekandır.

Kentleşme ise, "sanyileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci" olarak tanımlanabilir.¹ Kent tanımlarını irdeleyerek kentin ne olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Devlet İstatistik Enstitüsü'ne göre kent olmayı belirleyen tek etken nüfustur. Ekonomik ölçüde göre ise, mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım, tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak üzere ortaya çıkmış bir mekanizmadır.² Toplum bilimciler göre ise toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen bireylerin oluşturduğu, göreceli olarak geniş, yoğun nüfuslu ve mekanda süreklilik niteliği olan yerleşmedir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi kent, kırsal topluluklardan kesin çizgilerle ayrılmış ve kendine ait özellikleri olan belirgin toplumsal nitelikler geliştirmiştir.³

Kent, kentlilik, kent kültürü gibi, "kent" kavramının merkezinde olduğu ara-

tırma ve çalışmalar incelendiğinde, bu kent, Batı kentidir. Bununla kastedilen, bir çalışmada kent kavramının kullanıldığı hemen her yerde öncelikle Batı kentlerinin algılanmasının beklenmesi, kastedilen başka bir kültürün kentiyse bunun İslam kenti, Çin kenti, Osmanlı kenti, Arap kenti gibi ibarelerle açıkça vurgulanıp belirtilmesidir. Bu durumun, yakın zamana kadar, kente dair yapılan çalışmalarda sosyologların ağırlıkta olmasından ve bu nedenle sosyoloji biliminin batılı kavramlarıyla kentin tanımlanmasından kaynaklandığı düşünülebilir.⁴ Tarih sahnesine göçebe bir toplum olarak çıkan, Batı medeniyeti ile çağdaş bir çok topluluktan daha yakın ve sürekli ilişkiler kuran, bir taraftan da İslam geleneğinin teoride ve pratikte en önemli taşıyıcısı olan Osmanlı'nın kentle olan serüveni de incelenmeye değerdir. Osmanlı kentlerinin gelişmesinde hangi unsurların etkili olduğuna değinmekte de yarar vardır. Osmanlı kentinin ulu camii, kale ve çarşı etrafında kümelenmiş görülür. Camiler bu manzara içinde daha fazla ön plana çıkmaktadır. Günümüzde ağırlıklı olarak İslam dinine inanan kişilerin ibadet ettikleri yer şeklinde görülen camiler, deyim yerindeyse, Osmanlı şehrinin odak noktasını teşkil eder. O kadar ki, kentin merkezine mahalleler, mahallelerin merkezine ise camiler konularak kentin camii etrafında inşa edildiği bile söylenebilir. Camilerin yanında vakıflar da Osmanlı kentlerinde önemli yer tutar. Vakfın şehre katkısı çift yönlüdür. Sosyal işlevin yanısıra, kente yaptıkları ekonomik katkı da vakıfları kent hayatı için önemli hale getirir.⁵ Özetlemek gerekirse, Osmanlı kentlerinin camii, pazar, vakıf üçlüsünün odak noktasını ve çekim merkezini oluşturduğunu ve kendisine temel olarak mahalle tipi yapılanmayı almış bir yerleşim modeli olduğunu söylememiz mümkündür. Bizans, İslam ve Selçuklu medeniyetlerinin mirasını taşıyan bu kent, hepsinden parçalar taşısa da, kendi özgün niteliklerini de bu karışıma eklemeyi başarmış ve deyim yerindeyse, nevi şahsına münhasır bir kent yapısı ortaya çıkarmıştır. Bu kentte camii ön planda gözükse de, birçok gayrimüslim unsur da aynı şehrin sakini olarak yaşantısını sürdürmektedir. Canlı bir ticari ve ekonomik

hayat mevcuttur.⁶ 19.yüzyılda Osmanlı'nın merkezi yönetim karşılığı (periferi)sürecinde kentsel nüfus artarak ,genel nüfus içindeki payı yüzde 25'lere ulaşmıştır. Osmanlı'nın Batı kapitalizminin siyasi ve ekonomik mantığına bağımlı hale gelmesi olarak da yorumlanabilecek merkezi yönetim karşılığı sürecinde, tüketime ithal mallara yönelmesi kentlerde geleneksel zanaatkarların tezgahlarını kapatması şeklinde sonuçlanırken, ekonomik faaliyetlerin kıyı bölgelerinde , ana yollar üzerindeki kentlerde yoğunlaşması ,günümüze kadar süregelen bölgearası dengesiz bir ekonomik faaliyet dağılımına yol açmıştır. Bölgelerarası bu dengesizliğin Türkiye örneğindeki sonucu, günümüzde bile sınıf çatışmalarının dini ve etnik farklılıklar çerçevesinde gelişmesidir.⁷ Osmanlı kentlerinin nüfus itibarıyla 16.yüzyıldan 19.yüzyıla doğru büyümesi, doğrudan doğruya üretim ilişkilerinin aldığı yeni biçime bağlıdır. Ancak bu niceliksel büyüme kentin modernleştirici bir işleve sahip olma sonucunu sosyo-ekonomik ve siyasal yönden doğurmamıştır. Öncelikle ekonomik alanda geleneksel üretim ilişkileri sürmüş ve sanayi gelişmemiştir. Osmanlı'da kendine hükmeden kentler olmadığı gibi, buralarda özerkleşme, bağımsızlık dürtülerinin ortaya çıkmadığı görülür.⁸

Türkiye'de kentsel tasarımın tarihi incelenirken mimarlık tarihi, kentsel tasarım, sosyoloji, iktisat tarihi gibi bilim alanlarında yapılan önceki araştırmaların hepsinde esas alınan, dört dönem:

1) Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete aktarılanlar, 2) modernizmin simgesi Ankara'dan yayılan yeniden yapılanmalar, 3) değişken ekonomik politikalar ve İstanbul'dan yayılan gelişmeler, 4) küreselleşme ve yeniden yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. 1850-1930 arasındaki Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete aktarılanlar döneminin önemli başlıkları: 1) Avrupa'da sanayi devrimi ile gelişen ekonomi ve Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımları Osmanlı'ya da ulaşınca yenileşme hareketleri kaçınılmaz oldu. 2) 1839'da Tanzimat Fermanı

⁶ İncalcık Halil, *The Encyclopedia of İslam*, s.224-248, İst. 1978

⁷ Keyder Çağlar, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yay. S.30-33, İst. 1989

⁸ Tosun Gülgün, *Tosun Tanju, Amme İdaresi Dergisi*, c.28, sayı5, s.54, Aralık 1995

¹ Keleş Ruşen, *Kentleşme Politikası*, İmge Yay, Ankara 1990, s.5

² a.g.e., s.75

³ www.milliemlak.gov.tr/documents/Tamer_UTKUCU.pdf

⁴ Üstündağ N., *Hacettepe Ü.Tür. Ar. Ens.*, sayı2, s.150, Bahar 2005

⁵ Faroqhi Suraiya, *Osmanlı'da Kent ve kentliler*, s.380, Tarih V. Yurt Yay. İst 2000

ile başlayan,1840'da Ceza Kanunnamesi, 1850'de Ticaret Kanunnamesi ile devam eden süreç 1876 Meşrutiyet ilanı ile noktalanmış, yenileşme hareketleri hız kesmeden devam etmiştir.

3)Ülkede İskenderiye-Kahire arasında inşaa edilen ilk demiryolu,Osmanlı Devleti'nin bizzat inşaa ettiği Haydarpaşa-İzmit hattı demiryolu, Kadırga'daki ilk fabrika Feshane,ilk yerli anonim şirket Şirket-i Hayriyye, ilk banka Dersaadet Bankası,ilk bütçe, Beyoğlu'ndaki ilk belediye teşkilatı dönemin en önemli ilkleri arasında sayılabilir.Bu ilklerle başlayan 'hasta adam'ın yenileşme hareketleri Birinci Dünya Savaşı ile kesintiye uğramış ve Osmanlı Devleti'nin işgal edilip Kurtuluş Savaşıyla demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yeni bir boyutta devam ettirilmiştir.Bu dönemde 13 Ekim 1923'te Ankara'nın başkent olması ve 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet savaştan yorgun ve yoksul çıkan Türkiye'nin kentleşme hareketlerinin merkezini Ankara yapmış ve tüm ülkeyle birlikte İstanbul da bundan etkilenmiştir.Döneme ilişkin birkaç belge ve fotoğraf :

Şekil3 1905 yılı Tarlabası

Şekil4 1905 Tarabya Mıgırdıç Tokatlıyan Otel, Tarabya - 1905Bu fotoğrafta Beyoğlu'nda bulunan ünlü Tokatlıyan Otel'i'nin Tarabya'daki yazlık şubesini görüyoruz. Tarabya'ya inşaa edilen 1905 versiyonlu Tokatlıyan Otel'i

Şekil1 Notita Urbis Constantinopolitanae

İstanbul'un planı anlamına gelmekte ve bizlere o yıllardaki İstanbul'un resmi bölümlerini göstermektedir. 1854 tarihli bu belgeden iki sene sonra aşağıdaki haritayı görmekteyiz.

Şekil2 Constantinople ve banliyöleri

Şekil51909'daki metro projesi Taksim - Beyazıt arası için önerilmiş. Duraklar şöyle; Taksim, Galatasaray, Tünel, Karaköy, Yeni Cami, Sirkeci, Babiali ve Beyazıt.

Şekil6 1928 Istiklal caddesi

Şekil 7 Beyoğlu'nda Avrupa Pasajı satılık - 1929

24 Mart 1929 tarihli Akşam Gazetesi'ndeki bu haberde, Beyoğlu'nda bulunan Avrupa Pasajı'ndaki tüm dükkan ve odaların ihale yoluyla satılığa çıkarıldığını öğreniyoruz.

edilebileceği, oldukça marjinal konumda bulunduğu bir kenttir. Üstelik, bu sınırlı örneklerden de oldukça azı bugüne gelebilmiştir.

Şekil9 Mecidiyeköy'de yapılan Likör Fabrikası,

1930 yılında yapımına Atatürk'ün direktifiyle İstanbul'da gerçekleştirilen ilk modern yapı, endüstri yapıları kuşkusuz İstanbul'un vazgeçilmezleri arasında olacaktır Yapı, aynı zamanda, "erken modernizm" in ünlü isimlerinden Robert Mallet-Stevens'in Fransa dışında gerçekleşen tek yapısı olma özelliğini de taşır. Likör Fabrikası günümüzde kentin oldukça yoğunlaşmış bir bölgesinde, yeni bir projeye dönüştürülmektedir.

Şekil10 Likör Fabrikası arazisi

Şekil8 Tophane Ford Fabrikası 1929

Bu dönemin ardından 1930'lu yıllarda başladığı öngörülen ikinci döneme başka bir deyişle modernizmin simgesi Ankara'dan yayılan yeniden yapılanmalar dönemini irdelediğimizde ;1) Osmanlı toplumsal mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyetinde tek partili dönemden çok partili yaşama geçişe kadar olan dönemde kentleşme hareketi açısından en dikkate değer belki de tek dikkate değer gelişme Henri Prosta hazırlatılan İstanbul İmar Planları 'dır denebilir.2)Bu yıllar arasında nüfusu 10.000 den fazla olan kentlerde yaşayanların genel nüfusa oranı %16 ile %18 arasındadır.3)İkinci Dünya Savaşı sonunda siyasal konjonktürde yeni dengelerin oluşmaya başlaması Türkiye'yi de yol ayrımına getirmiştir. Bu arayış içerisinde 1946-1950 arasında yaşanan iktidar mücadelesi kent kökenli bürokratik eliti temsil eden CHP ile köylü ve küçük tüccarı temsil eden DP arasında geçmiş ve 14 Mayıs 1950'de DP 'nin iktidara gelişiyile noktalanmıştır.4)İstanbul "modern hareket" in damgasını vurduğu kentlerden değildir. Hatta "erken cumhuriyet dönemi" nde modern mimarlığın izlerinin güçlülükte tespit

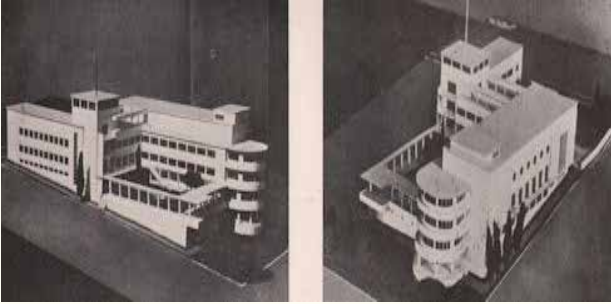
Şekil 11 Kabataş Satie "Tesisat-iElektrîye" binası

Modern hareket"ın İstanbul'daki en simgesel temsilcisinin Sedad Hakkı Eldem'in tasarımı olan Kabataş'taki SATIE ya da "Tesisatı Elektrikiye" binası olduğunu ileri sürmek abartılı olmayacaktır.

SATIE adı şirketin Fransızca adı olan "Société Anonyme Turque de l'Installation Electrique"ın kısaltılmış biçimidir. 1934 yılının Eldem'in erken dönemini yansıtan, tam bir "uluslararası stil" denemesi olan yapı, alt katındaki elektrik armatürlerini tanıtan mağazasıyla, içeriğiyle de yeni çağın, yeni teknolojinin tanıtım yeridir. Üst kattaki ofis alanlarıyla ve depo işlevleriyle oldukça kütleli olan yapı 50'lerin sonunda yol genişletme amacıyla ortadan kaldırılmıştır.

Şekil12 Kadıköy Halkevi (1938) maketleri

Şekil13 Kadıköy Halkevi

Erken cumhuriyet döneminin bir başka kamusal yapısı da dönemin önemli etkinlik merkezlerinden olan Kadıköy Halkevi'dir. Halkevi 1938'de açılan yarışmayı kazanan Rüknettin Güney'in projesine göre yapılır. Anadolu yakasının kültür aksı olarak gelişen Bahariye Caddesi'nde eğimli bir parselde yerleşen yapı, Kadıköy silüetinde yer edinecek bir konumda sayılmaz. Dönemin anlayışına göre cadde yönünde törensiz amaçlı bir meydanlık, alt kotta, güney yönünde bir yeşil avlu çevresinde örgütlenen yapı dönemin önemli bir etkinlik merkezini oluşturur.

Dönemin gazetelerinden birkaç örnek :

Şekil14 Suadiye'ye tramvay - 1934Hürriyet

Şekil15 Figaro Gazetesi1930

1930 tarihinde Figaro Gazetesi okuyucularına İstanbul'daki satılık apartmanı duyuruyor. İstiklal Caddesi 245 numarada konumlu saray, Galatasaray Parkı manzaralı, lük, modern ve özel banyolara sahip. Şekil16 1934 Akşam Gazetesi arsa ilanı

Şekil16 1934 Akşam Gazetesi arsa ilanı

Şekil17 20Mayıs 1936 Kurun Gazetesi

Henri Prost kimdir?

Henri Prost (d. 25 Şubat 1874 ö. Temmuz 1959), Fransız mimar.1935 ile 1951 yılları arasında İstanbul'un nazım planını hazırlayıp uygulamıştır.

Roma'da Villa Médicis'te, Tony Garnier, Jaussely et Hebrard ile birlikte kent yenilemesi üzerine düşünceler geliştirmiştir. 1909 yılında Anvers şehrinin Şehir Planı Yarışması'nda

1.lık ödülü kazandı.1928 yılında Paris Bölgesinin çevre düzenlemesi, ulaşım planlama, organizasyon ve peyzaj projelerinin hazırlanmasıyla görevlendirildi. 1935 ile 1951 yılları arasında Taksim'in Lamartine Caddesi'ndeki 55 numaralı evde yaşadı.

Prost'un İstanbul projesi, motorlu trafiğin gerektirdiği yolların açılmasının tarihi ancak bakımsız durumda olan bir takım binaların yıkılmalarına neden olması, Haliç'in her iki yakasında 19. yüzyılın başından beri kurulmuş olan endüstriyel bölgenin planda aynı işlevi artırarak sürdürmesi gibi konularda eleştirilmiştir.

Tarihi Yarımada ile Beyoğlu yakasını birbirine bağlayan ve Haliç üzerinden köprüyle geçen metro hattı ya da Yenikapı'da deniz, metro ve kara ulaşımının birbirine eklenmesi gibi bazı önerileri ise hâlâ güncelliğini korumaktadır. Aradan geçen yarım yüzyılda, İstanbul gibi tarihsel bir metropolün çağdaş planlamasına ilişkin pek çok farklı yaklaşım gündeme gelmiş olmasına rağmen Prost'un 20. yüzyıl İstanbul'u biçimlendiren mimar-şehircilerin başında geldiği ve günümüz kentine damgasını vurduğu inkar edilemez.

Şekil 20 Prost'un Taksim-Galata tünel projesi

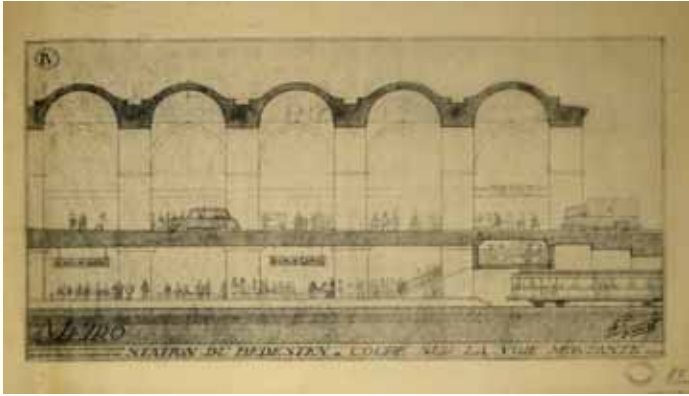
Bu dönemin DP dönemi veya Menderes dönemi diye adlandırılan 1950 yılından Prost planlarıyla geçen 1936-1950 döneminden sonra, kentsel tasarım tarihi açısından başka bir dönem ve yaklaşım kabul edilen, üçüncü döneme, "Değişen ekonomik politikalar ve İstanbul'dan yayılan gelişmeler" diye adlandırılabilir. 1950-1980 arası dönem gelmektedir. Bu dönemin siyasi ve ekonomik gelişmelerini özetlemek gerekirse; bu dönemin DP dönemi veya Menderes dönemi diye adlandırılan 27 Mayıs 1960 darbesine kadar geçen süreçteki kentsel tasarım uygulamaları DP'nin tabanını oluşturan köylü ve küçük tüccarın isteklerini karşılamaya yönelik olmuştur. Büyük hız kazandırılan karayolları yapımı, tarımda modernleşme toplumsal hareketliliği ve kırdan kente göçü arttırmıştır.

1950 yılında kentli nüfusun genel nüfusa oranı %18.5 iken, 1960 yılında %25.2 ye yükselmiştir.

27 Mayıs darbesi sonrasında hazırlanan 1961 anayasasıyla büyük kentlerde sivil toplum kuruluşları yaygınlaşmaya başlamış; siyasi, sosyal, ekonomik amaçlı dernekler kurulmuştur. 1970 yılına gelindiğinde kentli nüfusun genel nüfusa oranı %35.8'e, 1980 yılında %45.4'e yükselmiştir. 1970'lerde kentsel kaynaklı siyasal şiddet siyasal yapılanmayı etkileyen temel olgulardan biridir. 1972 darbesi ve ardından gelen 1980 darbesi bu dönemi sonlandırmıştır. Dünyada ve Türkiye'deki toplumsal ve ekonomik gelişmeler ise, savaş sonrası değişen uluslararası ilişkiler, Türkiye-ABD ilişkilerinin güçlenmesi, liberal ekonomik politikalar uygulama isteği, tarımda modernizasyon -ulaşım ilişkilerinin güçlenmesi, kırdan kente göç, konut ve işyeri talebinin kent mekanına yansımaları, yap-sat düzeninde apartmanlaşma, kent merkezlerinde süzülme, kent sınırlarında sanayileşme ve gecekondulaşma, toplumsal, siyasal ve ekonomik bunalım, ve dönemin bitişi 1980 askeri darbesi sayılabilir. Dönemin Kentsel Tasarımı Yönlendiren Kavramları; 1950'li yıllar: Menderes Dönemi "İSTANBUL İMAR OPERASYONLARI"; 1960'lı yıllar: Geniş kapsamlı rasyonel planlama anlayışı, Devlet Planlama Teşkilatı beş yıllık kalkınma planları, İ-

Şekil 18. Prost'un Haliç'ten metro geçiş planları

Şekil 19. Bedestende metro istasyonu Prost planından

20. yüzyıl şehircilik tarihi için son derece önemli bir planlamacı olan Prost, İstanbul'u ele alırken, bir yandan kentin özgün topografyası, dokusu ve mimari anıtlarını korumayı, diğer yandan da çağdaş altyapılarla donatmayı hedeflemiş, hijyen koşullarının sağlanması, ulaşımın rahatlatılması, rekreasyon alanlarının düzenlenmesi, tarihi - kültürel açıdan önemli yapıların ortaya çıkarılması gibi pek çok soruna birbiriyle uyumlu çözümler getirmeye çalışmıştır. Tarihi Yarımada başta olmak üzere, Galata- Beyoğlu ve Eyüp bölgeleri için Prost'un geliştirdiği önerilerin bir kısmı, uygulamaya konulmuş, bazıları ise rafa kaldırılmıştır.

mar ve İskan Bakanlığı bölge planlama çalışmaları ;1970' li yıllar: nazım plan büroları ilk metropoliten alan planlama çalışmaları demokratik belediyecilik anlayışı ve ilk uygulamalar olarak sayılabilir.1950-1980 arasını kapsayan bu dönem için kentsel tasarım açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse;toplumun ve yöneticilerin kentsel dokuyu koruma bilincinin çok zayıf olduğu,kentlerin tarihi dokularının ve kent sınırlarının korunmasına yönelik güçlü bir örgütlenmenin olmadığı, 70'li yıllar ile birlikte kırdan kente göçün artması ve kentlerin kaçak yapılaşma sorunu ile yaşamaya başlaması,tarihi kent merkezlerinin üst gelir grubu tarafından terkedilmeye başlanması ve alt gelir grubunun kullanmaya başlamasıyla "köhnemenin"başlaması gerçekleşmiştir.

Dönemin imar faaliyetlerine birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

Şekil21. 1950 Unkapanı İMÇ öncesi

Şekil22. 50'lerin sonu Bebek-Arnautköy kazıklı yol

Şekil23. İnönü Stadyumu 1954

Şekil24. Millet Caddesi 1960'lar

Şekil 25. Londra Asfaltı 1960'lar

Şekil 26. Taksim Meydanı 1968

Dönemin gazete,afiş,posterlerine baktığımızda ise sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Şekil27. Hürriyet Gaz.20.09.1958

Hürriyet Gazetesi'nin 20 Eylül 1958 tarihli "Komşu hatırı" başlıklı haberinde, Fevzipaşa Caddesi'ndeki yol çalışmalarıyla ilgili resmin altında şunları yazıyor: "Üç ay kadar evvel normal seviyesinden 1 metre 63 santimetre indirilmesine başlanan Fatih'teki Hafızpaşa Sokağı sakinleri, yüksekte kalan evlerinin kapılarına merdiven dayamaya başlamışlardır. Merdivenler gündüz sarkıtılmakta, geceleri de içeri alınmaktadır. Resim komşusunun hatırını sormaya giden bir büyükanneyi merdiveni tırmanırken göstermektedir."

Şekil 28. Hürriyet Gaz.1956 ilan

60 bin nüfuslu Ataköy Sahil Şehri'nin inşaat çalışmalarının başladığı duyuruluyor. Proje kapsamında 12 bin lojman, 3 turistik otel, plaj ve gazonlar ile çarşılar, kültür ve spor tesislerinin olacağına vurgu yapılıyor. Projeden konut almak isteyenlere ise faizli ve ikramiyeli bir ev hesabı açtırmaları öneriliyor.

Şekil29. 1951 Akşam Gazetesi

Şekil29. 1951 Akşam Gazetesi

İstanbul'un yeni semti: 1951 yılında Levent'te inşa edilen toplam 391 konutun fiyatlarına baktığımızda ortalama 14 bin TL olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil30. Cumhuriyet Gazetesi 1951

13 Ocak 1951 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "Levent Mahallesi"nin geldiği son noktayı okuyoruz. Muntazam asfalt yolları, modern kanalizasyon şebekesi ve mamur yeşil sahalarıyla Levent'de ayrıca Levent - Sirkeci arası otobüs seferleri de yapılmaktadır.

Şekil31. 3 Mayıs 1950 Milliyet Gazetesi

Vali ve Belediye Başkanı Fahreddin Kerim Gökay'ın İstanbul'un bazı bölgelerinde ucuz evlerin inşaatının başlatılacağını duyurduğunu okuyoruz. Ancak haberde, valinin ucuz evlerin hangi arsalar üzerinde yükseleceğini sakladığını görüyoruz.

Şekil 32. 1 Temmuz 1951 Hürriyet Gazetesi

Haberde, Mecidiyeköy ve Zeytinburnu gecekondu mıntakasında yeni gecekondu yapmak isteyen kişilerin engellenildiği yazılmış, kaçak yapılaşmanın tüm hızıyla devam ettiği anlaşılmaktadır.

Dönemin kentin çehresini değiştiren bir başka inşaat faaliyeti Yeşilköy Uluslararası Havalimanı projesiydi. 23 Mayıs 1953'te tamamlandı ve tesisler Ulaştırma Bakanlığı'nın denetimine verildi. Gerekli test ve kontrollerin ardından Türkiye'nin en büyük ve ilk uluslararası havalimanı 1 Ağustos 1953 tarihinde açıldı. Yeni yolcu terminali, açılış töreni için, Yeşilköy'de hizmet veren havayolu şirketlerinin ulusal bayraklarıyla süslenmişti. 6686 sayılı kanunla havalimanlarının, yer hizmetlerinin, hava trafik hizmetleri ve havacılık haberleşmelerinin yönetimini, 26 Şubat 1956'da yeni

bir kurum olan Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) devraldı. Aynı yıl Yeşilköy Havalimanı 25.782 iniş ve kalkışla o güne kadarki en yüksek trafik seyrine ulaştı, tesislerinde 70'i Hava Trafik Kontrolörü olmak üzere 275 kişi çalışmaktaydı.

Şekil 33. Ataköy projesinin tanıtım afişi

Eski İstanbul'un büyük inşaat projeleri arasında yer alan Ataköy Sahil Şehri; plajları, gazonları, kültür tesisleri ve apartmanları ile o yıllarda oldukça dikkat çekiyordu. Afişte, Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından yapılan projenin bitmiş hali gösteriliyor.

Şekil 34. Soytaş firmasının Moda tesisleri ilanı 1953

Şekil 35. Beyazıt Meydanı üstte havuzlu meydan altta düzenleme çalışmaları

1940'lı yıllardan başlayan ve 1960'a kadar geçen zaman diliminde Beyazıt'ın maruz kaldığı bir dizi yıkım büyük yapısal değişimleri de beraberinde getirir.

Şekil36.Mecidiyeköy Meydanı 1970-1973 arası Şekil

Şekil38.Bogaziçi Köprüsü 1970

Şekil37. 21 Haziran 1971 Hürriyet Gazetesi

21 Haziran 1971 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde, İstanbul Çevre Yolu inşaatlarının tüm hızıyla devam ettiği anlatılıyor. Haberden, istimlak parası ile birlikte yolun 600 milyon liraya mal olacağını okuyoruz. Şekil38.

Şekil39.Milliyet Gazetesi 1976

Milliyet Magazin'in haberinde, İstanbul'a 3 dev yapının daha yapıldığı yazılı. Habere göre, bir zamanların Tokatlıyan, Perapalas ve Park Otel'inden sonra İstanbul 3 yeni otelle tanışmış. Bunlar; Intercontinental, Etap İstanbul ve Sheraton.

Dönemin kentsel tasarımı ilgilendiren kanunlara baktığımızda, GEEAYK'ın KURULMASI(1951) "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" bakım ve onarımları için

"ilmi mütala" veren kurul anıtsal yapının tek başına korunması anlayışını getirmiştir. KAT MÜLKİYETİ KANUNU(1956)Tarihi kent merkezlerindeki tek ailelik konutların yık-yap sürecinde apartmana dönüşmesi İMAR KANUNU (1956)Bütüncül planlama ve planlama hiyerarşisi kavramları analiz-sentez-karar verme süreçlerinin yasaya girmesi anıtsal yapıya yaklaşma mesafesi kavramı ve GEEYK'a gönderme yapılarak kentsel planlamaya kazandırılmıştır. Bu dönemde dünyada kentsel tasarımı ve planlamayı etkileyen kavramlar ise;1960'lı yıllar:VENEDİK TÜZÜĞÜ - 1964 Anıtsal yapının çevresinin de korunması UNESCO- ICOMOS - 1965 Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi,1970'li yıllar: Avrupa Konseyi Avrupa Mimari Miras Yılı - 1975Amsterdam Bildirgesi - 1975sit kavramı ve farklı sit alanlarının tasnifi anıtsal ve sivil yapılarda grup kavramı,- pasif koruma anlayışının geliştirilmesi olarak özetlenebilir. Bu dönemden sonra dünyada küreselleşmenin başlamasıyla birlikte,ülkemizde de 1980 yılından itibaren, her alanda olduğu gibi, kentsel tasarım alanında da günümüze kadar devam eden "Küreselleşme ve Yeniden Yapılanma" dönemi başlamıştır. Dönemin dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik-politik gelişmeleri,yeni ekonomik ve siyasal politikalar,dışa açık, ihracata dönük üretim teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması,dünya ile ekonomik ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması,ulus devlet anlayışı yerine yarışan kentler-bölgeler, kentsel rantların yükselmesi,kent topraklarına baskının artması,tarihi çevreleri korumanın hem kolaylaşması hem zorlaşması olarak sayılabilir.Dönemin örnek projeleri ise aşağıdaki gibidir:

Şekil40.Perpa Proje 1986

Şekil41. Tarlabası bulvar düzenlemesi 1986

TÜRKİYE'NİN AVM BİLANÇOSU

■ Türkiye genelinde 310 AVM'de 8.3 milyon m2 kiralanabilir alan var.	■ AVM ziyaretçisi : 2012'de 1,5 milyar kez giriş, 2013 tahmini, 1.6 milyar giriş.
■ Bugüne kadar 81 ilin 53'ünde AVM inşa edilmiş.	■ 2013'te açılacak 25 AVM ile sektöre 1 milyon 100 bin m2 alan eklenecek.
■ AVM'lerin 101'i İstanbul'da . Bu, alan olarak yüzde 40'a yakın bir büyüklük .	■ 1000 kişi başına düşen kiralanabilir alan 106 m2
■ 2012'de açılan 21 AVM ile sektöre toplam 750.000 m eklendi.	■ 2012 cirosu 50 milyar TL, 2013 yılı tahmini cirosu 60 milyar TL

Kaynak: AVM Yatırımcılar Demeği

Şekil42.Barbaros Bulvarına bir bakış ve AVM haberi

Şekil43. Şehirlerin yeşil alan karşılaştırması.

2000'li yıllardan itibaren sayıları hızla artan büyük konut-işyeri-avm çoklu projelerine örnekler:

Şekil44. Kemerburgaz-Ayazağa mah.Vadi İstanbul

Şekil45.Eskikör fabrikasıM.köyQuasar-yapım aşamasında

Şekil46.Fikirtepe Evim Kadıköy-yapım aşamasında

Şekil47.Akasya Acıbadem-tamamlandı sonra

Şekil48.3.köprü projesinin yeri

Şekil49.Haliç Köprüsü 2014

Günümüzü değerlendirdiğimizde, tüm kentlerde benzer kent dokularının yerleşik hale gelmesi (TOKİ uygulamaları), tarihi kentsel dokular FARKLI, imar planı kararları ile ve yap-sat düzeninde gelişmiş 1950-1980 dönemi apartmanları, toplu konut dokuları, kaçak yapılaşmış ve yasallaştırılmış sağlıklı konut alanları, geleneksel merkez ve günümüz merkez dokusu ayrışması, olarak özetlenebilecek sonuçlara ulaşmak olasıdır.

Sonuç olarak tarihi süreç içinde, kentlerin işlevlerinin üretim ilişkilerindeki değişimlere bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Kentsel gelişim yaşanırken, kent geçmiş zamanların birbiri üstüne bindiği bir mekan haline gelmekte, sadece enine ya da boyuna büyümelerle değil kent içinde kentler yaratarak şekillenmektedir. Osmanlı'daki kentleşme idari ve siyasi yapı denetiminde olduğu için Batı'daki gibi modernleşmenin lokomotifi olamamışlardır. DP dönemindeki hızlı kentleşme, uygulanan popülist

politikalar sonucu gecekondu bölgeleri ortaya çıkartmıştır. 1970'li yılların siyasi ortamı da aslında bu çarpık kentleşmeye dayanmaktadır. 1980'li yıllara askeri darbe ve ardından ANAP damgasını vurmuş, ardından gelen günümüz iktidarı da aynı popülist politikaları sürdürmüştür. Kentsel gelişim ve siyasal yapılanma ilişkisinin sağlıklı bir zemine oturtulabilmesi için yeni anayasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir, kentsel alanları düzenleyen imar planlarının ne tek başına merkezi yönetime ne de tek başına yerel yönetimlere bırakılmayacak kadar önemli olduğu kavranmalı ve bu planların kent halkının katılımına izin verecek şekilde düzenlenerek siyasal iktidarlara göre değişmesi de önlenmelidir. Hızlı kentleşme sonucu ortaya çıkan rantların kişilere değil kente kazanımı sağlanmalı, kentin yollardan ve binalardan oluştuğu mantığı derhal terkedilerek, politik bir mekan olduğu gerçeği kabul edilmelidir.

KAYNAKLAR:

Angel, A.; "Henri Prost ve İstanbul'un İlk Nazım Planı" Mimar. ist, sayı.39, bahar2011 Bora, T.; "Milyonluk Manzara Kentsel Dönüşümün Resimleri" İletişim Yay., İstanbul 2013 Ceyhan, M., İ.T.Ü.Y.Lis..Tezi " İstanbul'da tarihi çevre koruma ve basın: Cumhuriyet Gazetesi üzerinden bir deneme ", Fen Bil. Ens. 2006.

Faroqhi Suraiya, Osmanlı'da Kent ve kentliler, Tarih V. Yurt Yay. İst 2000 İnalçık Halil, The Encyclopedia of Islam, cilt 5, İst.19

Keleş Ruşen; Kentleşme Politikası, İmge Yay, Ankara 1990,

Keyder Çağlar, Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yay. İst. 1989

Tosun Gülgün, Tosun Tanju, Amme İdaresi Dergisi, c.28, sayı5, Aralık 1995 Üstündağ N., Hacettepe Ü.Tür.Ar.Ens., sayı2, Bahar2005

Yapı Dergisi, sayı380, Temmuz2013

<http://www.halklailiskiler.com/istanbul-cumhuriyet-prost.html?cp=5>

<http://www.blok.iae.org.tr/index.php/sergiler/henri-prostun-metro-projesi/> İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)

Şekil43 'e kadar olan fotoğraflar için :

<https://www.facebook.com/groups/eskiistanbulfotoğraflari/>

<https://www.facebook.com/groups/oldisteskiistanbul/> Şekil 43- 49 için: Projelerin web sayfaları kullanılmıştır

KENTSEL TASARIMIN SOSYAL BOYUTU

İkinci Dünya savaşından sonra Dünya'da, 1980'li yıllardan sonra da Türkiye'de önem kazanan Kentsel Dönüşüm Projeleri, nüfusu her geçen gün artan metropol kentlerin yeniden planlanması, yapılanması ve halkın daha rahat, daha sağlıklı, daha modern bir çevrede yaşaması; sosyal donatı ve yeşil alanlarıyla daha ferah ve daha güzel bir kent yaratma isteği açısından artık vazgeçilmez bir gereksinim haline gelmiştir. Kentsel dönüşüm alanlarında yaşanan sosyal sorunları ve kentsel dönüşüm sosyal boyutu incelenecektir.

Yazan: İbrahim MEYDANLI

1. Kentsel Dönüşüm

1.1 Kentsel Dönüşüm Kavramı

Kentsel gelişmenin, toplumsal, ekonomik ve mekânsal olarak yeniden ele alındığı ve kentteki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanabilir hale getirilmesi için yıkıp yeniden yapma, canlandırma, sağlıklılaştırma veya yeniden yapılandırma için proje üretimi ve uygulama yapılmasıdır. Kısacası kentsel dönüşüm, 'bir kentin dokusunu bozan sorunların giderilmesi' olarak da tanımlanabilir. Kentsel dönüşüm projeleri sağlıklı koşullarda yaşamının ve planlı şehirleşmenin sağladığı sayısız fırsatın yanı sıra gerek sosyal dışlanışlığı önlemede, gerekse daha önceleri elverişsiz koşullarda bulunan kişilerin kendi algılamalarını şekillendirirken daha saygın bir kimlik fırsatı sunmak konusunda son derece faydalıdır.

Kentsel dönüşüm ile ilgili çalışmalarda, birçok kentsel dönüşüm tanımı ortaya konulmuştur. Bu tanımlar, vurguladıkları vizyon, amaç, strateji ve yöntemlere göre kısmen farklılıklar da gösterebiliyor. Ancak, nasıl tanımlanırsa tanımlansın; kentsel dönüşüm, bozulma ve çökmeye uğrayan kentsel alanın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve

çevresel koşullarının kapsamlı ve bütünlüklü yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemlerin bütünüdür.

1.2 Türkiye'de Kentsel Dönüşüm

Avrupa ve Amerika'da uygulama sahaları üzerinde geliştirilen pek çok müdahale biçiminden farklı olarak; Türkiye'de, kentsel dönüşüm deyince akıllara 'gecekondu bölgelerinin dönüşümü' geliyor. Kentsel dönüşümün doğasına aykırı olarak, kentlerin farklı sorunlarına karşı genellikle tek ve aynı çözümler uygulanıyor. Kentsel dönüşüm çalışmalarına neden oluşturan sorunlar, fiziksel mekânın dönüşümüne indirgenirken, yerleşime ilişkin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlar genellikle dikkate alınmıyor.

1.3 Kentsel Dönüşümün Hedefleri

Kentsel dönüşüm, faaliyet alanı ve doğası gereği, mevcut şehrin yapısına ve burada yaşayan insanların fiziksel, sosyal ve ekonomik geleceği üzerine ve buna bağlı olarak da kentin bütün geleneklerine etki edebilmektedir. Bu nedenle, bütün planlama çalışmalarında, sosyolog, ekonomist, mühendis, mimar, şehir planı ve peyzaj

mimar gibi farklı disiplinlerin birlikte çalışması gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm, beş temel amaca hizmet etmek üzere tasarlanmalıdır.

1. Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğru bir ilişki kurulmalıdır. Keza, kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden birisi toplumsal çökme ya da bozulmadır. Kentsel dönüşüm projeleri, temelde toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalıdır.

2. Kentsel dönüşüm; kent dokusunu oluşturan birçok öğenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermelidir. Bir başka deyişle, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalıdır.

3. Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmesinin önemli nedenlerinden birisi de, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri,

fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamalıdır.

4. Kentsel refah ve yaşam kalitesini artıran bir ekonomik kalkınma modeli/yaklaşımını ortaya konulmalıdır.

5. Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya konulmasıdır.

Kentsel Dönüşüm projelerinde bölgenin sorunları ve potansiyellerinin niteliğine bağlı olarak, bu hedeflerden biri veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir.

1.4 Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm, mevcut kent yapısının yenilenmesi için yapılan uygulamaları içinde toplayan genel bir kavramdır. Ancak, bu uygulama biçimlerinin tanımlanmasında pek çok farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni, dünyanın farklı ülkelerindeki bilim insanlarının çeşitli isimlerle tanımladığı bu uygulama biçimlerinin Türkçeye uyarlanmasında yaşanan terminoloji karmaşasıdır.

Yenileme (Renewal): "Gerek yerleşme düzeni, gerekse mevcut yapıların durumu bakımından yaşama ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi olanı bulunmayan alanlardaki yapıların tümünün veya bir bölümünün ortadan kaldırılarak yeniden imar edilmesi" yenileme olarak tanımlanmaktadır.

Sağlıklaştırma (rehabilitasyon): "Eski kent dokusunun ve çöküntü alanlarının kısmi yenileme ile kullanıma açılması" olarak ifade edilmektedir.

Koruma (conservation): "Toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının, yaşanan değişim ve gelişimler nedeniyle yok olmasının engellenmesi, kentsel dokunun çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi, kültürel varlıkların topluma faydalı, ekonomik ve işlevsel koşullarla sağlıklaştırılması" şeklinde tanımlanmaktadır.

Yeniden canlandırma (revi-

talization): "Eski canlılığını kaybetmiş kentsel alanların, özellikle de tarihi kent merkezlerinin alınacak sosyal önlemlerle yeniden canlılık kazanmasını sağlamak" şeklinde tanımlanmaktadır.

Temizleme (clearance): "Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerdeki konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilmesi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Kalitenin yükseltilmesi: "Uygulama alanında yaşayanların sosyo-ekonomik açıdan statü ve yaşam kalitelerinde önemli ölçüde değişiklik yaşanmadan; fiziksel çevrenin iyileştirilmesi" olarak ifade edilmektedir.

Yeniden Üretim (regeneration): "Tamamen yok olmuş bozulmuş, köhnemiş alanların yeniden üretilmesi, olarak ifade edilmektedir.

Soylulaştırma: "Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, köhnemiş, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının geliştirilmesi" olarak ifade edilmektedir.

2. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyal Yapı

2.1 Kentsel Dönüşümde Sosyal Yapı Stratejisi ve Söz Sahipleri

'Kiracılar, kendi mülkünde oturan ev sahipleri, bölge ve semt meclisleri ya da komiteleri' gibi direkt olarak söz sahibi olması gerekenler ile 'sosyal işçiler, toplum gelişim sektöründe çalışan işçiler, konut ve rekreasyon sektöründe çalışan işçiler' gibi dolaylı olarak söz sahibi olan gruplar, kentsel dönüşümde sosyal açıdan söz

sahipleri olan kesimleri oluştururlar. Sosyal yapıya ilişkin stratejilerin oluşturulmasında, nüfusun gelir durumu; eğitim, sağlık ve kültürel düzeyi; nüfus yapısı ve göç analizi; yaşanan sorunlar, beklentiler, vb. kriterler göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2 Kentsel Dönüşümde Sosyal Yapıyı Oluşturan Kriterler

Tespit edilen verilere dayalı sosyal hedeflerin belirlenmesi ve fiziksel yapıya yansıtılması: Sosyal yapıda analiz edilen toplumsal sorunlar ve gereksinimlere bağlı olarak proje hedefleri ve tasarım kriterleri belirlenir. Bu kriterlere göre toplumsal yapıda olması istenilen değişikliklerin fiziksel yapıya yansması için gerekli olan kentsel dönüşüm yönteminin ne olacağına karar verilir.

Tespit edilen verilere dayalı sosyal hedeflerin belirlenmesi ve fiziksel yapıya yansıtılması: Sosyal yapıda analiz edilen toplumsal sorunlar ve gereksinimlere bağlı olarak proje hedefleri ve tasarım kriterleri belirlenir. Bu kriterlere göre toplumsal yapıda olması istenilen değişikliklerin fiziksel yapıya yansması için gerekli olan kentsel dönüşüm yönteminin ne olacağına karar verilir.

2.3 Dünya'da Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyal Yapı Stratejisi

Dünyada, kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin kanunlar ve takip edilen stratejiler İngiltere'den bir örnekle verilmeye çalışılıp, yer alan stratejilerden bahsedilerek konuyu inceleyelim.

"İngiltere'de Çevre Bölümü'nün raporuna göre dönüşüm alanının geleceği için öngörülen stratejiler;

- Alanın yönetimi ve organizasyonuna dahil olan işlerin kapsamlı bir şekilde ortaya konulması,
- Yönetim ve organizasyon maliyetlerinin kesin hesaplarla ortaya konulması,
- Dönüşüm alanındaki aktörlerin ve bunların rollerinin belirlenmesi,
- Dönüşüm alanının yönetimi ve organizasyonundaki yetki ve sorumluluğun açıkça belirtilmesi,

- Harcamalarda yetki ve sorumluluğun açıkça belirlenmesi,
- Gerektiğinde bu sorumlulukların başka birimlere aktarılması ve bunun koşullarının saptanması,
- Proje süresinin ve proje ekibinin yetki süresinin netleştirilmesi,
- Gerektiğinde alternatif önerilerin devreye sokulması,

Dönüşüm alanında sürdürülebilirliğin sağlanması, şeklinde 8 başlık altında toplanabilmektedir".

İngiltere'nin kentsel dönüşüm uygulamalarındaki başarısının, "Sürdürülebilir Mekânsal Gelişim" sürecini iyi yönetmesi ve bu gelişme sürecinde

Ajansları (Londra Gelişme Ajansı) aracılığıyla, "ekonomik gelişme, yatırımda rekabet edilebilirliğin artırılması, yerel var olan potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve artırılması" gibi konularda sürdürülebilir mekânsal gelişmeyi destekleyen birimler aktif olarak görev yapmaktadır.

Genel olarak İngiltere, kentsel dönüşüm uygulamalarındaki başarısını, 'kurumsal altyapının ulusal bazdan yerel koordinasyona kadar kademeleme', 'yerelde yaşanan sorunların, toplum, ekonomik ve çevre kriterleri eşliğinde sürdürülebilir mekânsal gelişmeyi destekleyecek nitelikte biçimlendirilmesi ve bu şekilde sosyal yapı

ekonomi, çevre ve toplum birlikteliğine yönelmesinin payı olduğu söylenebilir. Sürdürülebilir mekânsal gelişme, sadece ekonomik yapı üzerine eğilmekte, aynı zamanda 'toplum' ve 'çevre' hedeflerini de bir arada bulundurmaktadır. İngiltere, "kentin yoksul ve dönüşüme ihtiyaç duyan alanlarının kente yeniden kazandırılması, sosyal eşitsizliklerin önlenmesi ve beraberinde ekonomik kalkınma ve çevresel gelişmenin sağlanması" amaçlı yerel koordinasyonu 'merkezi idare' desteğinde sağlayabilen ve yöre halkını güçlendiren "Mahalle Yenileme Üniteleri" oluşturmayı başarmıştır.

Bu birimler, fon aktarımı ve yerel bazda oluşacak sorunları merkezi idareye bildirmek üzere sorumludur. Ayrıca, İl bazında oluşturulan Kentsel Yenileme

nın mahalle ölçeğinden "ilçe, il, ulus" kademesine kadar oluşturulmasına borçludur.

3. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyal Yapı Stratejisi

Türk kentleri kentsel dönüşüm konusunda, batı ile benzerliklerle birlikte, oldukça önemli farklılıklar da göstermektedir. Bu farklılıklar, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve siyasal koşullarla birlikte, tarihi, toplumsal, kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Türk kentlerinin mekânsal yapısı ve dönüşüm süreçlerinin şekillendirilmesinde, bu dinamiklerin rolü büyük

tür. Bu nedenle, Türkiye'nin ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve çevresel dinamiklerine uygun kentsel dönüşüm müdahalelerinin geliştirilmesi gereklidir. Bununla beraber, Batı'da yaşanan kentsel dönüşüm konusundaki deneyimlerden yararlanmak ve ülkemizin dinamiklerine uygun hale getirerek kullanmak önemlidir. Yapılacak kentsel dönüşüm uygulamalarında öncelikli olarak farklı kültürel yapı, tarihi ve ekonomik yapı iyi bir şekilde analiz ederek; bunlara bağlı oluşan kentli birey sorunlarının bütünlüklü bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Burada önemli olan diğer unsur, halkın katılımıdır.

3.1 Türkiye'de Yasal Alt Yapının Sosyal Yapı Stratejisi Yönüyle İrdelenmesi

Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarında standart olarak takip edilen belirli bir strateji olamamakla birlikte, bütüncül olmayan ve birbirini çoğu zaman desteklemeyen kanunlarla oluşmuş bir 'yönetim, örgütlenme, ekonomik yapı, sosyal yapı ve çevre stratejisi' bulunmaktadır.

a. 5393 Sayılı Belediye Kanunu hükümleri çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal boyut

Sosyal yapı oluşumuna ilişkin sadece sosyal donatıların oluşumu ve eğitim düzeyi açısından teknoloji parklarından kanun içerisinde söz edilmektedir. Ancak bu donatıların, "nasıl, hangi standartlarda ve kim tarafından" yapılacağına dair bir strateji bulunmamaktadır.

b. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu hükümleri çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamaları

Büyükşehir Belediyesi Kanununda da, kentsel gelişim ve dönüşüm projelerinde büyükşehir belediyelerinin, tüm büyükşehir genelinde mi yoksa sadece görev ve yetkileri ile sınırlı konularda mı bu yetkisini kullanabileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu durum da, belediyeler ile büyükşehir belediyeleri arasında 'hangisinin nerede yetkili olacağına ilişkin yetki karmaşasına' neden olmaktadır. Büyükşehir belediyelerinde diğer çevre, sosyal yapı, ekonomik yapı, tasarım stratejileri 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile ifade edildiği için tüm diğer strateji-

ler bu yasa için de geçerlidir.

c. İstanbul Ankara gibi büyük şehirlerde Kentsel Dönüşüm Projesi çerçevesinde yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları

Adı geçen Kanunun uygulanmaya başlanmasıyla beraber, önceki imar planları ve bunlara göre alınan inşaat ruhsatları, yapı kullanım izinleri durdurulacak; kısım yada tamamen devam etmesi Büyükşehir Belediyelerinin yetkisine ait olacaktır. Bu durum kazanılmış hakların ve mülkiyet hakkının kaybedilmesine neden olur.

d. Yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarda kentsel dönüşüm uygulamaları

Bu Kanunun amacı "...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet riskine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır". Kanun, uygulamada sosyal yapı stratejilerini, sit alanlarının potansiyeli ile bütünleştirememektedir. Genellikle dünyada bu tür alanlar 'sosyal çöküntü alanı', ülkemizde ise tarihsel ve kültürel kayıplarla beraber korunamayan fonksiyon oluşumundan uzak yerleşmeler haline gelmektedir.

e. Dönüşüm alanları hakkında kanun

Sosyal boyuta ilişkin sağlık, eğitim tesisleri, kamuya ait alanların oluşturulmasına ilişkin yargılar içermekle birlikte; proje üretim, hazırlama ve uygulama sürecinde ve sonrasında halk katılımına ilişkin yeterli açıklamalar yapılmamakta bu uygulamaların nasıl hangi standartlarda kimler tarafından yapılacağı ve denetleneceği bilgileri verilmemektedir. Halk katılımı, örgüt-

lenmeler ve diğer kurumsal alt yapının pasif bir şekilde işlenmiş olması, birbiriyle mekânsal ve sosyal anlamda bütünleşemeyen plan ve projelerin oluşumuna neden olacaktır.

4. Ülkemizde yaşanan kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal boyutu incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

• Belediyelerin 'halk katılımı' amacıyla yaptığı çalışmalar, kısmi halk

toplantıları düzeyinde ve pasif çalışmalar olarak kalmaktadır.

- Ortaklıkların olduğu bir belediye ajansı ya da grupları kurmak yerine halkın gönüllü kooperatifleşmeye yönlendirildiği görülmektedir.

- Belediyeler proje dışında finansman imkânı sağlamadığından, projelerin kendilerini finanse etmek adına 'artı gelir getiren' başka yollara

mik dönüşümdür. Ankara'da kentsel dönüşüm projeleri üzerinde yapılan incelemede, %50-%90 arasında bir nüfus değişimi yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, kentsel dönüşüm uygulamalarında yaşayan nüfustan ziyade, artı gelir getirecek nüfusun oluşturduğu alana dönüşümün sağlandığını göstermektedir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm uygulaması, barınma ve yaşam kalitesi yükseltilmesi hedeflenen kitle

yerine, yüksek gelir grubuna hizmet etmektedir. Nitekim, büyükşehirlerde yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları irdelendiğinde, "mekânın biçimlendirilmesine asıl etkenin, alanda yaşayanlara dair sosyal kaygılar değil; merkezi arazinin artan değeri ile üzerindeki düşük kalitedeki yapı arasındaki rant aralığının en karlı şekilde kullanımı ve bu artı değer kentsel arsa pazarında paylaşımı" olduğu söylenebilir.

- Gönülsüz terk nedeniyle (hak sahibi olmayanlar, kiracılar, vb.) finansmanı karşılayamayanlar, alandan ayrılmak zorunda kalmakta ve belki başka bir alanda yeni gecekondu bölgeleri

oluşturmaktadırlar.

- Gecekonduların dönüşüm sonrası yeni yaşam alanlarına alışamamaları, yerele ve sosyal yapıya uygun dönüşüm uygulamalarının yapılmamasının sonucu olarak gönüllü terklerin oluşmasına neden olmaktadır.

5. Sonuçlar ve Öneriler

Önemi her geçen gün artan ve yaygın bir uygulama alanı bulan kentsel dönüşüm uygulamaları hem sosyal hem de teknik bakımdan detaylı olarak irdelenmesi ve sorgulanması gereken projelerdir. Dönüşüm alanlarında yaşayan insanların alıştıkları yaşam alanlarından ayrılması, devam eden gelen yaşam tarzlarının ve kazanç yollarının sona ermesi ya da değişmesine yol açmaktadır. Özellikle gelir seviyesi düşük insanların kentin uzağında, daha önce hiç alışık olmadıkları bir yaşam alanına sokulmaları; onların iş imkânlarıyla, sosyal ve kültürel çevreleriyle, mekânsal alışkanlıklarıyla ilişkilerinin kopması riskini beraberinde getirmektedir. Dar gelirliler bu grubun uzun bir süre düzenli olarak konut ödemesi yapmaları da Türkiye şartlarında zor görünmektedir. Kentsel dönüşüm yapılacak alanın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına göre alternatif modellerin üretilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu risklerine karşın kentsel dönüşüm, mekânsal ve sosyal bir gerekliliktir. Kentsel dönüşüm çalışmalarında, fiziksel mekânın dönüştürülmesinin yanında yaşayan canlı dokunun sosyal ve kültürel boyutları da dikkate alınmalıdır. Kentlerin farklı sorunlarına tek ve aynı yöntemli çözüm yerine; kentin yerleşim ve imar özelliklerine göre farklı ve etkili çözümler üretilmelidir. Yasal altyapının geliştirilmesi yanı sıra, kurumsal yapılanmanın toplum ile bütünleşmesi, sosyal ve mekânsal dönüşümün birlikteliği için gereklidir. Aksi takdirde bu projeler, bugün ülke gündeminde örnekleri yaşanan gecekondular ve kaçak yapılaşma içinde yaşanan sorunlara çözüm getiremediği gibi yeni ve farklı sorunları da beraberinde getirecektir.

Kaynaklar

- <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=735>
- <http://v3.arkitera.com/spotlight.php?action=displaySpotlight&ID=67&year=&aID=792>
- http://v3.arkitera.com/haber_23053_turkiye-de-kentsel-donusumun-tanimi-nedir.html
- Roberts, P. (2000), *The evolution, definition and purpose of urban regeneration*. P. Roberts ve H. Sykes, (Ed), *Urban Regeneration a handbook* London: Sage publications.
- Keleş, R. (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Şahin, S. Z. (2003), *İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları*. Ankara Altındağ İlçesi Örneği, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*

yöneldiği görülmektedir. Bu nedenle sosyal grupları yönlendiren, teşvik eden ve güven veren bir kurumsallaşmanın olmaması, kentsel dönüşüm uygulamalarına önyargı oluşturmaktadır.

- Dönüşümle beraber kentsel mekânın üçüncü boyutunda yaşanan 'artı' gelirin gecekondularında oluşturduğu etki, alanda yaşayan mevcut nüfusun barındırılmasından çok, yaşayan düşük ve orta gelirli tabakanın soylulaştırma adı altında sosyal dönüşümünü tetikleyerek yeni ve yüksek gelir grubunun fiziksel dönüşümden sonra sağlayacağı kültürel ve ekono-

6306 SAYILI KENTSEL DÖNÜŞÜM YASASI VE KENTSEL DÖNÜŞÜM YASASININ İNŞAAT SEKTÖRÜNE ETKİSİ

Yazan: Kürşad YILMAZ

Kentsel dönüşüm yasası nedir?

Kentsel dönüşüm esas adıyla 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi kanunudur. Kanun, afet riski altındaki alanlar ile riskli yapıların dönüşümünü sağlayarak, ülke genelinde, sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir çevreler oluşturmak amacıyla çıkarılmıştır. Afetler neticesinde ülkemizde daha önce yaşanan can kayıplarının tekrar yaşanmaması temel hedeftir. Riskli yapı 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi kanununda "riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmi ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen" yapı olarak tanımlanmıştır.

Ülke genelindeki tüm riskli binalar binanın bulunduğu yere, yaşına, bölgesine bakılmaksızın bu kanundan fayda-

lanabilir.

Kanunda risk tespiti yaptırılması zorunluluğu bulunmamaktadır ancak ülkemizdeki pek çok binanın kontrolsüz bir biçimde statik hesaplarına dikkat edilmeden imal edildiği, malzeme ve işçilik açısından teknik şartlara uygun olmadığı belirlenmiştir. Kat maliklerinden yalnızca birinin başvurusuyla Bakanlık tarafından yetkili kurum veya kuruluşlar vasıtasıyla tespit yaptırılabilir.

Riskli yapının tespit masraflarını ve yıkım masraflarını kim ödeyecek?

Riskli yapı tespitleri ve yıkım işlerinin masraflarını malikler karşılayacaktır. Şayet malikler karşılayamayacak durumda ise yıkımı Bakanlık veya idare tarafından yaptırılarak masrafları kat maliklerinin sahibi bulunduğu gayrimenkulün yetkili tapu dairesine tapu kaydı üzerine ipotek şerhi koydurularak bilare tahsil edilecektir.

Risk tespitinin yaklaşık maliyeti ne kadardır?

Risk tespitinin maliyeti çevre ve şehirleşme bakanlığının 2013 yılındaki yayınladığı yaklaşık rakamları şu şekildedir;

Bina büyüklüğüne göre sabit fiyat modeli;

Birim fiyatı

500 m² 'ye kadar - 2.25 tl

500 ile 1.000 m² arası 1.125,00 tl 1,75 tl

1.000 m² 'den büyük 2.000,00 tl 1,00 tl

örnek 1: 400 m²

bir bina için: 400x2.25=900,00 tl

örnek 2: 1.500 m² bir bina için:

2.000,00+ (1500-1000) x1,00=2.500,00 tl

Riskli olarak yetkili kurumlarca tespit edilen binalar tapu dairesine bildirilerek riskli yapı şerhi düşülür. Malikler, tapu müdürlüğünün yaptığı riskli yapı tebligatına 15 gün içinde itiraz edebilirler. Bu itirazları 4'ü üniversitelerce ve 3'ü Bakanlıkça belirlenen 7 kişilik heyet

inceler. Teknik heyetin kararı tasdikine müteakip binanın yıkım süreci başlar. Teknik heyetin mevcut kararı ret etmesi halinde tapuya koyulan şerh iptal edilir.

Riskli olduğu tespit edilen ve boşaltılmayan yapılarıdaki elektrik su ve doğalgaz hizmetleri, kat maliklerinden birinin bakanlığa başvurusuyla ilgili kurumlara hizmetlerin kesilmesi talimatı bakanlıkça verilebilir. buradaki amaç kat maliklerinin can güvenliğini sağlamak amacıyla teşvik mahiyetindedir. riskli bina tespitinin yaptırılması ve tapuya şerhin düşülmesine müteakip binanın yıkılması için maliklere 60 günden az olmamak kaydı ile süre verilir, bu süre zarfında binanın yıktırılıp yıktırılmadığı kontrol edilir, yıktırılmamış ise 30 günden az olmak kaydı ile ek süre verilir. bu süre zarfında bina yine yıktırılmamışsa yıktırma işlemleri mahalli idarelerin katılımıyla mülki amirler tarafından yıktırılır.

Riskli olarak tespit edilen ve itiraz süreci neticesinde riskli olduğuna karar verilen bina, maliklerin anlaşış anlaşamamasına bakılmaksızın yıktırılır. herhangi bir rıza aranmaz. 6306 sayılı kanunda binanın yıktırılması emredici hükümdedir. binanın yıkılmasına, tahliyesine veya tespitine müdahale etmek isteyenler hakkında cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulabilir.

İlgili yapıda ipotek kaydı olur ise bina nasıl yıkılır?

Kentsel dönüşüm yasası riskli yapı olarak belirlenen yapının yıkılmasına engel olabilecek hertürlü ihtimali değerlendirerek çözüme ulaştırmıştır. Riskli yapıdaki herhangi bir taşınmazın üzerinde herhangi bir ipotek kaydı veyahut devam eden yasal bir süreç binanın yıkılmasına engel değildir. bina yıkılıp yerine yenisi yapıldıktan sonra hisselerdeki aynı şerhler ve yasal işlemler devam edecektir.

Yıkımdan sonra maliklerin anlaşma aşaması

Riskli binanın yıkılmasından sonra ortaya çıkan arsa üzerindeki haklar maliklerin en az 2/3 çoğunluğu ile karar verilebilir. kanunda geçen 2/3 çoğunluk, malik sayısının 2/3 çoğunluğu değil hisseler oranındaki çoğunluk kastedilmektedir. 2/3 çoğunluk ile alınan

karara katılmayanların durumunda şu şekildedir; çoğunluğun kararına uymayanların hissesi rayiç değerinden az olmamak kaydı ile paydaşlara açık arttırma usulü ile satılığa çıkarılır. Paydaşlar satın alıp anlaşılır ise sorun yok, anlaşılır.

miştir.

Çevre ve şehircilik bakanlığı ile anlaşması olan bankalardan düşük faizli kredi yardımıyla yine tahliyesini ba-

şamazlar ise bakanlıkça takdir edilen rakama satın alınarak 2/3 çoğunluk karar uyarınca değerlendirilir.

Kentsel dönüşümde sunulan avantajlar

Maliklerin anlaşmasından sonra avantajlar

Kanun kapsamında yapılacak destek ve yardımlar başlıca şu şekildedir;

- 1-Kira yardımı
- 2-Düşük faizli kredi olanağı

Riskli yapılarda oturan vatandaşlara yapılan kira yardımı 18 ay ile sınırlandırılmıştır. kira yardımından sadece taşınmaz sahipleri değil hak sahipleri ve kiracılar da faydalanabilir. kira yardımından faydalanmanın bir tek şartı vardır oda tahliyenin ilgili makamlarca anlaşma neticesinde gerçekleştirilmesidir. Kira yardımının miktarı riskli yapının bulunduğu il'in nüfus miktarına göre türkiye istatistik kurumunun belirlediği tüketici fiyatları endeksine göre belirlenir.

örneğin:

300.000 nüfusa kadar aylık 400tl

300.000-500.000 arası nüfusa kadar aylık 450tl

.....

4.000.000 dan fazla nüfusa kadar aylık 650tl olarak 2013 yılına göre belirlen-

kanlıkça anlaşmasına müteakip yapan hak sahipleri faydalanabilirler. Bu bankalar [-kentseldonusum.gov.tr-](http://kentseldonusum.gov.tr) adresinde yayınlanmaktadır. Malikler münferit olarak ayrı ayrı bankalardan kredi kullanabilecekleri gibi eğer toplu olarak yeni bir bina yaptırma konusunda karara varmış iseler hepsinin aynı bankadan aynı anda kredi kullanmaları gerekir. Bağımsız bölüm başına en fazla 100.000tl kredi kullanılabilir. kredi geri ödemeleri, 2 yıl anapara geri ödemesiz ve 10 yıl vadeli olarak gerçekleşir. Birden fazla taşınmaz olanların toplam kredi tutarı 500.000tl yi geçemez. 6306 sayılı kanun uyarınca, yapılacak olan işlem, sözleşme, devir ve tesciller ile uygulamalar, noter harcı, tapu harcı, belediyelerce alınan harçlar, damga vergisi, veyahut ve intikal vergisi, döner sermaye ücreti ve diğer ücret ve vergilerden muafırlar. kullanılan krediler sebebiyle lehe alınacak olan paralardanda banka ve sigorta muameleleri vergisi alınamaz.

Kentsel dönüşümün başlıca sorunları

Çoğunluğa uymayanların taşınmazına değer belirleme sorunu?

2/3 çoğunluğu ile binanın yıktırılıp yeniden yapılmasına katılmayan veya yıktırıp yapacak makama karar verilmesi hususunda anlaşamayan kat mali-

kinin taşınmazının değeri kanunda geçtiği gibi belediye rayiç değerinden az olmamak kaydı ile belirlenirken belediye rayiç bedellerinin her yıl il ve ilçe meclisleri tarafından insanlara aşırı vergi yükü gelmemesi amacıyla olağandan çok çok daha düşük bedeller belirlenmesi ile rayiç değerler gerçeği yansıtmamaktadır.çoğunluğa uymayanların taşınmazlarına ekseri bakanlığın rayiç değerinin sadece %10 u ile %100 ü kadar arttırıp değer belirlemesi son derece tehlikeli bir durumdur.çünkü zaman zaman rayiç değeri ile gerçek değeri arasında 40 kat 50 kat fark olabilmektedir.bu konu yasal zemine

kısımlarda bahsettiğim gibi 2/3 oranı kat maliklerinin değil kat maliklerinin hissesinin 2/3 oranı olarak hesaplanır. uygulamada bu kural kötü niyetli müteahhitler tarafından kullanılmaktadır.2/3 yani %66,66 hisse sahibinin ortak kararı aranmaktadır.bu aynı zamanda demektir ki %33,35 hisseyi top-layan kat maliklerinin istemediği kuruma yada firmaya iş verilemez. Bina yıkımında aranmayan bu kural yalnızca binanın hangi müteahhite ve ne şartlarla verileceği hususunda arandığı için açık bir kapı bırakmaktadır.bina yıkıldıktan sonra insanların mağdur durumundan faydalanarak dilediği

şartlar altında ve bedeller ile dilediği müteahhite kat karşılığı inşaat yapımı sözleşmesi yapımını dayatmak suretiyle kendi menfaatine uyan müteahhite işi verdirilerek ciddi rant elde edilebilir.

Gerçekte ülkemizde 30-40-50 yıl önce yapılan binaların hemen hemen hepsinde gayrimenkul hissesi hakkaniyetli bir şekilde dağıtılmamıştır. Taşınmazın cephesine konumuna katına göre dağıtılması gereken hisse değeri başka amaçlarla veyahut bilmeyecek tüm taşınmazlara eşit olarak veya aşırı yüklemeye yapılarak dağıtılmıştır.

Bu dağıtım yöntemi hakkaniyetli olmadığı zaman kötü niyete müsait olduğu gibi hakkaniyetli olduğu zaman dahi kötü niyetle çok ciddi mağduriyetlere sebebiyet verebilmektedir,kanun bu hususta ;

kaniyetli olmadığı zaman kötü niyete müsait olduğu gibi hakkaniyetli olduğu zaman dahi kötü niyetle çok ciddi mağduriyetlere sebebiyet verebilmektedir.

örnek 2; Hakkaniyetli yapılan dağıtımdaki sorun

istanbul caddebostan bağdat cadde-sindeki 2 dükkan üzeri 14 daire toplam 16 taşınmazdan oluşan bir binada taşınmaz hisseleri dükkanlara 400/1600 hisse olarak,dairelere ise 58/1600 hisse olarak dağıtılmıştır.ilk bakışta hakkaniyetli bir dağıtım olarak gözüksede bu örnekte kötü niyete açık bir kapı bırakılmaktadır. Bahsi geçen örnekteki bir dükkanın değeri 6-7 daire değerindedir.bu hesaba göre doğru bir hisse dağıtımı yapılmıştır. Fakat mevcut sistemde iki dükkanın mal sahibi 14 dairenin mal sahibine diledikleri şartlardaki kat karşılığı yapım sözleşmesini dayatarak dilediği rantı sağlayabilirler.kentsel dönüşüme teşvik amacıyla müteahhitlere projeleri karlı hale getirmek için yapılan emsal artışlarını kötü niyetli hisse sahipleri kendi menfaati doğrultusunda kullanabilirler.

Kentsel dönüşümün türkiyede beklenenden çok daha yavaş ve sıkıntılı bir süreç geçirmesinin altındaki en büyük neden kötü niyetli mal sahiplerine veya müteahhitlere açık kapı bırakılarak kat maliklerinin yapılacak olan yeni yapı'dan haklarını hakkaniyetli bir şekilde alamaması,almakta zorlanması veya mağdur olmaları sebebiyledir. bu sebeple ç.ş.bakanlığına binlerce yazılı şikayet yollanmış ve hepsi ayrı ayrı kötü niyet dava konusu olmuştur.

Kentsel dönüşüm yasasının diğer sektörlerde etkileri

İnşaat, pek çok alt sektörü peşinden sürükleyen lokomotif yapısı nedeni ile ülke ekonomisinin can damarlarından biri.

2013, inşaat yatırımları açısından yükseliş trendi içindeydi. Bu ivmenin devamı niteliğindeki projelerin yanı sıra 2014'te yeni yatırımlar da türkiyede hız kesmeden yapılıyor.

Sektördeki eskilerin tabiriyle 'sektör 5 yıl taban 5 yıl tavan yapar' sözünün tavan yaptığı dönemin 2. yılındayız diyebiliriz.

istatistikler, 2011'de yüzde 11.5 büyüyen inşaat sektörünün 2012'de büyüme

taşındığı zaman sorun çözümlüp hak sahibine hakkı verilsede uzun vakit alan yasal işlemler hak sahibinin mağduriyetine kimi zaman ise iflasına sebep olmaktadır. Bu sorunun çözümüne yönelik 2014 yılında çevre ve şehircilik bakanlığının talimatı ile tüm türkiye çapında il ve ilçe meclisleri belediye rayiç bedellerini yeniden güncelleyerek rayiç değerler

Bir diğer sorun?

2/3 sorunu binanın yıkımından sonraki aşamada müteahhit yada yeni yapıyı imal edecek kuruma karar verilmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır.önceki

örnek 1; Hakkaniyetli yapılmayan dağıtımdaki sorun

istanbul caddebostan bağdat cadde-sindeki 2 dükkan üzeri 6 daire toplam 8 taşınmazdan oluşan bir binada taşınmaz hisseleri dükkanlara 100/800 er olarak dağıtılırken dairelere 'de aynı şekilde 100/800 er olarak hisseler dağıtılmıştır.ilk bakışta hakkaniyetli bir dağıtım olarak gözüksede bahsi geçen örnekteki bir dükkanın değeri 1 daire değeri değil 6-7 daire değerindedir.8 adet gayrimenkulden 5 adet dairenin biraraya gelmesiyle 14-15 daire değerinde gayrimenkule sahip olan iki dükkanın mal sahipleri büyük zararlara uğratılabilir bu dağıtım yöntemi hak-

hızını yüzde 0.6'ya düşürmesine rağmen, 2013 yılında durgunluğu aşarak yükselme trendine girdiğini gösteriyor.

2013 yılının ilk yarısında konut kredisindeki faiz oranlarının düşük seviyelerdeki seyri inşaat firmaları için yeni yatırımların da nedeni oldu ve yılın ilk çeyreğinde yüzde 5.9 büyüyen sektör, ikinci çeyrekte yüzde 7.6 büyümeye ulaştı. Türkiye istatistik kurumu tarafından açıklanan verilere göre 2013 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yıla göre belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilen yapıların bina sayısı yüzde 13.4, yüzölçümü yüzde 9.3, değeri yüzde 13.8, daire sayısı yüzde 10 oranında arttı. Bu sonuçlara ulaşılmasında özel sektörün kentsel dönüşüm ile artan yatırım kabiliyetinin ana etken olduğu gerçek.

2014'te inşaat sektörünü tetikleyen iki ana unsurun, özellikle toplu ulaşımı kapsayan altyapı yatırımları ve kentsel dönüşüm uygulamaları olduğu hepimizin malumudur.

Sadece İstanbul'da dönüşüm içine girecek konut sayısı yaklaşık 600-650 bin olarak bekleniyor. Kentsel dönüşüm mevcut yasadaki bazı açıklardan sebep beklenen ivmeyi yakalayamasa da mevcut konjonktür hiç de kötü değil.

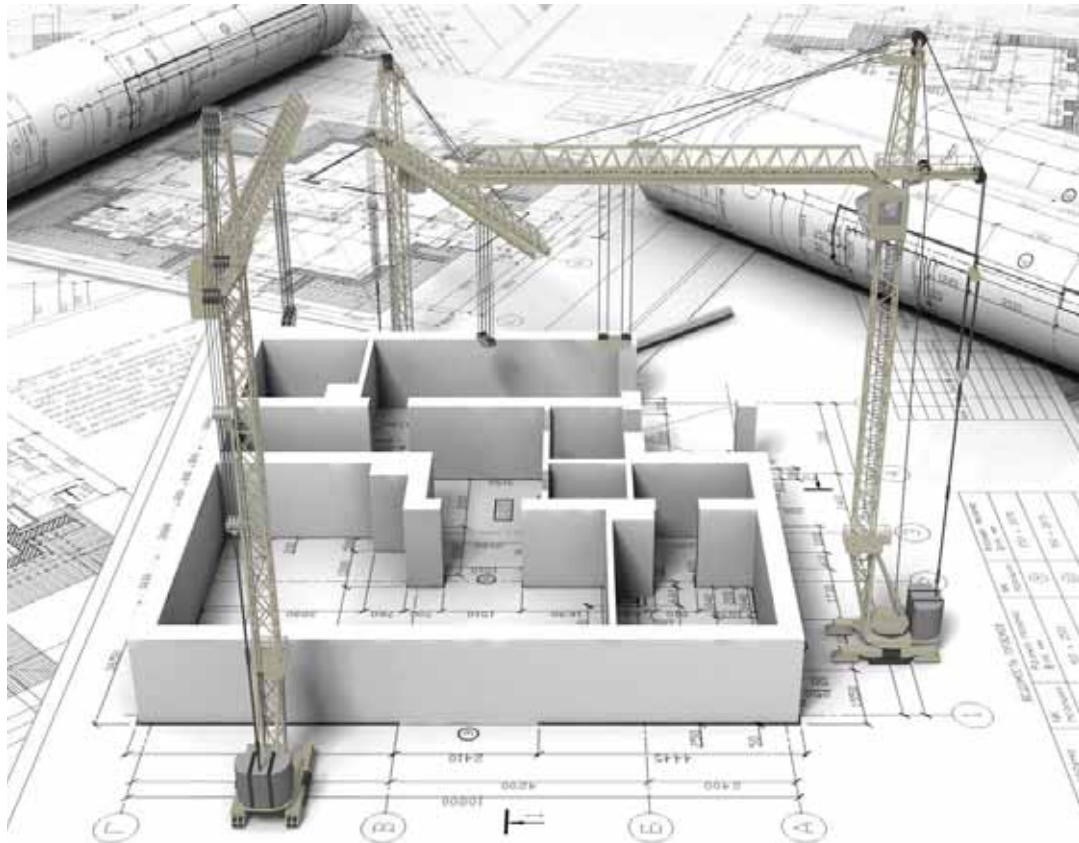
Kentsel dönüşümün yapı sektörüne etkisini incelerken şunuda unutmamak gerekirk kentsel dönüşümün en temel birincil getirisi standart altı olan yaşam alanlarının yerine can ve mal güvenliği sağlayan yapıların üretilmesidir. Bu yapıların üretilmesiyle sosyal ve ekonomik anlamda baş göstermiş çöküntüye bütüncül bir çaba ile müdahale edilir ve uzun vadede bireysel ve toplumsal kalite artar. Bu açıdan bakıldığında kentsel dönüşüm bireylerin yaşam standartını yükseltmek suretiyle orta ve uzun vadede kalıcı kalkınma hamlelerinin yapılmasına zemin sağlar. kentsel dönüşümde etkinliği olan sektörler bazında düşünüldüğünde sürecin ülke ekonomisine sağladığı katkı yadsınamaz boyutlardadır. Piyasanın hem arz hemde talep bileşenlerine hitap eden kentsel dönüşüm bilhassa kısa vadede ekonomide hatırı sayılır bir canlanma ve hareketlilik oluşturmaktadır. iş imkanları-

nın artmasının yanı sıra inşaat, konut ve finans ana sektörlerindeki hareketlilik hem yerel ekonomiler hemde ülke ekonomisi için rekabet gücünü arttırıcı ciddi avantajlar sağlamaktadır. Sektördeki ihtiyaçtan daha fazla yapının imal edilmesiyle rekabetin kaliteyi arttırırken fiyatı düşürmesi uzun vadede bir önceki slaytta açıkladığımız uzun vadede sosyal ve ekonomik kalite artışını beraberinde getirmektedir.

Kentsel dönüşüm ile beraber ülkemizdeki toplam yıkılacak konut sayısı 7 milyon olarak tahmin edilmektedir. bu 7 milyon konutun yıkılması, yeniden yapılması, onarımı, taşınması aşamalarında ciddi bir istihdam talebi oluşacak olması açıktır. İstihdamdaki bu artışla beraber inşaatın üç ana malzemesi olan demir çelik beton üretimi satışı yapan firmalardada kentsel dönüşüm yasası ile beraber bir çoğunun halka arz edildiğini görmekteyiz. bu sektörler olan ilgilinin arttığını, kentsel dönüşümün bu sektörler taleb patlaması yaşatacağı beklenmektedir.

Kentsel dönüşüm yasaasının beklenen talebı görmemesinin sebebi mal sahiplerinin hakkaniyetli şekilde hakkını alamaması veya mağduriyetine sebep olması, bir nevi kanunun yasalara aykırı sonuçlar doğurmasının önüne geçecek şekilde revize edilmesi kaçınılmazdır.

Ama mevcut tüm açılara rağmen son on yıla bakıldığında yapı kalitesinde yadsınamaz bir artış olduğu açıktır. Her kesimin hakkını muhafaza edecek şekilde revize edileceğini umut ediyoruz.

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

KENTSEL TASARIMDA ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

YÜKSEK LİSANS - DOKTORA